

CONCIONES

*Latin Historians &
ET*

ORATIONES

EX

HISTORICIS LATINIS

EXCERPTÆ.

Argumenta singulis præfixa sunt, quæ causam
cujuisque & summam ex rei gestæ
occasione explicant.

IN USUM

SCHOLÆ WESTMONASTERIENSIS.

LONDINI:

Impensis J. & F. RIVINGTON, G. JOHNSTON,
& T. LONGMAN.

M DCC LXX.

COINCIO.

СЕМІОІДІЯ
СІМІОІДІЯ

СІМІОІДІЯ СІМІОІДІЯ

СІМІОІДІЯ

СІМІОІДІЯ СІМІОІДІЯ

СІМІОІДІЯ СІМІОІДІЯ

СІМІОІДІЯ СІМІОІДІЯ

ORATIONES

EX

SALLUSTIO Collectæ.

ORATIO CATILINÆ, quâ sui de Conjuratione confisi participes cohortatur.

SALLUST. CONJUR. CATIL.

Catilina, ubi eos, quos paulo ante fecerat sui de conjuratione confilii participes, congenisse videt, tametsi cum singulis multa sepe operat, tamen in rem fore credens universos appellare, & cohortari, in absitam partem adiun fecerat: atque ibi omnibus arbitris procul a motis orationem hujuscemodi baluit.

N I virtus, fidesque vestra satis spectata mihi forent; nequicquam opportuna res cedisset; spes magna dominationis in manus tuas frustra fuisset: neque per ignorantiam, aut vana ingenia incerta pro certis capatarem. Sed, quia multis & magnis tempestibus vos cognovi fortes, fidisque mihi; eo animos puslos est maximum, atque pulcherrimum facinus incipere; sumus quia vobis eadem, que mihi, bona, malaque esse intellexi. Nam, IDEM velle, atque idem nolle, non demum firma amicitia est. Sed, ego quae mente, gitavi, o nnes jam anteā diversi audistis. Cæterum mihi

4. ORATIONES

indies magis animus accenditur, cum considero, quā conditio vite futura sit, nisi nosmet ipsos vindicamus in libertatem, nam postquam Resp. in paucorum potentium jus, atque ditionem concessit; semper illa reges, retrachim vedigales esse: populi nationes, stipendia pendere: ceteri omnes, strenui, boni, nobiles, atque ignobiles, volgus suimus, sine gratiā, sine autoritate, his obnoxii, quibus, si Resp. valeret, formidini essemus. Itaque omnis gratia, potentia, honos, divitiae apud illos sunt, aut ubi illi volunt: nobis reliquerunt pericula, repulsas, iudiciam, egestatem. Quae quoisque tandem patiemini, fortissimi viri? Nonne emori per virtutem præstat, quam vitam miseram, atque inbonitatem ubi aliena superbia luxurio fueris, per dedecus amittitur? Verum enimvero, pro Deum atque hominum fidem! victoria in manu nobis est: viget aetas, animos valet: contrā, illis annis, atque divitiis, omnia confuserunt. Tantummodo incepto opus est: cetera res expediet. Etenim quis mortalium, cui virile ingenium inest, tolerare potest, illis divitias superare, quas profundant in extruendo mari, & montibus, coquandis, nobis rem familiarem etiam ad necessaria deesse? illos binas, aut amplius domos continuare, nobis latem familiarem nusquam ullum esse? cum tabulas, signa, torquata emant, nova diruunt, alia ædificant: postremo omnibus modis pecuniam trahunt, vexant, tamen sommā libidine divitias vincere nequeunt. At nobis est domi inopia, foris æs alienum; mala res, spes multo asperior. Denique quid reliqui habemus præter miseram animam? Quin igitur expurgescimini? Eu illa, illa, quam sepe optatis, libertas, præterea divitiae, deinceps, gloria in oculis sita sunt. Fortuna ea omnia victoribus præmia posuit. Res, tempus, pericula, egestas, belli spolia magnifica, magis quam oratio mea, vos horrentur. Vel imperatore, vel milite me optimini: neque animus, neque corpus à vobis aberit. Haec ipsa, ut spero, vobiscum unā Consul agam: nisi forte me animus fallit, & vos servire magis, quam imperare, parati estis.

ORA.

O R A T I O

Alia ejusdem Catilina, quā suos milites adhortatur.

SALLUST. CONJUR. CATIL.

Sed Catilina, postquam uides montibus atque copiis boſſiuſe clauſum, in urbe res adverſas, neque ſuge neque priſidii ullam ſpem, optimum ſuſtu ratus in ſoli reſtunam bellū tentare, ſtatuit cum Antonio quām pri-um conſigere. Itaque concioine advocta buſuſemodi-ationem habuit.

Comperatum ego habeo, milites, verba viris virtutem non addere; neque ex ignavo ſtrenuum, neque fortem ex timido exercitum oratione, Imperatoris fieri. QUANTA eujusque animo audacia natura, aut moribus inefſi, tanta in bello patere ſolit. Quem neque gloria, neque pericula excitant, nequicquam hortere: timor ani- mi auribus officit. Sed ego vos, quō pauca monerem, ad- vocavi, nimul uti cauſam conſilii mei aperirem. Scitis equidem, milites, ſocordia, atque ignavia Lentoli, quan- tam iphi nobisque cladem attulerit: quoque modo, dum ex urbe prætidia opperior, in Galliam proſciſci nequivis- rim. Nunc verò, quo in loco res noſtræ ſint, juxta me- cum omnes intelligitis. Exercitus hoſtium duo, unus ab urbe, alter à Galliā obſtant. Diutiū in his locis eſſe, ſi maximè animus ferat, frumenti atque aliarum rerum egeſtas prohibet. Quocunque ire placet, ferro iter ape- riendum eſt. Quapropter vos moneo, uti forti, atque parato animo ſuſi; & quom prælium inibiſis, memine- ritis vos divitias, decus, gloriam, præterea libertatem, at- que patriam in dextris uestrīs portare. Si vincimus, omnia nobis tuta erunt: commeatus abunde, municipia, atque coloniae patebunt: ſiſi moſtu cefſerimus, eadem illa adverſa ſiſt: neque locus neque amicus quifquam ſegat, quidam arma non lexeſint. Præterea, milites, non eadem nobis, & illis neceſſiudo impendet: nos pro patria pro libertate, pro viā, certamus: illis ſupervacaneum eſt pro potentiā paucorum pugnare. Quò audaciūs aggredimini;

memores pristinæ virtutis. Licet nobis cum summâ turpitudine in exilio tetatē agere: potuisti nonnulli Romæ, amissis bonis, alienas opes spectare. Quia illa scœda, atque intoleranda viris videbantur, hæc sequi decrevisti. Si hæc relinquere vultis, audaciâ opus est. **NEMO**, nisi vitor, pace bellum mutavit. Nam, in fugâ salutem sperare, cum arma, quibus corpus regitar, ab hostiis avertiris ea vero dementia est: **SEMPER** in pâlio iis maximum est periculum, qui maxime timent: Audacia pro muro habetur. Cùm vos considero, milites, & cùm facta vestra æstimo, magna me spes victoræ tenet: animus, ætas, virtus vestra me hortantur: præterea necessitudo, quæ etiam timidos fortes facit. Nam, multitudo hostium ne nos circumvenire quest, prohibet angustiaz loci. Qod si virtuti vestrae fortuna inviderit, eavete, inulti animam amittatis; nea capti potius, sicuti pecora, trucidimini, quam virorum more pugnantes, eruentam atque luctuosam victoriam hostibus relinquatis.

ORATIO

Legatorum C. Manlii ad Q. Marcium Regem.

SALLUST. CONJUR. CATIL.

Neque tamen Catilina furor minuebatur, sed indies plura agitare: arma per Italiam locis opportunitate parare: pecuniam suâ aut amicorum fide sumptam mutuam. Fesulas ad Manlium quendam portare, qui postea princeps fuit lulli fuciendi. Aliquanto post: Interea Manlius in Etruriâ plebem sollicitare, egestate simul, ac dolore injuria, novarum rerum cupidam: quod Syllæ dominatione agros bonaque omnia amiserat: præterea latr. Ec. Paulô pest: In quibus literis scriptum erat C. Manlium arma cepisse cum magnâ multitudine, antè diem VI. Kal. Novembr. Aliquanto post: Dum bœc Romæ geruntur, C. Manlius ex suo numero legatos ad Q. Marcium regem mittit, cum mandatis bujuscemodi.

DEOS hominesque testamur, Imperator nos arma neque, contra patriam cepisse, neque quo periculum aliis facoremus: sed uti corpora nostra ab injuriâ tuâ

tata forent; qui miseri, egentes; violentiâ atque crudelitate sceleratorum, plerique patriâ, sed omnes famâ atque fortunis expertes sumus. Neque cuicquam postulabat, more majorum, lege uti: neque, amissio matrimonio, corpus liberum habere: tanta saevitia sceleratorum, atque Prætoris fuit. Sæpe maiores nostri misericordia plebis Romanæ, decretis suis inopiaz ejus opitulati sunt: Ac novissimè memoriam nostrâ, propter magnitudinem æris alieni, volentibus omnibus bonis, argentum æres solutum est. Sæpe ipsa plebs, aut dominandi studio permota, aut superbiâ magistratum armata, à patribus secessit. At nos non imperium, neque divitias petimus; quarum rerum causâ, bella atque certamina omnia inter mortales sunt; sed libertatem, quam aemo bonus, nisi cum animâ simul, amittit. Te, atque Senatum obtestamur, ut consulatis misericordia civibus: legis præsidium quod iniquitas Prætoris eripuit, restituatis; neve nobis eam necessitudinem imponatis, aut queramus, quonam modo, maxime ulti sanguinem nostrum, parcamus.

ORATIO

C. CÆSARIS suam sententiam Senatui exponentis de conjuratione Catilinæ sociis, qui in custodiis tenebantur.

SALLUST. CONJUR. CATIL.

Tunc D. Junius Silanus, primus sententiam rogatus (quod eo tempore Consul designatus erat) de iis qui in custodiis tenebantur, & pretoreâ de L. Casso, P. Furio, P. Umbrino, Q. Aunio, si deprehensi forent, supplicium sumendum decreverat. Isque postea permotus oratione C. Cæsaris, pedibus in sententiam Tiberii Neronis iturum se dixerat: quod de eâ re, præfidiis additis, referendum esse censuerat. Sed Cæsar, ubi ad eum ventum est, rogatus à Consule sententiam, huiuscemodi verba loquutus est.

O Mores homines, P. C. qui de rebus dubiis consultant, ab odio, amicitiâ, irâ, atque misericordiâ vacuos est decet. HAUD facile animos verum prouidet, ubi illa officiunt, neque quisquam omnium libidini simul & usui paruit.

ruit. **U**BI intenderis ingenium, valet. Si libido possidet, ea dominatur; animus nihil valet. Magna mihi copia est memorandi, qui reges, atque populi, ira, aut misericordia impuls, male consoluerint: sed ea malo dicere, quae maiores nostri contra libidinem animi sui, recte atque ordine fecere. Bello Macedonico, quod cum rege Perse gesimus, Rhodiorum civitas magna, atque magnifica, quae populi Rom. opibus creverat, infida atque adversa nobis fuit: sed postquam bello consecro, de Rhodiis consultum est, maiores nostri, ne quis divitiarum magis, quam injuria bellum incepsum diceret, impunitos eos dimisere. Item bellis Punicis omnibus, cum sepe Carthaginenses & in pace, & per inducias multa nefaria facinora fecissent, nunquam ipsis per occasionem talia fecere: magis, quid se dignum foret, quam quid in illos jure fieri posset, quærebant. Hoc item vobis providendum est, P. C. ne plus apud vos valeat P. Lentuli, & cæterorum scelus, quam vestra dignitas; non magis iræ vestræ, quam famæ consularis. Nam si digna pena pro factis eorum reperitur, novum confilium approbo: fin magnitudo sceleris omnium ingenia exsuperat: iis utendum censeo, quæ legibus comparata sunt. Plerique eorum, qui ante me sententias dixerunt, compositæ, atque magnificè casum Reipub. miserati sunt: quæ belli savitria esset, quæ victis acciderent, enumeravere: rapi virgines, pueros: divelli liberos à parentum complexu, matres familiarum pati, quæ victoribus collibuerint; sana, atque domos exscoliari; cædem, incendia fieri: postremo armis, cadaveribus, cruento, atque luctu omnia compleari. Sed, per Deos immortales, quod illa oratio pertinuit an, uti vos infestos conjurationi faceret? scilicet quam res tanta atque tam atrox non permovit, eum oratio accendet. Non ita est: neque cuiquam mortalium injuria suæ parvæ videntur: multi eas gravius æquo habuere. Sed alia aliis licentio est, P. C. Qui demissi in obscuro vitam agunt, si quid iracondiæ deliquerent, paci sciunt; fama, atque fortuna eorum pares sunt: qui, magno imperio prædicti, in excelsa ætaem agunt, eorum facta cuncti mortalia novera. Ita in maximâ fortunâ minima licentia est: neque ludere, neque odiisse, sed minime irasci de-
est.

est. Quæ apud alias iracundia dicitur, sa in imperio superbia, atque crudelitas appellatur. Evidem ego sic exilium, P. C. omnes cruciatus minores, quam facinora illorum esse. Sed plerique mortales postrema meminere; & in hominibus impiis, sceleris eorum oblii, de poenâ differunt, si ea paulo savor fuerit. D. Silanum, virum fortem atque strenuum, certo scio, quæ dixerit, studio Reipub. dixisse, neque illum intantâ re gratiam, aut ini-
niciatas exercere: eos mores, eamque modestiam viri cognovi. Verum sententia ejus mihi non crudelis, (quid enim in tales homines crudele fieri potest?) sed aliena à Repub. nostrâ videtur. Nam profecto aut metus, aut injuria te subegit, Silane, Consulem designatum, genus poene novum decernere. De timore, supervacuum est differere: cum præsertim diligentia clarissimi viri Consul-
lis, tanta præsidia sint in armis. De poenâ possum equi-
dem dicere id, quod res habet, in luctu, atque misteriis
mortem. criminum requiem, non cruciatum esse; cum
cuncta mortalium mala dissolvens; ultra neque cura neque
gaudio locum esse: sed, per Deos immortales, quamobrem
in sententiam non addidisti, uti prius verberibus in eos
animadverteretur? An, quia lex Porcia vetat? at alias
leges item condemnatis civibus non animam eripi, sed exi-
lium permitti ybent, an, quia gravius est verberari, quam
necari? Quid autem acerbum, aut nimis grave est in ho-
mines tanti facinoris convictos? Sin, quia levius est; qui
convenit in minore negotio legem observare, cum eam
in majore neglexeris? At enim quis reprehendet, quod
in parricidas Reip. decretum erit? tempus, dies, fortuna,
cujus libido gentibus moderatur. Iliis merito accidet,
quidquid evenerit. Cæterum vos, P. C. quid in alios
tatuatis, considerate. Omnia mala exempla ex bonis
initiis orta sunt: sed ubi imperium ad ignaros, aut minus
bonos pervenit, novum illud exemplum ab dignis, & ido-
cens, ad indigos & non idoneos transfertur. Lacedemo-
ni, pervicis Atheniensibus, triginta viros imposuere, qui
Kempub. eorum tractarent. Hi primo corpore pessimum
quemque, & omnibus invisum indemnatum necare. Ea
populus lætari, & meritò dicere fieri. Post, ubi paula-
m licentia crevit, juxta bonos & malos libidinosè inter-
ficeret.

fatre, cæteros metu terrere. Ita civitas, servitute op-
 bi preba, stolæ latitiae graves penas dedit. Nostra me-
 moriæ victor Sylla, cum Damasippum, & alios ejusmodi,
 qui malo Reipub. creverant, jugulari jussit, quis non
 factum ejus laudabat? homines scelestos, & factiosos,
 qui seditionibus Remp. exagitaverant, meritò necatos ate-
 bant. Sed ea res magnæ initium cladi fuit. Nam uti
 quisque domum, aut villam, postremo aut vas, aut velli-
 mentum alicujus concupiverat, dabat operam, ut is in
 proscriptorum numero esset. Ita illi, quibus Damasippi
 mors latitiae fuerat, paulo post ipsi trahebantur; neque
 prius finis jugulandi fuit, quam Sylla omnes suos divitiis
 explevit. Atque ego hoc non in M. Tullio, neque his
 temporibus vereor: sed in magna civitate multa & varia
 ingenia sunt, potest alio tempore, alio Consule, cui item
 exercitus in manu sit, falsum aliquid pro vero credi, ubi
 hoc exemplo, per Senatos decretum, Consul gladium
 eduxerit; quis illi finem flatuet, aut quis moderabitur?
 Majores nostri, P. C. neque consilii neque audacie on-
 quam egere: neque superbia obstabat, quo minus insti-
 tuta aliena, si modò proba erant, imitarentur. Arma
 neque tela militaria à Samnitibus, insignia magistratum
 à Tuscis pleraque sumperunt: Postremo, quod ubique
 apud socios, aut hostes idoneum videbatur, cum summo
 studio domi exequabantur: Imitari, quam invidere bonis,
 malebant. Sed eodem illo tempore Græciæ morem imi-
 tati, verberibus animadvertebant in cives, de condemna-
 tis sumum supplicium sumebant. Postquam Respub-
 lica adolevit, & multitudine civium factiones valuere,
 circumveniri innocentes, aliaque hujusmodi fieri cœ-
 pere. Tunc lex Porcia, aliaeque leges paratae sunt, quibus
 legibus exilium damnatis permisum est. Hanc ego cau-
 sam, P. C. quo minus consilium novum capiamus, in
 primis magnam pato. Profecto virtus, atque sapientia
 major in illis fuit, qui ex parvis opibus tantum impe-
 rum fecere; quam in nobis, qui ea bene parta vix reti-
 nemos. Placet igitur eos diuiniti, & augere exercitum
 Catilinæ? Minime: sed ita censeo; publicandas eorum
 pecunias; eos in vinculis habendos per municipia, qua
 maximè opibus valent: ne quis de iis postea ad Sena-
 tum

tum referat, neve cum populo egat: qui aliter feceris, Senatum existimare, cum contra Rempub. & salutem omnium facturum.

O R A T I O

M. Porci Catonis proximè præcedenti orationi
C. Cæsar is respondens.

S A L L U S T. C O N J U R. C A T I L.

Postquam Cæsar dicendi finem fecit, cæteri verbo, alias alii variè assentiebantur. At M. Porcius Cato rogatus sententiam, bujuscemodi orationem habuit.

LOnge mihi alia mens est, P. C. cum res atque pericula nostra considero, & cum sententias nonnullorum mecum ipse repuso. Illi mihi differuisse videntur de possum eorum, qui patriæ, parentibus, aris, atque focis suis bellum paravere: res autem monet, cavere ab illis magis, quam, quid in illos statuamus consultare. Nam cetera maleficia tamen persequare, ubi facta sunt: hoc, nisi provideris, ne accidat; ubi evenit, frustra judicia implores. Capti urbe, nihil sit reliqui viæ. Sed per deos immortales, vos ego appello, qui semper domos, villas, signa, tabulas vestras pluris, quam Rempublicam fecistis: si illa, eujuscumque modi sint, quæ applexamini, retinere, si voluptatibus vestris otium præbere vultis: expurgescitnisi aliquando, & capessite Rempub. Non nunc agitur de vestigalibus, neque de soctorum injuriis: libertas, & anima nostra in dubio est. Sæpe ouero, P. C. multa verba in hoc ordine feci: sæpe de luxuriâ atque avaritiâ nostrorum civium questus sum; multosque mortales eâ causa aduersos habeo. Qui mihi, atque animo meo nullius onquam delicti gratiam fecissem, haud facile alterius libidini malefacta condonabam. Sed ea tame: si vos parvi pendebatis; tamen Rempub. firma erat: opulentia negligentiam tolerabat. Nunc vero non id agitur, bonisne, an maliis moribus vivamus; neque, quantum, aut quam magnificum imperium populi Romani sit: sed hæc eujuscumque modi videntur, nostra, an, nobiscam, usq; hostium futura sint. Hic mihi quisquam mansuetudinem.

tudinem & misericordiam nominat? Jampridem equidem nos vera rerum vocabula amissimus, quia bona aliena largiri, liberalitas: malarum rerum audacia, fortitudo vocatur: eo Rēpub. in extremo sita est. Sint sane, quoniam ita se mores habent, liberales ex sociorum fortunis, sint misericordes in furibus aerarii; ne illis sanguinem nostrum largiantur, & dum paucis scelestis parcunt, bonas omnes perditum eant. Bene & compositè C. Cæsar paulo ante in hoc ordine de vita & morte differuit: credo, falsa existimans ea, quæ de inferis memorantur, diverso itinere malos à bonis loca tetra, inulta, scđa atque formidolosa habere. Itaque censuit pecunias eorum publicandas, ipsos per municipia in custodiis habendos; vide licet, timens, ne si Romæ sint, aut à popularibus coniurationis, aut à multitudine conductâ, per vim eripiantur. Quasi vero mali, atque scelesti tantummodo in urbe, & non per totam Italiam sint; aut non ibi plus possit audacia, ubi ad defendendum opes minores sunt. Quare vanum equidem hoc consilium est, si periculum ex illis metuit, sin in tanto omnium metu solus non timet; eò magis refert, me mihi, atque vobis timere. Quare cùm de P. Lentulo, cæterisque statuetis, pro certo habetote vos simul de exercitu Catilinæ, & de omnibus conjuratis decernere. Quantò vos attentiùs es ageris, tanto illis animus infirmior erit: si paululùm modo vos lan- guere viderint, jam omnes feroce aderunt. Nolite existimare, majores nostros armis Rēpub. ex parvâ mag- nam fecisse: Si ita res esset, multò pulcherrimam eam nos haberemus; quippe sociorum, atque civium, præterea armorum, atque equorum major copia nobis, quam illis est. Sed alia fuere, quæ illos magnos fecere, quæ nobis nulla sunt; domi industria, foris justum imperium; animus in consulendo liber, neque delictio neque libidini obnoxius. Pro his nos habemus luxuriam atque avari- tiam; publice egestatem, privatum opulentiam: laudamus divitias sequimur inertiam: inter bonos & malos nullum discriben est: omnia virtutis præmia ambitio possidet. Neque mirum; ubi vos separatim sibi quisque consilium capit, ubi domi voluptatibus, hic pecunia, aut gratis servitis, eo sit, ut impetus fiat in vacuam

Rēm-

Rempub. Sed ego haec omitto. Conjuravere cives nobilissimi patriam incendere. Gallorum gentem, infestissimam nomini Romano, ad bellum arcessunt, dux hostium cum exercitu supra caput est, vos cunctamini etiam nunc, & dubitatis; quid intra moenia deprehensus hostibus raciatii? Misereamini, censeo; deliquerit homines adolescentuli per ambitionem: atque etiam armatos dimittatis. Nam ista vobis mansuetudo, & misericordia, si illi arma ceperint, in miseriam vertet; Scilicet res ipsa aspera est: sed vos non timeritis eam. Immo vero maximè; sed inertiam, & mollitiam animi alius alium expectantes cunctamini, videlicet diis immortalibus confisi, qui hanc Remp. in maximis saepe periculis servavere. Non votis neque suppliciis malisribus auxilia deorum parantur; vigilando, agendo, bene consulendo, prosperè omni cedunt: ubi sociorum tu, atque ignorias tradideris, nequitquam Deos implores: irati infestique sunt. Apud maiores nostros Aulus Manlius Torquatus bello Gallico filium suum, quid is contra imperium in hostem pugnaverat, necari jussit, atque ille egregius adolescentis immoderatae fortitudinis morte poenas dedit: vos, de crudelissimis parricidis quid statuatis, cunctamini? Videlicet vita cætera eorum huic sceleri obstar. Verum parcite dignitati Lentuli, si ipse pudicitias, si fama sua, si dii, aut hominibus unquam ullis pepercit. Ignoscite Cethegi adolescentias; nisi iterum jam patriæ bellum fecit. Nam quid ego de Gabini, Statilio, Cepario loquar? quibus si quidquam penit unquam fuisse, non ea consilia de Rep. habuissent. Postremo, P. C. si mehercùl peccato locus esset, facile paterer vos ipsa re corrigi, quoniam verba contemnitis: sed undique circumventi sumus: Catilina cum exercitu in fauibus urget: alii intra moenia atque in finu urbis sunt hostes, neque parari, neque consuli quidquam occulte potest: quo magis properandum est. Quare ego ita censeo; cum nefario consilio sceleratorum civium, Rempub. in maxima pericula venerit, hique indicio T. Vulturtii, & legatorum Allobrogum convicti, confessique sunt, cædem, incendia, alisque se foeda atque crudelia facinora in cives, patriamque paravisse; de confessis, sicuti de manifestis rerum capitalium, more majorum supplicium sumendum.

OR A.

ORATIO.

MICIPIS & REGIS AD JUGURTHAM, QUAM EAM OFFICIIS SOI-
ADMONET, SINEM VITAM SIBI ADESSA INTELLIGENS.

SALVUST. IN BELLO JUGURTH.

Igitur rex Micipis, ubi ea que famam acceperebat, Jugur-
tham bello Numantino in tantam claritudinem perve-
nille ut Romanis vehementer carus esset, ex liberis
imperatoris ita esse cognovit, cum virtute sum gratia
viri pernicius, flexit animum suum, & jugurtham be-
nificis vincere aggressus est, statimque eum adoptavit,
& testamento pariter cum filii bæredem instituit: cum
antea sibi ab eo timens, ideo illum Numidis quos in
Hispaniam mittebat præfecisset, quod in eo bello facile
occasurum speraret. Sed ipse paucos post annos morbo
alique strato confectus, cum sibi finem viæ adesse intel-
ligeret, coram amicis, & cognatis, itemque Adbarbale
& Hiampsale filiis, buguscemodi verba cum Jugurtham
fuerint babuisse.

PArvum ego te, Jugurtha, amissi patre, sine spe, sine
opibus in meum regnum accepi, existimans non
minus me tibi, quam liberis (si genuissem) ob beneficia
carum fore. Neque ea res falsum me habuit: nam et
alia magna & egregia tua facta omittam, novissime re-
dies Numantia, me regnumque meum gloriæ honora-
visti, tuaque virtute nobis Romanos ex amicis amicissi-
mos fecisti: In Hispania nomen familiæ nostræ renovasti:
postremo, quod difficillimum inter mortales est, gloriæ
inuidiam vici. Nunc, quoniam mihi natura finem viæ
fecit, per hanc dextram, per regni fidem moneo, ob-
testorque te, ut hos, qui tibi genere propinqui, benefi-
cio meo fratres sunt, caros habeas; nec malis alienos
adjungere, quam sanguine conjunctos retinere. **N**ON
exterritus neque tbesauri, præficia regni sunt, verum amici.
Quos neque armis cogere, neque auro parare queas,
officio & fide parantur. Quis autem amicior quam frater
fratri? aut quem alienum fidum invenies, si tuis hostia
fueris? Evidem ego regnum vobis tradò firmum, si boni
eritis:

tritis: si mali, imbecillum. **NAM** concordia res pacis crescunt, discordia maximus dilabuntur. Ceterum ante hos te, Jugurtha, quia aetate, & sapientia priores, ne aliter quid eveniat, providere decet. **NAM** in omni certamine, qui opulentior est, etiam si accipit injurias, tamen quia plus potest, facere videtur. Vos autem Adherbal & Hiempsal, colite & observate talem hunc virum: imitamini virtutem, & evitamini; ne ego meliores liberos sumpisse videar, quam genuisse.

O R A T I O

ADHERBALIS AD SENATUM ROM. quā se à Jugurtha regno fortunisque omnibus expulsum queritur.

SALLUST. IN BELLO JUGURTH.

Igitur ubi legati à Jugurtha cum argento & auro multo Rōmā missi satis confident, die constituto Sehatus utrisque datur. Tum Adherbalum hoc modo loquutum accepimus.

PAtres conscripti, Micipha pater meus moriens mihi praecepit, ut regni Numidiae tantummodo procul- rationem existimarem meam, ceterum jus & imperium ejus penes vos esse: simul eniterer domi, militiaeque quam maximo usui esse populo Romano: vos mihi cognatorum, vos in locum affinium ducerem, si ea faciem, in vestrā amicitiā exercitum, divitias, munimenta regni me habiturum. Quae praecepta patris mei cum agitarem, Jugurtha, homo omnium, quos terra suffinet, sceleratissimus, contempto imperio vestro, Malinissae me nepotem, eum à stirpe socium atque amicum pop. Rom. regno fortunisque omnibus expulit. Atque ego, P. C. quoniam eò miseriarum venturus eram, vellem, potius ob mea, quam ob majorum meorum beneficia, posse me à vobis auxiliā petere, ac maximē deberi mihi beneficia à pop. Rom. quibus non egerem; secundū ea, si desideranda erant, uti debitis. uterer. Sed quoniam parum tua per se ipsa probitas est; neque mihi in manu fuit, Jugurtha qualis foret, ad vos consugi, P. C. quibus,

bus, quod mihi miserrimum est, cogor prius oneri, quam
 nūsi esse. Cæteri reges, aut bello vici in amicitiam à
 vobis recepti sunt, aut in suis dubiis rebus societatem
 vestram appetiverunt. Familia nostra cum pop. Rom.
 bello Carthaginienſi amicitiam instituit, quo tempore
 magis fides ejus, quam fortuna pendenda erat. Quorum
 progeniem vos, P. C. nolite pati me nepotem Maſinissæ
 frustra à vobis auxilium petere. Si ad impetrandum ni-
 hil cause haberem, præter miserandum fortunam; quod
 paulo ante rex genere, fama atque copiis potens, nunc
 deformatus ærumnis, inops, alienas opes exspecto: ta-
 men erat maiestatis populi Romani prohibere injuriam; ne-
 que pati cuiusquam regum per scelus erescere. Verum
 ega illis finibus ejectus sum, quos majoribus meis pop.
 Rom. dedit: unde pater & avus meus unà vobis cum
 expulere Syphacem, & Carthaginenses. Vestra beneficia
 mihi erpta sunt, P. C. vos in meā injuriā despici estis.
 Ehen me miserum! Huccine, Micipia pater, beneficia
 tua evasere, uti quem tu parem cum liberis tuis, regni-
 que participem fecisti, is potissimum stirpis tuz extinctior
 sit? Nunquamne ergo familia nostra quiescere erit? sem-
 perne in sanguine ferro, fugâ versabimur? Dum Car-
 thaginienses incolumes sacre, jure omnia sæva patieba-
 mur, hostes ab latere: vos amici procul: spes omnis in
 armis erat. Postquam illa pestis ex Africâ ejecta est,
 lati pacem agitabamus: quippe, quicquid hostis nullus erat,
 nisi forte quem vos jussissetis. Ecce autem ex improviso
 Jugurtha, intolerandâ audaciâ, scelere, atque superbiâ lete
 effrens, fratre meo, atque eodem propinquo suo inter-
 festo, primum, regnum ejus sceleria sui prædam fecit:
 post, ubi me iisdem dolis nequit capere, nihil minus quam
 vim aut bellum expectantem in imperio vestro, (ficuti
 videtis) extorrem patriâ domo inopem, & coopertum
 miseriis effecit, ut ubivis tutius, quam in meo regno
 essem. Ego sic existimabam, P. C. uti prædicantem audi-
 veram patrem meum; qui vestram amicitiam diligenter
 colerent, eos multum laborem suscipere, cæterum ex
 omnibus maximè tutos esse. Quod in familiâ nostrâ fuit,
 præstitit, ut in omnibus bellis adesset vobis: nos uti per
 otium toti simus, in manu vestrâ est, P. C. Pater nos

duos fratres reliquit: tertium Jugurtham beneficis suis
ratus est nobis conjunctum fore. Alter eorum necatus;
alter ipse ego manus impias vix effugi. Quid agam? nec
quo potissimum infelix accedam? generis praesidia omnia
extincta sunt: pater, cui necesse erat, natura concessit:
fratri, quem minimè decuit, propinquus per secula vitam
eripuit: affines, amicos, propinquos ceteros meos, alium
alia clades oppresuit: capti ab Jugurtha, pars in crux acti,
pars bestiis objecti sunt: pauci, quibus relata est
anima, clausi in tenebris cum mortore & iactu, mortis
graviorem vitam exigunt. Si omnia, que aut amisi, aut
ex necessariis aduersa facta sunt, incolumia manerent:
tamen, si quid ex improviso mali accidisset, vos implora-
rem, P. C. quibus pro magnitudine imperii, jus & inju-
rias omnes curae esse decet. Nunc vero excol patria,
domo, solus, atque omnium honestarum rerum egens, quo
accedam aut quos appellem? nationesne, an reges, qui
omnes familie nostrae ob vestram amicitiam infessi sunt? an
an quoquam mihi adire licet, ubi non majorum meorum
hostilia monumenta plurima sunt? an quisquam nostri
misericordi potest, qui aliquando vobis hosti: fuit? Postremo,
Mafinissa nos ita instituit, P. C. ne quem coleremus, nisi
pop. Rom. ne societas, ne foedera nova acciperemus:
abundè magna praesidia nobis in vestra amicitia fore: si
huic imperio fortuna mutaretur, una occidendum nobis
esse. Virtute, ac diis volentibus, magni estis & opulentis:
omnia secunda, & obedientia sunt, quo facilis sociorum
injurias curare licet. Tantum illud vereor, ne quos pri-
vata amicitia Jugurthæ, parum cognita, transversos agat:
quos ego audio summâ ope nisi, ambire, fatigare vos
singulos, ne quid de absente, incognitâ causâ, statuatis:
singere me verba, & fugam simulare, cui licuerit in regno
manere. Quod utinam illum, cuius impio facinore in
has miseras projectus sum, eadem hæc simulantem
videam: & aliquando aut apud vos, aut apud Deos
immortales rerum humanarum cura oriatur: ut ille,
qui nunc sceleribus suis ferox atque præclarus est, omnibus
malis excruciatus, impietatis in parentem nostrum, fra-
tris mei necis, mearumque misericarum graves poenae
reddat. Jamjam, frater animo meo carissime, quanguam
tibi

sibi immutato, &c, unde minime deedit, vna excepta est, summo levitatem magis, quam dolendum puto easum tuum: non enim regnum, sed fugam, exilium, exsistat. Et has omnes, quae me premissi erimus, cum anima simus amissi. At ego in seculi hi tanta mala precipitatus, pulsus ex parte regni, eorum bannarum spectaculum praebeo: incertos quid agam, tuosq; injurias perseguar, ipse auxiliū egens, an regno consulam, cujus vita, necisque potestas ex opibus alienis penderet. Unam, emori, fortis meis honestos exitus esset: ne rivere contemptus viderer, si defessus malis injurias concesserem. Nunc quoniam neque vivere lobet, neque mori licet sine dedecore, P. C. per vos, per liberos, atque parentes vestros, per maiestatem populi Romani, subvenitis misero mihi, ite obviam injurias, solle pati regnum Numidiae quod vestrum est, per scelus, & sanguinem familiæ nostræ tabescere.

ORATIO

C. MEMMII A.D. QUIRITES, quibus ad viadicandum in Jugurtham, qui Adherbalem occaverat, & in socios ejus sceleris, hortatur.

SALLUST. IN BELLO JUGURTH.

C. Memmius, inter dubitationem & moras Senatus consilibus populum ad vindicandum hortari: monere Remp. in libertatem suam deferent: multa superba & crudelia satiota nobilitatis offendere: prorsus intentus, omni modo plebis uitium accendebat. Sed quoniam ea tempestate Romie Memmi facundia clara pollensque fuit, decere enclimavi unam ex tam multis orationem ejus prescribere. Ac postissimum ea dicam quæ in concione post redditum Besiae bujusmodi verbis differunt.

Multa me dehortantur à vobis, Quirites, ni studium Rcp. omnia superet; opes factionis; vestra patientia, jus nullum; ac maximè quod innocentia plus periculi, quam honoris est. Nam illa quidem piget dicere, hic annis quindecim, quam ludibrio fueritis superbiæ paucorum, quam fecide, quamque inulti perierint vestri defensores;

seniores; ut vobis animus ab ignavia, atque socordia corruptus sit: qui ne nunc quidem, obnoxii inimicis exurgitis, atque etiam nunc timetis eos, quibus vos decet terrori esse. Sed quanquam haec talia sunt: tamen, obviam ire factionis potentiae, animus subegit. Certe ego libertatem, quae mihi a parente meo tradiita est, experiar; verum id frustra, an ob rem faciam, in vestra manu situm est, Quirites. Neque ego vos horror, quod sepe maiores vestri fecere, uti contra injurias armati eatis, nihil vi, nihil secessione opus est: necesse est, suomet ipsis more praeципites eant. Occiso Tib. Graccho, quem regnum parare aiebant, in plebem Romanam quæstiones graves habitæ sunt. Post C. Gracchi, & M. Fulvii cædem, item ordinis vestri multi mortales in carcere necati sunt. Utriusque cladis non lex, verum libido eorum finem fecit. Sed sane fuerit regni paratio, plebisua restituere, quicquid sine sanguine civium olcisci nequitur, jure factum fit. Superioribus annis taciti indignabamini ærarium expilari; reges, & populos liberos paucis nobisibus vectigal pendere; penes eosdem & summam gloriam, & maximas divitias esse; tamen haec talia facinora impune suscepisse, parum habuere: Itaque postremæ leges, majestas vestra, divina & humana omnia hostibus tradita sunt. Neque eos, qui ea fecere, pudet aut prænitet: sed incedant per ora vestra magnifici, sacerdotia, & consulatus; pars triumphos suos ostentantes: perinde quam ea bonori, non priedæ, habeant. Servi ære parati injustia imperia dominorum non perforunt: vos, Quirites, imperio nati, æquo animo servitutem toleratis? At qui sunt hi, qui Rempub. occupavere? homines sceleratissimi, cruentis manibus, immani avaritiam, nocentissimi, idemque superbissimi, quibus fides, decus, pietas, postremo honesta atque inbonesta omnia quæstui sunt. Pars eorum occidisse tribunos plebis, alii, quæstiones injustas, plerique cædem in vos fecisse, pro munimento habent. Ita, quam quisque pessimè facit, tam maximè tutus est: metum a scelere suo ad ignaviam veltrum transtulere: quos omnes eadem cupere, eadem odisse, eadem metuere in unum coegerit. Sed haec inter bonos amicitia, inter malos factio est. Quid si vos tam libertatis curam haberetis, quam illi

illi ad dominationem accensi sunt; proœclò neque Reb.
pub. sicuti nunc, vestaretur, & beneficia vestra pener opsi-
mus, non audacissimos, forent. Majores vestri parandi
juris, & maiestatis constitutæ gratiâ, bis per secessio-
nem armati Aventinum montem occupavere; vos pro-
libertate, quam ab illis accepistis, nonne summâ ope-
nitemini? atque eo vehementius, quo *majus dedecus est*
paria amittere, quam omnino non paravisse? Dicit aliquis,
Quid igitur censes? Vindicandam in eos, qui hosti pro-
didere Rempub. non manu, neque vi; quod magis,
vos fecisse, quam il'is accidisse, indignum est; verum
quæstionibus, & indicio ipsius Jugurthæ; qui si dediti-
cias est, proœclò iussis vestris obediens erit: fin ea con-
temnit, scilicet æstimabitis, qualis illa pax, aut didic-
tis ex quâ ad Jugurtham scelerum impunitas, ad paucos
potentes maximæ divitiae, ad Rempub. damna, atque
dedecora pervenerint. Nisi forte nondum etiam vos do-
minationis eorum sanctitas tenet: & illa, quam hæc tem-
pora, magis placent, cum regna, provinciæ, leges, jura,
judicia, bella, atque paces; postremo divina, & humana
omnis penes paucos erant: vos autem, hoc est, pop. Rom.
invicti ab hostibus, imperatores omnium gentium, satis
habebatis animam retinere. Nam servitutem quidem
quis vestrum audebat recusare? Atque ego tamet' viro
flagitiosissimum exilissimo impune injuriam accepisse; ta-
men, vos hominibus sceleratissimis ignoscere, quoniam
cives sunt, nequo animo paterer, nisi misericordia in per-
niciem casura esset. Nam & illis, quantum importuni-
tatis habent, parum est impune male fecisse, nisi deinde
faciundi licentia eripitur: & vobis æterna solicitude
remanebit, cum intelligetis aut serviendum esse, aut per-
manens libertatem retinendam. Nam fidei quidem, aut
concordie quæ spes est? Dominari illi volunt, vos liberi
esse: facere illi injurias, vos prohibere: postremo sociis
vestris veluti hostibus, hostibus pro sociis videntur. Po-
tentia in tam diversis mentibus pax, aut amicitia esse?
Quare moneo, dotorque vos, ne tantum scelus impuni-
tum omittatis. Non peculatus ærarii factus est, neque
per vim sociis eruptæ pecuniae, quæ quanquam grayia-
bant, tamen consuetudine jam pro nihil habentur. Hosti
scerrimo

acerrimo prodita Senatus authoritas, proditum imperium vestrum: domi, militiæque Resp. venalia fuit. Quæ nisi quæsita erunt, nisi vindicatum in noxios, quid erit reliquum, nisi ut illis, qui ea fecere, obedientes vivamus? Nam impune quælibet facere, id est regem esse. Nequa ego vos, Quirites, hortor, uti iam malius, cives vestros perperam, quæm rectè fecisse: sed ne ignorando malis, bonus perditum eritis. Ad hoc, in Repub. multo præstat, beneficii, quæm maleficis, immemorem esse. Bonus tantummodo seignior sit, ubi negligas: at malus improbius. Ad hoc, si injuria non sint, haud siepe auxilii egeas.

ORATIO

MARII AD QUIRITES, de se, & de eâ quam parabat
in Africam expeditione.

SALLUST. IN BELLO JUGURTH.

Nam Marius, postquam omnibus quæ postularerat decretis, milites scribere vult, hortandi causâ, simul & nobilitatem, ut consuoverat, exagitandi, concionem populi advocavit: deinde hoc modo differuit.

Sic ego, Quirites, plerosque non iisdem artibus imperium à vobis petere, & postquam adepti sunt, gerere: primò industrios, supplices, modicos esse; diinde per ignaviam & superbiam etatem agere: sed mihi contraria videtur. Nam quo universa Resp. pluris est quæm consulatus aut Praetura, eò majore curâ illam administrari, quæm hæc peti debere. Neque me fallit, quantum cum vestro beneficio maximo negotii sustineam. Bellum, parare, simul & ærario parcere, cogere ad militiam, eos, quos nolis offendere, domi forisque omnia curare & ea agere inter invidos, occursantes, factiosos; opinione, Quirites, asperius est. Ad hoc, alii si delinquere, vetus noilitas, majorum fortia facta, cognatorum & affinium opes, multæ clientelæ, omnia hæc præsidio adlunt: mihi spes omnes in memet sitæ: quas necesse est & virtute & inno-
centia tutari: nam alia infirma sunt. Et illud intellige, Quirites, omnium ora in me conversa esse, sequos, 'bo-
nosque

nosque favere; quippe benefacta mea Reip. procedent; nobilitatem locum invadendi quererent. Quo mihi acries admittendum est, ut neque vos capiamini, & illi sensu sint. Ita ad hoc statim a pueritia fui, ut omnes labores & pericula consueta habeam. Quae ante vestra beneficia gratitudo faciebam, ea uti accepta mercede deferam, non est consilium, Quirites. Illis difficile est in potestib[us] temporibus, qui per ambitionem se[us] probos simulavero: mibi, qui omnem etatem in optimis artibus aegi, bene facte jam ex consuetudine in naturam vertit. Bellum me gerere cum Jugurthā jussis: quam rem nobilitas agerrimè tulit. Quæso, reputate cum animis vestris, num id mutare melius sit, si quem ex illo globo nobilitatis ad hoc, aut illud tale negotium mittatis hominem veteris pro sapientia, ac multarum imaginum & nullius stipendiis: scilicet ut in tantâ re ignarus omnium trepidet, festinet, sumat aliquem ex populo monitorem officii sui. Ita plerunque evenit, ut, quem vos imperare jussistis, is sibi imperatorem alium querat. At ego scio, Quirites, qui, postquam Consules facti sunt, acta majorum, & Græcorum militaria præcepta legere cœperint: homines præposteri! nomi[n]gurero, quām peri, tempore posterius, re, atque usu prius est. Comparete nunc, Quirites, cum illorum superbiā me hominem novum. Quæ illi audire, & legere solent, eorum partem vidi, alia egomet gessi; quæ illi lissero, ea ego militando didici. Nunc vos exigitate, facta, an dicta pluris sint. Contemnunt novitatem meam, ego aliorum ignoriam: mibi fortuna, illis probra objectantur. Quanquam ego naturam unam & communem omnium existimo, sed fortissimum quenque generosissimum esse. Ac si jum ex patribus Albini, aut Bestiæ queri posset, mense, an illos ex se gigni maluerint: quid responsuros creditis, nisi, sese liberos quām optimos voluisse? Quod si jure despiciunt me, faciant idem majoribus suis; quibus, nū mibi, ex virtute nobilitas caput. Invident honori meo: ergo invident labori, innocentiae, periculis etiam meis: quoniam per hæc illum cepi. Verum homines corrupti superbiā, ita etatem agunt, quasi honores vestros consumant: ita vos petunt, quasi honestè vixerint. Næ illi falsi sunt qui diversissimas res pariter expectant, ignorantes voluptatem

sepiam

tatem & præmia virtutis. Atque etiam cum apud vos, aut in Senatu verba faciunt, pleraque oratione majores suos exhortantur; eorum fortia facta memoraudo clariores se se putant: quod contra est, nam, quanto vita illorum præclarior, tanto borum societatis flagitior. Et profectio ita se res habet: MAJORUM gloria posterie lumen est, neque bona neque mala eorum in occulto patitur. Huiusce rei ego inopiam patior, Quirites, Verum id, quod multa præclarius est, meam facta mibi dicere licet. Nunc vide, quam iniqui sint. Quod ex aliena virtute fibi arrogant id mihi ex mea non concedunt: scilicet quia imagines non habeo, & quia mihi nova nobilitas est; quam certe peperisse melius est, quam acceptam corruptisse. Equidem ego non ignoro, si jam mihi respondere velint, abhunc illis facundam & compositam orationem fore. Sed in maximo vestro beneficio, cum omnibus locis me vosque maledictis lacerent, non placuit retinere: ne quis vestram conscientiam duceret. Nam me quidem ex animi mei sententiâ laedere nulla oratio potest, quippe vera, necesse est bene prædicet; falsam vita moreisque mei superant. Sed quoniam vakra consilia accusantur, qui mihi summum honorem, & maximum negotium imposuerunt; etiam atque etiam reputare, num id potestendum sit. Non possum, fidei causâ, imagines, neque triumphos, aut consulatus majorum meorum ostentare: at, si res postuleret, hastas, vexillum, phaleras, alia dona militaria, præterea cicatrices adverso corpore. Hoc sunt mea imagines, hæc nobilitas, non hereditate relata, ut illa illis, sed que ego plurimis meis laboribus & periculis quaesivi. Non sunt composita verba mea. Parum id facio. Ipsa se virtus satis offendit: illis artificio opus est, ut turba fada ratione tegant. Neque litteras Graecas didici; parum placebat eas discere, quippe que ad virtutem doctoribus nihil profuerunt. At illa multo optima Respub. doctus sum: hostes ferire, præfidia agitare, nimis metuere, nisi turpem famam; hyemem & estatem juxta pari; humi sequiscere; eudem tempore inopiam, & laborem solerare. His ego præceptis milites hortabor: neque illas præcepimus, me opulerunt: neque gloriam meam laborem illum faciam. Hoc est nile, hoc civile imperium. Namque

quis cum tuis per moltissim augs, exercitum supplicio cogere,
 hoc est dominum, non imperatorem esse. Hæc atque alia
 maiores vestri faciendo, seque, remque pub. celebra-
 vete. Quæ nobilitas freta, ipsa diffimilis moribus, nos
 illorum æmulos contemnit: & omnes honores, non ex
 merito, sed quasi debitos, à vobis repetit. Cæterum ho-
 mines superbissimi procul errant. Majores eorum omnia,
 quæ licebat, illis reliquere, divitias, imagines, memo-
 riam sui præclaram: *virtutem non reliquere, neque pore-
 rant EA sola neque datur dono, neque accipitur.* Sordidum
 me, & incolitus moribus alunt: quia parum scitè convi-
 viam exorno, neque histrionem ullum, neque ploris
 preti coquum, quam villicum, habeo: quæ mihi libet
 conficeri, Quirites. Nam & ex parente meo, & ex aliis
 sanctis viris ita accepi, MUNDITIAS mulieribus,
 viris laborem convenire, omnibusque bonis oportere plus glo-
 riam, quam divitiarum esse: arma, non suppeditabilem, decori
 esse. Quin ergo, quod juvat, quod carum estimant, id
 semper faciant: ament, potent ubi adolescentiam ha-
 buero, ibi senectutem agant, in conviviis dediti ventri,
 & torpissimæ parti corporis: sudorem, pulverem, & alia
 talia relinquant nobis, quibus illa epulis jucundiora sunt.
 Verum non ita est. Nam ubi se flagitii dedecoravere
 turpissimi viri, honorum præmia eruptum eupt. Ita
 iniquissime luxuria, & ignoratio, pessimæ artis, illis, qui
 coluere eas, nihil officiunt, Reip. innoxiae cladi sunt.
 Nunc, quoniam illis, quantum mores mei, non illorum
 flagitia poscebant, respondi, pauca de Repub. loquar.
 Primum omnium, de Numidiâ bonum habetote ani-
 mum, Quirites. Nam quæ ad hoc tempus Jugurtham
 tuata sunt, omnia removitis, avaritiam, imperitiam,
 superbiam. Deinde exercitus ibi est locorum sciens, sed
 mehercule magis strenuus, quam felix: Nam magna pars
 ejus avaritiam aut temeritate dumcum attrita est. Quam-
 obrem vos, quibus *militaris etas* est, admittimini mecum,
 & capessite Rempub. neque quenquam ex calamitate alio-
 rum aut imperatorum superbiam metus ceperit. Ego
 met in agmine in prælio consultor idem, & socius periculi
 vobiscum adero: meque, vosque in omnibus rebus juxta
 geram. Et profectio, annis juvantibus, omnia natura sunt,
 vici-

victoria, præda, laus: quæ si dubia, aut procul essent, tamen omnes bonas Recipub. subvenire decet. Etiam nemo ignoriam immortalis factus: neque quisquam parentis liberis, ut aeterni forent, optavit; magis, ut boni, beneficæ vitam exigerent. Plura dicerem, Quirites, si timidis virtutem verba adderent: Nam strenuis abunde dictum patet.

ORATIO

SYLLÆ AD BOCCHUM REGEM.

SALLUST. IN BELLO JUGURTH.

Legati à Boccho veniunt, qui regis verbis ab Mario petivero, duos quam fidissimos ad eum misserat: velle de suo, & de populi Romi commodo cum iis differere. Ille statim L. Syllam & A. Manlium ire jubet. Qui quamquam accisi ibant, tamen placuit verba apud regem facere: uti ingenium ejus aut aversum flecterent, aut cupidum pacis vehementius acconderent. Itaque Sylla, cuius facundia, non etati à Manlio concessum est, pauca verba bujusmodi loquutus.

REX Bocche, magna laetitia nobis est, cum te talem virum dii monuero, ut aliquando pacem, quam bellum malles, ne te optimum cum pessimo omnium Jugurthæ miscendo commissariates; simus nobis ut demeres acerbam necessitudinem, pariter te errantem, & illum sceleratissimum persequi. Ad hoc pop. Romano, jam à principio inopi, melius vixum, amicos, quam servos, querere, tuisque rati volentibus quam coadis imperitare. Tibi vero nulla opportunitas amicitia nostrâ: primum quod procul absumus; in quo offensio minimum, gratia par, ac si propè adessemus: dein, quod parentes abunde habemus. **A M I C O R U M** neque subi, neque cuiquam omnium satis fuit. Atque hoc utinam à principio tibi placuisset! profectò ex pop. Rom. ad hoc tempus multò plura bona accepisti; quam mala perpessus es. Sed quoniam humanarum rerum fortuna pleraque regit; cui scilicet placuit & vim, & gratiam nostram experiri: nunc, quando per illam licet, sellina; atque, uti copisti, perge. Multa atque opportuna habes: quo facilius errare officiis

officiis superes. Postremo hoc in pectus tuum dimitte, *nunquam populum Rom. beneficiis viatum esse.* Nam, bello quid valeat, tute sis.

ORATIO

Doceri ad SYLLAM, qua suum erga illum studium exponit, & se bellum populo Rom. facere voluisse negat.

.SALLUST. IN BELLO JUGURTH.

N Unquam ego ratus sum fore, ut rex maximus in hac terra, & omnibus, quos novi, opulentissimus, privato hemini gratiam deberem. Et hercule, Sylla, antea te cognitum, multis orantibus, aliis ultra egomet opem tali, nullius indigi. Id imminentum, quod ceteri dolere solent, ego latet: Fuerit mihi pretium equisste aliquid tuæ amicitiæ; quæ apud animum meum nihil charius habeo. Id adeo experiri licet; arma, viros, pecuniam, postremo quicquid animo libet, sume, utere: & quoad vives, nunquam tibi redditam gratiam putaveris; semper apud me integra erit: Denique nihil me sciente frustra voles. Nam, ut ego existimo, *Regem armis, quam manifestiam, vinci, minus flagitosum.* Ceterum de Repub. vestrâ, cuius surator hue missus es, paucis accipe. Bellum ego pop. Rom. neque feci, neque factum unquam volui: fines meos adversum armatos armis totatus sum. Id omitto: quando vobis ita placet; gerite, uti vultis cum Jugurthâ bellum; ego flumen Mulucham, quod inter me, & Micipiam fuit, non egrediar, neque id intrare Jugurtham finam. Præterea, si quid meque vobisque dignum petiveris, haud repulsum bibis.

ORATIO

LEPIDI Cons. ad Popul. Rom.

EX LIBRIS Hist. SALLUST.

Clemencia & probitus vestra, Quirites, quibus per ceteras gentes maximi & clari essis, plurimum timoris mihi facient, adversus tyrannidem L. Syllæ;

aut ipsi, quae nefanda aestimatis, ex parum credendo ea aliis, circumveniamini: praesertim cum illi spes omnis in scelere atque perfidia sit, neque se aliter totum putet, quam si peior, atque infelicitas metu vestro fuerit, quod captiuis libertatis caram miseria eximat: aut, si propterderitis, in extensis periculis magis, quam in ultricendo temeramini. Satellites quidem ejus, homines maximi nomini, non minus optimis majorum exemplis, neque satis mirari, dominations in vos servitium suum mercedem dant: & utrumque per injuriam malent, quam optimo iure libere agere. Praeterea Brutorum atque Aemitorum & Lutatorum proles, geniti ad ea, quae majores virtute perpetrare, subvertenda. Nam quid à Pyrrho, Hannibale, Philippoque & Antiocho defensum est aliud, quam libertas, & sua cuncte sedes; non enim, nisi legibus, pareremus? Quis cuncta slevus iste Romulus, quasi ab externis rapta, eruet; non tot exercituum clade, neque Consulis & aliorum Principum, quos fortuna belli consumperat, satias: sed tum crudelior, cum plorosque secundae res in miserationem ex ira vertant. Quin solus omnium, post memoriam hominum, suppicia in post futuros composuit: quae prius injuria quam vita certa esset: pravissimeque per sceleris immanitatem adhuc tutus soerit, dominos, metu gravioris servitii à repetenda libertate terremini. Agendum, atque obviam eundum est, Quirites: ne spolia vestra genes illum sint. Non prolatandum, neque votis paranda auxilia; nisi forte speratis, per tedium jam, aut pudorem tyrannidis, esse eum per scelus occupata periculosius dimissorum. At ille id processit, ut nihil gloriosum, nisi tutam, & omnia retinendae dominatio-
nis honesta aestimat. Itaque illa quies, & otium cum libertate, quae multi probi potius quam laborem cum bonis-
ribus capiebant, nulla sunt. Hac tempestate serviendo, aut imperitandum: habendas metus est, aut facieendas, Quirites. Nam quid ultra? quæve humana superant, aut divina impoluta sunt? Populus Romanus paulò ante gentium moderator, exatus imperio, gloriosus, agitandi inops, despectusque, ne servilia quidem ali-
menta reliqua habet. Sociorum & Latii magna vis, ci-
vitate pro multis & egregiis factis à vobis data, per unum

prohibentur: & plabis innoxiae patrias sedes occupavere
 pauci satellites, mercedem seclera. Leges, judicia, aera-
 riā, provinciā, reges, penes unum; denique necis
 civium & vitæ licentia. Simul hamapas hostias vidiſſis,
 & sepulchra infecta sanguine civili. *Eſtne viris reliqui*
aliud, quām ſolvere injuriam, aut mori per virtutem?
 Quocumq; quidem unum omnibus finem natura vel ferro
 ſeptis ſtatuit: neque quisquam extremanam neceſſitatem nibil
 auſus, niſi muliebri ingenio expectat. Verū ego ſedi-
 tiosus, uti Sylla ait, qui p̄em̄ia turbarum quero: &
 bellum cupiens, quia jura pacis repeto. Scilicet, quia
 non aliter ſalvi, ſatiſque tuti in imperio eritis, niſi Veti-
 tius Picens; ſcriba Cornelius, aliena bene parata prodege-
 zint: niſi approbaveritis omnes proſcriptiones innoxio-
 rum ob divitias; cruciatus virorum illuſtrium, vastam
 urbem fugā & cædibus, bona civium miferorum, quæſi
 Cambriacā p̄adā, venum, aut dono datam. At ob-
 jectat mibi poſſeſſiones ex bonis proſcriptorum: quod
 quidem ſcelerum illius vel maximum eſt, non me, neque
 quenquam omnium ſatiſ ſutum fuiffe, ſi recte faceremus.
 Atque illa, quæ tum formidine mercatus ſum, pretio ſo-
 luto, jure, dominis tamen reſituo: neque pati conſilium
 eſt, ullam ex civibus p̄adā eſſe. Satis illa fuerint, quæ
 rabie contraria toleravimus, manus conſerentes inter ſe
 Romanos exercitus, & arma ab externis in noſuetuſ versā.
 Scelerum & contumeliarum omnium finis fit: quorum
 adeo Syllam non pœnitet, ut & facta in gloriā numeret,
 &, ſi liceat, avidius fecerit. Neque jam, quid exiſti-
 metis de illo, ſed quantum vos audeatis, vereor: ne,
 aliud alium Principem expeſtantes, ante capiamini, non
 opibus ejus, quæ futiles & corruptæ ſunt, ſed veſtrā ſo-
 cordā, quam raptum ire licet, & quām audeat tam vi-
 deri felicem. Nam p̄æter satellites commaculatos, quis
 eadem vult? aut quis non omnia mutata p̄æter victo-
 riā? ſcilicet milites: quorum ſanguine, Tarrulæ, Scy-
 roque, pefſumis ſervorum, divitiae partæ ſunt: an, qui-
 bus p̄alatus in magistratibus capienda Fofcius, ancilla
 turpis, horum omnium debonementum? Itaque maxi-
 mam mihi fiduciā parit vicior exercitus, cui per tot
 valnera & labores nibil, p̄æter tyranum, quæſitum eſt.
 Niſi forte Tribunitiam potestatem eversum proſecti ſunt

per arma, conditam & majoribus suis; usque jura & iudicia fibimet extorquerent: egregiā scilicet mercede, cum relegati in paludes, & sylvas, consumeliam atque invidiā suam, præmia penes paucos intelligerent. Quare igitur tanto agmine atque animis incedit? Quia secundæ res mira sunt: vitiis obtutus: quibus labefactatis, quam formidatus antea est, tam contemnetur: nisi forte specie concordia & pacis, quæ sceleri & parricidio suo nominā invidit. Neque alter populo Romano esse bellum suum ait, nisi maneat expulsa agris plebs, pæda civilis acerbissima, jus judiciumque omnium rerum penes se, quod populi Romani fuit. Quæ, si vobis pax, & concordia intelliguntur, maxima turbamenta Reipub. atque eximia probare: annuite legibus sumptuosis; accipite otium cum servitio; & tradite exemplum posteris ad populum Romanum suimet sanguinis æde circumveniendum. Mihi, quamquam per hoc sumum imperium satis quæsum erat, nominis majorum, dignitati, atque etiam præsidio: tamen non fuit consilium, privatas opes facere; potius visa est periculosa liberae quiete servitio. Quæ si perbatis, adesse Quirites; & bene jovantibus dñs, M. Emilius Coñalem ducem & autorem segatimini ad recipiendam libertatem.

O R A T I O
C. COTTÆ CONSULIS AD POPULUM XX IESDUM
LIBRIS HIST. SALLUSTII.

Q Uirites, multa mihi pericula domi, militiæ multa aduersa fugre; quorum alia toleravi, partim repuli deorum auxiliis, & virtute mea: in quæ omnibus, atque animis negotio defuit neque decretis labores. Ma-
le, secundæque res, opes, non ingenium mihi morabantur: at contra in his miseriis cuncta me cum fortunâ defrui. Præterea senectus per se gravis curam duplice, cui misere-
rio acta jam erat, ne mortem quidem honestam spe-
rare licet. Nam si parricida vestri sum, & bis genitus hic, deos penates meos, patriamque, & summum im-
perium vilia habeo; quis mihi vivo cruciatus sit, aut quæ pena mortuo? cum omnia memorata apud inferos supplicia scelere meo vici. A primâ adolescencâ in ore
vestro privatus, & in Magistratibus egi; qui lingua, qui

consilio meo, qui pecunia vulnera nisi sunt: neque ego callidam facundiam, neque ingenium ad male faciendum exercui: avidissimus private gratia maximes iniurias pro Repub. suscepit: qui victimas cum illa sumul, cum egens alienae opis plura mala expectarem; vos, Quirites, rursus mihi patriam, deos penates cum ingenti dignitate dedistis. Pro quibus beneficiis, vix satis gratias, si singulis animam, quam nequeo, concesserim, Nam vita, & mors jura naturae sunt: ut siis dedecore cum civibus, famam & fortunis integer agas, id dono datum, atque accipitur. Consules nos fecistis, Quirites, domi bellique impeditissimam Repub. Namque imperatores Hispaniae stipendum, milites, arma, frumentum posseunt: & id res cogit: quoniam post defectionem sociorum, & Sertorii per montes fugam, neque manu certare possunt, neque utilia parare. Exercitus in Asia Ciliciaque omnibus opes Mithridatis aluntur: Macedonia plena hostium est: nec minus Italie matutina, & provinciarum: cum interim vestigalia parva, & bellis incerta, vix partem sumptuum sustinent: ita classe, quam commeatus vehebatur, minore quam antea navigamus. Haec si dolo aut socordia nostra contracta sunt, agite, uti lubet, & ita supplicium sumite, si communis fortuna asperior est, quare indigna vobis, nobisque & Reipub. incipitis! Atque ego, cuius etati mors propior est, non deprecor, nequid ea vobis incommodi demitur: neque mox ingenuo corpori honestius quam pro vera salute finem vitæ fecerit. Adsum en C. Cotta Consul, facio, quod sepe maiores asperis bellis fecerit; vobeo, dedoque me pro Repub. quam deinde cui mandetis, circumspicite. Nam talis honorum bonus nemo volet, cum fortuna, & pacis, & bellii ab aliis acti ratio reddenda, aut tarpiter moriendum sit. Tantummodo in animis habetote, non me obsecrus, aut avaritiam casam, sed volentem pro maximis beneficiis animam dono deditisse. Per vos igitur, Quirites, & gloriam majorum tolerate adversa, & consulite Reipub. Multa cura summo imperio inen, multi ingentes labores: quos nec quicquam abnuntia, & pacis opulentiam queritis: cum omnes provinciae, regna, maria, terraeque aspera, aut fessa bellis sint,

ORATIONES

EX

L I V I O Collectæ.

PRECATIO ROMULI ad Jovem Statorem, ut Romanis adversus Sabinos ferat opem.

ARGUMENTUM.

Sabini post Cæniones, Crustuminos, & Antemnates omnium novissimi contra Romanos pugnârunt. Ii dolo quodam nisi, operâ virginis cuiusdam auro à Tatiq rege corruptæ, in arcem Romanam etiam armati accipiuntur. Indignatione, atque irâ, cupiditateque recuperandæ artis simulati Romani, postero die iniquo loco adversus hostes ita infelicitate pugnant, ut Hostiis Hostiis eorum dux tandem occubuerit. Ita ex quo duce aries Romana facile fusa est ad portam veterem palatii: quo adhuc & ipso Romulus turbâ fugientium, arma ad secum tollens, ita Jovem precabatur, ut Romanus adficeret propitius.

JUPITER tuis jussus avibus hic in Palatio prima Urbis fundamenti jeci, arcem jam scelere empiriam Sabinorum habent, inde huc armati, superatâ mediâ valle, tendunt. At tu, pater Deum hominumque hinc saltem arce hostes: deme Romanis terorem, fugamque seclam fuisse. Hic ego tibi templum Statori Jovi, quod monumentum sit posteris, tuâ præsenti ope servatam Urbem esse, voveo.

VERBA

PROCULI JULII ad pop. Rom. consolationis plena.

ARGUMENTUM.

Lenit atque mitigat Proculus Julius plebi Romanæ defidetrum Romali, cui tum ad exercitum recensendam cōcionem in campo ad Caprea paludem baberet, subito corrata tempestate cum magno fragore, tonitribusque, denso ictu nimbo, ita cælo sublatus est, ut in terris postea nunquam vixit.

Romeius, Quirites, parens urbis hujus, primâ hodiernâ luce cælo repente delapsus, se mihi obviem dedit, cùm perfusus horrore, venerabundusque astitisset, petens precibus, ut contra intueri fas esset; Abi, nuncia, inquit, Romanis, Cœlestes ita velle, ut mea Roma caput orbis terrarum sit: proinde rem militarem collant: sciantqœ, & ita posteris tradant, nullas opes humanas armis Romanis resistere posse.

ORATIO

METTI FUFETII ad Tullum Hostilium Regem Romanorum, de pace componendâ inter Romanos & Albanos.

ARGUMENTUM.

Caius Cluilius Alba imperabat, Roma Tullus Hostilius, cùm Romani ex agro Albano, Albani ex Romano prædas agebant. Tum vero utrinque legati ad eum repetendas missi. Contigit sorte, ut Romani priores functi legatione, cùm non impetrassent quod repopulerant, bellum neganti Albano, sicuti mandatum erat, in trigesimum diem indicerent. Quorum factus tertior Tullus, repetentibus res suas Albani jubet, regi suo nuntiant, ita se velle, uter prior populus res repetentes legatos aspernatus dimisisset, ut in eum. Dic omnes hujuscè bellii elatos experti. His nunciates, bellum utrinque summâ vi & ope parabatur. Ac Albani priores ingenti exercitu in agrum Romanum incursiones faciunt: castra non amplius quinque

que millia passuum ab urbe locant: in quibus Clivius moritur. Albani compertâ morte ad Mettium Fufetum imperii summam deferunt: qui acciri ad colloquum Tullum jubet. Prior Mettius in banc sententiam de toto rei summa loquutus est.

Hujorū, & non redditas res ex fadere, quae cōp-
titæ sint, & ego regem nostrum Clivium cœulam
hujusce esse bellii, audisse videor: nec te dubito, Tulle,
eadem p̄te ferre. Sed si vera potius quam dictu spe-
ciosa dicenda sunt, *cupido imperii duos cognatos vicinos*
que populos ad arma stimulat. Neque, recte, an per eam,
interpretor: fuerit ista ejus deliberațio qui bellum
suscepit; me Albani gerendo bello ducem creavere: illud
te, Tulle, monitum velim: Etrusca res quanta circe nos
teque maximè sit, quo propiores vos, hoc magis scis,
multum illi terrâ, plurimum mari, pollent: Memor esto,
jam cum signum pugnæ dabis, has duas acies spectaculo
forte; ut sessos confectosque simul, victorem ac victum
aggrediantur. Itaque si nos Dii amant, quoniam non
contenti libertate, certâ in dubiam imperii servitijque
aleam imus; inesamus aliquam viam, quâ, uti utri im-
perent, sine magnâ clade, sine multo sanguine utriusque
populi decerni possit.

O R A T I O

P. H O R A T I I ad populum pro filio perduellionis red.

A R G U M E N T U M .

Horatius, is qui *solus ex tergeminis fratribus* superfuit,
cum tergeminis spolia victor gerens; obviā sororem,
cognitâ forte vesti Curiatii sponsi, passis trinibus fribiliter
sponsum nomine appellare videret, motus comploratione
intempestivâ eam ferro transfigit. Hoc nomine in jus
ad Regem Tullum cum raptus esset, à Tullo duumvir
capitales, sicuti lex jubebat, fiunt, qui Horatio perduelli-
onem judicarent. Nam duumvir ei perduellionem ju-
dicarāt, jam lictor jussus laqueum injiciebat, cum au-
thore Tulla, Provo, inquit. Ita de provocatione ad po-
pulum certatum est: quo iudicio absolutus est magis
ad.

admiratione virtutis quam jure causa. Ac in ea quidem iudicio maxime pater homines morit, qui præter alia, hac oratione usus est.

Huncine, quem modo decoratum ovantemque victoriæ incidentem vidistis, Quirites, cum sub furea viuctum inter verbera & cruciatus videre potellis? quod vix Albanorum oculi tam deformè spectaculum ferre possent. I, licet, colliga manus, quæ paulo ante armata imperium populo Romano papererunt. I, caput obnubis liberatoris urbis hujus: arbori infelici suspende; verbera vel intra pomcerium, modo intra illa pila, & spolia hostium: vel extra pomcerium, modo intra sepulchra Curiatorum. Quo enim ducere hunc juvenem potellis, ubi non sua decore cum à tanta fæditate supplicii vindicent?

ORATIO

TULLI ROMANORUM REGIS de proditione Mettii Puffetii Albanorum ducis, ad milites.

ARGUMENTUM.

Mettius Puffetius dux Albanorum in fide Romanorum per speciem simulationis manens, Fidenates concitabant ad bellum gerendum adversus Romanos, si, assumpsis sociis consiliis Veientibus, jam disponebant acies, cum adversus Veientes Tullus suos dirigit, Albanus duco. Mettio contra Fidenates collocat, Albanus eo bello, sicuti hostibus receperat, clam, non ausus aperte, ac sensim subiit ad montes. Ita nibilominus dimicatum est, ut fusi hostes, jugulique, viæores Romani fuerint. Postero die vocat ad concionem Romanos, Albanosque Tullus: ibi proditionem Puffetii aperit.

Romani, si unquam ante alias ullo in bello fuit, quod primum diis immortalibus gratias ageretis, deinde vestræ ipsorum virtuti, hesternum id prælium fuit. Dimicatum est enim non magis cum hostibus, quam, quæ dimicatio major, ac periculosa est, cum proditione ac perfidia sociorum. Nam, ne vox falsa opinione teneat, injussum meo Albani subiære ad montes, nec imperium

perium illud meum, sed consilium, & imperii simulatio fuit: ut nec, vobis ignorantibus deserivos, averteretur à certamine animus; & hostibus circumveniri se à tergo ratis terror ac fuga inijiceretur. Nec ea culpa, quam arguo, omnium Albanorum est: ducam secuti sunt: ut & vos, si quò ego inde agmen declinare voluisse, fecisstis. Mettius ille est duxator itineris hujus, Mettius idem hujus machinator belli, Mettius fœderis Romani Albani-que ruptor. Audeat deinde talia alius, nisi in hunc in- signe jam documentum mortibus dederit. Centuriones armati Mettium, circumfistunt, rex cætera ut orsus erat, peragit. Quod bonum, faustum felixque sit populo Ro- mano, ac mihi, vobisque, Albani; populum omnem Al- banum Romanam traducere in animo est; civitatum dare plebi, primores in Patres legere; unam urbem, unam Rempub. facere. Ut ex uno quondam in duos populos divisa Albana res est, sic nunc in unum redeat. Ad hæc Albana pubes inermis ab armatis septa, in variis voluntariis, communis tamen metu cogente, silentium tenet. Tum Tullus, Metti Fuffeti, inquit, si ipse discere posset fidem ac fœdera servare, vivo tibi ex disciplina à me adhibita esset. Nunc, quoniam tuum insanabile ingenium est, tu tuo supplicio doce humanum genus ea sancta credere, quæ à te violata sunt. Ut igitur paulò ante animum in- ter Fidenatem Romanamque rem anticipitèm gessisti, ita jam corpus passim distrahendum dabis.

VERBA

SEN: EXHORTATIO TANAQUIL. ad Servium gene-
rum de regno.

ARGUMENTUM.

Anci Martii filii duo erant, qui cum pro indignissimo haberent se per Tarquinum regni possessione pulsos, multò tamen in- dignius illud ferentes, quod ad Servium Tullium servā na- tum imperium casurum videbatur, regem per duos pastores, quos ad facinus delegerant, interficiunt. Tanaquil regina de viri salute prorsus desperans, properè accitum Servium, ad imperium bis verbis bortatur.

TUUM est, servi, si vir es, regnum: non eorum, qui alienis manibus perillum facinus fecere. Erige te, Deoque duces sequere, cui clarum hoc fore caput divino quondam circumfuso igni portenderunt. Nunc te illa tue'ctis excitet flamma: nunc expurgiscere vere. *Et sus peregrini regnavimus. Qui sis, non unde natus sis, reputa.* Si tua re subita confilia torpent, at tu mea sequere.

EXHORTATIO

TULLIUS ad L. TARQUINIUM maritum suum, de regni affectatione.

ARGUMENTUM.

Servius Tullius rex veritus ne a liberis duobus Prisci Tarquinii fili pararentur infidice, quemadmodum ipsi Prisco & filiis Aule nixa fuerant: iis filias suas collacaverat: ita tamen, ut cum essent disparres moribus, feroci mitis ingenii filio daretur, mitis feroci viro: minor aegre passa cum impari se conjungi, sic rem cum L. Tarquinio sororis marito transigit, ut interempto utroque jungi matrimonio placeres. Ea hanc ita multo post, maritum ipsum ad regni affectationem sollicitat.

Si tu is es, cui nuptam esse me arbitror, & virum & regem appelló: fin minus, eo nunc pejus mutata est res, quod ultius cum ignavia est scelus. Quid accingeris? Non tibi ab Corinthon, nec ab Tarquinis, ut parui tuo, peregrina regna moliri necesse est. Dii te penates patrique, & patris imago, & domina regia, & in domo regale solium, & nomen Tarquinium creat vocaque Regem. Aut si ad haec parum est animi, quid frustrariis civitatem? quid te ut regium juvenem conspici finis? Faceste hinc Tarquinios, aut Corinthum. Devolveste retro ad suspon, fratri, similior, quam patri.

LUcretia Querelæ ac lamentatio ad viram, patrem, & amicos, de violatione.

ARGUMENTUM.

Inciderat forte de uxorum firmâ mentis carnantibus Tarquinii superbi liberis apud Sextum Tarquinium fratrem, cum Collatino Tarquinio. Cum nemo non suam landaret, illud ipsum experiri placuit. Penus Lucretiam Collatini Tarquinii uxorem, ejus certaminis laudem ac victoriam omnes fastentur. Inde Sextus Tarquinius sedata libidine Lucretiae per vim surpranda captus, paucis interiectis diebus Collatiam venit: acceptus benignè domum, ubi tempus adesse videt, fratre gladio ad eam dormientem accedit. Ibi cum mortuâ se jugulatum servum posseverum ad postremum dicens, obstinatam pudicitiam vincit. Postero die matrem, patrem, maritum, sanguinique amicos, celebriter venirent, monet: rem enim atrocem incedisse. Rem ipsam presentibus, "sicuti habebat, expónit.

QUarenti viro, Satin' salve? minime, inquit: quid enim salvi est malieri amissâ pudicitia? Vestigia viri alieni, Collatine, in lecto sunt two. Cæterum corpus est tantum violatum, animus insens, mors testis erit. Sed date dextræ, fidemque, haud impune adultero fore. Sextus est Tarquinius, qui hostis pro hospite priore nocte vi armatus mihi, sibiique, si vos viri estis, pestiferum hinc absulit gaudium. Dant oxyne omnes fidem: consolantur ægram animi, avertendo noxam à coactâ in auctorem delicti: mentem peccare, non corpus! & unde consilium absuerit, culpam abesse. Vos, inquit, videritis, quid illi debeatur. Ego me, eti peccato absolvo, supplicio non libero, nec ulla deinde impudica Lucretiae exemplo vivet.

Ex secundo libro ab urbe conditâ.

O R A T I O
P. VALERII PUBLICOLÆ ad populum de crimine
sibi objecto.

A. 2

ARGUMENTUM.

Mortuo Bruto, regnum affectare P. Valerium Brutum collegam fama tenebat, quod collegam in demortui locum non subfuerat, in summisque Valtis adfuerat. In eâ re cognitis, submissis primis populo fascibus in concionem affectatis. Ibi habita prima farraci oratione de Brutis laudibus, suspicionem in hanc sententiam subulit.

Nunquam ergo, illa aetate à nobis spectata virtus erit, ut suspicione violari nequeat? Ego me illum acerrimum regum hostem, ipsum cupiditatis regni crimini subitum timerem? Ego, si in ipsa arce Capitoliisque habitarem, metu me credorem posse à cibibus meis? tam levi momento mea apud vos fama pendet? Accidit est fundata leviter fides, ut ubi sim, quam qui sim, magis referat? Non obstatent P. Valerii aedes libertati vestrae; Quirites, tuta erit vobis Velia; deferam non in planum modo aedes, sed colli etiam subjiciam: ut vos supra suspectum me civem habitetis. In Veliâ; aedificant, quibus melius quam P. Valerio credimus libertas.

ORATIO

MUCII SCAMVOLI ad Porsenam Clusinum Regem.

ARGUMENTUM.

Marius Scamvola indignum ratus ab Etrusciis obfaderi populum Romanum liberum, qui sacrae sub regibus à nullis hostibus obfuisse suissat. impetratam armis a Senatu, in hostium castra, consilio regis Porsene interficiendi, penetrata. Ibi ad regium tribunal consilens, cum inter duos, inter Porsenam esse, distinguere non posset, scribam regis pro Porsenâ obtruncas. Comprehensus per Satellitum, regi consilium, voluntatum qui suam exponit.

Romanus sum civis: C. Mugium vocant: hostis hostem occidere volui: nec ad mortem minus animi est, quam ad cedem fuit. Et facere & pati fortia, Romanum est. Nec ursi in te ego vos animos gessi: longus post me ordo est idem potentium decus. Proinde in hoc

hoc disserimen, & iurat, acciāgerit, ut in singulas horas capite dimicis tuo: ferrum hostemque in vestibulo habens regit. Hoc tibi juventus Romana indicimus bellum. Nullam aciem, nullum præium timueris: uni tibi, & cum singulis, res erit.

ORATIO

MARTII CURIOLANI ad patres contra plebem & tribunos.

ARGUMENTUM.

Secessione plebis in Sacrum montem, factum erat, ut inculsus agris magnâ et anno annua cararia laboraretur. Id quod patrum omnia, capiâque frumenta recte adpeti, aduersus plebem, prætarquam quid jam si infusi essent magistratum nominis, qui Patriciis non patibant, etiam maxime concitavit, ut jam multis annis tempus videatur recuperandi jura secessione ac vi patribus exhorta. In illi Cn. Martius Curiolanus, cum in senatu deliberaretur, his verbis sententiam pergit.

Si annonam veterem volunt, jus pristinum reddant patribus. Cur ego plebem magistratus, cur Sicium potenter pollentemque video, sub yugum missus, tanquam à latronibus redemptus? Egone has indignitates diutius patiar, quam necesse est? Tarquinium regem qui non tolerim, Sicium feram? Secedat nunc, avocet plebem: patet via in Sacrum montem, aliisque colles; rapient frumenta ex agris nostris, quemadmodum tertio anno rapuere, fruantur, ut autem annâ quam furore suo secere. Audeo dicere, hoc malo domites ipsos potius cultores agrorum fore, quam ut armati par secessionem coli prohibeant.

ORA-

ORATIO

ACTI TULLI Volscorum principia ad Consules, ut
ludi non adessent Volsci.

ARGUMENTUM.

Martius Coriolanus damnatus absens, voluit indicare causam, in Volscos exultatum abierat: ibi Actii Tullii Volscorum longe Principis mebatur hospitio. Jam consuetudo ipsa socios eos amicosque fecerat, cum de bello Romano conferunt consilia. Resque jam tum eo deducta erat, ut Actius occasionem modo suos adderas Romanos concitandi quereret. Tum forte ludi magni Romae instaurabantur. Ad quos Actius Volscique conveniunt. In Actius, ante natus opportunitatem quam ludi committerentur, Consules, remiss arbitris, de suorum ingenio & natura colloquuntur in banc sententiam. Quae omnia ad bellum jam animo conceptum pertinent.

INVITUS quod sequiuit sit, de meis civibus loquor. Non tamen admissum quicquam ab iis criminatum venio, sed cautum, ne admittant. Nimirum plus quam velim nostrorum ingenia sunt mobilia, multis id cladibus sensimus. Quippe qui non nostra merito, sed vestra patientia incolumes sumus. Magna hic nunc Volscorum multitudine est, ludent, spectaculo intenta civitas erit. Memini quid per eandem occasionem ad Sabinorum juventute in hac urbe commissum sit. Horret animus, ne quid inconsulte ac temeriter fiat. Haec, nostrâ vestrâque causâ, prius dicenda vobis, Consules, ratus sum. Quod ad me attinet, ex templo hinc domum abire in animo est, ne cuius facilius contagione praesens violer.

ORATIO

ACTI TULLI ad suos, quae eos in Romanos concitat.

ARGUMENTUM.

Coniunctum est in sequentis cum superioris argumento. Consules, quae sine arbitris ab Actio acceperant, cum detulissent,

EX LIVIO COLLECTÆ. 41

lissent, senatus consulo facto Volsci omnes ante noctum ex urbe per præconem excedere jubentur. Quum aliquantum itineris extra urbem progressi essent, Actius indignitate rei per se satis concitatos, hac quoque oratione inflammavit.

Veteres populi Romani injurias, cladēsque gentis Volcorum, ut omnia oblivia camini alia, hodiernam hanc contumeliam quo tandem animo fertis, qua per nostram ignominiam ludos commisisti? An non sensisti triumphatum hodie de vobis esse? Vos omnibus civibus, peregrinis, tot finitimiis populis spectaculo abeuntessuisse? Vestrarū conjugēs, vestros liberos traductos per ora hominum? Quid eos, qui audivere vocem præconis? quid, qui vos videre abeuntess? quid eos, quis huic ignominioso agmini fuere obvii existimasse potati? nisi aliquod profecto nescias esse, quo, si interfissemus spectaculo, violaturi simos ludos, piaculumque merituri: ideo nos ab sede piorum, casti, concilioque abligi. Quid deinde? illud nos securrit, vivere nos, qui maturavimus proficisci: Si haec profectio, & non fuga est: & hanc urbem vos non hostium ducitis, ubi si unum diem morati essetis, moriendum omnibus fuit: Bellum vobis indicium est, magno illorum malo, qui indixere, si viri eritis.

Ex tertio libro ab urbe conditâ.

O R A T I O

Q. FABII AD TRIBUNOS PLEB. alias omnes præter Terentillum

A L G U M E N T U M.

C. Terentillus Arsa tribunus plebis, absentibus consulibus, longâ oratione plebi consulaire imperium invidiosum aded efficerat, ut ipsi legem se promulgaturum proficisci, quâ crearentur Quinqueviri legibus de imperio consulari scribendis, vehementer assentiretur. Senatus inde à præfetto urbis Q. Fabio vocatus, ubi atrociter in rogationem latoremque invectus est primum, deinde bis verbis ceteros tribunos de re ipsâ convenit.

VOS,

VOS, cæteri tribuni, oramus, ut primum omnium cogiletis, potestatem istam ad singulorum auxilium, non ad perniciem universorum comparatam esse; tribunos plebis vos creatos, non hostes Patribus. Nobis miserum, invidiosum vobis est, desertam Rempub. invadi; non ius vestrum, sed invidiam minueritis. Agite cum collega, ut rem integrum in adventum Consulium differat. Ne æqui quidem, ac Volsci morbo absumentis priore anno consulibus, crudeli superboque nobis bello institere.

ORATIO

AVE VEROGENI TRIBUNI PLEB. ad plebem de Cæsonis arrogantiâ.

ARGUMENTUM.

Legem tueras Terentillus tribunus Plebis ut, quod populus in se jus dedisset, eo consul uteretur: quam patres impediabant. Quia causa fuit, ut tribuni delectum ad bellum haberi prohiberent. Coarta demum seditio est, ac rixas: cumque alia à patribus, alia à tribunis ad eam rem pertinentia jactata forent, Cæso: juvenis ferox in medio patrum agmine tribunitios unus furores subiungebat. Aulus Virginius tribunus plebis, juvenis insolentia permotus, ei legi obstanti capitis die dictâ, bac sententiâ superbiam plebi redderebat invidiosam.

Equid sentiùs jam vos, Quirites, Cæsonem simul civem, & legem, quam cupitis, habere non posse? Quanquam quid ego legem loquor? libertati obstat, omnes Tarquinios superbiam exuperat. Expectate, dum consul, aut dictator fiat, quem privatum viribus & auctorâ regnante videtis.

ORATIO

P. VALERII PUBLICOLE consulis ad tribunos omnemque plebem.

ARGUMENTUM.

Exules servique arcem Rōmanam nocte ad magnum numerum duce App. Herdonio occupaverant. Quod ubi compertum

pertum fuit, reliquum noctis in armis Romani egerunt, ignorari qui homines, quantaque numerus hostium esset. Postero die cum Herdonius consilium, voluntatimque suam declarasset, sum quoque tribuni plebis non bellum illud, sed imaginem modo contendebant ad avertendas à legis curâ plebis animos. Populam itaque ab armis discdere jubent. Quod cum Patribus nunciatum esset, P. Valerius ex curia in templum ad tribunos venient, de periculo cum iis primum, deinde cum plebe sic quisserunt.

. . . . . ROM 147

QUID hoc rei est, Tribuni? Appii Herdonii ductu & auspicio Rempub. eversari estis? tam Felix vobis corrumpendis fuit, qui servitia vestra non commovit auctor? Cum hostes supra caput sint, discedi ab armis, legesque ferri placet? *Inde ad multitudinem oratione convera:* Si vos urbis, Quirites, si vestri nulla cura tangit; at vos veremini Deos patrios ab hostibus captos. Jupiter optimus maximus. Juno regina, & Minerva, alii Dii Deaeque obseruentur. Castra servorum publicos vestros penates tenent. *Hæc* vobis forma sanæ civitatis videtur? Tantum hostium non solum intra muros est, sed in arce supra forum curiamque: comitia interim in foro sunt: senatus in curia est: velut cum otium superrat, senator sententiam dicit; alii Quirites suffragium incaut. Non quicquid patrum plebisque est, consules, tribunos, deos, hominesque omnes armatos opem ferre, in Capitolium cursere, liberare ac pacare angustissimam illam domum Iovis optimi maximi deinceps. Romule pater, tu mentem tuam, quâ quondam arcem ab his iis, dem Sabinis auro captam recepisti, da Virpi tua, iubat hanc ingredi viam, quam tu dux, quam tuus ingressus exercitus est. *Primos en ego consul, quantum mortalibus Deum possum, te ac tua religia sequar.*

ORA-

ORATIO

L. QUINTII CINCINNATI ad populum adversus
A. Virginium.

ARGUMENTUM.

Caso, cui dictus capitilis dies fuerat, in Tuscos exulatum, nequitquam amicis intercedentibus, abiuerat. Ejus pater L. Quintius Cincinnatus, in sequenti anno consul creatus non immemor filium, Auli Virginii maximè invidiā, in exilium relegatum esse, Quiritibus cum bac concione invidiosum factebat.

Aulus ille Virginus, quia in Capitolio non fuit, minus supplicii quam Ap. Herdonius meruit? Plus hercule aliquanto, qui verè rem estimare velit. Herdonius, si nihil aliud, hostem se fateo, propè denuntiavit, ut arma caperetis; hic, negando bella esse, arma vobis ademit, audiosque servis vestrīs & exulibus objecit: & vos (C. Claudiī pace, & P. Valerii mortui loquar) prius in clivum Capitolinum signa totalisti, quam hos hostes de foro tolleveris? Pode: deorum hominomque: cūm hostes in aree, in Capitolio essent, exulam & servorum dux, profanatis omnibus, in cellā Jovis optimi maximī habitaret, Tuscoli sotē quam Romæ sumpta fuit arma, in dubio fuit, utrum L. Mamilius Tusculanus dux, an P. Valerius & C. Claudius consules Romanam aream liberarent: & qui antè Latinos, ne pro se quidem ipsa, cūm in finibus hostem haberent, astringere arma passi sumus; nunc, nisi Latini suā sponte arma sumpserint, capti & delecti eramus. Hoc est, tribunū, auxilium plebi ferre? inermem eam hosti trucidandam objicere? Scilicet, si quis vobis hamillitus homo de vesti plebe, (quam partem, vedi) abruptam à cætero populo, vestram patriam peculiaremque Remp. fecissetis) si quis ex his domum suam obfessam à familiā armā nunciaret, ferendum auxilium putaretis. Jupiter optimus maximus, exulam arque servorum septus armis, nullā humanā ope dignus erat: & bi postulant, ut sacrosancti babsantur, quibus ipsi dii neque sacri, neque Janeti sunt? At enim divi-

nis humanisque obruti sceleribus, legem vos hoc anno perficiatos dictitatiss? Tum hercule illo die, quo ego consul sum creatus, male gesta Respub. est, pejus multo, quam cum P. Valerius consul periit, si tuleritis. Jam primum omnium, Quirites, in Volscos & Aequos mihi atque collegæ legiones ducere in animo est. Nescio quo fato, magis bellantes quam pacati proprios habemus Deos. Quantum periculum ab illis populis fuerit, si Capitolium ab exilibus obsessum scissent, suspicari de præterito, quam re ipsa experiri est melius.

O R A T I O

L. Q. CINCINNATI ejusdem adversus patrum
licentiam.

A R G U M E N T U M.

Contentiones inter patres ac populum ortæ erant de magistratis, an exacto tempore iis destinato continuari, an comitia iisdem creandis haberri deberent. Ac cum tribuni de lege Terentillæ antè referre vollent, conabantur impedire quominus comitia haberentur à consulibus. Senatus et de re in Capitolio habitus: quo tribuni cum plebe perterritæ conveniunt. De plebis & tribunorum postulatis relations consulum senatus consulta facta, ut eo anno tribuni legem non ferrent, consules ab urbe copias non educerent. Magistratus continuari, & tribunos refici, iudicant contra Remp. esse. Contra sententiam eam senatus, tribuni primum refecti: deinde patres, ne plebi ceders viderentur, L. Q. Cincinnatum Consul reficiabant, cum in patres bac oratione invectus est.

Miserer, si vana vestra, P. C. ad plebem authoritas est? Vos elevatis eam: quippe, quia plebs senatus consulta in continuandis magistratis solvit, ipsi quoque solutum vultis, ne temeritati multitudinis cedatis: tanquam id sit plus posse in civitate, plus levitatis ac licentiae habere: levius enim vaniusque profecto est, sua decreta & consulta tollere, quam aliorum. Imitamini, P. C. turbam inconsultam: & qui exemplo aliis esse debetis, aliorum exemplo peccatis porius, quam alii vestro

reliè facient; dum ego, ne imiter tribenos, nec me contra senatusconsultum consulem renuntiari patiar. Te vero, C. Claudi, adhortor, ut & ipse pop. Rom. hac libertatem arecas: & de me hoc tibi persuadeas, me ita accepturum, ut non honorem meum à te impeditum, sed gloriam spreti honoris auctam, invidiamque quæ ex continuo eo impenderet, levatam putem.

ORATIO

ICILII ADVERSUS APPII decretum, ut sponsa extra domum paternam maneret.

ARGUMENTUM.

Virginius exempli recti vir, in Algidio vitam dicens, Icilio cuidam filiam insigni formâ despondens. Ejus suprastrandæ libidine captus Appius Clavius decemvir, ubi nec precibus nec munieribus pudorem virginis vincere posse intellaxit, M. Claudio clienti dat negotium, ut Virginiam in servitutem afferret, nec cedens secundum libertatem vindicias dari possulanibus. Servâ enim suâ tam namam diceret. Comprehensa ea, cum tandem ad tribunal Appii adducta, in patris adventum (nam ab urbe abierat) extra patris domum abduci juberetur: forte Icilius sponsus interventionis, decreto Appii in hanc sententiam resistebat.

Ferro hinc tibi summovendus sum, Appi, ut tacitum feras, quod celari vis. Virginem ego hanc sumducturos, cæptam pudicamque habiturus. Proinde omnes collegarum quoque litteres consoca, expediri virgas & secures jube: non manebit extra domum patris sponsa Icili. Non, si tribunitium auxilium, & provocationem plebi Romanæ, duas arces libertatis tuendæ, ademissis: ideo in liberos quoque nostros conjugesque regnum nostræ libertati datum est. Scivite in tergum, & in cervices nostras; pudicitia saltem in tuto sit. Huic si vis afferetur, ego presentium Quirinum pro sponsâ, Virginius militum pro unicâ filiâ, omnes Deum hominumque implorabis fidem: neque tu istud unquam decretum sine cede nostra referes. Postulo, Appi, etiam atque etiam confideres,

deres, quò progrediare. Virginius viderit de filiâ, ubi
venerit, quid agat. Hoc tantum sciat, tibi, si hujus
vindictiæ celerit, conditionem filiæ querendam esse. Me
vindicantem sponsam in libertatem, vita cito deseres, quam
fides.

ORATIO

VIRGINI PATRIS adversus Appium.

ARGUMENTUM.

Hujus principium ad suam superioris pertinet. Vindictatio
Virginis in posterum diu dilata. Virginum patrem in-
serim parentes properè acciri jubent ex castris: qui cum,
decratis vindicta secundum servitutem, ab assertore M.
Claudio filiam comprehendi videret, irâ concitatus manus
in Appium intentans bis verbis cum incessit.

ICilio, Appi, non tibi filiam despundi: **E** ad nuptias,
non ad stuprum educavi. Placet pecudum ferarumque ritu
promiscue in concubitus ruere? Passurine hæc isti sint, nescio:
non spero esse passuros illos, qui arma habent.

ORATIO

VIRGINII ad MILITES, quâ honorem fibi delatum
recusavit.

ARGUMENTUM.

Cum Romæ libidinis Appii fædo exitu omnia perturbata
essent, Virginius in castra, quæ tum in monte Vecilio erant,
rerum eventu permotus venit. Ibi militibus ordine, ut
quidque gestum erat, re expositâ, ostentans ferrum, quo
Virginiam filiam transfixisset, omnia motu complevit.
Rei atrocitate milites commoti, in Aventinum profici-
cuntur: ubi Virginius, cum decem creari debere censeret,
qui summae rerum præcessent, consilio sententiâque approbatâ,
omnes ad eum primum potestatem deferabant, quam ita
recusasse fertur.

Meliорibus meis vestrisque rebus reservate ista de me
judicia. Nec mihi filia inulta honorem ullam
ju-

jucundum esse patitur, nec in perturbatâ Repub. eos utili est praesse vobis, qui proximi invidiæ sînt, si quis usus mei est, nihil minor ex privato capieter.

ORATIO

SENIORUM PATRUM ad patres & decemviros, de decemviratûs abdicatione, & tribunatûs plebis instaurazione.

ARGUMENTUM.

Hoc ad finem prioris pertinet. Ex Aventino in Sacrum montem non ita multo post transiit plebs tota, aurore M. Duillio, qui tribunus plebis fuerat: ob idque maximè quod diutius passuri non essent tribunatum abrogatum. Quod ubi Romam nunciatum fuit, extemplo in senatum patres conveniunt, ubi de re ipsâ consultarent. Eorum multi (in quibus Horatius & Valerius) in bunc modum vociferabantur.

QUID expectabitis P. C.? Si Decemviri finem pertinaciaz non faciunt, rueret ac deflagrare omnia passu- ri estis? Quid autem istud imperium est, Decemviri, quod amplexi tenetis? Tectis ac parietibus jura dicturi estis. Non pudet lictorum vestrorum majorem propè numerum in foro conspici, quam togatarum aliorumque? quid, si hostes ad urbem veniant, facturi estis? Quid, si plebs mox, ubi parum secessione moveamur, armata veniat? Occasione urbis vultis finiri imperium? At qui aut plebs non est habenda, aut habendi sunt tribuni plebis. Non citius caruerimus patriciis magistratibus, quam illi plebeis. Novam inexpertamque eam potesta- tem eripuere patribus nostris: ne nunc, ducentine semel capti, ferant desiderium; cum præsertim nec nos tem- peremus imperiis, quo minus illi auxilii egeant.

ORATIO

LEGATORUM VALERII & HORATII ad postulata plebis in Sacro monte.

ARGUMENTUM.

Decemvirorum maximè culpâ plebs in Aventinum primùm, deinde in sacrum montem secesserat. Quod finito imperii tempore

tempore abire magistratu' volent. Ii, seditionibus tumultibusque coacti, cum se in patrum potestate futuros praedicarent, missi Horatius & Valerius in Sacrum monitem ad plebem, conditionibus quibus videretur, revo-candam. Multitudo ipsa, cum tribunitiam potestatem & provocationem se repeteret vello diceret, tum demum in bunc sententiam de postulatis legati loquuntur sunt.

A DEO æqua postulaisti, ut ultrò vobis deferenda fuerint. Libertati enim ea præsidia petitis, non licentia ad impugnandos alios. Iræ vestrae magis ignorandum quam indulendum est: quippe qui crudelitatis odio in crudelitatem ruitis: & prius penè, quam ipsi liberi sitis, dominari jam in adversarios vultis. Nunquamne quiesceret civitas nostra à suppliciis, aut patrum in plebem Romanam, aut plebis in patres? Scuto vobis magis, quam gladio opus est. Satis superque bumilis est, qui iure aequo in civitate vivit, nec inferendo injuriam, nec patiendo. Etiam, si quando metuendos vos præbituri estis, cum recuperatis magistratibus legibusque vestris, judicia penes vos erunt, de capite nostro fortunisque tunc, ut quæque causa erit, statuetis: nunc libertatem repeti, satis est.

ORATIO

APPIS, cum MAGISTRATU' se abdicare vellet.

ARGUMENTUM.

Legati mandata plebis cum patribus exposuissent, decemviri omnes præter Appium non abnuebant, quin magistratum deponerent. Unus itaque Appius perstebat, qui tandem pudore coactus, in hac verba, se velle abire decemviratu', professus est.

HAUD ignaro imminet fortuna. Video, donec arma adversariis tradantur, differri adversus nos certamen: dandus invidissime est sanguis. Nihil ne ego quidem moror quo minus Decemviratu' abeam.

ORATIO

LEGATORUM AD PLEBEM, ut in urbem rediret.

ARGUMENTUM.

Cum ingenti omnium letitiā magistratu abiissent decemviris missi sunt legati, qui plebi omnia, quae gesta erant, expulerent, interque alia monerent ut ad patriam rediret. Ii ad hanc sententiam egerunt.

QUOD bonum, felix, faustumque sit vobis, reique publicae, redite in patriam ad penates, conjuges, liberosque vestros. Sed quā hīc modestiā suīstis, ubi nullius ager in tot usū rerum necessario tanta multitudini ēst violatus, eam modestiam ferte in urbem. In Aventinum ite, unde prosceti ellis. Ibi felici loco, ubi prima initia inchoaftis libertatis vestræ, tribunos plebis creabitis. Præsto erit pontifex maximus, qui comitia habeat.

ORATIO

A. VIRGINI adversus Appium reum.

ARGUMENTUM.

Creati tribuni plebis, confirmata lege de provocations, singulos aggrediantur, qui facinus aliquid adhuc impune auferant. Deligunt primum A. Virginium tribunum plebis accusatorem: Appium, qui decemvir fuerat, reum. Accusator sic adversus reum egit.

ORatio rebus dubiis inventa est. Itaque neque ego, accusando apud vos eum, tempus teram, à cojus crudelitate vosmet ipsi armis vindicasti: nec istum ad cetera sclera impudentiam in defendendo se adjicere patiar. Omnium igitur tibi, Appi Claudi, quæ impiè nefariisque per biennium alia soper alia es auctor, gratiam facio. Unius tantum criminis nisi judicem dices, te ab libertate in servitatem contra leges vindicias non dediffe, in vincula te duci jubeo.

OR A.

ORATIO

M. DUILLIUS: TRIBUNI PLEBIS, cùm potestati tribunitiae modum fecisset.

ARGUMENTUM.

Ingenti jans metu patres perculsi erant, quod tribuni plebis in iudicis, quibus jam Ap. Claudium & Sp. Oppium in vincula coniecerant, C. Claudium in exsiliu miserant, longe severiores quam decemviri viderentur. M. Duilius tribunus plebis cum id comperisset, patres in hanc sententiam ad spem libertatis revocare conabatur.

ET libertatis nostræ, & pœnarum ex inimicis, satia est. Itaque hoc anno nec diem dii cinguam, nec in vincula duci quenquam sum passurus. Nam neque vetera peccata repeti, jam oblitterata, placet; cum nova expiata sint decemvirorum suppliciis: & nihil admissum iri, quod vim Tribunitiam desideret, spondet perpetua consulum amborum in libertate vestrâ tuendâ cura.

ORATIO

VALERII CONSULIS, quâ equites ad fortiter pugnandum hortatur.

ARGUMENTUM.

Valerius consul adversus conjunctos jam in Algido exercitus Aequorum & Volscorum bellum suscindat. Castris jam tantisper copias continuerat, dum pars boſtium in Hernicos, pars in Latinos, jam propè de victoriâ certi, ad prædam agendum contendissent: cum signa infiri jubes. Quo bello pedites multo sermone adhortatus ad egregiè pugnandum, equites bis verbis incitavit.

A Gite juvenes, præstate virtute peditem, ut honore atque ordine præstatis. Primo concursu pedes movit hostem: pulsum vos immisſis equis exigete è campo non sustinebunt impetum: & nunc cunctantur magis quam resistunt.

ORATIO

HORATII CONSULIS, quā suos cohortatur. M

ARGUMENTUM.

De victoriā Valerii contra Volscos atq[ue] Aequos factus certior Horatius collega Valerii, in hanc sententiam militu[m] ad strenu[m] pugnandum adversus Sabinos abortabatur.

Quemadmodum in Algidō res gesta sit, arbitror vos milites audisse. Qualem liberi populi exercitum decuit esse, talis fuit. Consilio collegae, virtute militum victoria pars est. Quod ad me attinet, id consilii animique habitus sum, quod vos milites mihi efficeritis. Et trahi bellum salubriter, & mature perfici potest. Si trahendum est: ego, ut in dies spes virtusque vestra crescat, eadem quā institui disciplina efficiam. Si jam satis animi est, decernique placet, agitedum, clamorem, qualem in acie sublatur eis, tollite hic, indicem voluntatis virtutisque vestrae.

ORATIO

T. Q. CAPITOLINI quartū Consulū ad populum Romanum.

ARGUMENTUM.

Discordiis ciuium, quae jam non ultrā reprimi poterant, fitbat ut conciones etiam de qualibet re fieri impedirentur. Quod posteaquam Aequis Volscisque compertum fuit, coniunctis exercitibus, primum agros circa omnes vastabant: deinde cum Romanos id etiam negligere vidissent, ad mēnia Urbis populabundi accessere. Tum Q. Capitolinus, concione populi vorata, hac oratione periculi magnitudinem reique indignitatem exposuit.

ETSI mihi nullius noxæ conscius, Quirites, sum, tamē cum pudore summō in concionem vestram p[ro]p[ter]o essi, hoc vos scire, hoc posteris memorize traditum iūi, Aequos & Volscos, vix Hernicis modo pares, T. Quintio quartū consule ad mēnia urbis Romæ impunē

nè armatos venisse. Hanc ego ignominiam (quanquam jamdiu ita vivitur, is status rerum est, ut nihil boni divinet animus) si huic potissimum imminere anno scissem, vel exilio, vel morte (si alia fuga honoris non esset) vitasse. Ergo, si viri arma illa habuissent, quæ in portis fuere nostris, capi Roma me consule potuit? Satis honorum, satis superque virtutem fuit: mori tertium consulem oportuit. Quem tandem ignavissimi hostium contempserit? Nos consules? an vos Quirites? Si culpa in nobis est, auferte imperium indignis: &, si id parum est, insuper portas expetite: si in vobis, nemo deorum nec hominum sit qui vestra puniat peccata. Quirites: vosmet tantum eorum pœnitentia. Non illi vestram ignominiam contempserit, nec suæ virtuti consili sunt: quippe toties sub, fugatiisque, castris exuti, agro multatæ, suo jugum missi, & se & vos novere. Discordia ordinum est venenum orbis hujus; Patrum & plebis certamina, dum nec nobis imperii, nec vobis libertatis est modus; dum tædet vos patriciorum, nos plebeiorum magistratum, sustulere illi animos. Proh Deum fidem, quid vobis vultis? Tribunos plebis concupisces: concordiar causam concessimus, decemviro desiderasti: creari passi sumus, decemvirorum vos pertulsum est: coegerimus abire magistratu. Magente in eisdem privatos ira velitra, mori atque exulare nobilissimos viros honoratissimosque passi sumus. Tribunos plebis iterum creare voluisti: creasti. Consules facere vestrarum partium, eti patribus videbamus iniquum, patricium quoque magistratum plebi donum fieri vidimus. Auxilium tribunitium, provocationem ad populum, scita plebis injuncta patribus, sub titulo æquandarum legum nostra jura oppresa tulimus, & serimus. Qui finis erit discordiarum? Ecquando unam urbem habere, ecquando communem hanc patriam esse licebit? Vidi nos æquiore animo quisscimus, quam vos viciores. Satisne est, nobis vos metuendos esse? Adversus nos Aventinum capit, adversus nos Sacer occupatur mons. Esquilias, quidem ab hoste propè captas, & scandentem in aggerem Volscum hostem nemo submovit, in nos viri, in nos armati estis. Agitendum, ubi hic curiam circumcederitis, & forum infestum feceritis,

feceritis, & carecerem principibus impleveritis: hisdem
 ipsis ferocibus animis egredimini extra portam Esquilinam: aut, si ne hoc quidem audetis, ex muriis visite
 agros vestros ferro ignique vastatos, praedam abigi, fu-
 mare incepsa passim tecta. At enim communis res per
 hanc loco est pejore: ager uriter, urbs obsidetur, belli glo-
 ria penes hostes est. Quid tandem? private res vestrae
 quo in statu sunt? Jam unicuique ex agris sua damnata
 nuntiabuntur. Quid est tandem domi, unde ea explicatis? Tribuni vobis amissa reddent ac restituent? Vocis,
 verborumque quantum volentis, ingerent, & criminum in
 principes, & legum aliarum super alias, & concionum.
 Sed ex illis concionibus nanquam vestrum quisquam re-
 futarum a domum auctior redit. Ecquis retulit aliquid ad
 conjugem & liberos, praeter odia, offensiones, tumultates
 publicas privatasque? a quibus semper non vestra virtute
 innocen iaque, sed auxilio alieno tuti sitis. At Hercules,
 cum stipendia nolis consulibus, non tribunis ducibus, &
 in castris, non in foro faciebat, & in acie vestrum cla-
 morem hostes, non in concione patres Romani horre-
 bant; praedam parta, agro ex hoste capito, pleni fortuna-
 rum, gloriaque simul publicæ, simul private, triumphantes domum ad penates redibatis: nunc oneratum
 vestris fortunis hollem abire finitis. Hæc etiam affixi con-
 cionibus, & in foro vivite: sequitur vos necessitas mili-
 tandi, quam fugitis. Grave erat in Egos & Volscos
 proficisci: ante postas est bellum. Si inde non pellitur,
 jam intra incensia erit, & arceum & Capitolium scandet,
 & in domos vestras vos persequetur. Biennio ante sena-
 tus delectum habeti, & adiut exercitum in Algidum jus-
 fit: sedemus domi desides mulierum ritu altercantes in-
 ter nos, presenti pace lati, nec cernentes ex otio illo
 brevi multiplex bellum redditurum. His ego gratiora dictu-
 alia esse scio: sed me vera pro gratis loqui, et si meum
 ingenium non moneret, necessitas cogit. Vellem equi-
 dem vobis placere, Quirites: sed multo malo vos salvos
 esse, qualicunque erga me animo futuri etsis. Naturâ
 hoc ita comparatum est, ut, qui apud multitodinem
 suâ causâ loquitur, gratior eo sit, cuius mens nihil præ-
 ter publicum commodum vider, nisi forte assentatores
 pub-

publicos, plebicolas istos, qui vos nec in armis, nec in otio esse finunt, vestrâ vos causâ incitare & stimulare potatis. Concitati, aut honori aut quædum illis estis: & quia in concordia ordinum nullos se nquam esse vident, malæ rei se, quam nullius, turbarum ac seditionum, duces esse volunt. Quarum rerum si vos tardum tandem capere potest, & patrum vestrosque antiquos mores vultis pro his novis sumere: nulla supplicia recuso, nisi paucis diebus hos populatores agrorum nostrorum susc fugatosque castris exuero, & à portis nostris mœnibusque ad illorum urbes hunc belli terrorem, quo vos nunc attoniti estis, translulero.

Ex quâtro libro ab urbe conditâ.

O R A T I O

C. CANULEII TRIBUNI PLEBIS ad plebem pro rogationibus promulgatis,

A R G U M E N T U M

C. Canuleius Tribunus plebis ceterique oculo, anni principio rogationes promulgaverunt de connubio patrum & plebis, ut alter consulum ex plebe fieret. Ac tantum aberat, ut utrumlibet patres approbarent, ut etiam, si hoc fieret, transferri a primoribus ad plebem summam imperii, illo contaminari sanguinem suum, confundique jura gentium re-rentur. Cum ita sententia variaretur, forte Velenes aliqui populi arma sumperant adversus Romanos: contra quos cum delectum baberi patribus placaret, Canuleius unus adversus omnes delectum baberi se nunquam prius passurum pronuntiabat, quam rata confirmataque esset quæ a se collegisque fuissent promulgata. Quâ de re consules ad patres in senatu adversus tribunos plebis, maximè Canuleium, concionem babuerunt: quo tempore & Canuleius hac concione plebem adversus patres concitabat.

Quantopere vos, Quirites, contemnerent patres, quam indigos ducerent, qui unâ secum urbe, intra eadem mœnia viveretis, siæpe euidem & ante videor animadvertisse: nunc iam maximè, quod adeò atroces in

has rogationes nostras coorti sunt. Quibus quid aliud quam admonemus, cives nos eorum esse, & si non easdem opes habere, eandem tamen patriam incolere? Altera connubium petimus, quod finitimi exterrisque dari solet: nos quidem civitatem, quae plus quam connubium est, hostibus etiam vicitis deditus. Altera nihil novi ferimus, sed id, quod populi est, repetimus atque usurpamus: ut, quibus velit, populus Romanus honores mandet. Quid tandem est, cur cœlum ac terras misceant? cur in me impetus modò penè in senatu sit factus? negent se manibus temperatuos? Violaturosque denuntient sacrosanctam potestatem? Si populo Romano liberum suffragium datur, ut, quibus velit, consulatum mandet, & non præcidi: ur spes plebeio cuique, si dignus summo honore erit, adipiscendi summi honoris, stare urbs hæc non poterit? de imperio actum est? Et perinde hoc vallet, plebeiusne consul fiat, tanquam servum aut libertinum aliquis consulem futurum dicat? Ecquid sentitis in quanto contemptu vivatis? Lucia hujus vobis partem, si liceat, adimant: quod spiratis, quod vocem mittitis, quod formas hominem habetis, indignantur. Quinetiam (si diis placet) nefas aiunt esse consulem plebeium fieri. Obscro vos, si non ad fastos, non ad commentarios pontificum admittimur: ne ea quidem scimus, quæ omnes peregrini etiam sciunt, consules in locum regum successisse? nec aut juris aut majestatis quicquam habere, quod non in regibus antè fuerit? En unquam creditis fando auditum esse, Numam Pompilium non modo non patricium, sed ne civem quidem Romanum, ex Sabino agro fuisse accitum populi iussu, patribus auctoribus Romæ regnasse? L. deinde Tarquinium non modo non Romanæ, sed ne Italicæ quidem gentis, Demarati Corinthii filium, incolam à Tarquinijis, vivis liberis Anci, regem factum? Servium Tullium post hunc captivâ Corniculanâ natum, patre nullo, matre servâ, ingenio & virtute regum tenuiss? Quid enim de T. Tatio Sabino dicam, quem ipse Romulus parens urbis in societatem regni accepit? Ergo, dum nullum fastiditor genus, in quo enieret virtus, crevit imperium Romanum. Pœnitent nunc vos plebeii consulis, cùm majo-

res nob̄i advenas reges non satisfidierint, & ne regibus quidem exactis clausa urbs fuerit peregrinæ virtuti. Claudiam certe gentem, post reges exactos, ex Sabinis non in civitatem modo accepimus, sed etiam in patriciorum numerum. Ex peregrinōne patricius, deinde consul fiat? civis Romanus si sit ex plebe, præcisa consulatus spes erit? Utrum tandem non credimus fieri posse, ut vir fortis ac strenuus, pace belloque bonus, ex plebe, sit Numæ, Lucio Tarquinio, Servio Tullio similis? An, ne si sit quidem, ad gubernacula reipublicæ accedere cum patiemur? potiusque decemviris, deterrimis mortalium, qui tum omnes ex patribus erant, quam optimis regum novis hominibus similes consules fumus habituri? At enim nemo post reges exactos de plebe consul fuit. Quid postea? nullâne res nova institui debet? & quod nondum est factum, (multa enim nondum sunt facta in novo populo) ea, ne si utilia quidem sint, fieri oportet? Pontifices, augures Romulo regnante, nulli erant: ab Numâ Pompilio creati sunt. Census in civitate, & descriptio centuriarum classumque non erat: ab Servio Tullio est facta. Consules nunquam fuerant: regibus exactis creati sunt. Dictatoris nec imperium, nec nomen fuerat: apud patres esse cœpit. Tribuni plebis, ædiles, questores nulli erant: institutum est, ut fierent. Decemviro legibus scribendis intra decem hos annos & creavimus, & e republicâ sustulimus. Quis dubitat, quin in æternum urbe conditâ, & in immensum crescentem, nova imperia, fæderotia, jura gentium hominumque instituantur? Hoc ipsum, ne connubium patribus cum plebe esset, non decemviri tulerunt paucis his annis, pefsum exemplo publico, cum summa injuriâ plebis? An esse ulla major, aut insignior contumelia potest, quam partem civitatis, velut contaminatam, indignam connubio haberi? Quid est aliud, quam exsuum intra eadem incensia, quam relegationem pati? Ne affinitatibus, ne propinquitatibus immisceamur, cavant: ne societur sanguis. Quid? hoc si polluit nobilitatem istam vestram, quam plerique oriundi ex Albanis & Sabinis, non generi, nec sanguine, sed per cooptationem in patres, habetis, aut ab regibus lecti, aut post reges exactos jussu populi,

sineceram servare privatis confiliis non poteratis; nec du-
 cendo ex plebe, neque vestras filias sororesque eum enu-
 bere sinendo è patribus? Nemo plebeius patriciæ vim
 virgini adferret: patriciorum ista libido est: nemo invit-
 tum pactionem nuptialem quenquam facere coegisset.
 Verum enimvero lege id prohiberi, & connubium tolli
 patrum ac plebis, id demum contumeliosum plebi est.
 Cur enim non consertis, ne sit connubium divitibus ac
 pauperibus? Quod privatorum confiliorum ubique sem-
 per fuit, ut, in quamcunque scemna convenisset domum,
 nubaret: ex quâ pactus esset vir domo, in matrimonium
 diceret; id vos sub legia superbissimæ vincula conjicatis,
 quâ dirimatis societatem civilem, duasque ex unâ civi-
 tate faciatis. Cur non sanctitia, ne vicinus patricio sit ple-
 beius? ne eodem itinere eat? ne idem convivium ineat?
 ne in foro eodem consistat? Quid enim in re est aliud?
 Si plebeiam patricius duxerit, si patriciam plebeius, quid
 juris tandem mutatur? Nempe patrem sequuntur liberi:
 nec, quod nos ex connubio vestro petamus, quicquam
 est, præterquam ut hominum, ut civium numero sumus:
 nec, vos (nisi in consumellam ignominiamque nostram
 certare juvat) quod contendatis, quicquam est. Deni-
 que, utrum tandem populi Romani, an vestram sum-
 mum imperium est? Regibus exactis, utrum vobis do-
 minatio, an omnibus æqua libertas parta est? Oportet
 licere populo Romano, si velit, jubere legem: an, ut
 quæque rogatio promulgata erit, vos delectum pro
 poenâ decernetis: & simul ego tribunus vocare tribus in
 suffragium cœpero, tu statim consul sacramento juniores
 adiges, & in castra educes? & minaberis plebi, minaber-
 is tribano? Quid, si non, quantum istæ minæ adversus
 plebis consensum valerent, bis jam experti essetis? Scili-
 cet, quia nobis consultum volebatis, certamine abstinu-
 istis? an ideo non est dimicatum, quod quæ pars fir-
 mior, eadem modestior fuit? Nec nunc erit certamen,
 Quirites: animos vestros illi tentabunt semper, vires non
 experientur. Itaque ad bella ista, seu vera seu falsa sunt,
 consules, parata vobis plebs est: si connubii redditis,
 unam hanc civitatem tandem facitis, si coalescere, si
 jungi misericorde vobis privatis necessitudinibus possunt:
 si

si spes, si aditus ad honores viris strenuis & fortibus datur: si in consortio, si in societate reipub. esse: si (quod aequæ libertatis est) iovicem anruis magistratibus parere, atque imperitare licet. Sin hæc impediet aliquis, ferte sermonibus, & multiplicatae famâ bella: nemo nomen est detur, nemo arma capturus, nemo dimicaturus pro superbis dominis, cum quibus nec in re publicâ honorum, nec in privatâ connubii societas est.

ORATIO

VICTOR MESSIUS Volscorum regis, quæ suos adhortantur.

ARGUMENTUM.

In Algidum conoscerant Equi Volscique, ubi partitis copiis, Romanos, si venirent, obserabant. Romani venientes hostium exemplo binis castris loca diversa brevi spatio inter se distantia capiunt. nocte tandem, post multa variaque levia certamina, hostes Romanorum adoruntur castra: quibus à Romanis magnâ celeritate atque prudentiâ obstatum est. Ac cum jam aperiâ ad Romanos res ipsa inclinare videretur, tum denum Vettius Messius rex Volscorum ad suos transit, ad resistendum in hac verba adhortaturus.

HIC præbituri vos telis hostium estis, indefensi, intulti? Quid igitur arma habetis? aut quid ultro bellum intulistis, in otio tumultuosi, in bello segnes? Quid hic stantibus spei est? An deum aliquem protectum vos, rapturumque hinc putatis? Ferro via facienda est: hac, quæ me prægressum videritis, agite, qui vilur. domos, parentes, conjuges, liberos estis; ite mecum. Non murus, nec vallum, sed armati armatis obstant. Virtute pares, necessitate (quæ ultimum ac maximum telum est) superiores estis.

ORATIO

MAMERCI AEMILII dictatoris, quā suos in usitato certamine exterritos exhortatur.

ARGUMENTUM.

Fidenatibus Romanis rebellare, accitis Vicentibus bellī sociis, placebat: itaque Vicentes exercitum suum Fidenas, communī confilio bellī sedem captas, ducunt. Eō contendunt & Romani: qui jam primo statim congressu hostis contuderunt, cum repente patefactis Fidenarum portis nova erumpens acies, qua facibus ardentibus tota collucebat, novā specie ipsi terrorē intulit. Quod Mamercus Aemilius dictator animadvertisens, suos bis verbis accendebat ad praeium redintegrandum.

Fumone vieti, velut examen apum, loco vestro exacti, inermi cedetis hosti? non ferro extinguetis ignes? non faces has ipsas pro se quisque, si igni, non telis pugnandum est, creptas ultrò inferetis? Agite, nominis Romani & virtutis patrum vestræque memores, vertue incendium hoc in hostium urbem; & suis flammis delate Fidenas, quas vestris beneficiis placare non potuistis. Legatorum hoc vos vestrorum, colonorumque sanguis vastatique fines monent.

ORATIO

SEXTUS TEMPANII Decurionis, quā milites in re complorata adhortatur.

ARGUMENTUM.

Sextus Tempanius Decurio erat militum: is cum res Romana bello Volscorum temeritate Sempronii consulis eō recidisset, ut cæsis magnā ex parte militibus, qui supererant, jam pararent se fuge mandare, voce magnā exclamans ut equites ex equis desiderent, qui salvam rem. vellent; omnium turmarum equites, non fecis quā si consul edixisset, motos bac voce monebat.

NISI hæc armata cohors fistat impetum hostium, ac tum de imperio est. Sequimini pro vexillo cuspidem meam: ostendite Romanis Volscisque, neque equitibus vobis ullos equites, neque peditibus esse pares.

ORA.

O R A T I O

L. DECI TRIBUNI PLEBIS ad populum adversus
M. Posthumium tribunum militum.

A R G U M E N T U M.

M. Posthumio Regillensi tribuno militum bellum adversus
Eques permisum erat. Is fractis hostium animis, cum in
hostium oppidum irrupisset, bellum in cives convertens, præ-
dam militis fore edicit. Captio oppido, fidem mutat. Postea
in urbem a collegis accersitus, cum M. Festius tribunus
plebis laturum se legem diceret, ut Volas coloni mitterentur:
Malum militibus meis (inquit) nisi queverint. Quâ voce
cum populum patresque offendisset, L. Decius tribunus plebis
in majus eum odium & invidiam populi, arreptâ occasione
ex voce illâ, vocat.

Auditis, Quirites, sicut servis malum minantem mi-
litibus: tamen hæc bellua dignior vobis tanto ho-
nore videbitur, quam qui vos urbe agrisque donatos in
colonias mittunt, qui sedem senectuti vestræ præsponsiunt;
qui pro vestris commodis adversus tam crudeles super-
bosque adversarios depugnant. Incipite deinde mirari
cur pauci jam vestram suscipiant causam. Quid ut a
vobis sperent? An honores; quos adversariis vestris potius
quam propugnatoribus datis? Ingenuistis modò voce
hujus auditâ: quid id refert? jam si suffragium detur,
hunc, qui malum vobis minatur, iis, qui agros sedesque
ac fortunas stabilire volunt, præferetis.

Ex quinto libro ab urbe conditâ.

O R A T I O

APPÆ CLAUDI: Tribuni militum ad populum contra
tribunos plebis pre bello continuando.

A R G U M E N T U M.

Hybernacula militibus tum primò ad continuandum etiam
byeme bellum fieri cœpta erant, cum imperatores Romani
se obſidendo quam oppugnando sperarent Rsp. melius
confuturos. Perlata ea res Romam, tribunos plebis per-
moverat,

movebat, qui primo quoque tempore plebi quid et re efficeretur, exponunt: ita plebis libertatem vendi jaetando, illudque eo institutum, ut, cum si, in quibus vires omnes plebis erant, absuissent, agi de commodis ipsius non posset. His alisque jam plebis animos tribuni sollicitarant, cum Appius Claudius tribunus militum plebe convocata pro bello continuando, contiuerisque milibus in hybernatibus, contra tribunos plebis hanc concionem habuit.

Si unquam dubitatum est, Quirites, utrum tribuni plebis vestra an sua causâ seditionum semper auctores fuerint, id ego hoc anno desisse dubitari certum habeo. Et cum maior, tandem longi erroris vobis finem faciūt esse, tum quod secundis potissimum vestris rebus hic error est sublatus, & vobis, & propter vos Republicæ gratulor. An est quisquam qui dubitet, nullis injuriis vestris (ū quæ sorte aliquando fuerint) unquam seque, quām munere patrum in plebem, cūm æra militantibus constitutā sunt, tribunos plebis offensos & concitatos esse? Quid illos aliud aut tum timuisse creditis, aut hodie turbare velle, nū concordiam ordinum? quam dissolvendæ maximè tribunitiaz potestatis rentur esse. Sic, hercule, tanquam artifices improbi, opus querunt, qui & semper ægri aliquid esse in Repub. volunt, ut sit, ad cuius curationem a vobis adhibeantur. Utrum enim defenditis, an impugnatis plebem? utrum militantium adversarii essis, an causam agitis? Nisi sorte hoc dicitis, quicquid patres faciunt, displicet; five illud pro plebe, five contra plebem est. Et quemadmodum servis suis vetant domini quicquam rei cum alienis hominibus esse, pariterque in iis beneficio ac malesacio abstineri, æquum censem: sic vos inter dieis patribus commercio plebis, ne nos comitate ac munificentia nostrâ provocemus plebem, nec nobis plebs dicto audiens atque obediens sit. Quando tandem, si quicquam in vobis, non dico civilis, sed humani esset, favere vos magis, & quantum in vobis esset, indulgere potius comitati patrum atque obsequio plebis oportuit? quæ si perpetua concordia sit, quis non spondere ausit, maximum hoc imperium inter finitos.

timos brevi futurum esse? Atque ego, quām hoc con-
filiū collegarum meorum, quo abducere infectā re à
Vejis exercitū noluerunt, non utile solum, sed etiam
necessarium fuerit, postea edisseram. Nunc de ipsā con-
ditione militantium dicere libet. Quām orationem non
apud vos solum, sed etiam in castris si habeatur, ipso ex-
ercitu dilectante, æquum arbitror videri posse: in quā
si mihi ipsi nihil, quod dicere, in mentem venire pos-
set, adversariorum certiorationibus contentus esset. Ne-
gabant nuper danda esse æra militibus, quia nunquam
data essent: quonam modo igitur nunc indignari pos-
sunt, quibus aliquid novi adjectum commodi fit, eis la-
borem etiam novum pro portione injungi? Nisquam
nec opera sine emolumento, nec emolumentum ferme
sine impensā operā est. Labor voluptasque, dissimili-
lma naturā, societate quadam inter se naturali sunt junc-
ta. Moleste antea serebat miles, se suo sumptu ope-
ram reipub. præbere: gaudebat idem partem anni se
agrum suum colere, querere unde domi militizque se ac
suos tueri posset. Gaudet nunc fructui sibi Rempub. esse,
& latus stipendum accipit. Æquo igitur animo patia-
tur se ab domo, ab re familiari, cui gravis impensa non
est, paulo diutius abesse. Ab, si ad calculos eum Resp.
vocet, non merito dicat, Annua æra habes, annuam ope-
ram ede? an tu æquum cēses, militā semestri solidum
te stipendum annum accipere? Invitus in hac parte
orationis, Quirites, moror. Sic enim agere debent, qui
mercenario milite utuntur: at nos tanquam cum ciyibes
agere volamus: agique tanquam cum patriā nobiscum,
æquum censemus. Aut non suscipi bellum oportuit, aut
geri pro dignitate populi Romani, & perfici quamprimum
oportet. Perficietur autem, si urgemos obsecros,
si non ante abscedimus, quām spei nostræ finem, captis
Vejis, imposuerimus. Si, hercule, nulla alia causa, ipsa
indignitas perseverantiam imponere debuit. Decem quon-
dam annos urbs oppugnata est ob unam mulierem ab
universi Græcia: quam procul ab domo? quot terras,
quot maria distans? nos intra viceustum lapidem, in
conspicu propè urbis nostræ oppugnationem annuam
perferre piget: Scilicet, quia levis belli causa est; nec satis

quicquam iusti doloris est, quod nos ad perseverandum stimulet. Septies rebellaverunt, & in pace nunquam fidi fuerunt: agros nostros millies depopulati sunt: Fidenates a nobis deficere coegerunt: colonos nostros ibi interfecerunt: authores fuerunt contra Ius gentium cædis impiorum legatorum nostrorum: Etruriam omnem aduersus nos concitare voluerunt, hodieque id molientur: res repentes legatos nostros haud procul absunt quin violarent. Cum his moliter & per dilationes bellum geri oportet? Si vos tam iustum odium nihil movet, ne illa quidem, oro, vos movent? Operibus ingentibus septa urbs est, quibus intra muros coercetur hostis: agrum non coluit, & culta evanata sunt bello. Si reducimus exercitum, quis est qui dubitet illos, non a cupiditate solùm ulciscendi, sed etiam necessitate imposita ex alieno prædandi, cum sua amiserint, agrum nostrum invasuros? Non differimus igitur bellum isto consilio, sed intra fines nostros accipimus. Quid? illud quod propriè ad milites pertinet, quibus boni tribuni plebis cum stipendium extorquere voluerint, nunc consultum repente volunt, quale est? Vallum fossamque, ingentis utramque rem operis, per tantum spatii duxerunt: castella primò pauca, postea exercitu aucto creberrima fecerunt: munitiones non in urbem modo, sed in Etruriam etiam spectantes, siqua inde auxilia veniant, opposuere. Quid turres, quid vineas, testudinæque, & alium oppugnandarum urbium apparatus, loquar? cum tantum laboris exhaustum sit, & ad finem jam operis tandem perventum: relinquendâne hæc censem, ut ad æstatem rursus novus de integro his instituendis exsudetur labor? Quanto est minus opera tueri facta, & instare, atque perseverare, defungique curâ? Brevis enim proœctio res est, si uno tenore peragitur: nec ipsi per intermissiones has intervalla que lentiorem spem nostram facimus: loquor de opere, & temporis jacturâ. Quid? periculi quod differendo bello adimus, num oblivisci nos hæc tam crebra Etruræ consilia de mittendis Vejos auxilia patientur? Ut nunc res se habet, irati sunt, oderunt, negant missuros: quantum in illis est, capere Vejos licet. Quis est, qui spondeat eundem, si differtur bellum, animum postea fore?

Cum,

Cum, si laxamentum dederis, major frequentiorque legatio itura fit: cum, id quod nunc offendit Etruscos, sex creatus Vejis, spatio mutari interposito possit, vel consensu civitatis, ut eo reconcilient Etruriæ animos: vel ipsius voluntate regis, qui obstare regnum suum saluti civium nolit. Videte quot res, quam inutiles, sequantur illam viam consilii: jactura operum tanto labore factorum; vastatio imminens finium nostrorum, Etruscum bellum pro Veiente concitatum. Hæc sunt, tribuni, consilia vestra, non, hercule, dissimilia, ac si quis ægro, qui curari se fortiter passus, extemplo convalescere possit, cibi gratiâ præsentis, aut potionis, longinquum & forsitan insanabilem morbum efficiat. Si medius fidius ad hoc bellum nihil pertineret, ad disciplinam certè militiæ plurimum intererat, insuescere militem nostrum non solum partâ victoriâ frui, sed, si res etiam lentior sit, pati tedium, & quamvis seræ spei exitum expectare: &, si non sit æstate perfectum bellum, hyemen operiri: nec, sicut æstivas aves, statim autumno tecta ac recessum circumspicere. Obsecro vos, venandi studium ac voluptas homines per nives ac pruinas in montes sylvæque rapit: belli necessitatibus eam patientiam non adhibebimus, quam vel lusus ac voluptas elicere solet? Adeo- ne effeminata corpora militum nostrorum esse putamus, adeo molles animos, ut hyemem unam durare in castris, abesse ab domo non possint? Ut tanquam navale bellum, tempestatibus captandis, & observando tempore anni, gerant: non æstus, non frigora pati possint? Erubescant profecto, si quis eis hæc objiciat: contendantque & animis, & corporibus suis virilent patientiam inesse, & se juxta hyeme atque æstate bella gerere posse; nec se patrocinium militiæ inertiaeque mandasse tribunis, & meminisse hanc ipsam potestatem non in umbrâ, nec in tectis maiores suos creasse. Hæc virtute militum vestrum, hæc Romano nomine sunt digna: non Veios tantum, nec hoc bellum intueri, quod instat, sed famam, & ad alia bella, & ad cæteros populos in posterum, quædere. An mediocre discrimen opinionis sequuturum ex hac re putatis? Utrum tandem finitimi populum Romanum eum esse putent, eujus siqua urbs primum illum
bre.

brevissimi temporis sustinuerit impetum, nihil deinde timet: an hic sit terror nominis nostri, ut exercitum Romanum non tedium longinquæ oppugnationis, non vis hyemis ab urbe circumsepsa semel amovere possit! nec finem illum alium belli quam victoriam noverit? nec impetu potius bella quam perseverantia gerat? quæ in omni quidem genere militiæ, maximè tamen in obdendis urbis necessaria est: quarum plerasque, munitionibus ac naturali situ inexpugnabiles, fame sive tempus ipsum vincit atque expugnat; sicut Vejos expugnabit: nisi auxilio hostibus tribuni plebis fuerint, & Romæ invenerint praesidia Vejentes, quæ nequicquam in Etruriâ querunt. An est quicquam, quod Vejentibus optatum æquè contingere possit, quam ut seditionibus primùm urbs Romana, deinde, velut ex contagione, castra implicantur? At, hercule apud hostes tanta modestia est, ut non seditionis tædio, non denique regni, quicquam apud eos novatum sit? non negata auxilia ab Etruscis irritaverint animos. Morietur enim exemplo, quicunque erit seditionis autor, nec cuiquam dicere ea licebit, quæ apud vos impunè dicuntur. Fostuarum meretur, qui signa relinquit, aut praesidio decedit. Autores signa resiliendi, & deserendi callra, non uni aut alteri militi, sed universis exercitibus, palam in concione audiuntur, adeo quicquid tribunus plebis loquitur, et si prodendæ patræ, dissolvendæque Reipub. est, affuetis æqui audire: & dulcedine potestatis ejus capti quælibet sub eâ scelera latere sinitis. Reliquum est, ut, quæ hic vociferantur, eadem in castris & apud milites agant, & exercitus corruptant, ducibusque patere non patientur; quoniam ex demum Romæ libertas est, non senatum, non magistratus, non leges, non mores majorum, non instituta patrum, non disciplinam vereri militiæ.

O R A T I O

P. LICINI CALVI ad populum, ut filio, sibi delatum honorem, mandaret.

A R G U M E N T U M.

Tribunos militum consulari potestate (in quibus P. Licinius Calvus erat primus ex plebe) viiō creatos, oracula Delphico constabat. Itaque omnes se magistratu abdicant, re ad interregnum, sicuti responsum erat, redactā. Cre-
sur omnium centuriarum consensu ac voluntate iterum idem P. Licinius. Is cum jam exactus aetatis tribunitiae potestati se imparem videret, ita Quirites rogabat, ut bonorem sibi delatum filio manderent.

O M E N concordiae, Quirites, rei maximè in hoc tempus utili, memoriā nostri magistratus, vos his coniuncti petere in sequentem annūm video, si collēges eosdem reficitis, etiam usu meliores factos. Me jam non eundem, sed umbram nomenque P. Licinii reliquum videtis: vires cōporis effēctæ, sensus oculorum atque aurium hebetes, memoria labat, vigor animi obtuses. En-
vobis, inquit, juvenem filium tentu, effigiem atque imaginem ejus quem vos antea tribunum militum ex plebe primum fecitis. Hunc ego institutum disciplinā meā, vicarium pro me Rēpub. do dicōque; volque queso, Quirites, delatum mihi ultrō honorem, huic pe-
tentis, meliusque pro eo adjectis preciōsū mandetis.

O R A T I O

CAMILLI ad PÆDAGOGUM Faliscoram in castris deprehensum cum pueris.

A R G U M E N T U M.

M. Furius Camillo mandatum erat bellum adversus Faliscos: quo bella fusi fugatiq[ue] Falisci, amissi castris in oppidum se receperunt. In obſidione oppidi Iudimagiſter Faliscorum pueros luxu excedendisq[ue] causā ingenii ante urbem producens, longius forte mariaq[ue] serpentibus pro-
gressus, in praetorium ad Camillum perduxit. Ibi, cum Faliscos

Faliscos diceret à se jam in manus Romanorum traditos, quod pueros eos dedoret, quorum parentes primores essent Faliscorum: in hac sententiam respondit Camillus.

NON ad similem tui nec populum, nec imperatorem scelestus ipse cum scelesto munere venisti. Nobis cum Faliscis, quæ pactio sit humano, societas non est: quam ingeneravit natura, otrisque est, eritque. Sunt & belli, sicut pacis, jura: justæque ea, non minus quam fortiter didicimus gerere. Arma habemus non adversus eam ætatem, cui etiam captis urbibus parcitur: sed adversus armatos, & ipsos, qui nec laeti, nec lachessi à nobis, castra Romana ad Veios oppugnaverunt. Eos tu, quantum in te fuit, novo scelere vicisti: ego Romanis artibus, virtute, opere, armis sicut Veios, vincam.

ORATIO

LEGATORUM FALISCOS Romanis dendentium in senatu.

ARGUMENTUM.

Hujus principium conjunctum est cum sua superioris. Ludimagiſſer à Camillo traditioſis criminis vehementer accusatus, jussus nundato corpore à pueris virgis cædentiibus in oppidum reduci, omnium in se oculis tanquam ad novum ſpectaculum converteret: eā re diligenter à ſenatu Faliscorum perpenſā, malitiosi animis, confiliis, legati ad Camillum primum, deinde Romanum mihi, qui Faliscos hac oratione dederant.

PAtres Conſcripti, victoriā, cui nec deus, nec homo quisquam invidet, vici à vobis & imperatore veftro, dedimus nos vobis: rati (quo nihil victori pulchrius est) melius nos ſub imperio veftro quam legibus noſtris viciuros. Eventu hujus belli duo ſalutaria exempla prodiſa humano generi ſunt: Vos fide in bello, quam preſentem victoriā, maluſtis: nos fide provocati, victoriā ultrō detulimus: Sub ditione veftra ſumus. Mittite, qui armā, qui obſides, qui urbem patentibus portis accipient: Nec vos fidei noſtrae, nec nos imperii veftri poenitedit.

OR A.

O R A T I O

CAMILLI EXULIS, quā Ardeates, ut arma capiant
adversos Gallos, adhortatur.

A R C U M E N T U M.

Camillus Ardeam forte exulatum abierat, cum Galli urbem Romanam, præter Capitolium, ceperunt: is, cum Galli Ardeam frumentandi gratiâ vagarentur, publicâ fortunâ quam suâ mæjor, in concionem procdens, hac oratione Ardeates ad sumenda arma adversus Gallos adhortabatur.

Ardeates, veteres amici, novi etiam cives mei, (quando & vestrum beneficium ita tulit, & fortuna hoc egit mea) nemo vestrum conditionis meæ oblitum me hoc processisse putet: sed res ac periculum commune cogit, quod quisque possit in re trepidâ præfidii in medium conserre. Et quando ego vobis pro tantis vestris in me meritis gratiam referam, si nunc cessavero? aut ubi usus erit mei vobis, si in bello non fuerit? Hac arte in patriâ fleti: & invictus bello, in pace ab ingratis civibus pulsus sum. Vobis autem, Ardeates, fortuna oblata est, & pro tantis pristinis populi Romani beneficiis, quanta ipsi meministis, (nec enim exprobranda spud memores sunt) grauæ referendæ, & huic urbi decus ingens belli ex hoste communi pariendi. Quæ effuso agmine adventat, gens est, cui natura corpora animosque magna magis quam firma dederit: eò in certamen omne plus terroris quam virium serunt. Argumento fit clades Romana: patenter cepere urbem: ex arce Capitolioque his exigua resistitur manu. Jam obsidionis tædio victi abscedunt, valigique per agros palantur: cibo vinoque raptim hausto repleti, ubi nox appetit, prope rivos aquarum sine munimento, sine stationibus ac custodiis passim ferarum ritu sternuntur: nunc ab secundis rebus magis etiam solito incauti. Si vobis in animo est tueri mœnia vestra, nec pati hæc omnia Galliam fieri, primâ vigiliâ capite arma frequentes: me sequimini ad cædem, non ad pugnam. Nisi viatos somno, velut peccudes, trucidandos tradidero, non recuso cundem Ardeæ rerum exitum, quem Romæ habui.

O R A-

ORATIO

M. FURIT CAMILLI ad populum Romanum de non
transmigrando Vejos.

ARGUMENTUM.

Gallis, captâ Româ, domos omnes templaque diorum, propter
paucâ & Capitolum, disuerant, soloque aqua reverant. Quæ
fuit causa, ut tribuni plebis, fugatis cœfisque Gallis, Ca-
millo duco, cum Romam patres plebisque rediſſent, ad ple-
bem de transmigratione Vejos referrent. Quod ubi Ca-
millus intellexit, convocato populo, hac concione non eſſe
transmigrandum Vejos suadibat.

A DEO mihi acerbae sunt, Quirites, contentiones
cum Tribunis plebis, ut nec tristissimi exiliis sola-
tum aliud haberim, quoad Ardem viri, quam quod
procul ab his certaminibus eram: & ob eadem hæc, non,
niſi me ſenatus consulto populi que jofſu revocareis redi-
rus unquam fuetim. Nec nunc me ut redirem, mea
voluntas mutata, ſed vœtra fortuna perpulit. Quippe ut
in ſuâ ſede maneret patria, id agebatur: non ut ego uti-
que in patriâ eſſem. Et nunc taperem, & quieticerem
libenter, niſi hæc quoque pro patriâ dimicatio eſſet: cui
deſſe, quoad vita ſuppediat, aliis turpi, Camillo ſtam nefar-
eſt. Quid eam repetimus? Quid obſeffiam ex hostium
manibus eripiimus, ſi recuperatam ipſi deſerimus? Et
cum victoribus Gallis, captâ totâ urbe, Capitolum tamen
atque aream diique & homines Romani tenuerint, habi-
taverint: victoribus Romanis, recuperatâ urbe, ars quo-
que & Capitolum deſeretur? & plus vafitatis huic urbi
ſecunda noſtra fortuna faciet, quam adverſa fecerit?
Evidem, ſi nobis cum urba ſimul poſta traditâque per
manus religiones nullæ eſſent; tamen tam evidens numen
hoc tempeſtate rebus adiuit Romanis, ut omnem negligen-
tiam diuini cultus exemplam hominibus paret. Intue-
mini enim horum deinceps annorum vel ſecundas res,
vel adverſas: inveniatis omnia prospere eviſſe ſequentibus
deis, adverſa ſpernentibus. Jam omnium primum Ve-
jens bellum (per quod annos, quanto labore gestum!)

non autem cepit finem, quam monitu Deorum aqua ex lacu Albano emissa est. Quid hæc tandem urbis nostræ clades nova? num autem exorta est, quam spreta vox celo emissæ de adventu Gallorum? quam gentium jus ab legatis nostris violatum? quam à nobis, cum vindicari deberet, eadem negligentia Deorum prætermissemus? Igitur viæ captiæ ac redempti tantum pœnarum Diis hominibusque dedimus, ut terrarum orbi documentum effememus. *Adversæ deinde res admonuerunt religionum.* Confugimus in Capitolium ad Deos, ad sedem Jovis optimi maximi: sacra in ruinâ rerum nostrarum alia terræ celavimus, alia avecta in hostiæ urbes amovimus ab hostiæ oculis. Deorum cultum, deserti ab diis hominibusque, tamen non intermisimus. Reddidere igitur patriam, & victoriam, & antiquum belli decus amissum: & in hostes, qui cæci avaritiâ in pondere auri fœdus ac fidem sefellerunt, verterunt terrorem, fugamque & cædem. Hæc culti neglectique numinis tanta monumenta in rebus humanis cernentes, ecquid sentitis, Quirites, quantum, vixdum ex naufragiis prioris culpe cladisque emergentes, paremus nefas? Urbem anspicato inauguratique habemus conditam: nullus locus in eâ non religionum Deorumque est plenus: sacrificiis solennibus non dies magis stat, quam loca sunt, in quibus sunt. Hos omnes Deos, publicos privatosque, Quirites, deserturi es? Quam par vestrum factum est, quod in obsidione nuper in egregio adolescente C. Fabio, non minore hostiæ admiratione quam vestrâ, conspectum est; cum inter Gallica tela digressus ex arce solenne Fabiæ gentis in colla Quirinali obiit? An gentilitia sacra ne in bello quidem intermitte, publica sacra & Romanos Deos etiam in pace deseriri placet? & Pontifices Flaminesque negligenteriores publicarum religionum esse, quam privata in solenni gentis fuerit? Fortitan aliquis dicat, aut Vejis eas nos facturos, aut huc inde missuros sacerdotes nostros, qui faciant; quorum neutrum fieri salvis ceremoniis potest. Et ne omnia generatim sacra, omnesque percensem Deos; in Jovis epulo num alibi, quam in Capitolio, pulvinar suscipi potest? Quid de æternis Vestæ ignibus, sanguine, quod Imperii pignus custodiæ ejus templi te-

tenetur, loquar quid de ancilibus vestris, Mars Gra-
 dive, tuque Quirine pater? haec omnia in profano deser-
 placet sacra, aequalia urbi, quædam vetustiora origine
 urbis? Et videte, quid inter nos & maiores nostros inter-
 sit. Illi sacra quædam in monte Albaño Lavinióque no-
 bis facienda tradiderunt. An ex hostiis urbibus Romam
 ad nos transferri sacra religiosum fuit: hinc fine piaculo
 in hostium urbem Vejos transferemus? Recordamini
 agitedum, quoties sacra instaurantur, quia aliquid ex pa-
 trio ritu negligentia casuove prætermisso est. Modò
 quæ res, post prodigium Albani lacus, nisi instauratio sa-
 crorum, suspiciorumque renovatio, affectus Vejenti bello
 Reipub. remedio fuit? At etiam, tanquam veterum reli-
 gionum mœmores, & peregrinos deos transtulimus Ro-
 manam, & instituimus novos. Juno regina transvecta à
 Vejis, nuper in Aventino, quæm insigni, ob excellens
 matronarum studium, celebrique dedicata est die? Aio
 Locutio templum propter cœlestem vocem exauditam in
 novâ viâ jussimus fieri: Capitolinos ludos solemnibus
 aliis addidimus: collegiumque ad id novum, autore se-
 natu, condidimus. Quid horum opus fuit suscipi, si
 una cum Gallis urbem Romanam relicturi sumus? si
 non voluntate mansimus in Capitolio per tot menses ob-
 fidionis? si ab hostiis metu retenti sumus? De sacris
 loquimur, & de templis. Quid tandem de sacerdotibus?
 nonne in mentem venit quantum piaculi committatur?
 Vestalibus nempe una illa sedes est, ex quâ eas nihil
 unquam præterquam urbs capta movit. Flamini diali
 noctem unam manere extra urbem nefas est: hos Vejentes
 pro Romanis factori essis sacerdotes? & Vestales tuæ te
 deserent, Vesta? & Flamen peregre habitando in singu-
 las noctes tantum sibi reisque publicæ piaculi contrahet?
 Quid alia, quæ auspicato agimus omnia fere intra po-
 mcerium, cui oblivioni, aut cui negligentia damus? Co-
 mitia curiata, quæ rem militarem continent: comitis
 centuriata, quibus consules tribunosque militares creatis:
 ubi auspicato, nisi ubi adsolent, fieri possunt? Vejofe
 haec transferemus? An comitorum causâ populus tanto
 incommodo in desertam hanc ab diis hominibusque
 urbem conveniet? Sed res ipsa cogit vastatam incendii

307

ruinisque relinquere urbem, & ad integra omnia Vejos
 migrare, nec hic ædificando inopem plebem vexare.
 Hanc autem jactari magis causam, quam veram esse, ut
 ego non dicam, apparere vobis, Quirites, puto: qui me-
 ministis ante Gallorum adventum, salvis tectis publicis
 privatisque, stante incolumi urbe, hanc eandem rem
 actam esse, ut Vejos transmigraremus. Et videte, quan-
 tum inter meam sententiam vestramque interficit, tribuni.
 Vos, etiam si tunc faciendum non fuerit, nunc utique fa-
 ciendum putatis: ego contra, (nec id mirati sitis prius,
 quam, quale sit, audiveritis) etiam si tunc migrandum
 fuisset incolumi tota urbe, nunc has ruinas relinquendas
 non censarem. Quippe tum causa nobis in urbem cap-
 tam migrandi victoria esset, gloria nobis ac posteris
 nostris: nunc haec migratio nobis misera ac turpis, Gal-
 lis gloria est, non enim reliquise victores, sed amississe
 videlicet patriam videbimini. Hoc ad Alliam fuga, hoc capta
 urbs, hoc circumsestum Capitolium necessitatis impo-
 ssuisse ut desereremus penates nostros, exsiliūque ac
 fugam nobis ex eo loco conscisceremus, quem tueri non
 possemus. Et Galli evertere potuerunt Romanam, quam
 Romani restituere non videbuntur potuisse? Quid restat,
 nisi ut, si jam novis copiis veniant, (constat enim vix
 credibilem multitudinem esse) & habitare in captâ ab se,
 deseritâ à vobis hac urbe velint, finatis? Quid, si non
 Galli hoc, sed veteres hostes vestri, Æqui, Volscive fa-
 ciant, ut commigrent Romanam? Velitisne illos Roma-
 nos, vos Vejentes esse? an malitis hanc solitudinem
 vestram, quam urbem hostium esse? Non equidem video
 quid magis nefas sit. Haec scelera, quia piget ædificare,
 haec dedecora pati parati estis? Si tota urbe nullum me-
 illius ampliusve tectum fieri possit, quam casa illa conditoris
 est nostri: non in casis, ritu pastorum agrestium
 que habitare est satius inter sacra penatesque vestros,
 quam exsulatum publicè ire? Majores nostri, convenæ
 pastoresque, cum in his locis nihil praeter sylvas paludes-
 que esset, novam urbem tam brevi ædificaverunt: nos
 Capitolio, arce incolumi, stantibus templis Deorum, ædi-
 ficare incensam piget? Et quod singuli facturi fuimus,
 si aedes nostræ deflagrassent, hoc in publico incendio uni-

verū reensamus facere? Quid tandem, si fraude, si casu
 Vejis incendium ortum sit, ventoque (ut fieri potest)
 diffusa flamma magnam partem urbis absuumat? Fidens
 īnde, aut Gabios, aliamve quam urbem questori sumus,
 quo transmigremus? Adeò nihil tenet solum patriæ, nec
 hæc terra, quam matrem appellamus, sed in superficie
 tignisque caritas nobis patriæ pendet? Evidem, fatebor
 vobis, (et si minus injuriae vestræ quam mera calamitatis
 meminisse juvat) cùm abessem, quotiescumque patria in
 mentem veniret, hæc omnia occurrerant, colles, campi-
 que, & Tiberis, & assueta oculis regio, & hoc oculum
 sub quo natus educatusque essem. Quæ vos, Quirites,
 nunc moveant potius caritate suâ, ut maneat in sede
 vestrâ, quam postea, cùm reliqueritis ea, macerent desiderio.
 Non sine causâ Dii hominesque hanc urbi con-
 denda locum elegerunt; saluberrimos colles, flumen op-
 portunum, quo ex mediterraneis locis fruges devehantur,
 quo maritimi commeatus accipientur: mare vicinum ad
 commoditatem, nec expositum nimia propinquitate ad pericula
 clausum exterrarum: regionum Italie medium ad incre-
 mentum urbis natum uniuersum locum. Argumento est ipsa
 magnitudo tam novæ urbis Trecentesimus sexagesimus
 quintus annus urbis, Quirites, agiter: Inter tot veteri-
 mos populos tam diu bella geritis; cùm interea (ne si-
 gulas loquar urbes) non conjuncti cum Equis Volsci,
 tot tam valida oppida, non universa Etruria, tantum
 terrâ marique pollens, atque inter duo maria latitudi-
 nem obtinens Italie, bello vobis par est. Quod cùm
 ita sit, quæ (malum) ratio est expertis alia experiri, cùm
 jam ut virtus vestra transire aliò possit, fortuna certè loci
 vñs transferri hic non possit? Hic Capitolium est, ubi
 quondam capite humano invento, responsum est, eo hoc
 caput rerum summamque imperii fore. Hic, cùm augurato
 liberaretur Capitolium, Juventas terminusque maximo
 gaudio patrum nostrorum moveri se non possit: hic Vesta
 ignes, hic ancilia caelo demissa, hic omnes propitii
 mentibus vobis Dii.

Ex sexto libro ab urbe conditâ.

O R A T I O

M. FURII CAMILLI Dictatoris, quâ suos perterritos
hostium numero adhortatur.

A R G U M E N T U M.

Ad Satricum Antates cum Volscorum, Latinorum, Hernicorumque ingenti multitudine sumperant arma contra Romanos. Quod bellum Camillo dictatori mandatum fuit. Ibi cum viso inspectoque hostium ingenti numero, milites commoti perturbatique, singulis cum centenis congregandis effo clamarent: *Camillus in equo inter aciem obequitans, eos ad strenuè atque fortiter pugnandum ita abortabatur.*

Q UÆ tristitia, milites, hæc? quæ insolita cunctatio est? Hostem, an me, an vos ignoratis? Hostis quid aliud est quâm perpetua materia virtutis gloriaque vestre? Vos contrâ, me duce, (ut Falerios Vejosque captos, & in captâ patriâ Gallorum legiones cæsas taceam) modo tergeminæ victoriae triplicem triumphum ex his ipsis Volscis & Equis, & ex Etruriâ egistis. An me, quod non dictator vobis sed tribunus signum dedi, non agnoscitis ducem? neque ego maxima imperia in vos desidero: & vos in me nihil præter meipsum intueri decet, neque enim dictatura mihi unquam animos fecit, ut ne ex filium quidem ademit. *Idem igitur omnes sumus: & cum eadem omnia in hoc bellum afferamus, quæ in priora attulimus, eventum eundem belli expectemus. Simul concurreritis, quod quisque didicit ac consuevit, faciet: Vos vincetis, illi fugient.*

O R A T I O

A. CORNELII COSSI dictatoris ad suos.

A R G U M E N T U M.

4. Cornelius Cossus dictator T. Quintium Capitolinum agitrum equitum dixerat. *Li adversus Volscorum ingentem multitudinem, etiam si bella intestina remorari poterant,*

rant, dele&tu habito in agrum Pomptinum milites auncunt. Ibi cùm postridie quām venissent, cæsā boſtiā pacem à diis petiſſet dictator, lētus tanquam à diis auditus eſſet, in hæc verba milites adborſabatur.

Nostra victoria eſt, milites, ſiquid dii vatesque eorum in futurum vident. Itaque, ut decet certe ſpeſ plenos, & cum imparibus manus conſerturos, pilis ante pedes poſitīs, gladiis tantum dextras armemus: ne procurri quidem ab acie velim, ſed obnoxios vos ſtabili gradu impetum hostium excipere. Ubi illi vana injece-rint miſſilia, & effuſi ſtantibus vobis ſe intulerint, tum inicent gladii, & veniat in mentem unicuique, deos eſſe, qui Romanum adjuvent; deos, qui ſecundis avibus in piaſſium miſerint. Tu, Quinti, equitum intentus ad priuūm initium moti certaminis teneas: ubi hærere jam aciem collato pede videris, tum terrorem equeſtrem occupatis alio pavore infer: invectusque ordines pugnantium diſſipa.

ORATIO

CORNELII COSSI dictatoris in M. Manlium.

ARGUMENTUM.

M. Manlius Capitolinus erat, qui Capitolum ab Gallis clangore anſerum excitus ſervarat. Is largitionibus populari aurā captiā, populum domum ſuam vocat: ubi in patres invectus, inter alia ab iis theſauros eos, qui ad redimendam à Gallis urbem ex aerario exprompi, ſru à matronis collati fuerant, occultatos jaſtabat. Rogatus ubinam tantæ rei furtum occultaretur, tempore ipſo ſe indicaturum respondit. Dictator Cossus ab eam rem ab exercitu & caſtris in urbem accitus, poſtero die ſenatu babito, cùm voluntates hominum ſatis exploraffet, retinet ſenatum, Manliumque per praeconem vocari jubet. Manlius multitudine plebis ſiſpatus in ſenatum venit, in qua dictator hæc verba conjeſcit.

Utinam mihi patribusque Romanis ita de cæteris rebus cum plebe conveniat, quemadmodum, quod ad te attinet, eamque rem quam de te ſum quæſituros, conveſtirum

conventurum satis confido, spem factam à te civitati video, fide incolumi, ex Gallicis thesauris, quos primores patrum occultent, creditum solvi posse: cui ego *rei tantum absit ut impedimento sit*, ut contrà te, M. Manli, adhorter, liberes fœnore plebem Romanam: & istos incubantes thesauris publicis ex prædâ clandestinâ evolvas. Quod nisi facis, sive ut & ipse in parte prædaris, sive quia vanum indicium est; in vincula te duci jubebo: nec diutius patiar à te multitudinem fallaci spe concitari.

O R A T I O

M. MANLI CAPITOLINI, quâ dictatori & patribus responder.

A R G U M E N T U M.

Coniunctum est hoc cum superiore. Cum plebe, quam donis largitionibusque pellexerat, in senatum Manlius venerat. Ibi dictatori concionato in banc sententiam respondit.

O ffendit te, A. Cornelii, vósque, P. C. circumfusa turba lateri meo? Quin eam deduciris à me singuli vestris beneficiis, intercedendo, eximendo de nervo cives vestros, prohibendo judicatos edictosque duci, ex eo quod affluit opibus vestris, sustinendo necessitates aliorum? Sed quid ego vos, de vestro impendatis hortor? Sortem aliquam ferte, de capite deducite, quod usuris pernumeratum est; jam nihilo mea turba, quām ullius, conspectior erit. At enim quid ita solus ego civium curam ago? Nihilo magis, quod respondeam, babeo, quām si quæras, quid ita solus Capitolium arcemque servaverim. Et tum univerfis, quam potui, opem tuli, & nunc singulis feram. Nam quod ad thesauros Gallicos attinet, rem suâpte naturâ facilem, difficilem interrogatio facit. Cur enim quæritis, quod scitis? Cur, quod in sinu vestro est, excuti jabetis potius, quām ponatis: nisi aliqua fraus subest? quo magis argui præstigias jabetis vestras, eo plus vereor, ne abstuleritis observantibus oculos. Itaque non ego vobis, ut in medium prædas vestras, sed vos id cogendi estis, ut in medium proferatis.

ORATIO

M. MANLII CAPITOLINI post vincula ad plebem
adversus patres concitandam.

ARGUMENTUM.

Concitata plebs erat Manlii fortunā miserāque condicione, quod ut magna pars vestem mutaret, mæstia turba vestibulo carceris obversaretur. Et multitudini, simul ac Cossus dictaturā abiit, plerique exprobrabant inter alia etiam illud, quod defensores suos favore in præceptis rueri finebat: Ut Sp. Mælium & Cassium, ita M. Manlium proditum inimicis, quod ad nutum dictatoris respondere noluisset, conjectum fuisse in carcerem. His aliisque ad eandem rem pertinenteribus plebs stimulata atque irritata, jam se carcerem effracturam minabatur, cum ex senatus consulo Manlius liberatur. Eductus ex carcere animum ad seditionem intendens, plebem domum convocat, ubi in banc sententiam de tollendis magistratibus differuit.

Quæque tandem ignorabis vires vestras, quæ naturæ ne belluas quidem voluit ignorare? Numerate saltem quot ipsi sitas, quot adversarios habeatis. Si singulæ singulos aggressuri essetis, tamen acrius erederem vos pro libertate, quam illos pro dominatione certaturos. Quot enim clientes circa singulos fuistis patronos, tot autem adversus unum hostes eritis. Ostendite modo bellum, pacem habebitis. Videant vos paratos ad vim, jus ipsi remittent. Audendum est aliquid universi, aut omnia singulis patientia. Quousque me circumspectabitis? Ego quidem nulli vestrum deero; ne fortuna mea desit, videte. Ipse vindicta vester, ubi visum inimici est, nullus repente sui: & vidatis in vincula duci universi eum, qui à singulis vobis vincula depuleram. Quid sperem, si plus in me audeant inimici? An exitum Cassii Mæliique expectem? Bene facitis, quod abominamini: Dii prohibebunt hæc: sed nunquam propter me de cœlo descendedent. Vobis dent mentem oportet, ut prohibeatis: sicut mihi dederunt armato togatoque, ut vos à barbaris hostibus, à superbis defendere civibus. Tam parvus animus

animus tanti populi est, ut semper vobis auxilium adversus inimicos satis sit; nec ollum, nisi quatenus imperari vobis sinatis, certamen adversus patres moveritis? Nec hoc naturā vobis insitum est, sed alia possidemini. Cur enim adversus externos tantum animorum geritis, ut imperare illis æquum censeatis? Quia consuevistis cum eis pro imperio certare, adversus hos tentare magis quam tueri libertatem. Tamen qualescumque ducas habuistis, qualescumque ipsi suistis, omnia ad hoc quantacumque petistis, obtinuistis; seu vi, seu fortunā vestrā, tempus est etiam majora conari. Experimini modo & veltram felicitatem; & me (ut spero) feliciter expertum, minore negotio, qui imperet patribus, imponetis, quam, qui resisterent imperantibus, imposuistis, Solo æquandæ sunt dictatura consulatusque, ut caput attollere Romana plebs possit. Proinde adeste, prohibete jus de pecuniis dici: ego me patronum profiteor plebis, quod mihi cura mea & fides nomen induit. Vos si quo insigni magis imperii honoris nomine vestrum appellabatis ducem, eo utermini potentiore ad obtainenda ea quæ vultis.

O R A T I O

CAMILLI AD SENATORES Tusculanorum de
mitteadis Romam de pace legatis.

A R G U M E N T U M.

Camillus in recessendis captivis Volscorum forde Tusculanos duos agnoscit, qui rogati quo consilio cum Volscis se coniunxissent, cum publicè faterentur, ducii sunt Romam ad Senatum. Ibi Camillus perfidiam Tusculanorum accusat. Placet patribus, at bellum adversus Tusculanos geratur; cui Camillum præficiunt. Tusculani cives patentibus urbis portis obviam Camillo in urbem promoventi frequentes procedunt: commoatus exercitui ex urbe & agris devehitur. Ingressus vero urbem, cum non fecerit quam in certa pace opifices suo quenque operi intentos cerneret, rei rationem admiratus, senatu eorum vocato, ita verba fecit.

SOLI adhuc Tusculani vera arma, verasque vires, quibus ab irâ Romanorum vestra tueremini, invenistiſſis.

Ite Romam ad senatum: æstimabunt patres, utrum plus antè pœnæ, an nunc veniae meriti sitis. Non præripiam gratiam publici beneficii, deprecandi potestatem à me habueritis, precibus eventum vestris senatus, quem videbitur, dabit.

ORATIO

LEGATORUM TUSCULANORUM in senatu, quæ se purgant.

ARGUMENTUM.

Tusculani oratores, sicuti fuaserat Camillus, Romam ad petendam pacem missi, hospitaliter vocati, causam suam ita egerunt.

Quibus bellum indixisti, intulistiisque, P. C. sicut nunc videtis nos stantes in vestibulo curiae vestræ, immati parati obviam imperatoribus legionibusque vestris processimus. Hic noster, hic plebis nostræ habitus fuit, eritque semper, nisi si quando à vobis, proque vobis arma acceperimus. Gratias agimus & ducibus vestris & exercitibus, quod oculis magis quam auribus crediderunt: & ubi nihil hostile erat, ne ipsi quidem fecerunt. Pacem, quam nos præstitimus, eam à vobis petimus: bellum eò, sicuti est, avertatis precamur. In nos quid arma polleant vestra, si patiendo experiendum est, inermes experiemur. Hæc mens nostra est: Dii immortales faciant, tam sit felix quam pia. Quod ad crimina attinet, quibus moti bellum indixisti; et si revicta rebus, verbis confutare nihil attinet; tamen, etiamsi vera sint, vel fateri nobis ea, cum tam evidenter pœnituerit, tutum censemus. Peccetur in vos, dum digni sitis, quibus ita satisfiat.

ORATIO

Q. CINCINNATI DICTATORIS ad A. Sempronium magistrum equitum de belli ratione.

ARGUMENTUM.

Item Prænestini, cum omnia Romæ seditionibus plena perlatum esset, vastatis agris ad portam Collinam percurrent

nerant spe urbis capienda: cum Romani dictatorem, ut assolebant in re trepidâ, T. Quintum Cincinnatum creant, à quo A. Sempronius magister equitum dictus. Hostes, cum dictatorem creatum audirent, à mænibus ad Alliam flumen, ubi castra locarent, se receperant. Dictator Quintius duello exercitu, cum hostes in conspectu instrucos paratosque videret, ita de bellî ratione cum magistro equitum agebat.

Videsne tu Aule Semproni, loci fortunâ illos fretos ad Alliam constituisse? nec illis Dii immortales certioris quicquam fiduciæ, majorisve quod sit auxilii, dede-rint? At tu freatis armis animisque, concitatis equis invade medium aciem: ego cum legionibus in turbatos trepidantesque inferam signa. Adeste dñi testes fæderis: & expeditè pœnas debitas simul vobis violatis, nobisque per vestrum numen deceptis.

O R A T I O

CAMILLI DICTATORIS ad Quirites, de intercessione.

ARGUMENTUM in hanc & in sequentem.

Plebs, arreptâ fortiâ occasione rerum novandarum ex mag-
nâ vi æris alieni, à quo levari non posset nisi suis in-
summo imperio collocatis; Tribunos plebis duos, C. Lici-
nium & L. Sextium creat, qui sibi viam præstruerent
ad cæteros honores. Ii creati promulgant leges tres
adversus opes patriciorum, & pro commodis plebis. Unam
de ære alieno, ut deducto eo de capite, quod usuris per
numeratum esset, id quod reliquum esset triennio tribus
æquis portionibus pérsolveretur: alteram de modo agro-
rum, ne quis amplius quam quingenta jugera agri possi-
deret: tertiam, ne tribunorum militum comitia fierent,
consulque alter ex plebe crearetur. Conterrati patres tam
severis contra se legibus, collegas tribunis duobus adjun-
gant, qui leges per intercessionem promulgari non sinerent.
Ii, à duobus collegis legumlatoribus concilio ad promul-
gandas leges sœpe vocato, ne recitari quidem eas passi
sunt. Conditione deinde rerum coacti iidem legumlate-
res, tribunos militum creari permittunt. Ita promulga-

rio in redditum exercitū dilata. Interim saepe refecti iisdem tribuni, misteriam plebiorum primoribus patrum exponunt, in licentiamque maximam patriciorum inveniebantur, quod attineret ad id quod leges promulgandae continebant. Jam decies refecti, cum legionibus in urbem reductis, non impedirentur collegarum intercessione, patres dictatorem creant Camillum. Qui si patru magno patriciorum numero, cum collegarum intercessione etiam renovatā nibil profici videret, proximā oratione de intercessione ad populum verba facit. Eā coniōne habita, cūm iudicis tribunorum plebis comitii legumlatores jam decies (ut ante dixi) refecti se abire velle magistratu per simulationem faterentur: magis accendebam plēbis animos ad id quod potebant. Nam et si in leges suas pugnatū esse commemorabant intercessione collegarum, bello Voliterno C^o dictatoris creatione: jam tamen illa obſtare posse negabant, quod minus leges promulgarentur, cūm magister equitum ex plebe dictius gradum fecisse ad cætros quoque magistratus videretur. His aliisque plebis animos inflamarant, cūm stupentibus cæteris unus App. Claudius adversus tribunos plebis legumlatores, legesque ipsas, posteriorē orationē habuit.

Quandoquidem, Quirites, jam vos Tribunitia libido, non potestas regit, & intercessionem secessione quondam plebis partam vobis, cādem vi facitis irritam, quā peperistis; non Reipub. magis universæ, quam vestrā causā dictator intercessione vestræ adero; eversumque vestrum auxilium imperio tutabor. Itaque, si C. Licinius & L. Sextius intercessioni collegarum cedunt, nihil patricium magistratum inseram concilio plebis: si adversus intercessionem, tanquam captæ civitati leges imponeant tentent, vim tribunitiam à se ipsā dissolvi non patiar.

ORATIO

APP. CLAUDI contra Tribunos plebis legumlatores, & leges ipsas.

Neque novum, neque inopinatum mihi sit, Quirites, si quod unum familie nostræ semper objecsum est ab seditionis tribunis, id nunc ego quoque audiām:

diam: Claudiæ genti jam inde ab initio nihil antiquius in Republicâ patrum maiestate fuisse: semper plebis commodis adversatos esse. Quorum alterum neque nego, neque inficias eo, nos, ex quo adsci i somus simul in civitatem & patres, enixè operam dedisse, ut per nos aucta potius quam imminuta majestas earum gentium, inter quas nos esse voluistis, dici verè posset. Illud alterum pro me majoribusque meis contendere ausim. Quirites, (nisi quæ pro universâ Rép. fiant, ea plebi tanquam aliam incolenti urbem adversa quis putet) nihil nos neque privatos, neque in magistratibus, quod incommodeum plebi esset, scientes fecisse: nec ullam factum dictumus nostrum contra utilitatem vestram (et si quedam contra voluntatem fuerint) verè referri posse. An hoc, si Claudiæ familie non sim, nec patricio sanguine ortus, sed unus Quiritium quilibet, qui modo me duobus ingenuis ortum, & vivere in liberâ civitate sciam, reticere possim? L. illum Sextium, & C. Licinum, perpetuos (si Diis placet) tribunos, tantum licentiæ novem annis, quibus regnant, sumpisse, ut vobis negent potestatem liberam suffragii, non in comitiis, non in legibus jubendis, se permissuros esse? Sub conditione, inquit, nos rescrijetis decimum tribunos. Quid est aliud dicere: quod petunt alii, nos adeò fastidimus, ut sine mercede magnâ non accipiamus. Sed quæ tandem ista merces est, quâ vos semper tribunes plebis habeamus? Ut rogationes inquit, nostras, seu placent, seu displicant, seu utiles, seu inutiles sunt, omnes conjunctim accipiatis. Obscro vos, Tarquinii, tribuni plebis, putate me ex mediâ conacione unum civem succlamare: bonâ veniâ vestrâ liceat ex his rogationibus legere, quas salubres nobis censemus esse, antiquare alias. Non, inquit, licebit. Tu de foreno atque agris, quod ad vos omnes pertinet, jubeas: & hoc portenti non fiat in urbe Romanâ, uti L. Sextium atque hunc C. Licinum consules, quod indignaris, quod abominaris, videoas? Aut omnia accipe, aut nihil fero, ut, si quis ei, quem urgeat famas, venenum ponat cum cibo; & aut abstinere eo, quod vitale fit, jubeat, aut mortiferam vitali ad misceat. Ergo, si esset libera hac civitas, non tibi frequentes succlamassent, Abi hinc cum tribunaibꝫ

tribunatibus ac rogationibus tuis? quid? si tu non tuleris, quod commodum est populo accipere, nemo erit qui ferat illud? Si quis patricius, si quis (quod illi volunt invidiosius esse) Claudius diceret, aut omnia accipite, aut nihil fero, quis vestrum, Quirites, ferret? Nunquamne vos res potius quam auctores spectabitis, sed omnia semper quæ magistratus ille dicet, secundis auribus, quæ ab nostrum aliquo dicentur, adversis accipietis? At, hercule, sermo est minimè civilis. Quid? rogatio qualis est, quam à vobis antiquam indignantur? Sermoni, Quirites, simillima. Consules (inquit) rogo, ne vobis, quos velitis, facere liceat. An aliter rogat, qui utique alterum ex plebe fieri consulem jubet: nec duos patricios creandi potestatem vobis permittit? Si hodie bella sint, quale Etruscum fuit, cùm Porsena Janiculum insedit, quale Gallicum modo, cùm præter Capitolium atque arcem omnia hæc hostium erant, & consulatum cum hoc M. Furius, aut quolibet alio ex patribus L. ille Sextius petet; possitne ferre Sextium haud pro dubio consulem esse, Camillum de repulsâ dimicare? Hoccine est in commune honores vocare? ut duos plebeios fieri consules liceat, duos patricios non liceat? & alterum ex plebe creari necesse sit, utrumque ex patribus præterire liceat? Quænam ista societas, quænam confortio est? parum est, si, cuius pars tua nulla adhuc fuit, in partem ejus venis, nisi partem petendo, totum traxeris? Timeo inquit, ne, si duos licebit creari patricios, neminem creatis plebeium. Quid est dicere aliud, nisi, quia indigos vestrâ voluntate creaturi non estis, necessitatem vobis creandi quos non vultis, imponam? quid sequitur, nisi ut ne beneficium quidem debeat populo, si cum duobus patriciis unus petierit plebeius, & lege se, non suffragio creatum dicat? Quo modo extorqueant, non quo modo petant honores, querunt: & ita maxima sunt adepturi, ut nihil ne pro minimis quidem debeat; & occasionibus potius, quæ virtute potere honores malint. Est aliquis, qui se inspici, qui æstimari fastidiat? qui certos sibi uni honores inter dimicantes competitores æquum censeat esse? qui se arbitrio vestro eximat? qui vestra necessaria suffragia pro voluntariis, & serva pro liberis faciat? Omitto Lucinium, Sextiumque,

Sextiumque, quorum annos in perpetuâ potestate, tanquam regum in Capitolio numeratis; quis est hodie in civitate tam humilis, cui non via ad consulatum facilior per istius legis occasionem, quam nobis ac liberis nostris fiat? siquidem nos, ne cum volueritis quidem, creare interdum poteritis, istos, etiam si nolueritis, necesse sit. De indignitate satis dictum est (etenim dignitas ad homines pertinet) quid de religionibus atque auspiciis, quæ propria Deorum immortalium contemptio atque injuria est, loquar? Auspiciis hanc urbem conditam esse, auspiciis bello ac pace, domi militiæque omnia geri, quis est qui ignoret? Penes quos igitur sunt auspicia more majorum? Nempe penes patres. Nam plebeius quidem magistratus nullus auspicato creatur. Nobis adeo propria sunt auspicia, ut non solum, quos populus creat patricios magistratus, non aliter quam auspicato creet; sed nos quoque ipsi sine suffragio populi auspicato interregem prodamus, & privatim auspicia habeamus, quæ isti ne in magistratibus quidem habent. Quid igitur aliud quam tollit ex civitate auspicia, qui, plebeios consules creando, à patribus, qui soli ea habere possunt, auferit? Eludant nunc licet religiones. Quid enim est, si pulli non pascentur? si ex caveâ tardius exierint? si occinuerit avis? Parva sunt hæc; sed parva ista non contemnendo majores nostri maximam banc rem fecerunt. Nunc nos, tanquam jsm nihil pace Deorum opus sit, omnes ceremonias polliuimus. Vulgo ergo pontifices, augures, sacrificuli, reges creentur: cuilibet apicem dialem; dummodo homo sit, imponamus: tradamus ancilia, penetralia, Deos, Deorumque curam, quibus nefas est. Non leges auspicato serantur, non magistratus creentur, nec centuriatis, nec curiatis comitiis patres auctores fiant: Sextius & Licinius tanquam Romulus ac Tatius in urbe Romanâ regnent, quia pecunias alienas, quia agros dono dant. Tanta dulcedo est ex alienis fortunis prædandi: nec in mentem venit, alterâ lege solitudines vastas in agris fieri, pellendo finibus dominos: alterâ fidem abrogari, cum quâ omnibus humana societas tollitur. Omnia rerum causâ vobis antiquandas censeo istas rogationes. Quod faxitis, Deas velim fortunare.

Ex

Ex septimo libro ab urbe conditâ.

ORATIO

SERVII TULLII ad dictatorem, et militibus pugnandi
faceret potestatem.

ARGUMENTUM.

C. Sulpitius dictator, & M. Valerius magister equitum, adversus Gallos, qui jam ad Pedum confederant, exercitus duos duxerant. Dictator non auctor primo advenit si belli fortunæ committere, trahebat bellum, vetando ne quis injussus suo extra ordinem in hostem pugnaret. Milites ægre illud passi, multa jactabant in dictatorem, criminabanturque patres, quod per dictatorem, non per consules rem geri placuisse. Tandem Servio Tullio septimo primipilo dant negotium, ut ab imperatore, pugnandi copiam imperaret. Is apud dictatorem bac oratione rem peragit.

Sicilicet, dictator, condemnatum se universus exercitus à te ignaviae ratus, & propè ignominiae causâ destitutum sine armis, oravit me, ut suam causam apod te agerem. Evidem, sicubi loco cessum, si terga data hosti, si signa scđe amissa objici nobis possent; tamen hoc à te impetrari æquum censerem, ut nos virtute culpam nostram corrigere, & abolere flagitiæ memoriam novâ gloriâ patreris. Etiam ad Alliam fuisse legiones, eandem, quam per pavorem amiserant patriam, profectæ postea ab Vejis virtute recuperavere. Nobis, Deum benignitate, felicitate tuâ, populique Romani, & res & gloria est integra. Quamquam de gloriâ vix dicere aūsum, si nos & hostes haud secus, quam foeminas, abditos intra vallum omnibus contumeliis eludunt: & tu imperator noster, quod ægrius patimur, exercitum tuum sine animis, sine armis, sine manibus judicas esse: & prius quam expertus nos essemus, de nobis ita desperasti, ut te mancorum ac debilium ducem judicares esse. Quid enim aliud esse causæ credamus, cur veteranus dux, fortissimus bello, compressis (quod aiunt) manibus sedebas? Ut cunque enim res se habeat, te de nostrâ virtute dubitasse videri, quam

quām nos de tuā verius est. Sin autem non tuum istud, sed publicum est consilium, & consensus aliquis patrum, non Gallicum bellum nos ab urbe, à penatibus nostri alegatos tenet; quæso, ut, quæ dicam, non à militibus, imperatori dicta censeas, sed à plebe patribus; quæ, sicut vos vestra habeatis consilia, sic se sua habituram dicat. Quis tandem succenseat milites nos esse, non servos vestros? ad bellum, non in exsiliū missos? si quis det signum, in aciem educat, ut viris ac Romanis dignum sit, pugnatores: si nihil armis opus sit, otium Romæ potius quām in castris acturos. Hæc dicta sunt patribus. Te, imperator, milites tui oramus, ut nobis pugnandi copiam facias, tum vincere cupimus, tum duce te vincere; tibi lauream insignem deferre: tecum triumphantes urbem ire, tuum sequentes currum Jovis optimi maxi- mi templum gratantes ovantesque adire.

O R A T I O

M. POPILII CONSULIS, quā suos milites adhortatur.

A R G U M E N T U M.

Scipione consule morbo implicito. M. Popilio collegæ ex plebe bellum permisum erat adversus Gallos; qui jam in agro Latino castra fixerant. Victoria bellii ejus jam ad Romanos inclinata erat, cùm consulis lævus bumerus machærā prope trajicitur. Eo vulnere permoti languidique milites facti, jam propemodum certam victoriam amiserant, cùm consul alligato vulnere ad prima signa progressus, in bæc verba militem abortabatur.

Q U I D stas, miles? non cum Latino Sabinoque hostes est, quem viatum armis socium ex hoste facias. In belluas strinximus ferrum; hauriendus aut dandus est sanguis. Propulisis à castris, supinâ valle præcipites egistis, stratis corporibus hostium superstatis. Complere eadē strage campos, quā montes replestis. Nolite expectare dum stantes vos fugiant, inferenda sunt signa, & vadendum in hostem.

O R A.

ORATIO

LEGATORUM CAMPANORUM in senatu, quā auxiliū adversus Samnites petunt.

ARGUMENTUM.

Samnites societate atque amicitiā cum Romanis juncti, Sidicini iustum bellum inferebant: quibus cum Sidicini se impares viderent, Campanos socios belli adstiverant. Campani fluentes luxu, cum viribus non dimicarent, in agrum Sidicinum pelluntur. Quam rem cum Samnites animadverterent, omissis Sidicinis, in Campanorum oppida, unde plus prædæ atque gloriae esset, bellum convertunt. Jamque cæsa erat multitudo magna juvenum: qui superfuerant, intra mœnia urbis Capuae pulsi: cum Romani oratores questum injurias mittere coguntur, qui hunc in modum causum Campanorum egerunt.

Opulus nos Campanus legatos ad vos, P. C. misit; amicitiam in perpetuum, auxiliū præsens à vobis petitum, quam si secundis rebus nostris petissimus, sicut cœpta celerius, ita infirmiore vinculo contracta esset. Tunc enim, ut qui ex aequo nos venisse in amicitiam minimissemus, amici forsitan pariter ac nunc, subjecti atque obnoxii vobis minus essemus. Nunc misericordiā vestrâ conciliati, auxilioque in dubiis rebus defensi, beneficium quoque acceptum colamus oportet, ne ingrati, atque omnipotē divinâ humanâque indigni videamur. Neque hercule, quod Samnites priores amici sociique vobis facti sunt, ad id valere arbitror, ne nos in amicitiam accipiamur; sed ut vetustate & gradu honoris nos præstent. Neque enim fœdere Samnitium, ne qua nova jungeretis fœdera, cœtum est. Fuit quidem apud vos semper satis iusta causa amicitiae, velle eum vobis amicum esse, qui vos appeteret. Campani, etsi fortuna præsens magnificè loqui prohibet, non urbis amplitudine, non agri ubertate, ulli populo, præterquam vobis cedentes, haud parva: (ut arbitror) accessio bonis rebus vestris, in amicitiam venimus vestram. Aquis Volscisque, æternis hostibus hujus urbis, quandocunque se moverint, ab tergo erimus: & quod

quod vos pro salute nostrâ priores feceritis; id nos pro imperio vestro & gloriâ semper faciemus. Subactis eis gentibus, quæ inter nos vosque sunt, quod propediem futurum spondet & virtus & fortuna vestra, continens imperium usque ad nos habebitis. Acerbum & miserum est, quod fateri nos fortuna nostra cogit. Eò ventum est, P. C. ut aut amicorum aut inimicorum Campani simus, si defenditis, vestri: si deseritis, Samnitum erimus. Capuam ergo, & Campaniam omnem, vestris an Samnitium viribus accedere malitis, deliberate. Omnibus quidem, Romani, vestram misericordiam, vestrumque auxilium æquum est patere; iis tamen maximè, qui, eam implorantibus, aliis, auxilium dum supra vires suas præstant, omnes ipsi in hanc necessitatem venerunt. Quamquam pugnavimus verbo pro Sidicinis, re pro nobis, cùm videremus finitimum populum nefario latrocino Samnitium peti: & ubi conflagrassent Sidicini, ad nos trajectorum illud incendium esse. Nec enim nunc, quia dolent injuriam acceptam Samnites, sed quia gaudent sibi oblatam esse causam, oppugnatum nos veniunt. An, si ultio iræ hæc, & non occasio cupiditatis, ex plendæ esset, parum fuit, quod semel in Sidicino agro, iterum in Campaniâ ipsâ legiones nostras cecidere? Quæ est ista tam infesta ira, quam per duas acies fusus sanguis explete non potuerit? Adde huc populationem agrorum, prædas hominum atque pecudum actas, incendia villarum ac ruinas, omnia ferro ignique vastata. Hincine ira expleri non potuit? Sed cupiditas explenda est, ea ad oppugnandam Capuam rapit. Aut delere urbem pulcherrimam, aut ipsi possidere volunt. Sed vos potius, Romani, beneficio vestro occupate eam, quam illos habere per maleficium finatis. Non loquor apud recusantem justa bella populum; sed tamen si ostenderitis auxilia vestra, ne bello quidem arbitror vobis opus fore. Usque ad nos contemptus Samnitium pervenit, supra non ascendit. Itaque umbrâ vestri auxilli, Romani, tegi possumus; quicquid deinde habuerimus; quicquid ipsi fuerimus; vestrum id omne existimaturi. Vobis arabitur ager Campanus, vobis Capua urbs frequentabitur: conditorum, parentum, deorum immortalium numero nobis

bis eritis. Nulla colonia vestra erit, quae nos obsequio erga vos fideque superet. Annuite, P. C. nutum numenque vestrum invictum Campanis, & jubete sperare incolumem Capuam futuram. Quā frequentiā omnium generum multitudinis prosequente creditis nos illinc profectos? quām omnia votorum lacrymarumque plena reliquissē: in quā nūc expectatione senatum populumque Campanum, conjuges, liberosque nostros esse? stare omnem multitudinem ad portas, viam hinc ferentem prospectantes, certam habeo, quid illis nos, P. C. sollicitis ac pendentibus animis renuntiare jubeatis? Alterum responsam salutem, victoriam, lucem ac libertatem: alterum ominari horreo, quae ferat. Proinde ut aut de vestris futuris sociis atque amicis, aut nūquam ulla futuris, nobis consulite.

ORATIO

ROMANORUM, quā praecedenti Campanorum legatorum orationi respondent.

AUillio vos, Campani, dignos censet senatus; sed ita vobiscum amicitiam institui par est, ne qua vetustior amicitia ac societas violetur, Samnites nobiscum sociere juncti sunt. Itaque arma, Deos prius quām homines violatura, adversus Samnites vobis negamus. Legatos, sicut fas jusque est, ad socios atque amicos precatum mittemus, ne qua vobis vis frat.

ORATIO

LEGATORUM CAMPANORUM, quā praecedenti Romanorum orationi respondent.

Quandoquidem nostra tueri adversus vim atque injuriam justâ vi non vultis, vestra certe defendetis. Itaque populum Campanum urbemque Capuam, agros, delubra deum, Divina humanaque omnia in vestram, P. C. populique Romani ditionem dedimus; quicquid deinde patiemur, dedititii vestri passuri.

ORA.

O R A T I O

M. VALERII CORVINI, quā suos adhortatur.

A R G U M E N T U M.

Ad Samnitēs Campanorum nomine Romani legati missi, cūm re infestū redirent, retulerant à Samnitibus rēspōsum, id se bellum perfēturos: atque cūm adhuc illic essent, multis imperatū esse, ut prædas ex agro Campano agerent. Senatus bis concitatus, faciali ad res repētandas, simul indicendū bellum missi, decretivit, ut Valerius & Cornelius consules eō exercitus ducentur. Valerius contra Samnitēs profectus, in hunc modum milites ad pugnandum adhortabatur.

FActa mea, non dicta, vos milites, sequi volo: nec disciplinam modo, sed exemplum etiam à me petere. Non factionibus modo, nec per coitiones uisitatas nobilibus, sed hāc dextrā mihi tres consulatus summamque laudem peperi. Fuit, cūm hoc dici poterat; Patricius enim eras, & à liberatoribus patriæ ortus, & eodem anno familia ista consulatum, quo urbs hāc consulenti habuit. Nunc jam nobis patribus vobisque plebeiis promiscuus consulatus patet; nec generis, ut antè, sed virtutis est præmium. Prainde summum quodque spectate, milites, decus. Non, si mihi novum hoc Corvini sognomen diis auctoribus homines dediſſis. Publicolarum vetustum familie nostræ cognomen memoriam excessit. Semper ego plebem Romanam militiæ domique, privatus in magistratibus parvis magnisque, æquè. tribunus ac consul, eodem tenore per omnes deinceps consulatos, colo atque colui. Nunc, quod, instat, Diis bene jenantibus, novum atque integrum de Samnitibus triumphum mecum petite.

O R A T I O

EXHORTATORIA P. DECII triboni militum ad
A. Cornelium consulem, cūm spes elabendi
non videretur.

ARGUMENTUM.

A. Cornelius consul exercitum in Samnium duxerat: ibi eis ipso tempore, quo Valerius Corvinus collega Samnites vicit, milites incausid in saltum quendam cavâ valle pervium, circaque ab hoste infessum induxerat, unde non prius hostem imminentem vidit, quam jam tuò recipi signa non possent. Eum, necessitate illâ territum, P. Decius tribunus militum, quâ esset erumpendum, ita docuit.

Videsne tu, A. Cornelii, cacumen illud supra hostem? Arx illa est spes salutisque nostræ, si eam, quam cæci reliquere Samnites, impigre capimus. Nec tu mibi plus, quam unius legionis principes hastatosque, dederis, cum quibus ubi evasero in summum, perge hinc omni liber metu: teque & exercitum serva. Neque enim moveri hostis subjectus nobis ad omnes ictus sine suâ pernicie poterit. Nos deinde aut fortuna populi Romani, aut nostra virtus expediet.

ORATIO

Eiusdem P. Decii, quâ suos ad erumpendum ex colle occupato adhortatur.

ARGUMENTUM.

P. Decius tribunus militum, in indicato loco consuli quo evaderet, cum præfido ad collis verticem pervenerat. Ei Samnites diu multumque progredi conati, bui atque illuc signa vertebant: modo collem circumdabant, modo viam patescabant. Decius spe pugnandi destitutus, primum centuriones ad se vocat, quibus hostium inertiam exponit, deinde milites ad erumpendum adhortatur.

Quænam illa infictia belli ac pigritia est? aut quonam modo isti ex Sidicinis Campanisque victoriam pererunt? Huc atque illuc signa moveri, ac modo in unum conferri, modo educi videtis. Opus quidem incipit nemo; cum jam circumdati vallo potuerimus esse, tum verò nos similes istorum simus, si diutius hic morerum, quam commodum sit. Agite dum, ite mecum,

ut, dum lucis aliquid superest, quibus locis præsidia ponant, quæ pateat hinc exitus, exploramus. *Hæc omnia, sagulo gregali amictus, coniunctionibus item manipularium militum habitu ductis, ne ducem circumire hostes notarent, perlustravit.* Virgilius deinde dispositis, cæteris omnibus tesseram dari jubet: ubi secundæ vigiliæ buccinâ datum signum esset, armati cum silentio ad se venirent. Quo ubi, sicut edictum erat, taciti convenerunt: Hoc silentium, milites, inquit, omisso militari assensu, in me audiendo servandum est. Ubi sententiam meam vobis peregero, tum quibus eadem placebunt, in dexteram partem taciti transibitis: quæ pars major erit, ejus stabitur consilio. Nunc, quæ mente agitem, audite. Non fugâ delatòs, nec inertiâ relictos hic vos circumvenit hostis, virtute cepistis locum; virtute hinc, oportet, evadatis. Veniendo huc, exercitum egregium populi Romani servatis: erumpendo hinc, vosmet ipsos servate. Digni estis qui pauci pluribus opem tuleritis, ipsi nullius auxilio egueritis. Cum eo hoste res est, qui hesterno die delendi omnis exercitûs fortunâ per socordiam usus non sit; hunc tam opportunum collem imminentem capiti suo non antè viderit, quam captum à nobis: nos tam paucos tot ipsi millibus hominum nec ascensu arcuerint: nec tenentes locum, cùm diei tantum supereret, vallo circumdederint. Quem videntem ac vigilantem sic eluseritis, sopotum, oportet, fallatis; imo necesse est. *In eo enim loco res sunt nostræ, ut ego vobis magis necessitatis vestræ index, quæ consilii auctor sim.* Neque enim maneatis, an abeatis hinc, deliberari potest, cùm, præter arma & animos armorum memores, nihil vobis fortuna reliqui fecerit, fame & siti moriendum sit, si plus quæ viros ac Romanos decet, ferrum timeamus. Ergo una est salus erumpere hinc, atque abire. Id aut interdiu aut nocte faciamus oportet. Ecce autem aliud minus dubium, quippe si lux expectetur, quæ spes est, non vallo perpetuo fosqué nos septurum hostem, qui nunc corporibus suis subjectis undique cinxerit, ut videtis, collem? Atqui si nox opportuna est eruptioni, sicut est, hæc profecto noctis aptissima hora est. Signo secundæ vigiliæ convenitis: quod tempus mortales somno altissimo premit. Per

cor-

corpora sepita vnde tis, vel silentio-incestos fallentes, vel sentientibus clamore subito pavorem injecturi. Me modo sequimini, quem sequi-estis, ego eandem, quae duxit huc, sequar fortunam. Quibus haec salutaria videntur, agitatum, in densam partem pedibus tranfite.

ORATIO

M. VALERII CORVINI dictatoris ad conjuratores & seditiones milites, quā dehortatur à pugnā contra patriam.

ARGUMENTUM.

Deliniti milites Romani deliciis voluptatisbusque quas abunde Campania administrabat, iuibant confidia adimendae Campanis Capua. Claudio Martius Rutilius consul eā re cognitā, rumorem spargit per oppida ea Campania per quae milites ad praefidia dispergi erant. Idem suos in aestiva milites cum eduxisset, aliis aliisque causis dimittendi milites confidis Romam mittebat: quos ibi collega remorabatur. Jam ceteri, cūm neminem ex iis, qui dimittebantur, redire ad castra viderent, emanasse sua confidia rebantur: cūm cōbori una militum in saltu confidit, qui eos omnes, quos consul mittebat, sibi adjungebant. Cui multitudini jam valida cūm nibil ad formam exercitus decesset præter ducem, T. Quintium quendam Romanum, quem colere agrum audiuerant, sibi imperatorem diligunt, rēnitentemque imperare cogunt. Hoc duce jam ad octavum lapidem viæ progressi erant, ad inferenda Romanis arma, cūm M. Valerium Corvinum, dictatorem contra se venientem conspicientes, expectandum esse consent. Ad colloquium deinde ventum est: ac prior Valerius in hac verba eis à pugnā dehortatus est: T. Quintius deinde dux eorum.

DEOS immortales, milites, vestros, publicos, meosque, ab urbe proficiscens ita adoravi, veniamque supplex proposci, ut mihi de vobis concordia pars gloria, non victoriam darent. Satis fuit eritque, unde belli decus pariat: hinc pax petenda est. Quod deos immortales inter nuncupanda vota exposisci, ejus me compotem voti vos facere potestis; si meminisse vultis, non vos in Samnio, nec in Volscis, sed in Romano solo

castra habere; si illos colles, quas cernitis, patrem vestram esse: si hunc exercitum civium vestrorum: si me consulem vestrum, cuius ductu auspicioque priore anno bis legiones Samnitium fudisti, bis castra vi cepisti. Ego sum M. Valerius Corvinus, milites, cuius vos nobilitatem beneficis erga vos, non injuriis, sensisti: nullius superbæ in vos legis, nullius crudelis senatusconsulti auctor: in omnibus meis imperiis in me severior, quam in vos. Ac si cui genus, si cui sua virtus, si cui etiam maiestas, si cui honores subdere spiritus potuerunt; iis eram natus, id specimen mei dederam, eam aetate consulatum adeptus eram, ut potuerim tres & viginti annos natus consul patribus quoque ferox esse, non solum plebi. Quod meum factum dictumve consulis gravius quam tribuni audisti? Eodem tenore duos insequentes consulatus gessi, eodem hac imperiosa dictatura geretur: ut neque in hos meos & patriæ meæ milites mitior, quam in vos (horreo dicere) hostes. Ergo vos prius in me strinxeritis ferrum, quam in vos ego, istinc signa canent, istinc clamor prius incipiet atque impetus, si dimicandum est. Inducite in animum, quod non induxerunt patres avique vestri: non illi, qui in Sacrum montem secesserunt, non hi, qui postea Aventinum insederunt. Expectate, dum vobis singulis, ut olim Coriolano, matres, conjugesque crinibus passis obviae ab urbe veniant. Tum Volscorum legiones, quia Romanum habebant ducem, quieverunt: vos, Romanus exercitus, non desisteritis impio bello? T. Quinti, quocumque istic loco, seu volens seu invitus, constitisti, si dimicandum erit, tum tu in novissimos te recipito: superis etiam honestius, tergumque civi dederis, quam pugnaveris contra patriam. Nunc ad pacificandum bene atque honestè inter primos stabis, & colloquii hujus salutaris interpes fueris. Postulate aequa, & ferte: quanquam vel inquis standum est potius, quam impias inter nos conseramus manus.

O R A T I O

T. QUINTI: DUCIS seditionis, quam eos ad concordiam exhortatur.

M 8-

ME quoque, milites, si quis usus mei est, meliorem pacis quam bellum habetis ducem. Non enim illa modo Volscus aut Samnis, sed Romanus verba fecit, vester consul, vester imperator, milites: cuius auspicia pro vobis experti nolite adversus vos velle experiri. Qui pugnarent vobiscum infestius, & alios duces senatus habuit: qui maximè vobis suis militibus parceret, cui plurimum vos imperatori vestro crederetis, eum elegit. *Pacem, etiam qui vincere possunt, volunt.* Quid nos velle oportet? quin, omissis irâ & spe, fallacibus auctoribus, nos ipsos nostraque omnia cognitæ permittimus fidei?

Ex octavo libro ab urbe conditâ.

O R A T I O

ANNI SETINI prætoris Latinorum ad suos.

A R G U M E N T U M.

Latinis conjuncti cum Campanis aliisque populis, Samnitibus bellum inferebant: Samnites, cum Latini etiam superiores ex Samnio forè excessissent, tempus idoneum illud esse legationibus faciendis ad petendum auxilium rati, oratores Romanum mittunt, qui sociorum injurias exponerent. Latinos tum Romani timebant ne arguendo abalienarent. Itaque primo arguere non ausi, deinde ubi de defectione certius cognoverunt, decem principes mandant, quibus imperarent quæ vellent. Prætor tum Latinorum erat L. Annius Setinus; qui delectus ad legationem priusquam cum reliquis novem proficisceretur, ad senatum refert, quid Romanis responderi placeret, quod attineret ad ea, quæ velle eos diceret. Aliud aliis sententibus, sententiâ suâ peractâ, ita rursus loquutus est.

QUAMQUAM ipse ego retuli quid responderi placeret, tamen magis ad summam rerum nostrarum pertinere arbitror, quid agendum nobis, quam quid loquendum sit. Facile erit, explicatis consiliis accommodare rebus verba. Nam si etiam nunc sub umbrâ scederis æqui servitutem pati possumus; quid abest quin proditis Sidicinis non Romanorum solum, sed Samnitium quoque dicto

dictio pareamus, respondeamusque Romanis, nos, ubi innuerint, posituros arma? Sin autem tandem libertatis desiderium remordet animos; si fœdus est, si societas æquatio juris est; si consanguineos nos Romanorum esse, quod olim pudebat, nunc gloriari licet: si socialis illis exercitus is est, quo adjuncto duplicant vires suas, quem secernere ab se consules bellis propriis ponendis sumendisque nolint: cur non omnia æquantur? cur non alter ab Latinis consul datur? *Ubi pars virium, ibi & Imperii pars est.* Est quidem nobis hoc per se haud nimis amplum, quippe concedentibus Romanam caput Latio esse: sed, ut amplum videri posset, diuturnâ patientiâ fecimos. Atqui siquando unquam consociandi imperii, usurpandæ libertatis tempus optastis: en hoc tempus adest & virtute vestrâ & deûm benignitate vobis datum. Tentatis patientiam negando militem: quis dubitat exarisse eos, cùm plus ducentorum annorum morem solveremus? pertulerunt tamen hunc dolorem. Bellum nostrum nomine cum Pelignis gessimus: qui ne nostrorum quidem finium nobis per nos tuendorum jus antea dabant; nihil intercesserunt. Sidicinos in fidem receptos, Campanos ab se ad nos descisse, exercitus nos parare adversus Samnites fœderatos suos audierunt, nec moverunt se ab urbe. Unde hæc illis tanta modestia, nisi à conscientiâ virium & nostrarum & suarum? Idoneos autores habeo, querentibus de nobis Samnitibus, ita responsum ab senatu Romano esse, ut facile appareret, ne ipsos quidem jam postulare, ut Latium sub Romano imperio sit. Usurpate modo postulando eo, quod illi vobis taciti concedunt. Si quem hoc dicere metus, prohibet, en ego ipse, audiente, non populo Romano modo senatuque, sed Jove ipso, qui Capitolium incolit, profiteor me dicturam, ut, si nos in fœdere ac societate esse velint, consulem alterum ab nobis, senatusque partem accipient.

O R A T I O

ANNII E J U S D E M ad P. C. Romanorum, ut alter consul ex Latinis fieret.

E

A R.

ARGUMENTUM.

Latini Anno permisérant, ut ageret ac diceret quæ è Rep. Latinorum, fideque suâ viderentur. Is in senatum cum cæteris legatis admissus, cùm T. Manlium consulem audiret ita de eâ re agentem, ut ne Samnitibus fœderatis Romanorum bellum à Latiniis inferretur, confessim rem ipsam narrare in banc formam ingressus est.

Tempus erat, Tite Manli, vosque, P. C. tandem jam vos nobiscum nihil pro imperio agere, cùm florissimum deûm benignitate nunc Latium armis virisque Samnitibus bello victis, Sidicinis Campanisque sociis, nunc etiam Volscis adjunctis, videretis; colonias quoque vestras Latinum Romano prætulisse imperium. Sed quoniam vos, regno imperanti finem ut imponatis, non inducitis in animum; nos, quamquam armis possimus afferere Latium in libertatem, consanguinitati tamen hoc dabimus, ut conditiones pacis feramus æquas utrisque, quoniam vires quoque æquari Diis immortalibus placuit. Consulem alterum Româ, alterum ex Latio creari oportet: senatus partem æquam ex utrâque gente esse: unum populum, unam Rempub. fieri, & ut imperii eadem sedes sit, idemque omnibus nomen: quoniam ab alterutra parte concedi necesse est; quod utrisque bene vertat, sit hæc sanè patria potior, & Romani omnes vocemur.

ORATIO

T. MANLII CONSULIS ad legatos Latinorum.

ARGUMENTUM.

Hoc proxime orationi cohæret. Eâ Anni oratione T. Manlius adeo permotus irarumque plenus fuit, ut diceret, si id ipsum, ille quod petieras, approbarent patres, se palam in senatu quemcunque Latinum vidisset, interficiurum. Conversus deinde ad simulacrum Jovis, ita rei atrocitatem & indignitatem referebat.

AUDI, Jupiter, hæc scelerata; audite jus fasque. Peregrinos consules, & peregrinum senatum in tuo, Jupiter, angurato templo captus, atque ipse oppressus, visurus es? Hæc in fœdera Tullus Romanus rex cum Albanis

Albanis patribus vestris, Latini; hæc L. Tarquinius vobis cum postea foedera fecit? Non venit in mentem pugna apud Regillum lacum? adeo & cladium vestrarum veterum & beneficiorum nostrorum erga vos oblii estis?

O R A T I O

T. MANLII CONSULIS ad T. Manlium filium, quā eum accusat, quod in hostem ipsius injussu pugnavisset.

A R G U M E N T U M.

Bello Latino, quod factum fuit, cùm Latini, non auditi de altero consule ex Latio creando, in Campaniam exercitum duxerant: consules docti hostes lingua cùdem, institutis, moribus uti, quibus Romani; milites item militibus, centuriones centurionibus congruere: edixerant, ne quis in hostem extra ordinem pugnaret. T. Manlius erat T. Manlii consulis filius, qui lacepsitus à Geminio quardam Tusculano per contumeliam, congressus equitem, à jugulo ita ut per costas ferrum emineret, terræ affixit. Manlius consul cùm re cognitâ, filium pater, his verbis objurgatum, securi percussit.

Quandoquidem tu, Tite Manli, neque imperium consulare, neque maiestatem patriam veritus, adversus edictum nostrum extra ordinem in hostem pugnasti: & quantum in te fuit, disciplinam militarem, quā stetit ad hanc diem Romana res, solvisti; meque in eam necessitatem adduxisti, ut aut Reipub. mihi aut mei meorumque obliviscendum sit; nos potius nostro delicio plebemur, quam Respub. tanto suo damno nostra peccata luat. Triste exemplum, sed in posterum salubre juventuti erimus. Me quidem cùm ingenita caritas liberum, tum specimen istud virtutis deceptum vanâ imagine decoris, in te movet. Sed cùm aut morte tuâ lacienda sint consulum imperia, aut impunitate in perpetuum abroganda; nec te quidem, si quid in te sanguinis nostri est, recusare censem, quin disciplinam militarem culpâ tuâ prolapsum pœnâ restituas. Iuctor, deliga ad palum.

ORATIO

FURI CAMILLI CONSULIS ad patres de Latinis
referentis.

ARGUMENTUM.

L. Furius Camillus & C. Menius consules, ad Pedum Latinorum oppidum expugnandum profecti, ita rem peregerant, ut Menius ad flumen Asturam Aricinos aliosque qui auxilio Pedanis venerant, præter spem aggressus fuderit; Camillus oppidanis intra mania compulsi, oppidum scalis cepit. Iis etiam insignibus victoriis non contenti, longius progressi non prius quieverunt, quam aut expugnando, aut in ditionem accipiendo civitates, totum Latium subegere. Camillus deinde Romanum regressus, in senatu de Latinis ita retulit.

PAtres C. quod bello armisque in Latio agendum fuit, id jam Deum benignitate, ac virtute militum ad finem venit. Cæsi ad Pedum Asturamque sunt exercitus hostium: oppida Latina omnia, & Antium ex Volscis, aut vi capta, aut recepta in ditionem, præfidiis tenentur vestris. Reliqua consultatio est, quoniam rebellando saepius nos sollicitant, quoniam modo perpetuâ pace quietos obtineamus. Dii immortales ita vos potentes hujus consilii fecerunt, ut, fit Latium deinde, an non sit, in vestra manu posuerint. Itaque pacem vobis, quod ad Latinos attinet, parare in perpetuum, vel saviendo, vel ignorando, potestis. Vultis crudeliter consulere in deditos, victosque? licet delere omne Latium, vastas inde solitudines facere, unde sociali egregio exercitu per multa bella magnaue saepe usi estis. Vultis exemplo majorum augere rem Romanam, victos in civitatem accipiendo? Materia crescendi per summam gloriam suppeditat. Certe id firmissimum longe imperium est, quo obedientes gaudent. Sed maturato opus est, quicquid statuere placet. Tot populos inter spem metumque suspensos animi haberis: & vestram itaque de iis curam quam primum absolvit, & illorum animos, dum exspectatione stupent, seu poenâ, seu beneficio, præoccupari oportet.

Nostrum

EX LIVIO COLLECTÆ. 101

Nostrum enim fuit efficere, ut omnium rerum vobis ad consulendum potestas esset, vestrum est decernere, quid optimum vobis reique publicæ sit.

O R A T I O

L. PAPIRII DICTATORIS, quā Fab. Maximum accusat quod adversus edictum pugnasset.

A R G U M E N T U M.

Bellum geri adversus Samnites Romanis placebat: cui Camillus consul præficitur. Is gravi morbo redire Romam coactus, dictatorem dicit L. Papirium Cursorem; hic Q. Fabium Maximum magistrum equitum. At cum in Samnium incertis auspiciis dictator profectus, à pullario moneatur, ut Romam ad repetenda auspicia regrederetur, edixerat, ne interim magister equitum pugnam occiperet. Is tamen noctis sorte occasionem bene gerendæ rei, acie cum hostibus configit. Dictator non ita multo post victoriam rediens, his interrogationibus magistrum equitum increpabat atque accusabat.

Quero de te, Q. Fabi, cum summum imperium dictatoris sit, parcentque ei Consules, regia potestas, praetoresque iisdem auspiciis quibus consules creati; æquum censeas, necne, magistrum equitum dicto audientem esse? Itemque illud interrogo, cum me incertis auspiciis profectum ab domo scirem, utrum mihi turbatis religionibus Respub. in discrimen committenda fuerit, an auspicia repetenda, nequid dubiis Diis agerem? Simul illud, quæ dictatori religio impedimento ad rem gerendam fuerit, num eâ magister equitum solitus ac liber potuerit esse? Sed quid ego haec interrogo? cum si ego tacitus abiisset, tamen tibi ad voluntatis interpretationem meæ dirigenda tua sententia fuerit. Quin tu respondes, vetue-rimne te quicquam rei me absente agere? veterimne signa cum hostibus conferre? Quo tu imperio meo spreto, incertis auspiciis, turbatis religionibus, adversus morem militarem, disciplinamque majorum, & numen Deorum, ausus cum hoste configere? Ad haec quæ interrogatus es, responde: extra ea cave vocem mittas. Accede, lictor.

ORATIO

M. FABII MAXIMI pro filio ad populum provocantis
a dictatore.

ARGUMENTUM.

Hoc ad superius pertinet. Jam Papirius dictator spoliari
Q. Fabium magistrum equitum se purgantem, virgasque
& secures expediti jussicerat, cum implorata militum fide,
ad triarios recipitur, qui in omnem concionem tumultum
miscebant. Alii dictatorem orabant, ut parceret, alii in-
clementem increpabant. Postero die Fabius adesse jussus,
cum ab aliis didicisset infestius dictatorem servitum:
clam ex castris Romanam profugit. Quod ubi Papirius cog-
novit, Romanam cum lictoribus & ipse veniens, cum Fabium
comprehendi juberet, primores patrum, quibus jam Fabius
pater atrocitatem rei exposuerat, pro eo deprecabantur. At
cum nibilo socius dictator in incepto perfaret, M. Fabius
pater ita pro filio ad populum se provocare dixit.

Quandoquidem apud te nec autoritas senatus, nec
aetas mea, cui orbitatem paras, nec virtus nobilitas-
que magistri equitum a te ipso nominati valet; nec
process, qua sepe hostem mitigavere, qua deorum iras pla-
cant tribunos plebis appello, & provoco ad populum:
eumque tibi, fugienti exercitu tui, fugienti senatus
judicium, judicem ero, qui certe unus plus quam dicta-
tura tua potest polleque. Videro cessurisne provocationi-
sis, cui rex Romanus Tullius Hostilius cessit.

ORATIO

PAPIRII DICTATORIS, ad populum de absolutione
Q. Fabii magistri equitum.

ARGUMENTUM.

Papirius dictator post longam orationem, quâ pater rei atroc-
itatem exaggerarat, etiam tum perfaturum se in incepto
dicebat: cum populus Romanus orare cœpit, ut sibi pena
magistri equitum remitteretur: tribuni item plebis, ut
veniam Q. Fabii adolescentia daret: pater provolutus
ad genua iram deprecatus est. His aliquæ aliis tandem
motus,

motus, damnatum jam Q. Fabium bis verbis populo Romano & tribunitiæ potestati se donare profitetur.

BENE habet, Quirites, vicit disciplina militaris vicit imperii majestas: quæ in discrimine fuerunt, nulla post hanc diem essent. Non noxæ eximitur Q. Fabius, qui contra edictum imperatoris pugnavit; sed noxæ damnatus, donatur populo Romano, donatur tribunitiæ potestati; precarium, non justum auxilium ferenti. Vive, Q. Fabi, felicior hoc consensu civitatis ad tuendum te, quamquam quam paulo ante exultabas victoriâ. Vive, id facinus auctor, cuius tibi ne parentis quidem, si eodem loco fuisset, quo fuit L. Papirius, veniam dedisset. Mecum ut voles, reverteris in gratiam: populo Romano, cui vitam debes, nihil maius præstiteris, quam si hic tibi dies satis documenti dederit, ut bello ac pace pati legitima imperia possis.

Ex nono libro ubi urbe conditâ.

O R A T I O

Claudii Pontii Samnitium imperatoris, postquam legatione nibile sacrum esse vidit.

A R G U M E N T U M.

Victi Samnites cum de pace Romæ per legatos agerent, annuas modo inducias impetrabant, quas autore Brutulo Papirio ante anni finem rumpunt. Eo prælio capti multi Romani, capti sunt res multæ, quas non ita multo post rursus victi cum captiis remittunt, Papiriumque mortuum, induciarum videlicet ruporem, cum bonis, spe pacis facienda, dedunt. Legati re infidâ redeunt: quod ubi **Claudius Ponius** Samnitium imperator cognovisset, superbiam inhumanitatemque Romanorum ita insectatus est.

NE nihil actum haec legatione ceasatis, expiatum est, quicquid ex fœdere rupto irarum in nos cœlestium fuit. Satis scio, quibusunque Diis cordi fuit, subigi nos ad necessitatem dœndi res, quæ à nobis ex

fœderare repetitæ fuerant, iis non suisse cordi tam superbè ab Romanis fœderis expiationem spretam. Quid enim ultrà fieri ad placandos Deos mitigandosque homines potuit, quam quod fecimus? Res hostium in prædâ captas quæ belli jure nostræ videbantur, remisimus: auctores belli quia vivos non potuimus, perfunctos jam fato dedidimus: bona eorum, nequid ex contagione noxæ remaneret penes nos, Romam portavimus. Quid ultra tibi, Romane, quid fœderi, quid diis arbitris fœderis debeo? Quem tibi tuarum irarum, quem meorum suppliciorum judicem feram? Neminem neque populum, neque privatum fugio. Quod si nihil cum potentiore juris humani relinquitur inopi, at ego ad Deos vindices intollerandæ superbizæ confugiam, & precabor, ut iras suas vertant in eos, quibus non suæ redditæ res, non alienæ accumulatæ satis sint: quorum fœvitiam non mors noxiorum, non deditio exanimatorum corporum, non bona sequentia domini deditio exsatient; placari nequeant, nisi hauriendum sanguinem, laniandaque viscera nostra præbuerimus. *Justum est bellum, Samnites, quibus necessarium: pia arma, quibus nulla nisi in armis relinquitur spes.* Proinde, cum rerum humanarum maximum momentum sit, quam propitiis rem, quam adversis agant Diis; pro certo habete, priora bellis adversus Deos magis quam homines gessisse; hoc, quod instat, ducibus ipsius Diis gesturos.

ORATIO

L. LENTULI PRINCIPIS legatorum Romanorum ad exercitum & consules, quam de ditione sententiam exponit.

ARGUMENTUM.

Inter duos saltus clausus erat Romanus exercitus, unde fraude hostium liberè erumpere ac evadere non potuisset. Timor torporque insolitus omnes saepè inde elabi frustra conatos tenebat: jamque omnium rerum inopiâ laborabatur: cum vieti necessitate legatos ad Samnites de pace mittunt. Legati conditiones tristes à Samnitibus latae referunt, pro quibus, vel contra quas, velut indig-

nas

was nomine Romano, cum consules loqui non auderent, tum L. Lentulus princeps legatorum, quid censeat faciendum, in banc sententiam exposuit.

Patrem meum, Consules, sæpe audivi memorantem, se in Capitolio unum non suisse autorem senati redimendæ auro à Gallis civitatis, quando nec fossa valloque ab ignavissimo ad opera ac muniendum hoste clausi essent; & erumpere si non sine periculo magno, tamen sine certâ pernicie possent. Quod si ut illis decurrere ex Capitolio armatis in hostem licuit (quo sæpe moda obsecru in obdidentes eruperunt) ita nobis æquo aut iniquo loco dimicandi tantummodo cum hoste copia esset, non mihi paterni animi indoles in consilio dando deesset. Evidem mortem pro patriâ præclaram esse fateor, & me vel devovere pro populo Romano legionibusque, vel in medios me immittere hostes paratus sum. Sed hic patriam video, hic quidquid Romanarum legionum est: quæ nisi pro se ipsis ad mortem ruere volunt, quid habent, quod morte suâ servent? Tecta urbis, dicat aliquis, & mœnia, & eam turbam, à quâ urbs incolitur. Imo hercule produntur magis omnia, deleto hoc exercitu, non servantur. Quis enim ea tuebitur? imbellis videlicet atque inermis multitudo? tam hercule, quam à Gallorum impetu defendit. An à Vejis exercitum, Camillumque ducem implorabunt? Hic omnes spes opesque sunt: quas servando patriam servamus: dedendo ad necem, patriam deserimus, ac prodimus. At fœda atque ignominiosa deditio est. Sed ea charitas patriæ est, ut tam ignominia eam, quam morte nostrâ, si opus sit, servemus. Sabeatur ergo illa, quantacunque est, indignitas: & pareatur necessitati; quam ne Dii quidem superant. Ité consules, redimite armis civitatem, quam auro majores vestri redemerunt.

O R A T I O

SP. POSTUMII CONSULIS, qui sub jugum missus erat, in senatu de pace ad Caudium factâ.

A R G U M E N T U M.

Pace ad Caudium cum Samnitibus facta per sponsionem consulum, præfectorum, questorum, tribunorum militum,

cum tempus constitutum adveniret, traditi obfides in custodiam abducti sunt. Consules deinde, lictoribus per hostes cum fascibus abire jussi, detracisque paludamensis, prope seminudi sub jugum missi; quos sequebantur, ut quisque gradu proximus erat, singulæ simul legiones. Circumstabant armati hostes, exprobrantes illudentesque per consumeliam. Ipsius illud iam sedum spectaculum in eo ipso saltu exhibitum fuit, unde trumpere non potuerant: ex quo abire jussi, cum ante noctem Capuam pervenire possent, incerti tamen de fide sociorum, pudoreque prohibiti, bumi haud procul Capuâ prosternuntur. Quod ubi Capuam allatum est, tam demum miseratione victi Campani, magistratibus insignia, singulis arma, equos, vestimenta, commeatus ex publico comiter impendunt: venientibus tota civitas obviam egressa. Postero die Roman contendere placuit. Nocte ingressi habitu vultuque captorum, in sua se quisque testa taciti abundant: unde, pudore suffusi, nec postero nec in sequentibus aliquot diebus, in publicum prodierunt. Omnia interim laetiosa mæstaque in urbe erant. Ita interiectis aliquot diebus, tandem cum de pace ad Caudium factâ referri placuit, tam à P. Philone consule Sp. Postumius, alter consulum eorum, qui sub jugum missi fuerant, dicere jussus, ita rem exposuit.

HAUD sum ignarus, Consules, ignominiae, non honoris causâ me primum excitatum jussumque dicere, non tanquam senatorem, sed tanquam reum quâ infelicitis belli, quâ ignominiosæ pacis. Ego tamen, quando neque de noxâ nostrâ, neque de poenâ retulisti, omisâ defensione, quæ non difficillima esset apud haud ignaros fortunarum humanarum necessitatumque, sententiam de eo, de quo retulisti, paucis peragam: quæ sententia testis erit, mihine, an legionibus pepercierim, cum me seu turpi seu necessariâ spōnbione obstrinxi. Quâ tamen, quando injussu populi facta est, non tenetur populus Romanus: nec quicquam ex eâ, præterquam corpora nostra, debentur Samnitibus. De-damur per secales nudi viactique: exsolvamus religione populum, si quâ obligavimus; nequid divini humanive obstat;

obitum, quominus justum piisque de integro ineatetur bellum. Interea consules, exercitum scribere, armare, educere placet: nec prius ingredi hostium fines, quām omnia iusta in deditio[n]em nostram perfecta erunt. Vos, Dii immortales, precor quāsque, si vobis non fuit cordi Sp. Postumium, T. Veturium consules cum Samnitibus prosperè bellum gerere; at vos satis habeatis, vidisse nos sub jugum missos, vidisse sponsione infami obligatos, videre nudos vinculosque hostibus deditos, omnem iram hostium nostris capitibus excipientes. Novos consules legionesque Romanas ita cum Samnita gerere bellum velitis, ut omnia ante nos consules bella gesta sunt.

ORATIO

EJUSDEM SP. POSTUMII contra tribunos plebis qui deditio[n]em impediabant.

ARGUMENTUM.

Hoc conjunctum cum priore oratione. Sp. Postumius placere dixerat, ut auctores sponsionis pacisque Caudine nudi vinculosque dederentur. L. Livius & Q. Metellus tribuni plebis erant, ad quos pars ejus deditio[n]is pertinebat. Ii itaque intercedendo contandeabant, suā deditio[n]e populum Romanam religione exsolvi non posse, nisi omnia Samnibus, qualia apud Caudium fuissent, reddarentur: se item, cūm sacrosancti sint, dedi hostibus, violarique nec posse, nec debere. Quæ cum ab illis jactari Sp. Postumius audiret, ita rationes eorum confutabat.

Interea dedito profanos nos, quos salvâ religione potestis. Deditis deinde & illos sacrosanctos, cūm primum magistratu abierint; sed si me audiatis, prins, quām dedantur, hic in comitio virginis cœsos, hanc jam ut intercalatae pœnæ usuram habeant. Nam quod deditio[n]e nostrâ negant exsolvi religione populum, id istos magis ne dedantur, quām quia ita se res habeat, dicere, equis adeo juris fezialium expers est, qui ignoret? Neque ego inficias eo, P. C. tam sponsiones, quām fæderia soncta esse apud eos homines, apud quos juxta divinas religiones fides humana solitur: sed injussu populi nego quicquam.

quam sanciri posse, quod populum tentat. An si cādem
 superbiā, quā sponzionem istam expresserunt nobis Sam-
 nites, coēgissent nos verba legitima dēdētūm urbes
 nuncupare; dēditūm populum Romanū vos tribuni
 diceretis? & hanc urbēm, templa, delubra, fīnes, aequas,
 Samnitium esse? Omitto dēditionem, quoniam de spon-
 zione agitur. Quid tandem si spōndissemus urbēm
 hanc reliquorū populum Romanū? si incensurū? si
 magistratus, si senātū, si legēs nōn habiturū? si sub
 regibz sutorū? Dīi meliora, inquit, atqz non in-
 dignitas rerū sponzionis vinculum levat. Siquid est,
 in quod obligari populus possit, iō omnia potest, & nē
 iōlud quidēm, quod quosdam forfītan moveat, refert, con-
 sul, an dīctator, an p̄z̄t̄r̄ spōndēr̄it, & hoc ipsi etiam
 Samnitēs judicaverunt: quibz non fuit satis consules
 spōndēr̄, sed legatos, quæstōres, tribunos militū spōndēr̄
 coēgerunt. Nec à me nunc quisquam quæsiverit,
 quid ita spōndēr̄im; cūm id nec consulis jus esset, nec
 illis spōndēr̄ pacem, quæ mei non erat arbitrii, nec pro
 vobis, qui nihil mandaveratis, possēm. Nihil ad Cau-
 diūm, P. C. humanis confiliis gestum est. Dīi immor-
 tales, & vestris & hostiū imperatoribz mentēm ade-
 merunt: nec nos in bello satis cavimus; & illi malō
 portam victoriam male p̄dīderunt; dum vix locis, qui-
 bus vicerant, credunt, dom quācunque conditione arma
 viris in arma natis auferre festinant. An, si sana mens
 fuisset, difficile illis fuit, dum senes ab domo ad consul-
 tandum arcessunt, mittere Romam legatos, cum senatu,
 cum populo, de pace, fōdere, agere? Tridui iter expe-
 ditis erat. Interea in induciis res fuisset, donec ab
 Romā legati aut victoriam illis certam, aut pacem adser-
 rent. Ea demum spōnlio esset, quam populi jussu spōn-
 dissemus. Sed neque vos tulissetis, nec nos spōn-
 dissemus: nec fas fuit alium rerū exitum esse, quām
 ut & illi velut somnio lātiore, quām quod mentes eorum
 capere possent, nequicquam eluderentur: & nostrum
 exercitum eadē, quæ impedierat, fortuna, expediret:
 Vanam victoriam vanior irritam faceret pax: spōnlio
 interponeretur, quæ neminem p̄z̄t̄r̄ sponsorem obligaret.
 Quid enim vobiscum, P. C. quid cum populo Romano
 actum

EX LIVIO COLLECTÆ. 109

actum est? quis vos appellare potest? quis se à vobis dicere deceptum? Hostis? an civis? Hostis nihil spondistis; civem neminem spondere pro vobis jussistis. Nihil ergo vobis nec nobiscum est, quibus nihil mandasti: nec cum Samnitibus, cum quibus nihil egistis. Samnitibus sponsores nos sumus, rei satis locupletes in id, quod nostrum est, in id, quod præstare possumus, corpora nostra, & animos. In hæc sœviant, in hæc ferrum, in hæc iras acuant. Quod ad tribunos plebis attinet, consulite, utrum præsens deditio eorum fieri possit, an in diem differatur. Nos interim, T. Veturi, vosque cæteri, vilia haec capita luenda sponsionis feramus, & nostro suppicio liberemus Romana arma.

O R A T I O

A. CORNELII ARVINA *Æ* *facialis ad Samites in ditione sponsorum pacis.*

ARGUMENTUM.

Confilio ac sententiâ Sp. Postumii patres adducti per faciales dedi hostibus sponsores jubent. Jam ventum erat in castrum Samnitum, & ad tribunal C. Pontii, cum ueste detractâ manibusque post tergum vindis. A Cornelius Arvina facialis, sponsores pacis hostibus bac verborum formâ deders caput.

Quandoquidem hisce homines, injussu populi Romani, Quiritium scodus ictum iri spöonderunt, atque ob eam rem noxiam nocuerunt: ob eam rem, quo populus Romanus scelere impio fit solutus, hosce vobis dedo.

O R A T I O

CLAUDII PONTII *Samnitum regis, quâ faciali respondit.*

ARGUMENTUM.

Hoc ad proximam orationem pertinet. Sp. Postumius inter verba ditionis genu facialis semur quantâ maximâ vi potuit, perculit, dicens se Saminitem esse cœrem: à se cum præter jus legatus Romanus violatus sit, eo justius bellum

bellum geramus. Pontius vero cum hoc factum animadver-
sisset, deditionis se acceptarum ita negavit.

NEC ego istam deditionem accipiam, nec Samnites
ratam habebant. Quintus, Sp. Postumi, si Deos
esse senserat, aut omnia irrita facis, aut pasto das? Sam-
niti populo omnes, quos in potestate habuit, aut proiis,
pax debetur. Sed quid ego te appello, qui te non cap-
tum victori cum qua potes fide restituis? Populum Ro-
manum appello, quem si sponsonis ad Furcas Caudinas
facto ponitet, restituat legiones intra saltum, quo septem
suerant. Nemo quemquam deceperit, omnia pro in-
fecto sint: recipient arma, quae per passionem tradiderunt:
redeant in castra sua. Quicquid *pridie* habuerunt quam
in colloquio est ventum, habeant, tum bellam & for-
tia consilia placeant, tunc sponso & pax repudietur. È
vero fortunâ, iis locis, quæ ante pacis mentionem ha-
buiimus, geramus bellum: nec populus Romanus con-
sulum sponsonem, nec nos fidem populi Romani accu-
semus. Nunquamne causa deficiet, cur victi pacto non
sunt? Quid fides Porsenæ dedillis, furo eos subduxisis.
Auro civitatem à Gallis redimisis; inter accipiendum
aurum cæsi sunt. Pacem nobiscum pepigisis, ut legio-
nes vobis captas restitueremus; eam pacem irritam faci-
tis, & semper aliquam fraudi speciem juris imponitis.
Non probat populus Romanus ignominiosâ pace legio-
nes servatas? Pacem sibi habeat, legiones captas victori
restituat: Hoc fide, hoc fœderibus, hoc fœcialibus cere-
moniis dignum erat, ut tu quidem, quod petisti, per
passionem habeas, tot cives incolumes: ego pacem, quam
hosti tibi remittendo pactus sum, non habeam? Hoc tu,
A. Corneli, hoc vos, fœiales, juris gentibus dicitis? Ego
vero istos, quos dedi simplatis, nec accipio, nec dedi ar-
bitror: nec moror, quo minus in civitatem obligatam
sponsonem commissa, iratis omnibus Diis, quorum eludi-
tur numen, redeant, gerite bellum, quando Sp. Postu-
mius modo legatum fœiale genu perculit. Ita Di
cident Samnitem civem Postumium; non civem Ro-
manum esse, & à Samnite legatum Romanum violatum;
eo vobis justum in nos factum esse bellum. Hæc ludi-
bria

EX LIVIO COLLECTÆ. 111

bria religionum non pudere in lacem professe? & vix
pueris dignas ambages senes ac consulares fallendæ fidei
exquirere? I licet, deme vincula Romanis: moratas sit
nemo, qui minus, ubi visum fuerit, aheant.

ORATIO

Q. FABI DICTATORIS, quā suos ad eruptionem
hortatur.

ARGUMENTUM.

Gerebatur bellum Q. Fabio dictatore duce adversus Samnites; ad quos, post aliquot bella in Appuliā gesta, Sora oppidum defecerat. Potius oppido colonos Romanorum interficiunt. Quod ubi est perlatam in castra, tum denum Romani ad ulciscendam ciuium necem, recuperandamque coloniam contendunt. Ad Lautulas diu anticipi pælio pugnatum est, donec incertos, utri vieti an victores essent, nox direxit. Dictator post pugnam cum suos intra vallum jam aliquot dies obfessi magis quam obfidentis modo continuisset, ad eruptionem sic adhortabatur.

Locis angustis, milites, deprehensi, nisi quam victoriā patefcoerimus, viam nullam habemus. Stativa nostra munimenta satis tuta sunt, sed inopiā eadem infesta. Nam & circā omnia defecerant, unde subvehi commeatūs poterant; & si homines juvare velint, iniqua loca sunt. Itaque non frustrabor ego vos, castra hic relinquento, in quæ infectā victoriā, sicut pristino die, vos recipiatis. Armis munimenta, non munimenti arma tuta esse debent. Castra habeant repenantque, quibus operæ est trahere bellum: Nos omnium rerum respectum, præterquam victoriæ, nobis absindamus. Ferte signa in hostem: ubi extra vallum agmen excesserit, castra, quibus impetratum est, incendant. Damna vestra, milites, omnium circā, qui defecerunt, popolorum prædā sarcientur.

ORATIO

C. MENENII DICATORIS, quando in eum ambitus crimen jactum est a nobilibus.

ARGUMENTUM.

Conjurationes principum Caput facit, autoribus & capitibus mortuis. Romanum tandem versa sunt. Questionibus exer-

exercendis C. Menenius dictator dictus erat: à quo cùm postularentur ad dicendam causam nobiles viri, primum tribunos plebis appellabant: deinde cùm eā vīa nibil proscirent, quin nomina darent, tum demum id crimen vociferantur, non nobilium, sed novorum esse, nominibus indicatis, dictatores atque magistro equitum: quod compertum iri affirmabant; ubi magistratu abiissent. Tum Menenius dictator bac oratione nibil se morari dixit, quo minus eo ipso die abdicato magistratu causam inter eos diceret.

ET omnes anteactæ vitæ vos conscos habeo, Quirites; & hic ipse honos delatus ad me, testis est innocentia meæ. Neque enim quod sæpe alias, quia ita tempora postulabant Reipub. qui bello clarissimus esset, sed qui maxime procul ab his coitionibus vitam egisset, dictator diligendus exercendis quæstionibus fuit. Sed quoniam quidam nobiles homines (quâ de causâ, vos existimare, quâ me pro magistratu quicquam incompertum dicere melius est) primum ipsas expugnare quæstiones omni ope annisi sunt: dein, postquam ad id parum potentes erant, ne causam dicerent, in præsidia adversariorum, appellationem & tribunitium auxilium patricii confugerunt. Postremò repulsi inde (adeò omnia tutiora, quam ut innocentiam suam purgarent, visa) in nos irruerunt, & privatis dictatorem poscere reum verecundiæ non fuit: ut omnes Dii hominesque sciant, ab illis etiam, quæ non possint, tentari, ne rationem vitæ reddant, me obviam ire criminis, & offerre me inimicis reum, dictaturâ me abdico. Vos quæso, Consules, si vobis datum ab senatu negotium fuerit, in me primum & hunc M. Foslium quæstiones exerceatis, ut appareat innocentia nostrâ nos, non maiestate honoris tutos à criminationibus istis esse.

ORATIO

P. SEMPRONII Tribuni plebis adversus Ap. Claudium,
qui se intra legitimum tempus censurâ
abdicare solebat.

A.R.

ARGUMENTUM.

Appius Claudius censor erat, qui cum lege Aemiliâ circumactis decem & octo mensibus, abire magistratu deberet, nec lege nec exemplo collega, nec vi ulla cogi poterat, ut se abdicaret. Carillabatur autem, neminem eâ lege teneri, qui post eam latam creatus fuisset. Ejus magistratus finiendi P. Sempronius tribunus plebis actionem suscepserat, qui superbiam insolentiamque Appii apud populum ita criminatus est.

EN, Quirites, illius Appii progenies, qui decemvir in annum creatus, altero anno se ipse creavit: tertio, nec ab se, nec ab ullo creatus, privatus fasces & imperium obtinuit: nec antò continuando abstulit, magistratu, quam obruerunt cum malè parta, malè gesta, malè retenta imperia. Hæc est eadem familia, Quirites, cujus vi atque injuriis, compulsi extorres patriâ Sacrum montem cepistis: hæc, adversus quam tribunitium auxilium vobis camparastis: hæc, propter quam duo exercitus Aventinum insedistis: hæc, quæ fœnibres leges, hæc quæ agrarias semper impugnavit: hæc connubia patrum & plebis interrupit: hæc plebi ad curules magistratus iter obiepit: hoc est nomen multò quam Tarquiniorum, infestius vestre libertati. Itane tandem, Appi Claudi, cum centessimus jam annus sit ab Mamerco Aemilio dictatore, tot censores fuerint, nobilissimi fortissimique viri, nemo eorum duodecim tabulas legit? nemo id jus esse, quod postremò populus jussisset, scivit? Imo vero omnes sciuerunt: & ideo Aemiliæ potius legi paruerunt, quam illi antiquas quæ primum censores creati erant; quis hanc postremum jusserant populus & quia ubi duas contraria leges sunt, semper antiquæ obrogat nova. An hoc dicas, Appi, non teneri Aemiliâ lege populum? an populum teneri, te unum exlegem esse? Tenuit Aemilia lex violentos illos censores, C. Furium & M. Geganium, qui, quid iste magistratus in Repub. malè facere posset, indicarunt; cum irâ finitæ potestatis, Mamerca Aemilium, Principem ætatis suæ belli domique, ærarium fecerunt. Tenuit deinceps omnes censores intra centum annosum spatium;

spatium: tenet C. Plautum collegam tuum, iisdem auspiciis, eodem jure creatum. An hunc non, ut qui optimo jure censor creatus esset, populus creavit? tu unus eximius es, in quo hoc præcipuum ac singulare valeat? Quem tu regem sacrificiorum crees, amplexus regium nomen, ut qui optimo jure rex Romæ creatus sit, creatum se dicat? quem fœlestri dictaturâ, quem inter regno quinque dierum contentum fore putas? quem clavi ligandi, aut ludorum causâ dictatorem audacter crees? Quâm isti stolidos ac socrates videri creditis eos, qui intra vicesimum diem ingentibus rebus gestis dictaturâ se abdicaverunt, aut qui vitio creati abierunt magistratu? quid ego antiqua repetam? Nuper intra decem annos C. Menesius dictator, quia cum questiones severius, quâm quibusdam potentibus tutum erat, exerceret, contagio ejus: quod quæbat, ipsi criminis objectata ab inimicis est; ut privatus obviam iret criminis, dictaturâ se abdicavit. Nolo ego istam in te modestiam: ne degeneraveris, à familiâ imperiosissimâ: non die, non horâ citius, quâm necesse est, magistratu abieris, modo ne excedas finium tempus. Satis est aut diem aut mensem cœsuras adjicere. Triennium, inquit, & sex menses ultra quâm licet. Emilia lege, censuram geram, & solus geram. Hoc quidem iam regno simile est. An collegam subrogabis, quem ne in demortui quidem locum subrogari fas est? Penitent enim, quod antiquissimum solenne, & solum ab ipso, cui sit, institutum Deo, ab nobilissimis antistitibus ejus sacri ad servorum ministerium religiosus censor deduxisti: quod gens antiquior originibus urbis hujus, hospitio Deorum immortalium sacra, propter te ac tuam censuram intra annum ab stirpe extincta est: nisi universam Rempub. eo nefario obstrinxeris: quod ominari etiam reformidat animus. Urbs eo iusto capta est, quo, demortao collega C. Julio censore, L. Papirius Censor, ne abiret magistratu, M. Cornelium Maluginensem collegam subrogavit. Et quanto modestior illius cupiditas fuit, quâm tua, Appi? nec solus, nec ultra finium lege tempus L. Papirius censuram gessit: tamen neminem invenit, qui se postea auctorrem sequeretur, omnes deinceps censores post mortem col-

collegis se magistratu abdicarunt. Te nec quod dies exiit censuræ, nec quod collega magistratu abiit, nec censuræ lex nec pudor coërcet: Virtutem in superbia, in audaciâ, in contemptu Deorum hominumque ponis. Ego te, Ap. Claudi, pro istius magistratûs majestate ac vèrecundiâ quem gessisti, non modo manu violatum, sed ne verbo quidem inclemteriori à me appellatum vellem. Sed & hæc, quæ adhuc egi, pervicacia tua & superbia coëgit me loqui; &, nisi Æmiliae legi parueris, te te vincula duci jubebo: nec, cùm ita comparatum à majoribus sit, ut committiis censoriis, nisi duo consecerint legitima suffragia, non renunciato altero, comitia differantur, ego te, qui solus censor creari non possis, solum censuram gerere patiar.

Ex decimo libro ab urbe conditâ.

O R A T I O

P. DECII MURIS CONSULIS ad populum, quâ suadet, ut ex plebe augures & pontifices fiant.

A R G U M E N T U M.

Jam ad omnes magistratus & bonares plebeiis quogaz, exceptis sacerdotiis, aditus patet, cùm tribuni plebis rogationem promulgant, ut cùm ad id tempus quatuor tantum augures, quatuor item pontifices fuissent, quinque deinceps augures, & quatuor pontifices, & ex plebe omnes, allegarentur. Rogationem eam agre passi patres, quatenus ex plebe allegarentur, jactabant ea sacra violari & pollui. De suadendâ diffiadendâque rogatione diu inter Ap. Claudiū & P. Decium Murem tertatum est. Decius, multis ante de parente suo Decio consulo, qui se pro legionibus devoverat, commemoratis, quæ ad rem pertinebant, hoc pacto rogationem snafit.

Q U O D cùm ita se habeat, cui deorum hominumve indignum videri potest, eis viris, quos vos sellis curulibus, togâ prætextâ, tunicâ palmatâ & togâ pictâ, & coronâ triumphali, laureâque honoraveritis, quorum domos spoliis hostiis affixis insigne inter alias feceritis, pon-

pontificalia atque aeguralia insignia adjicere? Qui Iovis
 optimi maximi ornatu decoratus, curru aurato per urbem
 vectus in Capitolum ascenderit: si conspiciatur cum ca-
 pide ac lituo, capite velato victimam cædet, auguriumve
 ex arce capiet? Cujus imaginis titulo consulatus, cen-
 suraque & triumphus, æquo animo legetur: si auguratum
 aut pontificatum adjeceritis, non sustinebunt legentium
 oculi? Evidem (pace dixerim Deum) eos nos jam po-
 puli Romani beneficio esse spero, qui sacerdotiis non mi-
 nus reddamus dignatione nostrâ honoris, quam acceperi-
 mus; & Deorum magis, quam nostrâ causâ expetamus,
 ut, quos privatim colimus, publicè colamus. Quid au-
 tem ego sic adhuc egi, tanquam integra sit causa patri-
 ciorum de sacerdotiis, & non jam in possessione unius
 amplissimi sumus sacerdotii? Decemviros sacris faciun-
 dis, carminum Sibyllæ ac fatorum populi hujus inter-
 pretes, antistites eisdem Apollinaris sacri ceremoniarum
 que aliarum plebeios videmus, nec tum patriciis ulla
 injuria facta est, cum duumviris sacris faciundis adjectus
 est propter plebeios numerus: & nunc tribunes, vir-
 fortis ac strenuus, quinque augurum loca, quatuor pon-
 tificum adjecit; in quæ plebeii nominentur: Non ut
 vos, Appi, vestro loco pelant, sed ut adjuvent vos
 homines plebeii divinis quoque rebus procurandis, sicut in
 cæteris humanis pro parte virili adjuvant. Noli erubescere,
 Appi, collegam in sacerdotio habere, quem in cen-
 surâ, quem in consulatu collegam habere potuisti: cuius
 tam dictatoris magister equitum, quam magistri equi-
 tum dictator esse potes. Sabinum advenam principem
 nobilitatis vestræ, seu Actium Clasam, seu Ap. Clau-
 diam mavultis, illi antiqui patricii in suum numerum
 acceperunt. Ne fastidieris nos in sacerdotum numerum
 accipere. Multa nobiscum decora adferimus, imo omnia
 eadem, quæ vos superbos fecerunt. L. Sextius primus de
 plebe consul est factus. Caius Licinius Sto'o primus
 magister equitum: C. Martius Rutilus primus & dictator
 & censor, Q. Publius Philo primus prætor. Semper ista
 audita sunt eadem, penes vos auspicia esse, vos solos
 gentes habere, vos solos justum imperium & auspicium
 domi militiæque; æquè adhuc prosperum plebeium, ac
 patricium

EX LIVIO COLLECTÆ. 117

patricium fuit, porroque erit. En Romæ unquam *fando audiatis*, patricios primo esse factos, non de cælo demissus, sed qui patrem ciere possent: id est, nihil ultra quam ingenuos? Confalem jam patrem ciere possum, avum quo jam poterit filius meus. Nihil est aliud in re, Quirites, nisi ut omnia negata adipiscamur. Certamen tantum patricii petunt, nec curant quem eventum certaminum habeant. Ego hanc legem, quod bonum, faustum, felixque sit vobis ac Reipub. uti rogas, jubendam censco.

V E R B A

Q. FABII MAXIMI consulis designati ad populam.

ARGUMENTUM.

Illustres fortisque viri consulatum potebant, cum omnium centuriarum consensu ad Q. Fabium primò non petentem, deinde etiam recusantem, imperium deferunt. Is causatus etatem, multosque nominans præclaros ac fortis duces, perstabat in recusando: ad postremum legem recitari jussit, quā cavebatur, ne quis consul resiceretur intra decem annos. Abduci nibilominus ubi centurias viderit non posse, quin consul declararetur, vicitus perseverantiâ, ita omnes rogabat, ut sibi liceret, quem vellet, collegam subrogare.

DII approbent, quod agitis, acturique estis, Quirites. Cæterum, quoniam in me, quod vos vultis, facturi estis, in collegâ sit meæ, apud vos gratiæ locus. Poblium Decium expertum mihi concordi collegio virum, dignum vobis, dignum parente suo, quæso, mecum consulem faciatis.

V E R B A V I R G I N I A E

IN DEDICATIONE aræ Pudicitiae plebeiae.

ARGUMENTUM.

Senatus in biduum propter visa prodigia supplicationes decreverat. Cum forte in facellum Pudicitiae supplicatum iretur, certamine orto inter matronas, Virginia A. patricii quidem filia, cæterum L. Volumnio consuli plebeio nupta,

nupta, iis sacris arcebatur, quod cum a patribus ad plebem transisset, nefas, patriciae matronae ducerent, si in sanum ingressa esset, quod solis (ut iactabans) patriciis patebat. Ea ibi gloriata, quod patriciae pudica in patriciae Pudicitiae templum ingressa esset matrona unius viro nupta, cum esset virgo: cum non ita multo post in eo vico, ubi habitabat, ex parte adiunctorum quod satis loci esset parvo sacello, exclusisset, aram ibi positam, vocatis plebeis matronis, in haec verba Pudicitiae plebeiae dedicavit.

HANC ego aram Pudicitiae plebeiae dedico: vosque hortor, ut quod certamen virtutis viros in haec civitate tenet, hoc Pudicitiae inter matronas sit, detisque operam, ut haec ara, quam illa, si quid potest, sanctioribus & castioribus coli dicatur.

Ex vicefimo primo libro ab urbe conditâ.

ORATIO

HANNONIS AD CARTHAGINENSSES contra Annibalem de fœdere rupto.

ARGUMENTUM.

Factiones erant duæ inter Carthaginenses ortæ: altera Barchinorum, qui ad Annibalem imperium deferendum censebant: altera aliorum, cuius princeps Hanno erat. Is Annibali rerum summam tradendam non putabat: sed potius continendum eum domi sub legibus docendumque virvero cum ceteris aequo jure sub magistratibus: ne is, velut parvus ignis, incendium iugens quandoque exfuscataret. Ac jam cum Asdrubale populus Romanus fœdus renovaverat, ut amnis Iberus imperii Romani & Carthaginensium terminus esset, Saguntinique mediis libertas servaretur. Major jam tum pars vicerat, ut Annibal præficeretur bello, jamque ipse Saguntum summa ope oppugnabat, cum a Saguntinis legati de auxilio Romanum missuntur. Romani oratores eo ipso nomine missi, nec admissi ab Annibale, nec auditi sunt. Ac cum Carthaginem conquestum de fœdere rupto iutros acciperet, literas numiosque ad principes Barchinæ factionis præmisit,

promisit; quibus eos minebat, ut suorum animos præpararent, nequid factio altera pro Romanis gratificaretur. Porro jam Cartaginem legati Romanorum per venerant, cum Hanns ipse alterius factionis princeps, in senatu dñe, quo contigerat, ita sententiam peregit.

JUovenem fragrantem cupidine regni, viamque unam ad id cernentem, si ex bellis bella ferendo, succinctus armis legionibusque vivat, velut materiam igni præbentes, ad exercitus misitis. Aliis ergo hoc incendium, quo nunc ardetis, Saguntum vestri circumfident exercitus, unde arcentur fœdere: mox Carthaginem circum fidebunt Romanæ legiones, ducibus iisdem Diis, per quos priore bello rupta fœdera sunt ulti, Utrum hostiem, an vos, an fortunam utriusque populi ignoratis? Legatos à sociis, & pro sociis vententes, bonus imperator vester in castra non admisit; jus gentium sustulit. Hi tamen, unde se hostium quidem legati arcentur, pulsi ad vos venient, res ex fœdere repetunt. Publica fraus absit: authorem culpe, & reum criminis depositum. Quod lenius agunt, segnus incipiunt: eò, cùm cœperint, vereor ne perseverantius fœviant. Abgades insulas Brycemque ante oculos proponite, quæ terræ marique per quatuor & viginti annos passi sitis: nec puer hic dux erat, sed pater ipse Amilcar; Mars alter, ut isti volunt. Sed Tarentum in Italiam non abstinueramus ex fœdere: sicut nunc Sagunto non abstinemus. Vicerunt ergo Dii hominesque, & id, de quo verbis ambigebatur, uter populus fœdus rupisset; eventus belli, velut æquus judex, unde jus fabat, ei victoriam dedit. Carthagini nunc Annibal vineas turresque admoveat. Carthaginis incenia quætit ariet. Sagunti ruine (falsus utinam vates sim) nostris capitibus incident: secessumque cum Saguntinis bellum, habendum cum Romanis est. Dedemus ergo Annibalem à dicet aliquis. Scio meam levem esse in eo authitatem, propter paternas inimicitiæ: sed & Amilcarem à perisse latens suum, quod si ille viveret, bellum jam cum Romanis haberemus: & hanc juvenem, tanquam sursum faciemque hujus belli, odi ac detestor. Nec dendum solum ad placidum rupti fœderis: sed, si nemo depositat,

depositat, devehendum in ultimas maris terrarumque oras: alegandumque eò, unde nec ad nos nomen famaque ejus accedere, nec solicitare quietæ civitatis statum possit. Ego autem ita censeo, legatos extemplo Romanam mittendos, qui senatui satis faciant: alios, qui Annibali nantient, ut exercitum ab Sagunto, abducatur, ipsiusque Annibalem ex foedere Romanis dedant; ter-tiam legationem ad res Saguntinæ reddendas decerno.

ORATIO

ALORCI HISPANI ad Saguntinos, quæ pacis conditio-nes, quas Annibal serebat, exponit.

ARGUMENTUM.

In summâ Saguntinorum desperatione. Alcon Saguntinus, inconscius cæteris, ad Annibalem transit, spes atque confilio agendi de pace. Quæ res in causâ fuit, ut, cum tristes conditiones deferrat Annibal, quas certo sciebat ille cæteros non accepturos, non ansus redire, apud hostem maneret. Tum forte Alorcus Hispanus sub Annibale quidem militabat, cæterum Saguntinis veteri amicitia atque hospitio junctus: is pro Alcone interpres Saguntum ingressus, veteribus amicis in hanc sententiam conditiones exposuit.

Si civis vester Alcon, sicut ad pacem petendam ad Annibalem venit, ita pacis conditiones ab Annibale ad vos retulisset, supervacaneum hoc mihi fuisset iter, quo nec orator Annibalis, nec transfuga ad vos venissem: Cum verò ille, aut vestrâ aut suâ culpâ manserit apud hostem; si metum simulavit, suâ; vestrâ, si periculum est apud vos vera referentibus: ego, ne ignoraretis esse aliquas & salutis & pacis vobis conditiones, pro vetusto hospitio, quod mihi vobiscom est, ad vos veni. Vestrâ autem causâ me, nec ullius alterius loqui, quæ loquor apud vos, vel ea fides sit, quod neque dum vestris viri-bus resistitis, neque dum auxilia à Romanis speratis, pacis unquam apud vos mentionem feci. Postquam nec à Romanis vobis ulla spes est, nec vestra jam aut arma vos, aut moenia satis defendunt, pacem affero ad vos magis

magis necessariam quam sequam: eniis ita aliqua spes est, si eam, quemadmodum et vicitur sent Annibal, sic vos ut vici audiatis: si non id quod amittitur, in danio, (cum omnia vicitur sint) sed quicquid relinquatur, pro munere habitori estis. Urbem vobis, quam ex magna jam parte dirutam, caputque sent totam habet, adimit agros relinquunt, locum assignatorus, in quo novum oppidum sedificatis. Autem argentumque omne, publicum privatumque ad se habet deferri: conjugum vestraque corpora, ac liberorum vestrorum servat inviolata, si inter mes cum binis vestimentis velitis a Sagunto exire. Haec vicitur hostis imperat. Haec, quanquam sint gravia atque acerba, fortuna vestra vobis suadet. Evidem haud despero, cum omnium potestas ei a vobis facta sit, aliquid ex his rebus remissurum. Sed haec patientia censio potius, quam trucidari corpora vestra, rapi trahiique ante ora vestra conjuges ac liberos belli jure finitis.

ORATIO
Cujusdam CARTHAGINIENSIS, quæ legatis Rem. de consilio oppugnationis Sagunti responder.

ARGUMENTUM.

Legati Romani Carthaginenses redeuntes, cum quæ responſa a Cartaginensibus, queque Sagunti agerentur, referrent: uno omnes consensu copias in Africam & Hispaniam duendas esse censebant. Ut tamen omnia iusta ante bellum fuerent, legatos rursus Carthaginem mitti placuit, qui per contarentur, publicone an privato consilio Saguntum Annibal oppugnasset: si faterentur, ac defendentur, publico: tum denum iustum indicerent bellum. Jam dato senatu Q. Fabius princeps legatorum percontatus erat, cum ex Cartaginensibus uas ita respondit.

VANA, Romani, & prior legatio fuit, cum Annibalem tanquam suo consilio Saguntum oppugnam tem depositebatis: Ceterum haec legatio verbis adhuc lenior est, re asperior. Tunc enim Annibal & insulatator, & depositebatur: nunc a nobis & confessio culpe exprimitur, & ut a confessis, res exemplo repetuntur.

F

Ego

Ego autem non, privato publicane consilio Saguntum oppugnare sic, quod erendum constat, sed utrum jure, an iuris. Nostra enim haec quæstio aliquam animadver-
sio in civem nostrum est, non nostro, non suo fecerit arbitrio: vobiscum una disceptatio est, litteriane per fœdus
fieri. Itaque, quoniam disceptatio placet, quid publico con-
silio, quid suâ sponte imperatores faciant, nobis vobis-
cum fœdus est. Lotatio consule ictum, in quo cavetur
de utrorumque sociis: nihil de Saguntib[us] (quæ dum
enim erant socii vestri) eavit. At enim eo fœdere,
quod cum Asdrubale ictum est, Saguntini excipiuntur,
adversus quod nihil ego dicturus sum, nisi quod à vobis
didici. Vos enim, quod C. Lutatius consul primo no-
biscum fœdus icit, quia neque auctoritate patrum, nec
populi jussu ictum erat, negatis vos eo teneri, itaque
aliam de integro fœdus publico consilio ictum est. Si vos
non tenet vestra fœdera, nisi ex auctoritate aut jussu
vestro icta; nec nos quidem Asdrubalis fœdus, quod no-
bis insciis icit, obligare potuit. Proinde omittite Sa-
gunti atque Iberi mentionem facere, & quod diu paruit
animus vester, aliquando pariat.

ORATIO

MUTRIMUTIA

VOLSCIANORUM quæ legatis Romanorum respondent.

ARGUMENTUM.

Hoc ad superias pertinet. Legatis mandatum erat, ut Car-
thaginæ in Hispaniam transferrent ad avertendos à Pœni-
animos sociorum, retinendosque in fide & societate Romana-
ram. Iis à Bargusianis ad Volscianos transeuntibus, hoc
datum est responsum.

QUÆ verecundia est, vos, Romani, postulare, ut
vestram Carthaginensium præponamus amicitiæ,
cum, quæ id fecerunt, Saguntinos, crudelius quam Pœ-
nus hostis perdidit, vos socii prodideritis? Ibi queratis
socios, censio, ubi Saguntina clades ignota est. Hispa-
næ populi sicut lugubre, ita insigne documentum Sa-
guntiæ ruinæ erunt, ne quis fidei Romane aut societati
confidat.

ORA.

O R A T I O

ANNIBALIS ad Hispanos milites.

A R G U M E N T U M.

Annibal. Sagunto capto, Cartaginem novam in Hyberna conceperat; ibi cum audisset, quo de se Cartaginus ac Roma dicta decretaque forent, se videlicet non ducam bellum modo, sed causam; partitis ac dividentis reliquis præda, ad se Hispanos milites convocarit, quibus consilium suum de transferendo bello ita exponeret.

Credo ego vox, socii, & ipsos cernere, pacatis omnibus Hispaniz populis, aut finiendam nobis militiam, exercitusque dimittendos esse, aut in alias terras transferendum bellum. Ita enim haec gentes, non pacis solum, sed etiam victoræ bonis florebunt, si ex aliis gentibus prædatam & gloriam queremus. Itaque cum longinquæ ab domo infestæ militia, incertumque sint, quando domos vestras, & quæ cūque ibi chara sint, visuri sitis; si quis vestrum suos invisere vult, commeatum do. Primo vere, edico, adiutio, ut, Diis bene juvantibus, bellum ingentis gloriæ prædæque saturum incipiamus.

O R A T I O

P. SCIPIONIS suos adhortantis.

A R G U M E N T U M.

P. Scipio ad optimum Rhodani congressus cum hostie, cæsis fere utrinque partibus, subito Numidaram pavore atque fugâ victoriam obtinuerat. Exercitus ejus vitoris maximum partem Cn. Scipioni fratri tradidit ducendam in Hispaniam adversus Asdrubalem. Profectus non multò post nubibus Pisæ, exercitum tironem adduc & trepidum à Manlio Astilioque accipit, spe atque consilio cum hoste ad Padum configendi. Itaque ubi in conspectum hostiam Parvorum ventum est, bac oratione militem animus ad egregie pugnandum abortabatur.

Si cum exercitam, milites, educerem in aciem, quem in Galliâ mecum habui, supercedilem logui apud vos. Quid enim adhortari referret, aut eos equites, qui

equitatum hostium ad Rhodanum flumen egregiè vici-
sent: aut eas lègiones, cum quibus, fugientem hunc
ipsum hostem sequutus, confessum cedentis ac detrec-
tantis certamen pro victoriâ habui? Nunc quia ille
exercitus Hispaniæ provinciæ scriptus, ibi cum fratre Cn.
Scipione meis suspicitiis rem gerit; ubi cum gerere sena-
tas populisque Romanus voluit: ego, ut consulem
ducem adversus Annibalem ac Poenos haberetis, ipse me
huic voluntario certamini obtuli. Novo imperatori apud
novos milites pauca verba facienda sunt. Ne genus belli,
neve hostem ignoretis; cum iis est vobis, milites, pug-
nandum, quos terrâ marique prioro bello viciistis; à quibus
stipendium per viginti annos exegisti, à quibus capta
belli præmia, Siciliam ac Sardiniam habetis. Erit igitur
in hoc certamine is vobis illisque animus, qui victoribus
& vicitis esse solet. Nec nunc illi, quia audent, sed
quia necesse est, pugnaturi sunt: Nisi creditis, qui exer-
citu incolumi pugnam detrectavere, eos duabus partibus
peditum equitumque in transitu Alpium amissis, (cum
plures penes perierint quam supersunt) plus spei nactos
esse. At enim pauci quidem sunt, sed vigentes animis
corporibusque, quorum robora ac vires vix sustinere vis
ulla possit. Effigies, imò umbræ hominum; fame,
frigore, illuvie, squalore enecti; contus ac debilitati inter
saxa rupesque; ad hæc, perussi artus, nive rigentes
nervi, membra torrida gelu, quassata fractaque arma:
claudi ac debiles equi. Cum hoc equite, cum hoc pedite
pugnaturi estis: reliquias extremas hostium, non hostes,
habebetis. Ac nihil magis vereor, quam ne, antequam
vos cum hoste pugnaveritis, Alpes viciisse Annibalem
videantur. Sed ita forsitan decuit, cum foderum ruptore
duce ac populo Deos ipsos, sine ullâ humanâ ope, com-
mittere ac profigare bellum: nos autem, qui secundum
Deos violati sumus, commissum ac profigatum confidere.
Non vereor, requis me hoc, vestri adhortandi causâ
magnifice loqui existimet; ipsum aliter animo affectum
esse. Licuit nibi in Hispaniam provinciam meam
ire, quo jam profectus eram cum exercitu meo; ubi &
fratrem consilii participem ac periculi socium haberem,
& Asdrubalem potius, quam Annibalem hostem, & mi-
norem

norem haud dubiè molem belli. Tamen cùm prætervehaver navibus Galliae oram; ad famam hujus hostis in terram egressus, præmisso equitatu ad Rhodanum movi castra. Equestri prælio, quâ parte copiarum conserendi manum fortuna data est, hostem fudi, peditum agmen, quod in modum fugientium raptim agebatur, quia assentiū terrâ non poteram, regressos ad naves quantâ maximâ celeritate potui, tanto maris terrarumque circuitu in radicibus Alpium obvius fui. Huic timendo hosti, utrum, cùm declinarem certamen, improvisus videor incidisse, an occurrere in vestigiis ejus? lassissere, ac trahere ad decernendum? Experiri juvat, utrum alios certe drepente Carthaginenses per viginti annos terra ediderit: an iidem sint, qui ad Aegades pugnavere insulas, & quos ab Eryce duodecicensis denariis æstimatos emisissis, & utrum Annibal hic sit æmulus itinerum Herculis, ut ipse fert, an vestigialis, stipendiariusque & servus populi Romani à patre relictus? quem nisi Saguntinum scelus agitaret, respiceret profecto, si non patriam victimam, domum certè, patremque, & fœdera Amilcaris scripta mano: qui iussus à consale nostro, præsidium deduxit ab Eryce: qui graves impositas victimis Carthaginensibus leges fremens mærenisque accepit: qui decedere Siciliâ, qui stipendum populo Romano dare paclus est. Itaque vos ego, milites, non eo solum animo, quo adversus alios hostes soletis, pugnare velim: sed cum indignatione quâdam atque irâ; velut si servos videatis vestros arma repente contra vos ferentes. Licuit, si voluissimus, ad Erycem clausos, ultimo suppicio humanorum, fame interficere. Licuit classem, victricem in Africam trahicere, atque intra paucos dies sine ullo certamine Carthaginem delere. Veniam dedimus presantibus: emibimus ex obsidione: pacem cum victimis fecimus, tutelæ nostræ deinde doxiimus, cùm Africo bello argerentur. Pro his imperitis, furiosum juvenem sequentes, oppugnatum patriam nostram veniunt. Atque utinam pro decore nobis hoc tantum, & non pro salute esset certamen. Non de possessione Siciliæ ac Sardiniae, de quibus quondam agebatur, sed pro Italia nobis est pugnandum: nec est alius à tergo exercitus, qui, nisi nos vincimus, hosti obsistat; nec Al-

pes aliae sunt, quas dum superat, comparari nova possint praedita. Hic est obstandum, milites, velut si ante Romanæ mœnia pugnemus. Unusquisque se non corpus suum, sed conjugem ac liberos parvos armis protegere potet; nec domesticas solum agit euras, sed identidem hoc animo reputet, nostras nunc intueri manus senatum populumque Romanum, qualis nostra via virisque fuerit, talem deinde fortunam illius urbis ac Romani imperii fore.

ORATIO

ANNIBALES suos abortantis.

ARGUMENTUM.

Annibal in transitu Alpium barbaros multos bellum inferre volentes ciperat, quos in vinculis habuit: abortaturus milites ad pugnam, eorum barbarorum multa pars congregari, detractis vinculis, armata mors Gallico, in conspectu militum ex industria jubet: quibus aliquanto post dimissi, in base verba suos abortatus est.

Si quem animom in alienæ sortis exemplo paulo ante habuistis, eundem mox in aestimandâ fortunâ vestrâ habueritis, victimos milites. Neque enim spectaculum modo illud, sed quedam veluti imago vestrae conditionis erat. Ac nescio an majora vincula, maioresque necessitates vobis, quam captiis vestris, fortuna circumdederit. Dextra lævaque duo maria claudunt, nullam ne ad effugium quidem navem habentibus: circè Padus amnis major ac violentior Rhodano, à tergo Alpes urgent, vix integris vobis ac vigentibus transire. Hic vobis vincendum aut moriendum, milites; est, ubi primum hosti occurritis; & eadem fortuna, qua necessitatem pugnandi imposuit, præmia vobis ea victoribus proponit, quibus ampliora homines ne à Diis quidem immortalibus optare solent. Si Siciliam tantum ac Sardiniam, parentibus nostris creptas, nostrâ virto recuperaturi essemus, satis tamen ampla pretia essent. Quicquid Romani tot triumpha partum congesumque possident, id omne nostrum cum ipsis dominis futurum est. In hanc tam optimam mercedem agite, cum Diis bene juvantibus arma capite.

Satis

Satis adhuc in vallis Lusitanæ Cæliberianæ montibus pecora concedendo, nullum emolumentum tot laborum periculorumque vestitorum vidissis: tempus est jam opulenta vos ac dicta stipendia facere, & magna operæ pretia mereri, tantum itineris per tot montes fluminique, & tot armatas gentes emensos. Hic vobis terminum laborum fortuna dedit, hic dignam mercedem emeritis stipendiis dabit. Nec quæ magni hominis bellum est, tam difficultem existimaveritis victoriam fore. Sæpe & contemptus hostis cruentam certamen edidit, & inchyti populi regeisque peribro momento vici sunt. Nam dempto hoc uno fulgore nominis Romani, quid est, cur illi vobis comparandi sint? Ut viginti annorum militiam vestram cum illâ virtute, cum illâ fortunâ faceam, ab Herculis columbis, ab Oceano, terminisque ultimis terrarum, per tot ferocissimus Hispania & Gallia populos vincentes huc pervenisset; Pugnabitia cum exercitu tirone, hæc ipsa æstate caælo, victo, circumfesso à Gallis, ignoto adhuc duci suo, ignoranteque ducem. An me in prætorio patris, clarissimi imperatoris, prope natum, cerè educatum, dominorem Hispaniæ Galliæque, victorem eundem non Alpinarum modò gentium, sed ipsarum, quod multò majus est, Alpium, cum semestri hoc conferam duce, desertore, exercitus sui? Cui si quis demptis signis Pœnos Romanosque hodiè ostendat, ignoraturum certum habeo, utrius exercitus sit Consul. Non ego illud parvi æstimo, milites, quod nemo vestrum est, cuius non ante oculos ipse sæpe militare aliquod ediderim facinus; tui non idem ego virtutis spectator ac testis, notata temporibus locisque referre sua possim decora. Cum laudatis à me millies donatisque, alumnus prius omnium vestrum, quam imperator, procedam ab aliis adversus ignotos inter se, ignorantesque. Quocunque circumtuli oculos, plena omnia video animorum ac roboris: veteranum peditem, generosissimarum gentium equites frenatos & infrenatos: vos socios fidelissimos fortissimosque, vos Carthaginenses, tum ob patriam, tum ob iram jullissimam pugnatores. Inferimus bellum, infelixisque signis descendimus in Italiam; tantq; audacius fortiusque pugnaturi, quanto major spes, majorque est ani-

mus inferentis vim quam arcuatis. Accendit præterea animos & simulat dolor, injuria, indignitas. Ad supplicium depoposcerunt me ducem primum; deinde vos omnes, qui Saguntum oppugnassetis, deditos ultimis cruciatis affecturi fuerunt. Crudelissima ac superbissima gens sua omnia suique arbitrii facit: cum quibus bellum, cum quibus pacem habeamus, se modum imponere sequum censet: circumscriptis includitque nos terminis montium fruminumque, quos ne excedamus; neque eos quos statuit, terminos observat. Ne transieris Iberum: neque rei tibi sit cum Saguntinis, ad Iberum est Saguntum: nusquam te vestigio moveris. Parum est, quod veterissimas provincias meas Siciliam & Sardiniam admissis, etiam Hispanias & inde cessero, in Africam transcendes. Transcendes autem dico? duos consules hujus anni, unum in Africam, alterum in Hispaniam misserunt. Nihil usquam nobis relictum est, nisi quod armis vindicaverimus. Iliis timidis & ignavis licet esse, qui receptum habent, quos suus ager, sua terra, per tutam ac pacata itinera fugientes accipient: vobis necesse est fortibus viris esse, & omnibus inter victoriam mortem certa desperatione abruptis; aut vincere, aut, si fortuna dubitabit, in prælio petius, quam in fugâ, mortem oppetere. Si hoc bene fixum omnibus destinatumque in animo est: iterum dicam, viciisti: nullum incitamentum ad vincendum homini à Diis immortalibus acrius datum est.

Ex vicesimo secundo libro ab urbe conditâ.

ORATIO

M. MINUTIUS RUFFI magistri equitum, quā in
supponit Q. Fabii Maximi dictatoris cunctationem
acriter invehitur.

ARGUMENTUM.

Q. Fabius Maximus dictator missus cum legionibus ad-
versus Annibalem, per loca alta agmen dacebat, modico
ab hoste intervallo, ut nec omitteret eum, neque con-
graderetur. M. Minutius Ruffus magister equitum erat,
ferox

Ferox rapidusque in consiliis, ac lingua immodicis: is primum inter paucos, deinde palam consilium prudenterque dictatoris eludebat aique reprehendebat, præcunctatore sequem cum, pro cauto timidum appellans. Forte per id tempus Mahabalem in agrum Falernum Annibal prædatum miserat: quem cum in castra perlatum esset populari usque ad Sinuellas aquas, tum demum Fabius per juga Montis Massici exercitum dicens, baud procul hostie castra ponit. Hinc vero cum facile resit colonorum Romanorum & domus ab hostibus incendi perurique viderentur, nec tum quidem ulla pugnæ mentio esset: idem Rutilus magister equitum in dictatore hæc jactare carpit.

Spectatumne huc, ut rem fruendam oculis, sociorum cædes & incendia venimus? nec si nullius alterius nos, ne civium quidem horum pudet? quos in Sinuelfam colonos patres nostri miserunt, ut ab Samnito hoste tota hæc ora esset: quam nunc non vicinus Samnis urit, sed Poenus advena; ab extremis orbis terrarum terminis, nostrâ cunctatione & socordiâ, jam huc progressus. Tantum (proh dolor!) degeneramus à parentibus nostris, ut, præter quam oram illi Punicas vagari classes, dedecus esse imperii sui duxerint, eam nos nunc plenam hostium Numidarumque ac Maurorum jam factam videamus? Qui modo Saguntum oppugnari indignando, non homines tantum, sed sœdæ & Deos ciebamus, tendentem ad moenia Romanæ colonizæ Annibalem lenti spectamus. Fumus ex incendiis villarum agrorumque in oculos atque ora venit, strepunt aures clamoribus plorantium sociorum, sepius nos, quam Deorum invocantium opem. Nos hic pecorum more per æstivos saltus deviosque calles exercitum ducimus, conditi nubibus sylvisque. Si hoc modo per agrando cacumina saltusque M. Furius recipere à Gallis urbem voluisset, quo hic novus Camillus (nobis dictator unicus in rebus afflictis quæsitus) Italiam ab Annibale recuperare parat, Gallorum Roma esset: quam vereor, ne, sic cunctantibus nobis, Annibali ac Poenis toties servaverint majores nostri. Sed vir, ut vere Romanus, quo die dictatorem cum ex auctoritate

thoritate patrum iussuque populi dictum, Vcjos allatum est, cum esset lati sicutum Janiculum, ubi sedens prospectaret hostem, descendit in equum; atque illo ipso die mediâ in urbe, quâ nunc busta Gallica sunt, & postero die, circa Gabios, cecidit Gallorum legiones. Quid? post multos annos, cum ad furculas Caudinas ab Samnito hoste sub jugum missi sumus; utrum tandem L. Papirius Cursor, juga Samnii perflustrando, an Luceriam premendo, obfidençoque, & Iacessendo victorem hostem, depulsum ab Romanis cervicibus jugum superbo Samniti imposuit? Modò consuli Lutatio quæ alia res, quâm celeritas, victoriam dedit? quod postero die quâm hostem vidit, classem gravem commicatibus, impeditam suonet ipsam instrumento atque apparatu opprimit. Stultitia est, sedendo aut votis debellari credere posse: armari copias oportet, deducendas in equum, ut vir cum viro comprediatur. Audendo atque agendo res Romanae crevit, non bis segnibus confitit, quæ timidi cauta vocant.

ACEDUCIS HISPANI ad Bostarem pro obsidibus verba.

A R Q U M E N T U M.

Obsidibus Amibis tunctis civitatibus imperabat, quos, ut quoniam accipiebat, Sagunti custodia tradebat. Id modo Hispanorum in populum Romanum animos remorari ratus Acedux, Hispanus quidem, ceterum Romanis socius, init consilium de remittendis in suis civitatibus obsidibus. Bostari praesens Saguntini forte castra extra Saguntum in ipso littore habebat, quo Acedux ipse cum venisset, cum monebat, cum ad eam diem multus Hispanorum animos contineisset, quia procul Romani absuissent, qui tum cis Iberum erant, gratia devinciendo esse ac beneficio. Bostari vero querenti quoniam tandem beneficio devinciendi essent, in hanc sententiam ipse respondit.

O Bfides in civitates remitte. Id privatim parentibus, quorum maximum nomen in civitatibus est suis, & publicè populis gratum erit. Vult fabi quisque credi, & habita fide ipsam plerumque obligat fidem. Ministerium restituendorum domos obsidum mihi met deponco ipse,

EX LIVIO COLLECTÆ. 131

ipse, ut operâ quoque impensâ consilium adjuvem meum
& rei suâp̄ naturâ grata, quantam insuper gratiam pos-
sim, adjiciam.

FABRI DICTATORIS de temeritate Minutii Verba.

ARGUMENTUM.

Æquatum erat, plebiscito Minutii, magistri equitum impe-
rium dictaturæ Fabii Maximi. Quod postquam in castra
Româ est allatum litteris & sermones multorum, Minutius
immudicè gloriatus cum Fabio de imperandi ratione agebat,
an per vices alter imperaret, an uterque, partitis copiis.
Partiri tandem copias placuit, vix Fabio consenserit.
Ita partem copiarum Minutius adversus Annibalem dicens,
paulo post in eum locum pervenit, unde per infidias hostium
fugere ac elabi sine magnâ cœde suorum non posset.
Fabius eis tempore ipso auxilio veniens, ita de Minutii
temeritate locutus est.

LITA est, non edelios quâm timori, deprebandit fortuna
temeritatem. Fabio æquatus imperio, Annibalem & vir-
tute & fortunâ superiorem videt. Sed aliud iugando; fugi-
censendique tempus erit. Nunc signa extra vellum pro-
lente, vicitoniam hosti extorquamus, confessionis terroris
civibus.

ORATIO.

**MINUTII MAGISTRI equitum, quâm suos ad conju-
genda cum Fabio castra adhortatur.**

ARGUMENTUM.

Minutius magister equitum cum exercitu periclitatus, cum
se suosque Fabit virtute ac diligentia servatos esse intel-
ligeres, temeritatem suam agnoscens, de tangendis castris
cum Fabio, ita cum suis agebat.

SÆP. Ego andivi milites, cum primum esse virum,
qui ipso consulat, quid in rem suis secundum cum,
qui bene momenti obtidat: qui nec ipso consulat, nec alteri
parere sciat, cum extremi ingenia esse. Nobis quoniam
prima animi ingenique negata fors est, secundunt ac
F 6 medium

mediam teneamus: & dum imperare discimus, parere prudenti in aximum inducamus. Castra cum Fabio jungamus: ad praetorium ejus signa cum tulerimus, ubi ego eum parentem appellavero, quod beneficio ejus erga nos ac maiestate ejus dignum est; vos, milites, eos, quorum vos modò arma dextræque texerunt, patronos salutabitis; & si nihil aliud, gratorum certè nobis animorum gloriam dies hæc dederit.

MINUTII VERBA ad Fabiam dictatorem.

ARGUMENTUM.

Coniunctum hoc est cum priore. Nam milites ad dictatoris castra proficentes; omnium animos in admirationem convertoant, cum Minutius prior Fabium patrem appellat, milites deinde patronos eos qui dictatoris imperio parebant. Minutius inde ita cum Fabio verba fecit.

Farentibus meis, dictator, (quibus te modo nomine, quo fando possum, æquavi) vitam tantum debeo: tibi, cum meam salutem; tum omnium horum. Itaque plebiscitum, quo oneratus magis quam honoratus sum, primus an siquo, abrogoque: & quod tibi mihi que, quod meo exercituque tuo servato ac conservatori sit felix, sub imperium auspiciumque tuum redeo, & signa hæc, legionesque reliquo. Tu quoque placatus me magistrum equitum, hos ordinibus suis quemque teheri jubeas.

ORATIO

Fabii Maximi ad Æmilium de Varrone, & ratione pugnandi cum hoste.

ARGUMENTUM.

C. Terentius Varro, & L. Paulus Æmilius consules creati cum contra Annibalem copias ducere pararent, Varro concionem foris habuerat, quæ bellum in Italiam à nobilibus accersitum esse jactabat, quod nunquam resistendum esset, si Respub. plures Fabios imperatores haberet: se vero ipsum illud profigaturum, seu ad finem prope deducturum, quo primam die hostem videret. Quod cum Fabius cognovisset. Paulum Æmiliam ad se vocat, quem in banc sententiam de collegæ temeritate rationeque hostem aggrediendi alloquitus est.

Si aut collegam (id quod mallem) tui similem, Luci
 Æmili, haberes, aut tu collegæ tui similis es, sa-
 pervacanea esset oratio mea, nam & duo boni consules,
 etiam me tacente, omnia è Repub. fide vestrâ faceretis;
 & mali nec mea verba auribus vestrīs, nec consilia ani-
 mis acciperetis. Nunc & collegam tuum, & te talem
 virum intuenti mihi, tecum omnis oratio est: quem vi-
 deo nequicquam & virum bonum, & civem fore, si al-
 tera parte claudicer Repub. malis consiliis idem ac bonis
 juris & potestatis erit. Erras enim L. Paule, si tibi mi-
 nus certaminis cum C. Terentio, quam cum Annibale
 futurum censes: nescio an infestior hic adversarius, quam
 ille hostis maneat: & cum illo in acie tantum, cum
 hoc omnibus locis ac temporibus certaturus es: & ad-
 versum Annibalem legionesque ejus tuis equitibus ac pe-
 ditibus pugnandum tibi est. Varro dux tuis militibus te
 est oppugnatorus. Ominis etiam tibi causa absit C. Fla-
 minii memoria, tamen ille consul demum, & in pro-
 vincia, & ad exercitum cœpit furere: hic prius quam
 peteret consulatum, deinde in petendo consulatu: non
 quoque consul, prius quam castra videat, aut hostem,
 insanit. Et qui tantas jam nunc procellas, prælia atque
 acies jactando, inter togatos ciet, quid inter armatam
 juventutem censes facturum? & ubi extemplo verba res
 sequitur? Atqui si hic, quod facturum se denuntiat, ex-
 templo pugnaverit; aut ego rem militarem, belli hoc
 genus, hostem hunc ignoro, aut nobilior alius Trafimeni
 locus nostris cladibus erit. Nec gloriandi tempus adver-
 sus unum est; ut ego contemnendo potius quam appetendo
 gloriam, modum excesserim. Sed ita res habet;
 uno ratio belli gerendi adversus Annibalem est, quæ ego
 gessi: Nec *eventus* modo hoc docet, *aut* *torum* iste *ma-*
gister est; sed *enam* ratio quæ fuit, futuraque, donec
 cædem res manebunt, immutabilis est. In Italiam bellum
 gerimus, in sede ac solo nostro, omnia circa plena ci-
 vium ac sociorum sunt: armis, viris, equis, commeatibus
 juvant, juvabuntque: id jam fidei documentum in
 adversis rebus nostris dederunt. *Meliores, prudentiores,*
Constantiores nos tempus dirisque facit. Anibal contra, in
 aliena,

alienā, in hostili est terrā, inter omnia inimica infesta-
que; procul à domo, procul à patria, neque illi terrā,
neque mari est pax: nullæ eum urbes accipiunt, nulla
mœnia: nihil usquam sui videt: in dicta rapto vivit,
partem vix tertiam exercitus ejus habet, quem Iberum
amnem trajecit; plures famæ quam ferrum absumpsi;
nec his paucis jam viuis suppeditas. Dubium ergo, quia
eum sedendo superaturi sumus, qui senescat indies? non
commeatus, non supplementum, non pecuniam habeat?
Quamdiu pro Geronii, castelli Apuliae inopia, tanquam
pro Carthaginis mœnibus? Sed ne adversus te quidem
ego gloriabor. Cn. Servilius atque Attilius, proximi con-
sules, vide quemadmodum eum iudicati sunt. Hæc una
salutis est via, L. Paule, quam difficultem infestamque
cives tibi magis quam hostes faciunt. Idem enim tui,
quod hostium milites, volent: idem Varro consul Ro-
manus, quod Aenibat Pennus imperator, capiet. Duo-
bus duabus unus resistas oportet, resistes autem, adver-
sus famam rumoresque hominum si fatus firmus steteris:
si te neque collegæ vana gloria, neque tua falsa infamia
moverit. Veritatem laborare nimis sapienti, extingui
nunquam. Gloriam, qui speraverit, usram habebit. Sine
timidum pro cauto, tardum pro considerato, imbellem
pro perito belli vocent: malo si sapienti boffis metuat,
quam stulti cipos laudent. Omnia audacter contemnet Anni-
bal: nil temere agentem metuet. Nec ego, ut nihil agatur,
moneo; sed ut agentem te ratio ducat, non fortuna.
Tusa potestatis semper, tuisque omnia sint. Armatus
intensusque sis, neque occasiō tua des, neque suam occasionem
boffi des. Omnia non proparanti clara, certaque erunt, sepsi-
ratio improvida est. *Et carceris tristis ita in aliis per in uno*

ORATIO

P. SEMPRONII TUDITANI tribuni militum, quā
suis ad cruppendum adhortatur.

ARGUMENTUM.

Cannensi clade, cum mortuo Paulo Æmilio consule, Karo
collega Venusiam cum quinquaginta equitibus profugis-
set: binis in castris inermis multitudo quæ superuerat
pruonæ,

pagnæ, sine dñibz erat. Itaque, eis, qui in minoribus erant castris, alii manent, ut nocte, dum bestia gravis somno detinetur, ad se transirent. Canumq; inde tacitæ ac sine morâ una agmine abiituros. Forte P. Sempronius Tuditanus tribunus militum in minoribus castris erat, qui cum de transire ab aliis alter sentiri videret, ita suos ad excedendum adhortatus.

Cad I, ergo manubz ab avarissimo & crudelissimo Cœlio, æstimatis capitâ vestra, & exquiri pretia ab interrogantibus Romanos eis sis, an Latinos socios? ut ex tua contumelâ & miseriâ alteri honoris queratur? Non tu: s; quidem vos Lucii Æmilius consulis, qui se bene mori, quam turpiter vivere maluit, & tot fortissimorum virorum, qui circa eum cumulati jacent, cives esis. Sed antequam opprimat lux, majoraque hostium agmina obsepiant iher: per hos, qui inordinati atque incompositi obrepent portis, erumpamus. Ferro atque audacia via sit, quamvis per consertos doctes. Cum quidem hoc laxum atque solutum agmen, ac si nihil obstat, transibimus. Itaque ite mecum, qui & vosmetipso & Rem publicam salvam vultis.

CAPTIVORVM Camensi clade Roman. ad patres.

AGGREGATE MENTUM.

Hoc cum proximè precedente coniunctum est. Milites Romanis qui ex minoribus castris consilio eorum qui erant in majoribus, exhortatione insuper P. Sempronii Tuditani, cum ipso erumpere noluerant, in potestatem bestiam simul cum castris venerunt. Ex iis decem paulo post juramento adigit Annibali, se missi Romanam non redimenterunt, ad bestiam redituros. Ita Romanum odacros eos mittit, ut eorum in redempcionem suam impetrarent. Propossum autem fuit pretium in capita, equiti quinque, quadrageinta namni, pediti trecenti, servo centum. Profecti, ita causam suam apud patres egerunt.

PAtres conscripti, nemo vestrum ignorat, nulli unquam civitati villiores fuisse captivos, quam nostra: Ceterum, nisi nobis plus justo nostra placet causa, non

alii unquam minus negligendi vobis, quam nos, qui in hostium potestatem venerunt. Non enim in acie per timorem arma tradidimus, sed cum propè ad noctem superstantes cumulis cælorum corporum prælium extraximus, in castra recepimus nos; diei reliquum ad noctem insequentem fessi labore ac vulneribus vallum sumus tutati. Postero die, cum circumfessi ab exercitu viatore, aquâ arcerentur, nec olla alia jam per cohæertos hostes erumpendi spes esset; nec esse nefas doceremus, quinquaginta millibus hominum ex acie nostrâ trucidatis; aliquem ex Cannæ pugnâ Romanum militem restare; tum denum paci sumus præium, quo redempti dimitteremur; arma, in quibus nihil jam auxiliî erat, hosti tradidimus. Majores nostros quoque acceperamus se à Gallis auro redemisse: & patres nostros aspernimos illos ad conditionem pacis, legatos tamen captivorum redimendorum gratiâ Tarentum mississe. Atque in Italâ cum Gallis, & ad Heracleam cum Pyrrho, utraque non tam clade infamis, quam pavore & fugâ, pugna fuit. Cannenses campos acervi Romanorum corporum tegunt; nec supersumus pugnæ, nisi quibus trucidandis & ferrum & vires hostem defecerunt. Sunt etiam de nostris quidam, qui nec in acie quidem refugerunt, sed prædio castris relieti, cum castra traderentur, in potestatem hostium venerunt. Haud equidem ullius civis aut commilitonis fortunæ aut conditioni invideo, nec premando alium, me extulisse velim: ne illi quidem (nisi perniciatis pedum & cursus aliquod præmium est) qui plerique inermes ex acie fugientes, non prius, quam Venusæ aut Canusii constiterunt, se nobis merito prætulerint, gloriatique sint, in se plus, quam in nobis, præsidii Recipub. esse. Sed illis ut bonis ac fortibus militibus utemini: & nobis jam promptioribus, pro patriâ, quod beneficio vestro redempti, atque in patriam restituti fuerimus. Delectum ex omni ætate & fortunâ habetis: octo millia servorum armari audio; non minor numerus nosster est, nec majori pretio redimi possumus, quam humiduntur. Nam si conferam nos cum illis, injuriam nonni Romano faciam. Illud etiam in tali consilio animadvertisendum vobis censeam, P. C. (si tamen duriores esse

esse velitis, quod nullo nostro merito faciatis) cui nos hosti relicturi sitis. Pyrrho videlicet ? qui nos hospitum numero habuit captivos; an barbaro, ac Pœno ? qui utrum avarior an crudelior sit, vix existimari potest. Si videatis catenas, squalorem, deformitatemque civium vestrorum, non minus profectò vos ea species moveat, quam si ex altera parte cernatis fratras Cannensibus campis legiones vestras. Intueri potestis solicitudinem & lacrymas in vestibulo curiæ stantium cognatorum nostrorum, expectantiumque responsum vestrum. Cum ii pro nobis, proque iis qui absunt, ita suspensi ac solliciti sint, quem censemus animum ipsorum esse, quorum in discrimine vita libertasque est ? Si medius fidius ipse in nos mitis Annibal contra naturam suam esse velit, nihil tamen vobis vitâ opus esse censemus, cum indighi, ut à vobis redimeremur, visi sumus. Rediere Romam quondam remissi Pyrrho sine pretio capti : sed rediere cum legatis, primoribus civitatis ad redimendos se se missis, redeam ego in patriam, trecentis nummis non estimatus civis ? *Suum quisque habet animum, P. C. scia* in discrimine esse vitam corpusque meum. Magis me famæ peticulum moveret, ne à vobis damnati ac repulsi habeamur. Neque enim vos pretio pepercisse homines credent.

O R A T I O

T. MANLII TORQUATI, ne captivi redimerentur.

A R G U M E N T U M.

Hoc cum priore oratione conjunctum est. Posteaquam captivi dicendi finem fecerunt, extemplo ab eâ turbâ que in vestibulo curiæ stabat, clamor fiebilis sublatus est, orabantque, sibi liberos, fratres, cognatos, redderent patres. Tum senatus eâ de re haberi cæptus. Quo cum aliis capti vos redimendos de publico aliis de privato, aliis ex terario dandam pecuniam mutuo referentibus, variaretur sententiis: tum denum T. Manlius Torquatus rogatus sententiam, unus nullo pacto redimendos esse ita suauit.

SI tantummodo postulassent legati pro iis, qui in hostium potestate sunt, ut redimerentur, sine ullius infidatione, eorum brevi sententiam peregissim. Quid enim

enim aliud quam admonendi esset, ut morem traditum
a patribus, necessario ad rem militarem exemplo, ser-
vareis? Nunc autem cum propè gloria sit, quod se
hostibus dediderint, præferrique non capti modo in acie
ab hostibus, sed etiam sis, qui Venusam Canumque
pervenerunt, atque ipsi C. Terentio consuli, aequum cen-
suerint; nihil vos corum, P. C. quæ illic acta sunt, igno-
rare patiar. Atque utinam hæc quæ apud vos actus
sum, Canus apud ipsum exercitum agerem; optimum
testem ignorare cuiusque & virtutis: aut unus hic sal-
tem adesset P. Sempronius, quem si iti ducem sequuti
essent milites, hodie in castris Romanis, non capti in
hostium potestate essent. Sed cum fessis pugnando hos-
tibus, tum victoria letis, & ipsi plerisque regressis in
castra sua, noctem ad exampendum liberam habuissent,
& septena armatorum hominum milia exampere etiam
inter confertos hostes posuissent: neque per se ipsi id fa-
cere conati sunt, neque alium sequi voluerunt. Nocte
propè tota P. Sempronius Tuditanus non desistit monere
adhortarique eos, dum paucitas horum circa castra, dum
quies ac silentium esset, dum non incepit tegeret, se
ducem sequerentur: ante luctem pervenire in tutu loca,
in sociorum urbes posse. Sicut avorum memoriæ, P.
Decius tribunus militum, in Samnio, sicut nobis ado-
lescentibus, priori Punico bello, Calpurnius Flamma, tre-
centis voluntaria, cum ad sumulum eos captendum si-
tum inter medios hostes duceret, dixit: *Moriarum, mili-
tis & morte nostra triplamus te obfidaione circumventas
legiones.* Si hoc Sempronius diceret, nec viros quidem,
nec Romanos vos diceret, si nemo tantæ virtutis exti-
set comea. Viam non ad gloriam magis quam ad salu-
tem ferentem demonstrat, redactis in patriam, ad pa-
rentes, ad conjuges ac liberos facit. Ut servemini, de-
est vobis animus? quid, si moriendum pro patriâ esset,
sacerdetis? Quinquaginta millia civium sociorumque circa
vos eo ipso die caesa jacent: si tot exempla virtutis non
moveant, nihil unquam movebit, si tanta clades vilen
vitam non fecit, nulla faciet. Liberi atque incolumes
desiderate patriam: imo desiderate, dum patria est, dum
cives ejus essis: serò nunc desideratis, diminuti capite,
abalienati

ab alienati jure civium, servi Carthaginensium facti, Pre-
tio reddituri eis eis, unde ignavia ac nequitia abiit? P.
Sempronium, civem velrum, non auditis, arma capere
ac se jubentem, sequi; Annibalem post parvo audiatis,
castra prodi, & arma tradi jubentem. Quam ego ignar-
viam istorum accuso, cum scelus possim accusare? non
enim modo sequi recesarunt bene monente, sed obfir-
tere ac retinere conati sunt, ni strictis gladiis viri fortis-
simi inertes summovissent. Prius, inquam P. Sempro-
nio per civium agmen, quam per hostium fuit erum-
pendum. Hos cives patria desideret? quorum si ceteri
similes fuissent, neminem hodie ex iis qui ad Cannas
pugnaverunt, civem haberet. Ex milibus septem arma-
torum, sexcenti exierunt qui erumpere auderent, qui in
patriam liberi atque armati redirent: neque iis quadra-
ginta millia hostium oblitose. Quam turum iter dua-
rum prope legionum agmini saturum censitis fuisse? ha-
beretis hodie viginti millia armatorum Canusii, fortis,
fidelia, P. C. Nunc autem quemadmodum hi boni fr-
delesque (nam fortes ne ipsi quidem dixerint) cives esse
possunt? nisi quis credere potest, fuisse, qui erumpenti-
bus, quin erumperent, oblitose conati sunt: aut non in-
videre eos, cum incoluntati, tum glorie illorum per
virtutem partem, cum sibi timorem ignaviamque servitu-
sus ignominiosam causam esse sciant. Maluerunt in ten-
toriis latentes simul lucem atque hostem expectare, cum
silentio noctis erumpendi occasio esset. Atenim ad
erumpendum e castris desuit animus: ad tutanda fortiter
castra animum habuerunt. Dies noctesque aliquot ob-
selli, vallum armis, se ipsi tutati vallo sunt: tandem ul-
tima autem passusque, cum omnia subidia vita abessent, af-
fectisque fame viribus, arma jam sustinere nequirent,
necessariis magis humanis quam armis vici sunt. Otto
sole hostis ad vallum accedit, ante secundam horam nul-
lam fortunam certaminis experti, tradiderunt arma ac se
ipsos. Haec vobis ipsum per biduum militia fuit. Cum
in acie stare ac pugnare decuerat, tum in castra refuge-
runt: cum pro vallo pugnandum erat, castra tradiderunt,
neque in acie seque in castris utiles. Vos redimam;
cum erumpere castris oportet, cunctamini ac ma-
netis:

netis: cùm manere & castra tutari armis necesse est, & castra & arma & vos ipsos traditis hosti. Ego non magis istos redimendos, P. C. censeo, quām illos dedendos Annibali, qui per medios hostes ē castris eruperunt: ac per summam virtutem se patriæ restituerunt.

Ex vicefimo tertio libro ab urbe conditâ.

ORATIO

PACUVII CALAVII Campani ad populum Campanum.

ARGUMENTUM.

Pacuvius Calavius Capuæ in summo magistratu erat, cùm res Romana male ad Trafsmenum gesta esset. Is populum Campanum senatui jamdiu infestum ratus cō agitare, ut senatoribus trucidatis, si venirent hostes Romanorum, Annibali Capuam traduceret: hoc populi consilium senatui declarat, omnesque tandem cō duxit, ut, si se in ipsius potestatem permitterent, facile ab infidiis se passi liberari arbitrarentur. Permissos in curiam claudit: convocat populum, cui res ita exposuit.

QUOD s̄epe optatis, Campani, ut supplicii sumendi vobis ex improbo ac detestabili Senatu potestas esset, eam nunc, non per tumultum expugnantes domos singulorum, quas præsidii clientium servorumque tuerunt, cùm summo vestro periculo, sed tutam habetis ac liberam. Clausos omnes in curiam accipite, solos, inermes: nec quicquam raptim, aut forte temere egeritis. De singulorum capite vobis jus sententiae dicendæ faciam, ut, quas quisque meritus est, pœnas pendat. Sed ante omnia ita vos ira indulgere oportet, ut potiorem irâ salutem atque utilitatem vestram habeatis. Etenim hos (ut opinor) odistis senatores; non senatum omnino habere non vultis, quippe aut rex (quod obominandum) aut (quod unum liberæ civitatis consilium est) senatus habendus est. Itaque duæ res simul agendæ sunt vobis, ut & veterem senatum tollatis & novum cooptetis. Cittari singulos senatores jabebo, de quorum capite vos consulam: quod de quoquo censueritis, fiet. Sed prius in ejus locum virum fortem ac strenuum, novum senatorum cooptabitis, quām de noxio supplicium sumatur.

ORA.

O R A T I O

VARRONIS CONSULIS, quā legatis Campanorum
respondet.

A R G U M E N T U M.

Post Cannensem cladem Romani a Campanis sperni contumique cœpti sunt, ut illud osenjuri fuerint, nisi prohibiti fuissent eorum præsertim memoriam qui a Romanis missi erant per Siculas urbes in præsidia in quibus Campani erant nobilissimi. Horum igitur parentes ægre impetrant ut legati ad Varronem consulem, Canusium, quod ipse ex fugâ fæse recuperat, misserentur. Profecti, Vensus consulem cum paucis inveniunt, ubi senatum populumque Campanum ægre ferre nuntiant, quod ita infeliciter ad Cannas res gesta esset: ita placere, ut quicquid bello usui esset, benignè ac comiter subministraretur. Varro post in banc sententiam legatis respondit.

Morem magis loquendi cum sociis servatis, Campani, jubentes quæ ad bellum essent opus imperare quam convenienter ad præsentem fortunam nostræ statutum loquuti estis. Quid enim nobis ad Cannas reliquum est, ut, quasi aliquid habemus, id quod deest, expleri à sociis velimus? pedites vobis imperemus, tanquam equites habeamus? pecuniam deesse dicamus, tanquam ea tantum deſit? Nihil, ne quod suppleremus quidem, nobis reliquit fortuna; legiones, equitatus, arma, signa, equi virique, pecunia, commeatus, aut in acie, aut in ruinis postero die amissis castris perierunt, itaque non juvetis nos in bello oportet, Campani, sed cum Poenis bellam pro nobis fuscipiat. Veniat in mentem, ut trepidos quondam majores vestros intra moenia compulsoſ, nec Samnitem modo hostem, sed etiam Sidicinum paventes, receptos in fidem apud Satriculam defenderimus; cœtumque propter vos cum Samnitibus bellum, per centum propè annos, variante fortunâ eventum, tulerimus. Adjicite ad hæc, quod fœdus æquum dedimas, quod leges vestras, quod ad extreum (id quod ante Cannensem certe cladem maximum fuit) civitatem nostram magnas parti vestrum dedimus, communicavimusque vobiscum

biscum. Itaque communem vos hanc cladem, quae accepta est, erodere, Campani, oportet, communem partiam tuendam arbitrai esse. Non cum Samnite aut Etrusco res est, ut quod à nobis ablatum sit, in Italiam tamen imperium nascant: Peius hostis ut Africæ quidem indigena, ab ultimis terrarum oris, freto Oceani, Herculisque columnis, expertem omnis juris & conditionis, & lingue prope humanæ militem trahit. Hunc natura & moribus immitem seruunque, insuper dux ipse efficeravit, pontibus ac molibus ex humanorum corporum fratre faciendis: & (quod pro cui etiam piger) vesti humanis corporibus docendo, nos infandis pallos epuljs, quos contingere etiam nefas sit, videre atque habere dominos, & ex Africâ & a Carthagine jura petere, & Italiam Numidatum ac Maurorum pati provinciam esse, cui non, genito modo in Italiam, detestabile sit? Pulchrum erit, Campani, prolapsum clade Romanum imperium vestrâ fide, vestrâ viribus retentum ac recuperatum esse. Triginta milia peditum, quinque equitum arbitror ex Campaniâ scribi posse: jam pacunia affatim esse suamque. Qui si patrem fortuna vestrâ fidem habetis, nec Annibal se viciisse sentiet, nec Romani se victos esse.

ORATIO

PEROLLE AD PACUVIUM CALAVIUM patrem
de interficendo Annibale.

ARGUMENTUM

Annibal, auctoritate atque diligentia Pacuvii Calavii, (de quo paulo ante diximus) Capuam in fidem acceperat. Is urbem ingressus, se apud Calavium cenare velle pronunciat: cui convivio tres modi Campanos adhibuit, in quibus Perolla filius Pacuvii, qui aliquanto ante patris depreciatione ac precibus Annibali placatus erat. Hic Perolla biliter & ceteris epulantibus unus tristis, nec dominorum invitatione vinci potuit, nec ipsis Annibalis, ut curis amoris & secessis latus convivaretur. Ac cum forte ante noctem Pacuvius ex convivio egressus, in horum, qui posticis cædium partibus subiectus erat, secederet; patrem filius Perolla sequitus, ita ut sequitur, consilium

filium suum de interficiendo Annibale declaravit. Pater ex filio cum ea audivisset, velut si jam interesset indignus atque detestabilis facinori, filium, ut deinde sequitur, ab indignitate & atrocitate facinoris sibiliter deterrebat. *Pilus inde precibus atque lachrymis patris vacus, facinus conceptum se non editurum promisit.*

Consilium affero, pater, quo non veniam solum peccati, quo defecimus ad Annibalem, impetratori ab Romanis; sed in multo majore dignitate & gloria sumus Campani, quam unquam fuimus. *Cum mirabundus pater, quidnam id esset consilii, quereret; togā reiectā ab humero, latus succinctum gladio nudat. Jam ego, inquit, sanguine Annibalis sanciam Romanum feceris. Te id prius scire volui, si forte abesse, dum facinus patratur, malles.*

ORATIO

PACUVII CALAVI filium à facinore dehortantis.

PE R. ego te, fili, quæcumque jura liberos jungunt parentibus, precor quæcumque, ne ante oculos patris facere & pati omnia infanda velis. Paucæ horæ sunt, intra quas jurantes per quicquid Deorum est, dextræ dextræ jungentes, fidem obstrinximus, ut sacris de mensis essemus: digressi à colloquio extemplo in eum armaremur? Surgis ab hospitali mensa, ad quam tertius Campanorum adhibitus ab Annibale es, eam ipsam mensam cunctare vis hospitis sanguine? Annibalem pater filio meo potui placare, filium Annibali non possum? Sed sit nihil sancti, non fides, non religio, non pietas; audeantur infanda, si non perniciem nobis cum scelere afferunt. Una aggressuræs Annibalem? Quid illa turba tot liberorum servorumque? quid in unum intenti omnium oculi? quid tot dextræ? torpescentes in amentia illa? vultum ipsius Annibalis, quem armati exercitus sustinere nequeunt; quem horret populus Romanus, tu sustinebis? Et alia auxilia defint, meipsum setire, corpus, meum opponentem pro corpore Annibalis, sustinebis? Atque per meum postus petendus ille tibi transfigendusque est. Deterreri hic sine te potius, quam illic vinci, valeant preces apud te meæ, sicut pro te hodie valuerunt.

ORATIO

ORATIO

PER OLLÆ, quā Pacuvio patri respondet.

EGO quidem, quam patriæ debo pietatem, exsol-
vam patri. Tuam doleo vicem, cui ter proditæ
patriæ sustinendum est crimen: semel, cùm defectionis
ab Romanis: iterum, cùm pacis cum Annibale fuiti
author: tertio hodie, cùm restituenda Romanis Capuæ
mora atque impedimentum es. Tu, patria, ferrum, quo
pro te armatus hanc arcem defendere volebam, hosti
minime parçens, quando parens extorquet, recipe.

VERBA

MAIORIS DECIUS ad circumfusam multitudinem.

ARGUMENTUM.

Magius Decius Caput inter alios tenetbat præsidium Annibalis in Capuam recipiendum non esse, aut receptum ejiciendum, aut certe interficiendum, ut ita nobili facinore Romanis Campani se resistuerent. Perlatum id erat in castra ad Annibalem, & jam cum in castra acciri jufserat, cùm meganem eum comprehendi & ad se adduci jubet. At repente mutato consilio, priusquam adduci posset, alium præmittit, qui prætori nuntiaret, & monebat ne Decium duceret, sed enim postero die Caput affeturum. Eo ipso die Annibali ingressuro Capuam unus Decius cum suis obviam non est egressus. Postero die senatu dato, Decium inter alia ad se adduci jubet. Comprehensus cùm dicere causam jussus negaret legi fæderis ad id cogi posse: tum injectis catenis ante lietorem duci jussus est. Ipse quoad capite aperto fuit, dum ducitur, ita ad circumfusam multitudinem vociferabatur.

Habetis libertatem, Campani, quam petiisti: foro
medio, luce clarâ, videntibus vobis, nulli Campa-
norum secundus, vincitus ad mortem rapior. Quid vio-
lentius Capuâ captâ fieret? Ita obviam Annibali, exor-
nate urbem, diemque adventus ejus consecrate, ut hunc
triumphum de civi vestro spectetis.

ORAT.

O R A T I O

HIMILCONIS, BARCHINÆ factionis viri, adversus
HannoneM.

A R G U M E N T U M.

Mago Amilcaris filius Carthaginem profectus, senatu datu, quæ ad Cannas gesta erant, expositus ob victoriam Diis sacrum, auctoritate Annibalis, baberi jusserrat. Himilca ex hoc tam lato nuntio natus occasionem Hannonis alterius factionis principis eludendi, & reprehendendi, ita cum aggressus est. Hanno deinde respondet.

QUID est Hanno? etiam nunc te pœnitet belli suscepisti adversus Romanos? Jube dedi Annibalem: veta in tam prosperis rebus grates Diis immortalibus agi, audiamus Romanum senatorem in Carthaginienium curia.

O R A T I O

HANNONIS Himilconi respondentis.

TAcuissem hodie, P. C. ne quid in communi omnium gaudio, minus lætum quod esset vobis, loquerer: nunc interrogante senatore, pœnitentie me adhuc suscepisti adversus Romanos belli, si reticam, aut superbus aut obnoxius videar: quorum alterum est hominis alienæ libertatis oblitus; alterum sue. Respondeam igitur Himilconi, non desuisse pœnitere me belli, neque desitum ante invictum nostrum imperatorem incusare, quam finitum aliquâ tolerabili conditione bellum videro: nec mihi pacis antiquæ desiderium ulla alia res quam pax nova finiet. Itaque ista, quæ modo Mago jactavit, Himilconi cæterisque Annibal's satellitibus jam læta sunt: mihi possunt læta esse, quia res bello bene gestæ, si volumus fortunâ uti, pacem nobis æquiorem dabunt. Nam si prætermittimus hoc tempus, quo magis dare quam accipere possumus videri pacem, vercor ne hæc quoque lætitia luxuriet nobis, ac vana evadat. Quæ tamen nunc quoque qualis est? Occidi exercitus hostium: mittite milites mihi, quid aliud rogares, si esse vixus? Hostium cepi bina castra prædictæ videlicet plena & commeatum; frumentum & pecuniam date, quid aliud, si spoliatus, si

G

exutus

exutus castris esse, peteres? Et ne omnia ipse miteri (mihi quoque enim, quoniam respondei Himilconi interrogare jus falso est) velim seu Himilco seu Mago respondeat: cum ad intercessionem Romani imperii pugnatum ad Cannas sit, consequentque in defectione totam Italiam esse: primum, ecquis Latini nominis populus defecerit ad nos? deinde, ecquis homo, ex quinque & triginta tribibus, ad Annibalem transfugerit? Cum utrumque Mago negasset: Hostium quidem ergo, inquit, nimis adhuc multum supererit, sed multitudo ea quid animorum, quidve spes habeat, scire velim. Cum, id nescire se, Mago diceret: Nihil facilius scitu est, inquit. Ecquis legatos ad Annibalem Romani miserunt de pace? ecquam denique mentionem pacis Romae factam esse, allatum ad vos est? Cum id quoque negasset: Bellum igitur, inquit, tam integrum habemus, quam habuimus, quam die Annibal in Italiam est ingressus. Quam varia victoria priore Ponico bello fuerit, plerique qui meminerimus, supersumus, nonquam terrâ matique magis prosperæ res molles sunt, quam ante consules C. Lutatium & A. Postumium fuerunt. Lutatius & Postumius consulibus, devicti ad Ægades insulas sumus. Quod si sed quod Dii omen avertant, nunc quoque fortuna aliquid variaverit, tum pacem speratis cum vincimur, quam nunc, cum vincimus, dat nemo? Ego, si quis de pace consulet, seu deferendâ hostibus seu accipiendâ, habeo quid sententias dicam: si de iis, quæ Mago postular, refertis; nec victoribus mitti attinere puto, & frustrantibus nos falsâ atque inani victoriâ, multo minus senso mittenda esse.

ORATIO

SAMNITIUM LEGATORUM ad Annibalem, quâ pertinet, ut opem adversus Romanos ferat.

ARGUMENTUM.

Marcellus Nolam urbem cum teneret praesidiis, in agrum Hirpinum & Samnitium Caudinorum excursiones faciendo, ferro & igni omnia vastabat. Iis cladibus utique populus adductus legatus ad Annibalem conquestrum injurias mittit. Prioris Samnitus, ita injurias expulerunt.

Hocles

Hostis populi Romani, Annibal, suimus primū per nos iphū, quoad nostra arma, nostræ vires nos tutari poterant: posteaquam illa parum fidemebamus, Pyrrho regi nos adjunximus: à quo traxi, pacem necessariam accepimus, suimusque in eā pēt annos propē quinquaginta, ad id tempus quo in Italiam venisti. Tua nos non magis virtus fortunaque, quām unica comitas ac benignitas erga cives nōstrōs, quos captos nobis remisisti, ita conciliavit tibi, ut te salvo atque incolomi amico, non modo populum Romanum, sed ne Deos quidem iratos (si dici fas est) timeremus. At, Hercules non solum incolomi & victore, sed præsente te, cūm ploratum propē conjugum ac liberorum nostrorum exaudiere, & flagrantia testa posses conspicere, ita sumus aliquoties hac zestate devastati, ut M. Marcellus, non Annibal, vicerit ad Cannas videatur; glorienturque Romani, te ad unum modo iustum vigendum, velut aculeo emisse, torpere. Per centum propē annos cum populo Romano bellum gessimus, nullo externo adjuti nec duce, nec exercitu; nisi quod per biennium Pyrrhus nostro magis milite suis auxit vires, quām suis viribus non defendit. Non ergo secundis rebus nostris gloriabimur, duos consules, ac duos consulares exercitus à nobis sub jugo missos, & si quæ alia aut lieta aut gloria nobis evenierunt, quæ aspera adversaque tunc acciderunt, minorē indignatione referre possumus, quām quæ hodie eveniunt. Magni dictatores cum magistris equitum, bini consules cum binis consularibus exercitibus ingrediebantur sinec hostros, antē explorato & subsidiis positis, & sub signis ad populandum ducebant, nunc propē unius & parvi ad tuendam Nolam præsidii præda sumus. Jam, ne manipulatim quidem, sed latronum modo, percurvant totis suis nostris negligentiis, quām si in Romano vagarentur agro. Causa autem hæc est, quod neque tu defendis; & nostra juventus, quæ, si domi esset, tutaretur, omnis sub signis militat tuis. Nec te, nec exercitum tuum norim, nisi à quo tot Romanos acies suis stratasque esse sciām, ei facile esse ducam opprimere populatores nostros vagos, sine signis palatos, quo quemque

que trahit, quamvis vana, prædæ spes. Numidarum paucorum illi quidem præda erunt, præsidiumque misum nobis erit, & Nolæ ademeris: si modo, quos ut socios haberes dignos duxisti, haud indignos judicas, quos in fidem receptos tuearis.

Ex vicefimo quarto libro ab urbe conditâ.

ORATIO

FABII MAXIMA ad populum de deligendo imperatore.

ARGUMENTUM.

Fabius sub finem anni Romam rediens, comitia consularia edixerat, quibus prærogativa juniorum T. Osacilium, qui ejus Fabii sororis filiam habebat uxorem, & M. Emilius Regillum consules dixerunt. Qued ubi Fabius intellexit, hac concione suadebat, nec Osacilio rerum & imperii summatam deferendam esse, nec consulam eum habendum: videndum autem cui Bellum mandari posset adversus Annibalem.

Si aut pacem in Italâ, aut bellum cum eo hoste haberemus, in quo negligentiae aut errori locus esset, qui vestris studiis, quæ in campum ad mandandos, quibus velitis, honores afferitis, moram ultam afferret, is mihi parum meminisse videretur vestre libertatis. Sed cum in hoc bello, cum hoc hoste, nunquam ab ullo duce sine ingenti nostrâ clade erratum sit, eadem vos curâ quâ in aciem armati descenditis, intre suffragium ad creandos consules decet, & sibi sic quemque dicere; Annibali imperatori parem consulem nomino. Hoc anno ad Capuam Jubellio Taureæ, Campano summo equiti, provocanti, summus Romanus eques Asellus Claudius oppositus. Adversus Gallum, quondam provocantem in ponte Anienis, Manlium, fidentem & animo & viribus, misere maiores nostri, ob eandem causam haud multis annis post fuisse non negaverim, cur M. Valerio non disfideretur arma capienti adversus similiter provocantem ad certamen Gallum. Quemadmodum pedites equitesque optamus, ut validiores, si minus, ut pares hosti habeamus;

mus; ita duci hostium parem imperatorem queramus. Cdm, qui est summas in civitate dux, eum legerimus, tamen repente lectus, in annum creatus, adversus veterem ac perpetuum imperatorem comparabitor, nullis neque temporis neque juris inclusum angustis, quo minus ita omnia gerat administretque, ut belli tempora postulabant, nobis, autem in apparatu ipso, ac tantum inchoantibus res, annus circumagit. Quoniam quales viros creare vos Consules deceat, satis est dictum; restat ut pauca de eis, in quos prærogativæ favor inclinavit, dicam. M. Aemilius Regillus flamen est Quirinalis, quem neque mittere à sacris, neque resinere possumus ut non Deum aut belli deseramus curam. Otacilius, sororis meæ filiam uxorem, atque ex eâ liberos habet, cæterum non ea vestra in me majoresque meos merita sunt, ut non potiorem privatis necessitudinibus Rempubli-
 can habeam. **QUILIBET** nautarum vedorumque tranquillo mari gubernare potest: ubi seva orta tempestas est, ac turbato mari rapitur vento navis, tum viro & gubernatore opus est. Non tranquillo navigamus, sed jam aliquot procellis submersi penè sumus. Itaque quis ad gubernacula sedeat, summa cura providendum ac præca-
 vendum vobis est. In minore re experti, T. Otacili, operam tuam sumus, haud sane, cur ad majora tibi fidamus, documenti quicquam dedisti. Classem hoc anno, cui tu præfueristi, trium rerum causâ paravimus: ut Africae oram popularetur: ut tuta nobis Italie littora essent: ante omnia, ne supplementum cum stipendio commenatusque ab Carthagine Annibali transportaretur, create consilium T. Otacilium, non dico si omnim hæc, sed si aliquid eorum, Reipub. præfueristi. Si autem, te classem obtinente, etiam velut pacato misi quilibet Annibali tutu atque integra ab domo venient; si tamen Ita-
 lie infestior hoc anno, quam Africa fuit, quid dicere potes, cur te potissimum ducem Annibali morti opponamus? Si consilij esses, dictatorem dicendum exemplo majorum nostrorum censeremus, neque tu id indignari posses, aliquem in civitate Romana meliorem bello ha-
 bera, quam te. Magis nullius interest quam tuâ, T. Otaci-
 li, non imponi cervicibus tuis onus, sub quo conci-
 das.

das. Ego magnopere suadeo, eodem animo, quo, si flantibus vobis in acie armatis, repente diligendi duo imperatores essent, quorum ductu atque auspicio similares, hodiè quoque consules crederis, quibus sacramenta liberi vestri dicant, ad quorum edictum convenient, sub quorum tutela atque cura militent. Lacus Trasimenus & Cannæ, tristia ad recordationem exempla, sed ad præcavendum simile, utiles documenta sunt.

ORATIO T. GRACCHI AD MILITES.

ARGUMENTUM.

Ad Beneventum T. Gracchus in castris legiones magistrum ex parte Volonum servorum habebat, inter quas cum forte quæri audiret quando libertate donarentur; missis ad senatum bac de re litteris, quibus eorum fortitudinem laudabat, impetravit, ut, quod è Repub. videretur, faceret. Quod cum ab ipso referente audiret, liberas item se facturum qui egregie pugnassent, diceret, nihil quam in hostem pugnare malebant: adiu libertatis dulcedo eis mordebat. Cum vero eorum qualior nulla legio cum hoste congreessa, motu parco, collocet, qui non procul a castris aberat, cepisset, postero tamen die inde accitus cum castris libertate doneret. Cōmōdū inde adoratā, ita eis qui secesserent, se multitudinum prouidioravit.

*P*riusquam omnes jure libertatis sequerentur, neminem noti fenni nos ignavi militis novissim vobis. Nunc exsolatae iam: sicut publica, ne differimur omne virtutis ignavissimus perem, nomine eorum, qui detrectatae pugnare memores secesserent paulo ante fecerunt, referri ad me jubebat: circostans fugatos jurojurando adigam, nisi quibus moribus causa erit, non aliter, quam flantes cibos perunque, quoad stipendia facient, capturos esse. Hanc multitudinem ita nōquo animo feretis, si reputabitis, militi ignavissimi noti leviora vos designari potuisse.

*ORATIO
LE PENIA EBI PRAEPECTI præsidii Romanorum Dñe,
quæ suos exhortatur.*

ARGU-

ARGUMENTUM.

E. Pinarius Enna præsidit Romanorum præstus, præsidium Murgantia ab incolis proditum oppressumque audiens, diligenter videbat, ne Ennenses quoque præsidium, cuius erat præstus, prodere atque opprimere possent. Iuvare nonnihil de proditione cum Himilcone pacâ audiebat, cum, reposcentibus Ennensibus claves portarum civitatis, pertinaciter negat se daturum. Si cum nullâ ratione parvumque se posse viderent, ut redderentur, vinerat aliquam suæ libertatis se quæsitos denuntiant. Tum Pinarius sibi concilium dari populi postulat, ut sisest, utrum paucorum, an universæ civitatis, ea denuntiata forent. Consensu itaque omnium egeio in posterum diem edicitur. Ipse ex eo colloquio in arcem receptus, ita suorum animos in diem posterum comparat.

CRedo ego vos audisse milites, quemadmodum præfida Romana ab Siculis circumventata & oppressa sunt per hos dies. Eam vos fraudem Deum primo benignitate, dein vestram ipsi virtute dies noctesque perstando ac per vigiliando in armis, vitalis, utinam reliquum tempus nec patiendo insanda, nec faciendo, traduci possit. Hæc occulta fraude cautio est, quâ quia adhuc minus cuiquam succedit, aperiè ac propalam claves portarum reposcunt; quas simul ut tradiderimus, Carthaginensium extemplo Enna erit, sœdiisque hic trucidabimur, quam Murgantia præsidium interfictum est. Noctem usam ægræ ad consultandum sumpsi, quâ vos certiores pericoli instantis facerem. Oriâ luce concionem habitari sunt ad criminandum me concitandumque in vos populum, itaque crastino die, aut vestro, aut Ennensium sanguine Enna inondabitur, nec præoccupati, peculii; nec occupantes, periculi quicquam habebitis, qui prior strinxerit ferrum, ejus victoria erit. Intenti ergo omnes, armataque signum expectabitis, ego in concione ero: & tempus, quoad omnia instructa sunt, loquendo aluscandoque traham. Cum togâ signum dedero, tum mibi undique clamore sublato turbam invadite, ac sternite omnia ferræ: & cavete, ne quisquam exiis supersit, à quibus aut via aut fratre timeri possit. Vos, Ceres mater ac Proserpina,

serpina, precor, cæterique superi inferique Dii, qui hanc urbem, hos sacratos lacos lucosque colitis, ut ita nobis volentes propitii additis, si vitandæ, non inferendæ fraudis causâ hoc consilii capimus. Pluribus vos (milites) hortarer, si cum armatis dimicatio futura esset, inermes, incrotos ad satietatem trucidabitis. Et consulis castra in propinquo sunt, nequid ab Himilcone & Carthaginiensibus timeri possit.

Ex vicesimo quinto libro ab urbe conditâ.

ORATIO

RELEGATORUM MILITUM ad M. Marcellum de mutatione conditionis.

ARGUMENTUM.

Milites vos, qui Cannensi cladi superfuerant, senatus in Siciliam ad militandum, quoad Punicum bellum finitum esset, non redituros Romanam, relegaverat. Ita dum P. Lentulo militant, ab eo impetrant, ut primores equitum centurionumque in hyberna ad M. Marcellum mittentur, quâ de conditione atque fortunâ conquererentur. Ex his unus, potestate dicendi factâ, in hac verba causam egit.

Consulem te, M. Marcelli, in Italiam adiissemus, cùm primum de nobis, et si non iniquum, certe triste senatusconsultum factum est: nisi hoc sperassemus, in provinciam nos morte regum turbatam ad grave bellum adversus Sicos simul Pœnosque mitti, & sanguine nostro vulneribusque magistratibus satisfacturos esse: sicut patrum memoriâ qui capui à Pyrrho ad Heracleam erant, adversus Pyrrhum ipsum pugnantes satisfecerunt. Quanquam quod ob meritum nostrum successuissis, P. C. nobis, aut successeris? Ambos mihi consules, & universum senatum intueri video, cùm te, M. Marcelli, intueror: quem si ad Cannas consulem haboissimus, melior & Reipub. & nostra fortuna esset. Sine, quæso, priusquam de conditione nostrâ queror, noxam, cuius arguimus, nos purgare. Si non Deum ira nec fato (cujus lege immobius rerum humanarum ordo seritur) sed culpâ perimus ad Cannas; cuius tandem ea culpa fuit? militum, an imperatorum? Evidem miles nihil

nihil unquam dicam de imperatore meo, evi præferim sciam gratias à senatu actas, quod non desperavit de Repub. cui post fugam actam ut per annos onnes prioratim imperium. Cæteros item ex reliquiis clades ejus, quos tribunes militum habuimus, honores petere & gerere, & provincias obtainere audivimus. An yobis vestrisque liberia ignoscias facile, P. Q. in hæc vilia capita saevitis? & consuli primoribusque aliis civitatis fugera, cum spes alia nulla esse, turpe non fuit; milites quoque mortuorum in aciem misisti? Ad Alliam propè omnis exercitus fugit: ad Fureulas Caudinas, ne expertus quidem certamen, arma tradidit hosti, (ut alias pudendas clades exercitum raseam) tamen tantum absuit ab eo, ut ultra ignominia iis exercitibus inureretur, ut & urba Roma per eum exercitum, qui ab Allia Veias transfugera, recuperaretur, & Caudinæ legiones, quæ sine armis redierant Romam, armatae remissa in Samnum, tandem illum hostem sub jugum miserint, qui hac suâ ignominia lætatus fuerat. Cannensem vero quisquam exercitum fugæ aut pavoris infimolare potest, ubi plus quinquaginta milia hominum ceciderunt, unde consul cum equitibus quinquaginta fugit? unde nemo superest, nisi quem hostis cædendo fessus reliquit? Cum captivis redemptio negabatur, nos vulgo homines laudabant, quod Reipub. nos servassimus, quod ad consulem Venusiam redissimus, & speciem jutti exercitus facissemus. Nunc deterriore conditione sumus, quam apud patres nostros fuerant captivi, quippe illis arma tantum atque ordo militandi, locusque, in quo tenderent, in casulis est mutatus, que tamen semel navata Reipub. opera, & uno felici prælio recuperarunt. Nemo eorum relegatus in exsilium est: nemini spes emerendi stipendia adempta est: hostis denique est datus, cum quo dimicantes, aut vitam semel aut ignominiam finirent. Nos, quibus (nisi quod commisimus, ut quisquam ex Cannensi acie miles Romanus superesset) nihil objici potest; non solum à patria procul Italiamque, sed ab hoste etiam relegati sumus, ubi beneficimus in exilio; nequa spes, nequa occasio abolendis ignominiae, nequa placandas civium iras, nequa denique bene moriendi sit. Neque ignominia

finem, nec virtutis primum petimus, modò experiri animum, & virtutem exercere licet, laborem & periculum perimus, ut virorum, et militum officio fungamur. Bellum in Siciliâ jam alterum annum ingenti dimications geritur: urbes alias Pœnus, alias Romanus expugnat: peditum & equitum acies concurrunt: ad Syracusas terrâ manique res geritur: clamorem pugnantum, crepitumque armorum exaudimus, resiles ipsi ac fegnes; tanquam nec arma nec manus habeamus. Servorum Legionibus T. Sempronius Consul toties jam cum hoste agens collatis pugnavit. Operæ primum habent libertatem, civitatemque. Pro servis saltum ad hoc bellum empis nobis simul congrederi cum hoste licet, & pugnando quicquid libertatem. Vis tu mari, vis terrâ, vis acie, vis urbibus oppugnandis experiri virtutem? Asperima quæque ad laborem periculumque depositum; ut quod ad Cannas factendum fuit, quam primum fuit: quoniam quicquid posita viximus, id omne destinatum ignominia est.

ORATIO

SYRACUSANORUM ad Marcellum de ditione.

ARGUMENTUM.

Syracusani, Hippocrate interfecto, Epicyde ab Syracusis intercluso, occisis item praefectis Epicydis: tempus venisse rati Romanis se reconciliandi, legatos de ditione ad Marcellum mittunt. Legati rem ita apud Marcellum egerunt.

Negre primo Syracusani à vobis defecimus, sed Hieronymus; nequaquam tam in vos impius, quam in nos: nec posse pacem tyranni cede compositam Syracusanus quisquam, sed satellites regii Hippocrates atque Epicydes, oppressis nobis hinc meru, hinc fraude, turbaverunt, nec quisquam dicere potest, aliquando nobis libertatis tempus suisse, quod pacis vobiscum non fuerit. Nunc certe cede eorum, qui oppressis tenebant Syracusas, cum primum arbitrii nostri esse cœpimus, exemplo venimus ad tradenda armis, dedendas nos, urbem, munera; nullam recusandam fortunam, quæ imposita à vobis inerit. Gloriam capte nobilissima pulcherrimæ quæ

que urbis Græcarum Dii tibi dederunt, Marcellæ, quicquid unquam terrâ inscripsit memorandum gessimus, id tuj triumphi titulo accedit. Namene credi malis, quanta urba à te capta sit, quâm posteris quoque eam spectaculo esse, quo quisquis terrâ, quisquis mari venerit, nunc nostra de Atheniensibus Carthaginensibusque trophæa, nunc tua de nobis ostendat, incolumesque Syracusas familiæ vestre, sub clientelâ dominis Marcellorum turelâque habendas tradas, ne plus apud vos Hieronymi quâm Hieronis memoria momenti faciat. Diutius ille multò amicus fuit quâm hic hostis: & illius etiam benefacta persensuisti, hujus amentia ad perniciem tantum ipsius valuit.

O R A T I O

L. MARTII, quâ suos milites exhortatur.

A R G U M E N T U M.

L. Martius eques Romanus erat, sub Cp. Scipionis disciplina multis annis eruditus, ad quem, casis duabus Scipionibus, milites suis duce imperii sumptam detulerant. Is Adrenalem venire ad delendas exercitus Romani reliquias cum audiret, milites alios alia voce Scipionum mortem deplorantes incropsans, quod non aliter quâm omniurum ritu fierent, ita inflammati, ut armis sumptis in hastis incompositâ præ fiducia venientem, velut rebis accensi incurserent. Ac eo ipso concusus jam eorum impetuosus atque impetus hostis non sustinens, fugâ elabebatur, cum Martius suis insequentes remoratur, dæsa fugo acceptus. Hostes bac suzâ nibilis diligentiores intentioraque, reliquias tantum duorum exercitum delectorum rati, nec flaciones in casulis habebant, nec vigilarum ordinav. Quis ad Martio explorata fuerit, tum dumrum iuriis consilium opus in casula boarium irrumpandi; vacatque cuiusvis ita militum animas præparauit.

*V*EL mea erga imperatores nostros vivos mortuos, que pietas, vel pietatis omnium nostrum, militum fortuna, fidem cuivis facere potest, militi hoc imperio, ut omniem iudicio vestro, non re ipsa gravis ac judicium effe. Quo enim tempore, nisi metus maxima corporis faciat?

faceret, vix ita compos mei esset, ut aliqua solatia
 invenire aegro animo possem, cogor vestram omnium
 vicem (quod difficultatum in luctu est) unus consulere,
 & ne tum quidem, ubi, quonam modo has reliquias
 duorum exercituum patris conservare possim, cogitan-
 dum est, avertire animum ab affido, macore liber.
 Praeterea enim acerba memoria: & Scipiones me ambo
 dies noctesque curis insomniisque agitant, & excitant
 saepe somno: neu se, neu invictos per octo annos in his
 terris milites suos, commilitones vestros, neu Rempub.
 patiar inultam, & suam disciplinam suaque instituta
 requi jubent. Et ut imperiis vivorum nemo obedientior
 me uno fuerit: ita post mortem suam quod quaque in
 re facturos illos fuisse maxime censem, id optimum
 ducere vos quoque velim, milites: non lamentis lacry-
 misque tanquam extintos prosequi, (*vivum vigentque
 sum rerum gestarum*) sed quotiescumque occurret memo-
 ria illorum, velut si adhortantes signumque dantes vi-
 vestis eos, ita prælia inire. Nec alia proœctio species
 hesterno die oculis animisque vestris oblata memorabile
 illud edidit prælium: quo documentum dedisti hosti-
 bus, non cum Scipionibus extinctum esse nomen Ro-
 manum: & cujus populi vis atque virtus non obruta sit
 Cannensi clade, ex omni proœctio saevitâ fortunæ emer-
 satam esse. Nunc qui tantum ausi estis sponte vestrâ,
 experiri libet, quantum audeatis duce ventro authore, non
 enim hesterno die, cum signum receptui dedi, sequenti-
 bus effusè vobis turbatum hostem, frangere audaciam
 vestram, sed differre in majorem gloriam atque opportu-
 nitatem volui: ut postmodum præparati incavtos, ar-
 mati lueres, atque etiam soplitos, per occasionem aggredi
 possetis. Nec hujus occasionis spem, milites, sortè
 semero, sed ex re ipsâ conceptam habeo. A vobis quo-
 que proœcto quisquerat, quonam modo pauci à mul-
 tis, victi à victoribus castra totati fitis; nihil aliud re-
 spondeatis, quam id ipsum timentes vos, omnia & ope-
 ribus firmata habuissis, & ipsos paratos instructosque fuisse.
 Et ita in rei habet: ad id, quod ne timeatur, fortuna
 facit, minime tuti sunt homines: quia quod neglexeris,
 minime atque apertum habras. Nihil omnium præc-
 minus

minus metuant hostes, quām ne obsecū modo ipsi atque oppugnati, castra sua ulro oppugnemus. Audeamus, quod credi non potest auros nos, eo ipso, quod difficultum videtur, facillimum erit. Tertiā vigiliā noctis silenti agmine ducam vos, exploratum habeo, non vigiliarum ordinem, non stationes justas esse. Clamor in portis auditus, & primus impetus castra ceperit. Tum inter torpidos somno, paventesque ad nec opinatum tumultum, & inertes in cubilibus suis oppressos, illa cædes edatur, à quā vos hæcerno die revocatos agro ferabatis. Scio audax videri consilium: sed in rebus asperis & tenui spe, fortissima quæque consilia tutissima sunt, quia si in occasionis momento, cuius prætervolat opportunitas, cunctatus paulum fueris, nequitquam max omissem quara. Unus exercitus in propinquō est: duo haud procul absunt, nunc aggredientibus aliqua spes est: & jam tentatis vestras atque illorum vires. Si diem proferimus & hæcerno eruptionis famā contenti desierimus, perioulum est, ne omnes duces omnesque copias conveniant. Tres deinde duces, tres exercitus sublubebimus hostiam, quos C. Scipio incolumi exercita non sustinuit. Ut dividendo copias periere duces nostri, ita separati ac divisi opprimi possunt hostes, alia belli gerendi via nulla est, prouide nihil præter noctis proximæ opportunitatem expediemus. Ite, Diis bene juvantibus, corpora curate, ut integri vigentesque eodem animo in castra hostium irrumpatis, quo vestra tutati efficiatis.

Ex vicesimo sexto libro ab urbe conditâ.

O R A T I O

VIBII VIRII CAMPANI ad Campanos, quā ne se dedant Romanis, dissuader.

Annibal, cùm nec Capuam propter obfisionem Romanorum venire posset, nec hostes congregari vellent: consilium Romæ obfendere, quod jam diu animo conceperat, perficere placuit. Interim longâ obfiane defatigati Campani, maxime transflugiarum supplicio, consilium inibant dedendæ Romanis Capuæ: Ac, cùm bac de re sententiam unius rogarentur, Vibius Virius, qui auctor fuerat defensionis

*sitionis ab Romanis, rogatus sententiam, ita Campanoram
animos à deditione avertere conabatur.*

QUID vero eam deditonem fore confitis, quā quondam, ut aduersus Samnites auxilium impetraremus, nos nostraque omnia Romanis dedimus? Jam è memoria excessit, quo tempore, & in quā fortunā à populo Romano defeccerimus? jam, quemadmodum in deditione præsidium, quod poterat emitte, per cruciatum & ad consumeliam necaverimus? quoties in obſidentes, quem inimicē eruperimus? castra oppugnaverimus? Annibalem vocaverimus ad opprimendos eos? hoc quod reuentissimum est, ad oppugnandam Romanam hinc eum miserimus? Age contra, quis illi infelix in nos fecerit, repetite: ut, ex eo quid speratis, habeatis. Cum hostis alienigena in Italia esset, & Annibal hostis, & cuncta bello ardeant, omnis omnibus, omisso ipso Annibale, nubes consules & duos consularios exercitus ad Capuam oppugnandum miserunt. Alterum annum circumvallato inclusosque nos fame macerant; & ipsi nobiscum ultima pericula, gravissimos labores perpeſi: circa vallum ac fossas ſepe trucidati, & propè ad extremum castris exti. Sed omitto hac. *Vetus atque uſitata res eſt, in oppugnandis hostiis urbe labores ac pericula pati, illud ſtue atque adi exercitabilis indicium eſt.* Annibal ingentilis copiis peditum equitumque castra oppugnavit, & ex parte cepit: tanto periculo nihil moti sunt ab obſidione. Profectus trans Vulturnum, peruſit Calenus agram: nihil tantā ſociorum clade avocati ſunt. Ad ipsam urbem Romam infeſta ſigia ſorri jussit: eam quoque tempeſtatem ſpreverupt. Transgreditus Anienem, tria milia passuum ab urbe caſtra poſuit: poſtremo ad moenia ipsa & ad portas acceſſit. Romanos le adempturum eis, niſi omiſſerent Capuam, ostendit, & non omiſſerunt. Feras deſtitas exco impetu ac rabi concitatas, ſi ad cubilia & caſtulas earum ire pergyas, ad opem ſuas ferendam avertias: Romanos Romā circumſuſā, coniuges, liberi, quorum ploratus hic quoque prop̄ exaudiebantur, arce, jaci, Deum delubra, ſepulcra majorum uulsa, temerata atque violata, à Oppido non, avertitum, ſanta uoiditas ſuppliciū expetendi, tanta

tanta fanguinis nostri bewiendi est fatus. Nec injuria forsan: nos quoque idem fecissemus, si data fortuna esset. Itaque quando aliter Deus immortalibus visum est, cum mortem ne recusare quidem debeam: cruciatus contumeliasque quas sperat hostis, dum liber, dum mei potens sum, evadere morte, præterquam honesta, etiam leni possum. Non video App. Clodium & Q. Fulvium, Victoria insolenti submixos: neque vincitus per urbem Romanam triumphi spectaculum trahar, ut deinde in carcere, aut ad palum deligatos, lacerato virginis tergo, cervicem secari Romane objiciam: nec dirui incendique partiam video: nec rapi ad stuprum matres Campanas, virginesque, & ingenuos patros. Albam, unde ipsi oriundi erant, & fundamentis prouerunt, ne stirps, ne memoria originem suarum extaret: nedum eos Capua: pars pro credam, cui infestiores, quam Carthagini, sunt. Itaque quibus vestrum ante facio cedere, quam haec tot & tam acerba video: in animo est, his apud me hodiè epulæ instructæ parataque sunt. Satiatis vino ciboque poculum idem, quod mihi datum fuerit, circumseretur. Ea potio corpora a cruciato, animum a contumelii, oculos, aures, a videndis audiendisque omnibus acerbis indignisque, quos matent victos, vindicabit, postea parati erunt, qui magno rogo in proposito zedium accensio corpora exanimis injiciant. Haec una via & honesta & libera ad mortem, & ipsi virtutem mirabuntur boſtes, & Annibal fortes socios sciet ab Ie desertos ac proditos esse.

O R A T I O

M. MARCELLI ad P. C. se aduersus Syracusanos oratores defendantis.

A R G U M E N T U M.

Missi erant Romani à Syracusantib[us] oratores, qui de injuriis illatis à Marcello, cum Syracusas cepit, conquererentur. Intronis in sumam, inter alia etiam illud objiciebant, quod Syracusas vi & armis, quam deditonem capere maluerint: principes eti causis ad se missos saepè aversari, et infideliter renegari: capitam urbem spoliasset: mercenariisque diripiisse & facta deum usurpiasset: bona singulis

gulis admissit. De his quæstis Marcello præfatus, quæ
julii abirent, à Marcello revocari sunt, quibus præfatu-
bus, ita ut sequitur, se defendit.

NON adeo maiestatis populi Romani imperiique hu-
jus oblitus sum, P. C. ut si de meo crimine am-
bigeretur, consul dicturus causam, accusantibus Gracis,
fuerim. Sed non quid ego fecerim, an disputationem
venit (nam, quicquid in hostibus feci, ius belli defendit)
sed quid illi pati debuerint, qui si non fecerunt hostes, ni-
hil interest, nunc, an vivo Hierone, Syracusus violave-
rim. Sin autem desciverunt, legatos nostros ferro at-
que armis petierunt, urbem ac moenia clauerunt, exer-
citumque Carthaginensium adversus nos totati sunt;
quis passos esse hostilia, cum fecerint, indignatur? Tra-
dentes urbem principes Syracusanorum, aversatus sum:
Eboin & Mericum Hispanum, quibus tantam nem crede-
rem, potiores habui. Non etsi extremi Syracusanorum,
quippe qui aliis humilitatem objiciatis. Quis est vel-
lum, qui se mihi portas aperturum, qui armatos milie-
tes meos in urbem accepturum promiserit? Odisisti, &
exsecramini eos, qui fecerunt, & ne hic quidem contu-
meliis in eos dicendis parcitis: tantum abesi, ut & ipsi
tale quicquam facturi fueritis. Ipsa humilitas eorum,
P. C. quam illi objiciunt, maximo argumento est, me
neminem, qui navatam operam Reipublice nostræ velit,
adversatum esse. Et antequam ob siderem Syracusas, nunc
legatis mittendis, nunc ad colloquium eundo, tentavi
pacem: & posteaquam neque legatos violandi verecun-
dia erat, nec mihi ipse congresso ad portas cum principi-
bus responsum dabatur, multis terrâ marique exhaustis
laboribus, tandem vi atque armis, Syracusas cepi. Quæ
captis acciderint, apud Annibalem & Carthaginenses vic-
torisque ipsius quam apud victoris populi Romani sebi-
tum, querentur. Ego P. C. Syracusas spoliatas si ne-
gaturus essem; nunquam spolijs eorum urbem Romanam
exornarem, quæ autem singulis viator aut ademi, aut
dedi; cum belli iore, cum ex eiusque merito, satis scio
me fecisse. Ea vos rata habeatis. P. C. necne, magis
Reipub. interest, quam p̄s. Mea quippe idea exoluta
est:

est: ad Rempub. pertinet, acta mea rescindendo, alios in posterum seigniores duces faciat. Et quoniam coram, & Siculorum, & mea verba auditis P. C. simul templo excedemus, ut me absente liberius consuli senatus possit.

O R A T I O

P. Scipionis ad veteres milites.

A R G U M E N T U M

P. Scipionis, cuius pater atque patruus in Hispaniā interfici fuerant, omnium centuriarum tribuumve consueta ante quartum & vicefimum annum ad bellum Hispanicum imperator delectus erat. Jam vero ad id tempus veteris exercitus patris atque patruis in Hispaniā manerat: ad quem Tartesana primo vere veniens, cum Iberum tricentiorum esset, ita quis exercitus animos ad bellum præparavat.

NEMO ante me novus imperator militibus suis, prius, quam eorum operā usus esset, gratias agere jure ac merito potuit. Me yobis, priusquam provinciam aut castra viderem, obligavit fortuna; primum, quod eā pietate erga patrem patruumque meum vivos mortuosque fuisti: deinde, quod amissam clade provinciae possessionem, integrum & populo Romano, & successori, mihi virtute vestra obtinuisti. Sed cum jam benignitate Deum id paremus, atque agamus, non ut ipsi maneamus in Hispaniā, sed ne Poeni maneat, nec ut pro ripa Iberi stantes arceamus transitum hostis, sed ut ultra transeamus, transferamusque bellum; vereor, ne cui vestrum majus id audaciusque confillum, quam aut pro memoria cladi nuper acceptarum, aut pro ætate mea videatur. Adversæ pugnæ in Hispaniā, nullius in animo, quam meo, minus oblitterari possunt: quippe cui pater & patruus, intra triginta dierum spatiū, ut aliud super aliud cumularetur familie nostræ funes, interfici sunt. Sed ut familiaris per orbitas ac solitudo frangit animum; ita publica cum fortuna rum virtus, desperata de summa rerum prohibet; eo fato, quo donata nobis fons est, ut magnis omnibus bellis vici vicerimus. Vetera omitto, Porsenam, Gallos, Samnites: à Punicis bel-

belli incipiam. Quot clades, quot duces, quot exercitus
 priore bello amissi sunt? Jam quid hoc de bello memo-
 rem? Omnibus aut ipse adimi cladi bus, aut quibus
 absui, maximè una omnia eas sensi. Trebia, Trasim-
 nus, Cannæ, quid aliud sunt, quam monumenta occiso-
 rum exercituum, consulumque Romanorum? Adde de-
 fectionem Italiam, Sicilim, majoris patrii Sardiniam. Adde
 ultimum terrorem ac pavorem, castra Punica inter
 Anienem & matrem Romanam posita: & visum propè in-
 portis viularem Annibalem. In hac ruinâ rerum stetit una
 integra atque immobilis virtus populi Romani. Hæc omnia
 strata bumi erexit ac sustulit. Vos omnium primi,
 milites, post Cannensem cladem vadenti Allobrogi ad
 Alpes Italianamque (qui si se cum fratre conjunxisset, nul-
 lum jactu nomen esset populi Romani) doctu auspicio-
 que patria mei obstititis, & haec secundus res illas adver-
 ses sustinquerant. Nunc benignitate Deum omnia se-
 cunda, prospera, indies latiora ac meliora id Italia Sic-
 illaque geruntur. In Siciliâ Syracusæ, Agrigentomque
 caput, pulsi toti insulae hostes, receptaque provincia in
 ditionem populi Romani est. In Italiam Arpi recepti,
 Capua caput. Ita dimicat ab urbe Româ tristis fuga
 exercitus Annibal, in extremum angulum agri Bruttii
 compulitus; nihil jam magis pretior Deos, quid ut
 incolum cedere, aique abire ex hostium terra liceat.
 Quid igitur minus conveniat, milites, quam cum aliæ
 super alias clades cumularentur, ac Dii prope ipsi cum
 Annibale starent, vos hic cum parentibus meis (sequen-
 tur enim ipsi etiam honore nominis) sustinuisse laban-
 tem fortunam populi Romani: nunc eisdem quia illic
 omnia secunda, itaque sunt, animis delitare? Nuper
 quoque quæ acciderant, prioram tam sine meo luctu,
 quam vestro, transflent! Nunc Dii immortales imperii
 Romani praefides, qui centuris omnibus, ut mihi impe-
 riuum juberent dari, fuere noctores, iidem auguriis auspi-
 cisque & por nocternos etiam visus omnia lata &
 prospera portendunt. Animus quoque meus, maximus
 mihi ad hoc tempus vates, præfigit, nostram Hispaniam
 esse: brevi extorre hinc omne Punicum nomen, maria
 terraque sedâ fuga impleturam. Quod mens suâ sponte
 divinat,

divinat, idem subſicit ratio: haud fallax: Venati ab iis
ſociis, noſtris ſicem per legatos implorant, tres duces
diſcrepantes, prop̄e ut defacen̄t alii ab aliis, trifariam
exercitus in diſeriflitas regiones diſtraxero. Radem
in illos ingraui fortuna, quæ nuper nos affixit, nam
& defenſor ab ſociis, ut prius ab Celtiberis nos: &
diduxerunt exercitus, quæ pani, patruoque meo, caſu
exitii fuit. *Nec discordia infeſina coire ei in unum finet,*
neque ſinguli nobis reſiſtere poterunt. Vos modo, milites,
favete nomini Scipionum, ſoboli imperatorum veftrorum,
velut aciſis rebr̄eſcenti ſtr̄pibas. Agite milites vetera,
novum exercitum, novumque ducem tradiſcite Iberum,
tradiſcite in terras cum multis fortibus faciliſ ſapo à vobis
peragratas. Brevi faciam, ut quemadmodum nunc noſci-
tatis in me patris patruoque ſimilitudinem oris vultusque,
liuorientia corporis, ita ingenii, fidei, vietutisque exemplum
expressam ad effigiam nobis reddiam, ut revixiſſi, aut
renatum fibi quisque Scipionem imperatorem dicat.

O R A T I O P. Scipionis ad milites.

A R G U M E N T U M.

*Trajetto Iberis, P. Scipio Carthaginem novam oppugnare
ſtatoris: jamque ab iā non ita longum iter aberat,
cum inſectis omnibus, præter unam Læliam, quo profectiſſi
parati, coniuncte adiutoriū, ad oppugnationem audiebā
milites iubatatuſi. q. b.*

Aduerbi unam oppugnandas, si quis vos adiutoriū
credidit, in magis operi veftri, quām emolumentū
racionem exadiam, milites, habet. Oppugnabitis enim
vix mēſis unius urbis, ſed in una urbe univerſam
ceperitis Hispaniam. Hic ſunt obſides omnium nobilium
regum populorumque: qui ſimilis in potestate veftrā
erunt, exemplio omnium, quæ nunc ſub Carthaginibus
ſunt, in diſtione trident. Hic pecunia omnis hostiū,
ſic quæ noſque illi genere bellum poffant, quippe qui mor-
cenarios exercitūt alant: & quæ nobis maximo uſu ad
conciliandas

conciliando animo barbarorum erit. Hic tormenta, armis, armamenta, & omnis apparatus belli est; quæ simul de vos instruet, & hostes mudabit. Potiemur præterea cùm pulcherrimâ opulentissimâque urbe, tum opportunitissimâ portu egregio, unde terrâ marique, quæ bellî usus poscunt, suppedientur; quæ cùm magna ipsi habebimus, tum dampferimus hostibus multo majos. *Hez illis arx, hac berorum, ararium, armamentarium, hac annum rurum recipiendum est: Hinc rectos in Africam cursus est: huc uno inter Pyrenæos & Gades statio; hinc omni Hispania imminent Africa. Sed quoniam vos instructos & ordinatos cognoscet, ad Carthaginem novam oppugnandum totis viribus & bono animo transeamus.*

O R A T I O

P. ORATIONE ad Luceum Cæliberorum principem,
cùm ei sponsam reddidit.

A R G U M E N T U M.

Hoc ad priorem orationem pertinet. Capit. Carthaginem novâ, cùm inter recensendos, obfides nomina civitatum acciperet Scipio, missa nuntiis admonebat obfidum parentes, ut ad suos quisque recipiendos Carthaginem venirent. Adducta ad eum tum fuit adulta virgo eximia atque spectata formâ: ex quâ percontatus ipso patrâ. Et parentes, cùm acciperet, eam despousatam Luceo adolescenti Cæliberorum principi, exemplo parentes sponsumque acciri jubet. Ubi primum sponsus venit, hoc cum sermone alloquitur.

JUvenis juvenem appello: quo minus sit inter nos hujus sermonis verecundia. Ego, cùm sponsa tua capta à militibus nostris ad me deducis esset, audiremque tam tibi cordi ossa, & forma facies fidam, quia ipse, si fruicueret hunc statim (præfertim recte) legitimo amore, & non Respub. animum nostrum decupasset, veniam mihi dari sponsam impensis amanti velle: tuo, cuius possum, amori faveo. Fuit sponsa tua apud me râdem, quâ apud socios tuos parentesque tuos verecundiâ: servata tibi est, ut inviolatum & dignum me teque dari tibi donum posset. Hanc mercedem, unam pro eo munere, pacifcor;

pacis; amicus populo Romano sis: & si me viram bonum credis esse, quales patrem patruumque meum jam ante hæc gentes norant, scias multis nostri similes in civitate Romanâ esse: nec ollum in terris populum hodie dici posse, quem minus tibi hostem quisque esse velis, aut amicum malis.

Ex vicefimo septimo libro ab urbe conditâ.

ORATIO

M. MARCELLI AD SUOS.

ARGUMENTUM.

Canufios Annibal ad defectionem sollicitans, cùm Marcellum adversus se contendere audiret, tum castra inde movere cœpit. Marcellus eum brevi intervallo consequutus, tandem nibil magis quam justum prælium detrectantem, ad id, quod vitabat, certamen traxit. Vesperi congressos, æquo marte nox diremit. Postero die utrinque concursum est: fusi Romani primum, deinde fugati cœsis millibus duobus & septingentis. Ex eâ pugnâ qui restiterant, in castra receptos Marcellus ita objurgavit.

DILIS immortalibus, ut in tali re, laudes gratesque ago, quod victor hostis, cum tanto pavore incidentibus vobis in vallum portasque, non ipsa castra est aggressus. Deseruissetis profecto eodem terrore castra, quo omisisti pugnam. Qui pavor hic? qui terror? quæ repente, qui, & cum quibus pugnaretis, oblivio animos cepit? nempe idem sunt ii hostes, quos vincendo & victos sequendo priorem æstatem absumpisti: quibus dies noctesque fugientibus per hos dies institisti: quos levibus præliis fatigasti, quos hesterno die nec iter facere, nec castra ponere passi estis. Omitto ea quibus gloriaris potestis: & cujus ipsius pudere ac pœnitere vos oportet, referam, nempe æquis manibus hesterna die diremisti pugnam. Quid hæc nox, quid hæc dies attulit? vestre his copiæ imminutæ sunt? an illorum auctæ? Non equidem mihi cum exercitu meo loqui videor, nec cum Romanis militibus: corpora tantum atque arma eadem sunt. At, si eosdem animos habuissetis, terga vestra

vestra vidisset hostis? signa alicui manipulo, aut cohorti
abstulisset? non adhuc casis Romanis legionibus gloria-
batur, vos illi hodierno die primum fugati exercitus
dedistis decus.

ORATIO

ANNEBALIS AD SVOS.

ARGUMENTUM.

Hoc cum proximo conjunctum est. Milites cum jure se à
Martello objurgatos inteligerent, clamore sublato preca-
bantur atque orabant, ut ejus modo pugnæ gratiam fa-
teret: ita, ubi vellent, militum suorum animos experturum.
Tum Mancollus in atrium eis se eductarum postero die dicit,
ubi vicitores posui quām vidi. veriam impetrare. Postero
die, ut jussi erant, armati conveniunt. Quod ubi ad Anni-
balem allatum est, tum in hac verba suos præparauit.

CUM eo nimicrum hostis res est, qui nec danam nec
malam ferre fortunam posset. Seu vicit, ferociter instat
victis: seu vicitur est, instaurat cum vitoribus certamen.

Ex vicefimo octavo libro ab urbe conditâ.

ORATIO

P. SCIPIONIS AD MILITES.

ARGUMENTUM.

Suerone ad praesidium octo millia militum relicta traxit: il-
lum primum licentia ex diuino otio collecta, deinde
audita morte (inertis autboribus) Scipionis imperatoris,
seditionem movent. Ac primum tribunos, cum vide-
rent non modo in sententiam suam non descendere velle,
sed illi, quæ conabantur, obviam ire, ex castris fugant.
Tum ad principes seditionis gregarios milites C. Albium
Calenum, & C. Atrium Umbrum, communis consensu,
imperii summam deferunt: qui tribunitiis ornamenti
non contenti, summi etiam magistratus insignia, ut fasces,
ut securi, assumunt. Non ita multo post nuntii certi
& vivere Scipionem, & valere afferunt: quæ res
ita omnium animos discruciat, ut jam imperatores ipsi
sua insignia exhiberent: vulgi tantum jacaret id
facium

factum est, quod non ad diem ipsum stipula data esset impensa essent. Carthaginem deinde intercessi aliquot diebus seditionis omnes ingressi, postero die vocati ad concionem à Scipione, hac contumis reprobati sunt; duces & ambores capitali supplicio damnati.

Nunquam mihi defuturam orationem, quā exercitum meum alloquerer, credidi: non quod verba unquam potius, quam res, exercuerim: sed quia propè à pueritiae in castris habitus, assueveram militaribus ingenuis. Ad vos quemadmodum loquar, nec consilium, nec oratio suppeditat; quos nec quo nomine quidem appellare debeam, scio. Cives? qui à patriā vestrā decisib[us]: an milites? qui imperium auspiciūmque abhuiſſis, sacramenti religiosem rupistiſſis. Hostes? corpora, ora, vestitum habitum civism agnoscet, sed[ia], silla, consilia, animos boſtium videt. Quid enim vos, niſi quod Hiergetes & Lacetani, aut opaſtis atiud, aut speratis? Et illi tamen Mandonium atque Indibilem, regiae nobilitatis vires, duces furoris sequuti sunt; vos auspiciūm & imperium ad Umbrum Atrium, & Calenum Albiūm, detolistiſſis. Negate vos id omnes feciſſe, aut factum voluisse, milites, paucorum cum furorem atque amentiam esse. Libenter credam negantibus, nec enim ea sunt commissa, quae vulgata in omnem exercitum sine pia- culis ingentibus expiari possent. Invitus ea, tanquam vulnera, attingo. sed, niſi tacita tractataque, sanari non possunt. Eqaudem, pulchra Hispaniā Carthaginensibus, nullum locum in totā provinciā, nullos homines crederebāt esse, ubi vita invisa esset mea, sic me non solum adversus socios gesseram, sed etiam aduersus hostes. In castris enī meis, (quantum me opinio ſefelit!) fama mortis meæ non accepta ſolum, sed etiam expedita eſt. Non quod ego vulgari facinus per omnes volim: (eqaudem ſi totum exercitum meum mortem mihi optasse cederem, hic statim ante oculos vestros morerer: nec me vita juvare invisa civibus & militibus meis) sed malitudo omnes, ſicut natura mari, per ſe immobilis eſt, venti & aures cident; ita aut tranquillum aut procelle in vobis ſunt: cufa aliquid origo omnis furoris peneſ auto-

vos estis: vos contagione insanitis. Quid mihi ne hodie
 quidem scire videmini, quo amentiae progressi sitis: quid
 facinoris in me, quid in patriam, parentesque ac liberos,
 quid in Deos sacramentum testes, quid adversus auspicia,
 sub quibus militatis, quid adversus morem militiae disci-
 plinamque majorum, quid adversus summi imperii ma-
 jestatem ausi sitis. De me ipso ratoe: teme e' potius,
 quam avidè, credideritis: denique ego sum, cuius imperii
 tædere exercitum minimè mirandum sit. Patria quid
 de vobis meruerat, quam, cum Mandonio & Indibili
 consociando consilia prodebatis? Quid populos Roma-
 nos, cum imperium ablatum ab tribunis suffragio populi
 tressis, ad homines privatos detulisti? cum eo ipso non
 contenti, si pro tribunis illos haberetis, fasces, impera-
 toris vestri ad eos, quibus servus, cui imperarent, nun-
 quam fuerat, Romanus exercitus detulisti. In prætorio
 tetenderunt Albius & Atrius: classicom apud eos cecinit:
 signum ab iis petitum est: sedetur in tribunali pro-
 consulis P. Scipionis: lictor apparuit: Submovente
 eo incesserunt, fasces cum securibus prælati sunt. Lapi-
 des pluere, & fulmina jaci de celo, & insuetos foetus
 animalia edere, vos portenta esse putatis: hoc est por-
 tentum, quod nullis hostiis, nullis supplicationibus, sine
 fanguine eorum, qui tantum facinus ausi sunt, expiari
 posse. Atque ego, (quoniam nullum scelus rationem
 habet) tamen ut in te nefariâ, quæ mens, quod con-
 filium vestrum fuerit, scire velim. Rhegium quondam
 in præsidium missa legio, interfictis per scelus principibus
 civitatis, urbem opulentam per decem annos tenuit
 propter quod facinus tota legio, millia hominum qua-
 tuor, in foro Romæ securi percussa sunt. Illi tamen,
 non Atrium Umbrum, semilixam, nominis etiam abo-
 minandi ducem, sed Decium Jubellum tribunum mili-
 tum sequuti sunt: nec cum Pyrrho, nec cum Samnitibus
 aut Lucanis, hostibus populi Romani, se conjunxerant,
 vos cum Mandonio & Indibili consilia communicavistis,
 & arma consociaturi fuistis. Illi, sicut Campani Capuam
 Tuscis veteribus cultoribus ademptam, Mamertini in
 Siciliâ Messanam, sic Rhegium habituri perpetuam
 sedem erant: nec populum Romanum, nec socios
 populi

populi Romani ultra lacellitari bello. Sacronemne vos
domicilium habitu eratis? Ubi si vos decadens confestā
provinciā imperator reliquerem, Deum hominomque
fidem implorare debebatis, quod non rediretis ad conjuges
liberosque vestros. Sed hotum quoque memoriam,
sicut patris mei quo, ejaceratis ex animis vestris. Vix
cosilii fecerati, sed non ad ultimum dementis exsequi
volo. Mense vivo, & cetero incolumi exercitu, cum
quo ego die uno Carthaginem copi, cum quo quatuor
imperatores quatuor exercitus Carthaginensem fudi,
fugavi, Hispaniā expuli: vos octo milia hominum, ma-
joris certè omnes pretii, quam Albius & Atrias sunt,
quibus vos subjecisti. Hispaniam provinciam populo Ro-
mano crepturi eratis? Amolior & amoveo nomen meum:
mhi ultra facile creditam mortem meam à vobis viola-
tus sum. Quid? si ego morerer, mecum expiratura Res-
pub. mecum casurum imperium populi Romani erat?
ne istud Jupiter Optimus Maximus fieret; urbem auspi-
cato Diis auctoribus in eternum coeditam, fragili huic
& mortali corpori aqualem esse. Flaminio, Paulo Ämi-
lio, Graccho, Postumio Albius, M. Marcello, T. Q.
Crispino, C. Fulvio, Scipionibus meis, tot tam præclaris
imperatoribus uno bello absumptis superstes est populus
Romanus, eritque, mille aliis nunc ferro, nunc morbo
morientibus: meo unius funere elata Respub. esset? Vos
ipſi hic in Hispaniā, patre & patruo meo, duobus im-
peratoribus interfectis, Septuaginta Martium ducem vobis
adversus exultantes recenti victoriā Poenos delegistis, &
sic loquor, tanquam sine duce Hispaniæ futuræ fuerint.
M. Silanus eodem jure, eodem imperio mecum in
provinciam missas, L. Scipio, frater meus, & C. Lælius
legati, vindices majestatis imperii detinisse? Utrum ex-
ercitus exercitui, an duces ducibus, an dignitas, an
causa comparari poterat? quibus si omnibus superiores
essetis, arma cum Poenis contra patriam, contra cives
vestros ferretis? Africam Italiz, Carthaginem urbi
Romæ imperare vellestis? Quam ob noxam patris?
Coriolanum quondam damnatio injusta, miscrum & indignum
exsiliū, ut iret ad oppugnandum patriam, impulit: revo-
cavit tamen à publico parricidio privata pietas. Vos

qui dolor, quæ ira incitavit? Suspenditumne diebus pauca imperatore regno serius numeratum, satis digna causa fuit, cur patris indicaretis bellum? cor ad Illergetes de- sciceretis à populo Romano? nos nihil divinarum humanae resum inviolatum vobis esset? Iosanisti profecti milites: nec major in corpus meum via morbi, quam in vestras mentes invasit. Horret animos referre, quid crediderint homines, quid speraverint, quid optave- rint. Auferat omnia irata oblivio, si potest: si non, nequamque silentium negat. Non negaverim, tristem atrocemque vobis visum orationem meam: quanto creditis fidei vestra atrociora esse, quam dicta mea? & me ea, quæ facitis, pati sequum censetis: vos ne dici quidem omnia in quo animo feretis? Sed ne ea quidem ipsa ultra exprobabantur, utinam tam facile vos obliuiscamini eorum, quam ego obliviscar. Itaque quod ad vos universos attinet, si erroris paenitentia, satis superque paenarum habeo. Albius Calenus, & Atrius Umber, & ceteri nefariorum seditionis auctores, sanguine luent, quod admiserunt. Vobis supplicii eorum spectaculum non modo non acer- bum, sed licet etiam, si sana mens redii, debet esse, de nullis enim, quam de vobis, infestius, aut iniquius consulerunt.

ORATIO SAGUNTINORUM ad P. C. in senatu.

ARGUMENTUM.

Secundum bellum Punicum suscepit erat nomine Sagantinorum. Quorum oppidum cum Annibal summâ vi oppug- naret, missis Romanorū oratoribus auxilium socii adversus Pænos pativerunt. Annibali vero, cum legationibus factis eo nomine multis, nibilominus in oppugnando perstaret, au- thoritate senatus bellum fuit indictum. Ita quicquid gessum, quantumcunque cladem & incommodorum acceditum erat, nomine ac causâ ipsorum acceptum. Itaque ne ingrati merito ac jure videri dicique possent, in secundis rebus suis & Ro- manorum, legatos Romanum mittunt, qui pro toti beneficiori gratias agerent, prætularenturque bellum illud feliciter tan- dem successisse. Iti in senatum introducti sic locuti sunt.

ET SI nihil ultra malorum est, P. C. quam quod passi
 sumus, ut ad ultimum fidem vobis praetaremus;
 tamen ea vestra merita imperatorumque vestrorum erga
 nos fuerunt, ut nos clodium nostrorum nos poeniteat.
 Bellum propter nos suscepistis, susceptumque quartum
 decimum annum tam pertinaciter geritis, ut saepe ad ultimum
 discrimen & ipso veneritis, & populum Carthagi-
 nensem adduxeritis. Cùm in Italiâ tam arox bellum
 & Annibalem hostem haberetis, consules cum exercitu
 in Hispaniam, velut ad colligendas reliquias naufragii
 nostri miseritis. P. & Cn. Cornelii, ex quo in provinciam
 vederant, nullo tempore distinxerunt, quæ nobis secunda,
 quæque adversa hostibus nostris essent, facere. Jam om-
 nium primum apidum nobis restituerunt: per omnem
 Hispaniam cives nostros venundatos, dimissis qui con-
 quirerent, ex servitute in libertatem restituerunt. Cùm
 jam propè esset, ut optabilem ex miserrimâ fortunam ha-
 beremus; P. & Cn. Cornelii imperatores vestri locuto-
 sius nobis propè quām vobis perierunt. Tum vero ad
 hoc retracti ex distantibus locis in sedem an iquam
 videbamur, ut iterum periremus, & alterum excidium
 patris vidremus, (nec ad perniciem nostram Carthagi-
 niensi utique aut duce aut exercitu opus esse: ab Turde-
 tanis veterimis hostibus, qui prioris quoque excidii
 causa nobis fuerant, extingui posse:) cùm ex insperato
 repente miseritis nobis P. hunc Scipionem, quem, fortu-
 natissimi omnium Saguntinorum videmur, quia consu-
 lem declaratum videmus, ac vidisse nos civibus nostris
 renunciaturi sumus spem, opem, salutem nostrum, qui
 cùm plurimas hostium vestrorum cepisset in Hispaniâ ur-
 bes, ubique ex captivorum numero excretos Saguntinos
 in patriam remisit: Postremo Turdetaniam, adeo infel-
 tam nobis, ut illâ gente incolmi stare Saguntum non
 posset, ita bello affixit, ut non modo nobis, (absit verbo
 invidia) sed ne posteris quidem timenda nostris esset.
 Deletam urbem cernimus eorum, quorum in gratiam
 Saguntum deleverat Annibal. Vestigia ex agro eorum
 capimus, quod nobis non fructu jucundius est, quām ul-
 tione. Ob hæc, quibus majora neque sperare neque optare

ab Diis immortalibus poteramus, gratias acrum nos
decem legatos Saguntinus Senatus populosque ad vos
misit: simul gratulatum, quod ita res per hos annos in
Hispania sique Italiam gessitis, ut Hispaniam non Ibero-
num tenet, sed qua terrarum ultimus finis Oceanus,
Iberiam armis habentis; Italiam, nisi quatenus vallum
castorum cingit, nihil reliqueritis Poeni. Jovi optimo
maximo, praedicti Capitolinae arcis, non grates tantum
nobis huc agere iussi sumus, sed domum hoc etiam, si vos
permitteretis, coronam auream in Capitolium victorie
ergo ferre. Id uti permittatis, quiescimus: utique, si vobis
ita videtur, quae nobis imperatores vestri commoda tri-
buerant, ea ita atque perpetua auctoritate vestra faciatis.

ORATIO

Q. Fabii Maximi, quā Scipioni Africam provinciam
decerni dissuadet.

ARGUMENTUM.

Cum in senatu de provinciis referretur, communis omnium
fama erat Africam novam provinciam etiam extra for-
tem, P. Scipioni destinatam esse. Ac Scipio ipse jam con-
sulem se declaratum non ad gerendum modo, sed ad per-
ficiendum quoque bellum iactabat, cum Q. Fabius Max-
imus rogatus sententiam, in hac verba Scipioni decernendam
non esse Africam persuadere cœpit.

SCIPIO multis vestrum videri, P. C. rem actam ho-
diernā die agi, & frustra habiturom orationem, qui
sanquam de integrā re, de Africā provinciā, sententiam
dixerit. Ego autem primum illud ignoro, quemadmo-
dum certa jam provincia Africa consulis, viri fortis ac
arenui, sit, quam nec senatus consult in hunc annum
provinciam esse, nec populus iussit, deinde, si est, con-
sulem peccare arbitror, qui de re translata simulando se
referre, senatum ludibrio habet: non senatorem modo,
qui, de quo consulitur, suo loco dicit Sententiam. At-
que ego certum habeo, dissentienti mihi ab ista festina-
tione in Africam trajiciendi, duarum rerum subeundam
opinonem esse: unius, insitae ingenio moe cunctatisq;

quam

quam metum pigritiamque homines adolescentes sane appellant: dum me non poenitent, adhuc aliorum speciosa prima aspectu confusa semper visa, mea usu meliora, alterius, oblectationis sique invidit adversum crescentem indies gloriam fortissimi consulis. A qua iaspicione, si me neque vita acta & mores mei, neque dictatura cum quinque consulatibus, tantumque glorie belli domique partæ vindicat, ut proprius fastidium ejus sim, quam deudierium: aetas fatem liberet, que enim mihi emulatio cum ea esse posset, qui ne filio quidem meo aequalis sit? Me dictorum, cum vigerem adhuc viribus, & in cursu maximorum nerum efflam, reuulsantem nemo aut in senatu, aut ad populum adivit, quo minus insectanti me magistro equitum, quod fando nunquam ante auditum erat, imperium mecum aquaretor: rebus quam verbis asequi malui, ut, qui aliorum iudicio mihi comparatus erat, suâ mox confessione me libet præferret: nedum ego, persanctis honoribus certamina, mihi atque emulaciones cum adolescenti florentissimo proponam: videlicet, ut mihi iam vivendo, non solum rebus gerendis, fesso, si huic negata fuerit, Africa provincia decernatur, cum tamen gloria, quæ parva est, vivendum atque moriendum est. Vincere ego: prohibui Annibalem, ut à vobis, quorum vigent nunc vires, etiam vinci posset. Illud te mihi ignorare, P. Cornelii, æquum erit, si cùm in me ipso nunquam pluris famam hominum quam Rempub. fecerim; ne tuam quidem gloriam bono publico præponam, quanquam si aut bellum nullum in Italia; aut is hostis esset, ex quo visto nihil glorie quereretur; qui te in Italiam retineret, et si id bono publico ficeret, final cum bello materiam glorie tuæ ire erupum videri posset. Cum vero Annibal hostis incolomi exercitu quartum decimum annum Italiam obsideat, poenitebit te, P. Cornelii, glorie tuæ, si hostem eum, qui tot funerum, tot cladiam nobis exosa fuit, tu consul Italia expoleris; & sicut penes C. Lutatium prioris Punici perpetrati belli titulus fuit, ita penes te bujus ficerit? Nisi aut Amilcar Annibali dux est præferendus, aut illud bellum huic, aut Victoria illa major clariorque, quam hæc (modo contingat, ut te consule vincamus) futura est. Ab Drepano atque Eryce

detraxisse Amilcarem, quam Italiam expulisse Procos atque Annibalem, malis? ne tu quidem (et si magis partam, quam speratam gloriam amplecteris) Hispaniam potius quam Italiam bello liberata gloriosus fueris. Nondum is ~~et~~ Annibal, quem non magis timuisse videatur, quam contempsisse, qui aliud bellum maluerit. Quin igitur ad hoc accingeris, nec per istos circuitus, ut, cum in Africam trajecceris sequaturum te illic Annibalem speres, potius quam recto hinc itinere, ubi Annibal est, eo bellum intendis? Egregiam istam palmam belli Punici patrari petis? *Hoc & natura prius est, tua cum defendaris, alia na ire oppugnatum.* Pax ante in Italiam quam bellum in Africam sit; & nobis prius ducet timor, quam ultra aliis inservatur. Si utrumque tuo ducatu auspicioque fieri potest: Annibale hic victo, illuc Carthaginem expugna. Si alterutra victoria novis consulibus relinquenda est; prior cum major clariorque, tum causa etiam insequentis fuerit. Nam nunc quidem, praeterquam quod & in Italiam & in Africam duos diversos exercitus alere aerarium non potest, praeterquam quod, unde classes, tueamur, unde communitas praebendis sufficiamus, nihil reliqui est, periculi tandem quantum adeatur, quem fallit? P. Licinius in Italiam, P. Scipio bellum in Africam geret. Quid, si (quod omnes Dii omen avertant, & dicere etiam resformidat animus; sed quae acciderunt, accidere possunt) & victor Annibal ire ad urbem perget? tum demum te consulem ex Africam, sicut Q. Fulvium à Capuā, accersemus? Quid quod in Africam quoque Mars communis belli erit? Domus tibi tua, pater patruusque, intra triginta dies cum exercitibus ceteris, documento sint; ubi, per aliquot annos maximis rebus terrā marique gerendis amplissimum nomen apud ceteras gentes populi Romani vestræque familiæ fecerant. Dies me deficiat, si reges imperatoresque, temere in hostium terras transgessos, cum maximis cladiibus suis exercituumque suorum, numerare velim. Athenienses, prudentissima civitas, bello domi relicto, authore sequè impigro ac nobili juvenc, magnâ classe in Siciliam transmissâ sponâ pugnâ navali florentem Rempub. suam in perpetuum affixerunt. Externa & nimis antiqua repeto. Africa eadem, & M. Atibus

in signe

infigit utrusque fortunæ exemplum, nobis documento
 sunt. Næ tibi, P. Cornelii, cùm ex alto Africam con-
 spexeris, ludus & jocus fuisse Hispaniæ tuæ videbuntur.
 Quid enim simile? Pacato mari præter oram Italizæ Gal-
 liaque vectus, Emporias in urbem sociorum classem
 appulisti; expositos milites, per tutissima omnia ad socios
 & amicos populi Romani, Tarracонem duxisti: ab Tar-
 racone deinde iter per præsidia Romana: circa Iberum
 exercitus patris patruique tui, post amissos imperatores,
 ferociores calamitate ipsa facti: dox tumultuarius qui-
 dem ille L. Martius, & militari suffragio ad tempus
 lectus, cæterum si nobilitas ac justi honores adornarent,
 claris imperatoribus quâlibet arte belli par: oppugnat
 per summum otium Carthago, nullo triom Punicorum
 exercituum socios defendente. Cætera, (neque ea elevo),
 nullo tamen modo Africo bello compiranda; ubi non
 portus ullus classi nostræ apertus, non ager pacatus, non
 civitas socia, non rex amicus, non confiendi ulquam
 locus, non procedendi. *Quacunq[ue] circumspexerit, hosti-
 lia omnia atq[ue] infesta.* An Syphaci Numidisque credis?
 Satis sit semel creditum. Non semper temeritas est felix:
 & frans fidem in parvis sibi praestruit, ut, cùm opera pri-
 tium sit, cum mercede magna fallat. Non hostes patrem
 patruumque tuum armis prius, quâm Celtiberi socii fraude
 circumvenerunt: nec tantum tibi ipsi à Magone & Al-
 drubale hostium docibus, quantum ab Indibili & Mando-
 nio in fidem acceptis, periculi fuit. Numidis tu credere
 potes, defectionem militum tuorum expertus? Et Syphax
 & Massinissa se, quâm Carthaginenses, malunt potentissi-
 mos in Africâ esse: Carthaginenses, quâm quenquam
 alium: *Nunc illos æmulatio inter se, & omnes cauæ
 certaminum acunt, quia procul externus metus est.* Ostendit
 illis Romana arma, & exercitum alienigenam; jam
 velut ad commune resinguendum incendium concurrent.
 Aliter iudicem illi Carthaginenses Hispaniam defendentur:
 aliter munia patræ, templa Deum, aras, focos, desen-
 dent: cùm eunt in prælium pavida prosequetur con-
 jux, & parvi liberi accursabunt. Quid porro, si satis
 confitit Carthaginenses consensu Africæ, fide sociorum
 regum, monibus suis, cùm tuo exercitûsque tui præsi-
 dio

dio nudatam Italiam viderint, ipsi ultro novum exercitum in Italiam aut ex Africā miserint, aut Magonem, quem à Balearibus classe transmissā jam præter oram Ligurum Alpinorum vectari confiat, Annibalise conjungere jussierint? Nempe in endem terrore erimus, in quo puper fuimus, cùm Asdrubal in Italiam transcendit: quem tu, qui non solum Carthaginem, sed omnem Africam exercitu tuo es clausurus, è manibus tuis in Italiam emisisti. Vixum à te dices: eo quidem minus vellem, & id, tuā, non Reipub. solum, causā, iter datum victo in Italiam esse. Patere nos omnia, quæ prospera tibi ac Reipublicæ in imperio evenere, tuo consilio assignare: adversa casibus incertis belli & fortunæ delegare. Quo melior fortiorque es, eo magis talem præsidem fibi patria atque universa Italia reunet. Non potes ne ipse quidem dissimulare, ubi Annibal sit, ibi caput atque arcem hujus belli esse; quippe qui præ te feras, eam tibi causam trajiciendi in Africam esse, ut Annibalem eō trahas. Sive igitur hīc, sive illīc, cūm Annibale est tibi futura res. Utrum ergo tandem firmior eris in Africā solus, an hīc tuo collegzque exercitu conjuncto? Ne Claudius quidem & Livius consules tam recenti exemplo, quantus id intersit, documento sunt? Quid? Annibalem utrum tandem extremus angulus agri Bruttii sros- tra jam diu poscentem ab domo auxilia, an propinquæ Carthago, & tota socia Africa, potentiorē armis virilique faciet? Quod istrud consilium est, ibi malle decernere, ubi tuæ dimidio minores copiæ sunt, hostium multo majores; quām ubi duobus exercitibus adversus unum, tot præliis & tam diurnā & gravi militiā fessum, pugnandum sit? Quam compar consilium tuum parentis tui consilio sit, reputa. Ille consul prosector in Hispaniam, ut Annibali ab Alpibus descendenti occurseret, in Italiam ex provinciā rediit: tu, cūm Annibal in Italiam sit, relinquere Italiam paras; non quia Reipub. id nūile, sed quia tibi amplum & gloriosum censes esse: sicut cūm provinciā & exercitu relicto, sine lege, sine senatusconsulto, duabus navibus populi Romani imperator fortuam publicam & majestatē imperii, quæ tum in tuo capite periclitabantur, eomisisti. Ego P. Corne- liūm,

lium, P. C. Reipub. nobisque, non sibi ipsi privatim
creaturn consulem existim: exercitusque ad custodiam
urbis atque Italie scriptos esse, non quos regio more per
superbiam consules, quo terrorom velint, trajiciant.

ORATIO

P. CORNELII Scipionis orationi præcedenti Q. Fabii
respondens.

Quintus Fabius principio orationis, P. C. commemo-
ravit, in sententiâ suâ posse obtricationem suspec-
tam esse. Quas ego rei non tam ipse auctor tantum
vixi insimulare, quam quod ea suspicio, vitio oratio-
nis ad rei, haud sane purgata est. Sic enim honores
suos & famam rerum gestarum extulit verbis, ad extin-
guendum invidiae crimen, tanquam mihi ab infimo quo-
que periculum sit, ne mecum emuletor: & non ab eo,
qui, quia super ceteros excellat, quod me quoque nisi
non dissimulo, me sibi æquari nolit. Sic senem se per-
sonatum honoribus, & me infra etatem filii etiam sui
posuit: tanquam non longius, quam quantum vita bu-
mane spatum est, cupiditas gloriae extendatur, maxima-
que pars ejus in memoriam ac postoritatem promineat. Max-
imo cunque id. accidens animo certum habeo, ut si non
cum præsentibus modo, sed cum omnis ævi claris viris com-
paret. Evidem haud dissimulo, me tuas, Q. Fabi, lau-
des non allequi solum velle, sed, (bonâ ventura tua dix-
erim) si possum, etiam exuperare. Illud nec tibi in me,
nec mihi in minores natus animi sit, ut nolimus quon-
quam nostri similem evadere civem. Id enim non eo-
rum modo, quibus inviderimus; sed Reipub. & pen-
omnis generis humani detrimentum sit. Commemora-
vit, quantum esse periculi aditum, si in Africam tra-
jicerem: ut meam quoque, non solum Reipub. & ex-
ercitus vicem videretur sollicitus. Unde hæc repente de
me cura exorta: Cùm pater patunusque meus interfici,
cùm duo exercitus eorum prope occidione occisi essent,
cùm amissis Hispanis, cùm quatuor exercitus Pænorum,
quatuor duces omnia metu armisque tencerent, cùm quan-
tum ad id bellum imperator nemo se ostenderet præter

me, nemo profiteri nomen ausus est, cum nulli quatuor & viginti annos nato deculisset imperium populus Romanus; quid ita tum nemo statim meam, vim hostium, difficultatem belli, patris patroique recentem, cladem commemorabat? Utrum major aliqua nunc in Africā calamitas accepta est, quam nunc in Hispaniā erat? An maiores nunc sunt exercitus in Africā, duces plures melioreisque, quam tunc in Hispaniā fuerint? an etas mea tunc maturior bello gerendo fuit, quam nunc est? An cum Carthaginensi hoste in Hispaniā, quam in Africā bellum geri aptius est? Facile est post Iusos fugatosque quatuor exercitus Punicos, post tot urbes vi captas, aut metu subactas in ditionem, post perdomita omnia usque ad Oceanum, tot regulos, tot sevas gentes, post receptam totam Hispaniam, ita ut vestigium nullum belli reliquum sit, elevare meas res gestas: tam, hercule, quam si-victor ex Africā redierim, ea ipsa elevare, quae nunc retinendi mei causā, ut terribilia eadem videantur, vestibis extollantur. Negat aditum esse in Africā, negat ullos patere portus. M. Atilium captum in Africā commemorat, tanquam M. Atilius primo accessu ad Africā offendensit, neque recordatur, illi ipsi tam infelici imperatori patuisse tamē portus Africæ, & res egregias primo anno gestissim: & quantum ad Carthaginenses duces attinet, invictum ad ultimum permanuisse. Nihil agitur me isto exemplo terrueris: si hoc bello, non prior, si super, non annis ante quadraginta, ista clades accepta fore: qui ego minus in Africā Regulo capto, quam Scipionibus occisis in Hispaniam, traxicere. Nec felicior Xantippum Lacedemonium Carthagini, quam me patrem meū sincerum natum esse: crescetque mihi in ipso fiducia, quod possum in bonis unius virgute tantum momenti esse. At etiam Atheniensis audiendi sunt, temere in Siciliam, emissi domi bello, transgressi. Cur ergo (quoniam Græcas fabulos narrare vident) non Agathoclem potius Syracusanum regem, cū modū Sicilia Panico bello uretus, transgressum in hanc eandem Africā, avertisse eo bellum, unde venerat, referunt. Sed quid ultra metum in forre hosti, & ab se remoto periculo alium in disserimen adducere, quale sit, videribus extensisque

nisque exemplis admonere opus est. Majus praesentis-
que ollum exemplum esse, quam Annibal, potest? mul-
tam interest, alienos populari fines, an tuos urbi exscindi-
que videas. Plus animi est inferenti periculum, quam
propulsanti. Ad hoc, major ignorarum rerum est terror:
bona malaque hostium ex propinquuo ingressus fines ad-
spicias. Non speraverat Annibal fore, ut tot in Italiam
populi ad se deficerent, quod defecerunt post Cannensem
cladem; quanto minus quicquam in Africam Carthaginien-
sibus formam ac stabile est, infidis sociis, gravibus ac su-
perbris dominis? Ad haec, nos etiam deserti ab sociis, vi-
ribus nostris, milite Romano fletimus. Carthaginæ nihil
civilis roboris est: mercede paratos milites habent,
Afras, Numidasque, levissima fidei mutanda ingenia. Hic
modo nihil moræ sit, usq; & trajecissa me audietis, &
ardere bello Africam, & molientem hinc Annibalem, &
obfideri Carthaginem, leuiores & frequentiores ex Africam
expectare nuntios, quam ex Hispaniam accipiebat. Has
mihi spes subiicit fortuna populi Romani, Dii fonderis ab
hoste violati testes, Syphax & Massinissa reges: quorum
ego fidei ita innitar, ut bene tutus a perfidia sim. Multa,
qua nunc ex intervallo non apparent, bellum aperiet.
Et, Id est viri est dutis, non deesse fortunæ præbeni se, &
oblatas casu scutore ad consilium. Habebo, Quinte Fabi,
parem quidem Annibalem; sed illum potius ego traham,
quam ille me retineat. In sua terra cogam pugnare
eum, & Carthago potius præmium victorie erit, quam
semiruta Bruttiorum castellæ. Nequid interim, dum tra-
jicio, dum expono exercitum in Africam, dum castra ad
Carthaginem promoveo, Respublica hic detrimenti ca-
piat, quod tu, Q. Fabi, cum viator tota Italia volaret
Annibal, potius præstare: hoc, vide, ne consumelio-
sum sit, concessio jam & pene fractio Annibale, negae,
posse L. Licinum consalem, virum fortissimum, præstare,
qui, ne a sacris absit pontifex maximus, ideo in for-
tem tam longinquæ provinciæ non venit. Si, hæc
nihil maturius hoc, quo ego censuo, modo perfideretur
bellum, tamen ad dignitatem populi Romani famamque
apud reges gentesque exteriores perirebat, non ad defen-
sandam modo Italiam, sed ad inferendam etiam Africam.

armas, videri nobis animum esse: non hoc credi, volga-
rique, quod Annibal auctor sit, neminem ducem Romano-
rum audens; & priore Panico bello, tum cum de
Siciliâ certaretur, roties Africam nostris exercitibus &
clâribus oppugnatam, nunc, cum de Italâ certatur,
Africam pacatam esse. Requiescat aliquando vexata
tomâ Italia: uratur, evaleturque invicem Africa. Castra
Românae potius Carthaginis portis immincent, quam nos
sterum vallorem hostium ex mortibus nostris videamus.
Africa sit reliqui bellit sceleris: illuc terror fugaque, popu-
latio agrorum, defectio sociorum, crux belli clades,
qua in nos per quatuordecim annos ingruerunt, vertan-
tur. Quæ ad Rempub. pertinent, & bellum quod instat,
& provincias de quibus agitur, dixisse satis est. Illa
longa oratio nec ad vos pertinens sit, si, quemadmodum
Q. Fabius messis res gestas in Hispania elavit, sic & ego
conca gloriâ ejus cludere, & meam verbis extollere
velim. Neutrum faciam, P. C. &, si ultra alia re, mo-
destia certe, & temperando linguae adolescens senem viero,
Ita & vixi, & res getti, ut tacitus eâ opinione, quam
vestra sponte conceptam animis haberejis, facile conten-
tas essem.

Ex tricesso libro ab urbe conditâ.

ORATIO

SOPHONISBA uxoris Syphacis ad Masinissam.

ACQUIMENTUM.

*C*apto Syphacis, Masinissa Ciribam, caput regni Syphacis, quo
ex fuga magna vis bonum si reperas, ire destinabat:
nauocatis ad colloquium primoribus civitatis, non impetrare
vicio potuit, ut urbem datur, quam Syphacem regem
victum in conspectum dari jussit. Ingreditus deinde Cir-
ibam, praefiditis ad portas dimissis, ne cui pataret egressus, ipse
citato quo ad regiam ire pergebat, cum Sopbonissa Syphacis
uxor in regia vestibulo occurrens ita cum ipso loquuta est.

O Maria quidem ut pessi in nos, Dii tibi dederunt, vir-
tusque & felicitas tua, sed si captivæ spud domi-
num vitæ nesciique sine vocem supplicem mittere licet;

si genus, si vicitricem attingere dextram: precor quæsor-
que per majestatem regiam, in quâ paulo ante nos quo-
que fuimus; perque gentis Numidarum nomen, quod
tibi cum Syphacē commune fuit, per hujusce regis
Deos, qui te melioribus omnibus accipiunt, quâm Sy-
phacē hinc miserunt; hanc veniam supplici des, ut
ipse, quodcumque fert animus, de captiua pateras, neque
me in cujusquam Romani superbū ac crudeli arbitrium
venire sis. Si nihil aliud quam Syphacis uxoris fuisset,
tamen Numidæ atque in eâdem mecum Africâ geniti,
quâm alienigenæ & externi fidem expiri mallem. Quid
Carthaginensium ab Româo, quid filiæ Asdrubalis timen-
dum sit, vides. Si nullâ aliâ re potes, me morie ut vin-
dices ab Româorum arbitrio, oro obtestorque.

O R A T I O.

P. SCIPIO NIS ad Massinissam.

A R C O U M B N T U M K A

*Introducens ad Scipionem Syphax, cum interrogaretur, quid
ista se movisset ad sumenda arma contra Romanos, re-
sponderat, Uxor mea perfidia. Quæ vox in causa
fuit, ut P. Scipio plura de hac ipsâ re cognoscere cuperet.
Itaque iactis altero citroque mulieris quæ ad eam rem per-
tinuerent, ex tandem aenam effit, ut Syphax ipse uxorem
suam prædicaret a Massinissa sic amari, ut jam inter
eos de matrimonio conveniunt esset. Agrè tulit ipsum
illud Scipio, ac per occasionem in hac verba à sordida libi-
dine Massinissam deterrebat.*

Aliqua te existimo, Massinissa, intuentem in me bona,
& principio in Hispaniâ, ad jungendam mecum
amicitiam venisse, & posse in Africâ scipium spes-
que omnes tuas in fidem meam commisisse. Atqui nulla
earum virtus est propter quas apperendos tibi, vicos
sum, quâ ego neque atque temperantia & continentia libi-
dinem gloriatus fuerim. Hanc te quoque ad ceteras tuas
eximias virtutes, Massinissa, adjuvare velim. Nam non est
(michi crede) tantum ab hostibus armis statu nostra pri-
mæ, quantum ab circumfusis undique voluptatibus. Qua-
es suâ temperantia frumentis ac domiuit, si multo majus
decus

ātria majoraque vīctoriam filii populi, quām nō Syphax
vītio bābānus. Quā me abīente bānū ac fortūtē feciſti
libenter & commēmorāvi, & memini, cātēra tēpsum
reputare tecum, quām, me dicente, erubēscere malo.
Syphax populi Rōmāni auspīcīis vīctus captiūſque ēſt.
Haque ipſe, conjux, regnum, ager, oppida, homines,
qui incolant, quīcūdē dēſīque Syphacis fuit, prāda
populi Rōmāni ēſt. Et regem, conjugemque ejus, etiamſi
non cīvis Carthaginiensis ēſt, etiamſi non patrem ejus
imperatōrem hostiū videremus, Rōmānū oportēt mīti:
ac senatū populique Rōmāni de eā judicium atque
arbitriū ēſt, quā regem nobis sōcīū alienāſſe, aīque
in arīa egiſſe p̄cipitēt dīcātur. *Vinci anīum, cave
ne deformes mālū bāna inīiſt, & tōt mēritōrum grā
tiam mājoreſ culpā, quām cāuſa culpā ſit, torrumpas.*

CARTA T. I. O.

ANNIBALIS ad P. Scipionem de pace.

A L C O U M E N T U M.

Dīp̄f̄ſſus ex Italiā Annibal, cūn Africān̄ rēpetēns, Za
man, quā quīque tantum dīerūt iter Cartbaginē ab
eſt, p̄veniſſet, p̄mīſſit exploratōres, qui cognōſcerent,
quonam in ſtatū res illuc Rōmanōrum ēſſent. Speculatorē
dīcſſatib⁹ in eastrā dīabili, omīſſo mētu vīſōrē omīa &
contemplari jūſſi. Regrēſſus tūm lēta omīa nā ſeūs quām
in certā vīctoriā nūtiārent, tūm dēmū de pace Annibal,
cōgītare cāpīt: ac per ſuos Scipioni accīto ad colloquium,
cōditionēs pacis ferēndas ēſſe ita ſuasit.

Si hoc ita fāto dātū erat, ut qui p̄mīus bellū in
iūli populi Rōmānū, quīque toties p̄p̄e in manī
bā vīctoriā habēt, is ul̄tro ad pacēt p̄tendāt ven
tōm, lūtor te mīhi forte p̄tib⁹dū dātū, a quo pa
cēt p̄tērem. Tibi quoque intermūta rēgīa nō in
vītūm hōdūm hōc ſuerit, Annibalem, cui de tot
Rōmanī dōcīb⁹ vīctoriā Dīi dēdīſſent, tibi cēſſiſſe:
nōq̄e hōc bello, vētrīs prius, quām nōtrīs clādīb⁹
intīgī, ſīcēt ſūpōtēſſe. Hōc quoque lūdīb⁹ ſortū
caſū edīderit, ut, cūm patrē tuō cōſūle ceperim
vītūm, cūm vōdēt p̄mīum Rōmānū imperatōre ſigna
con-

contulim, sed filium ejus inermis ad pacem petendam
 veniam. Optimam quidem fuerat, eam patribus nostris
 mente datam ab illis esse, ut & vos Italies, & nos
 Africae, impatio contenti efficiatur: neque enim ut vobis
 quidem Sicilia atque Sardinia satis digna prelia sunt pro
 tot classibus, tot exercitibus, tot tantumque egregiis ambi-
 siis ducebunt. Sed prostrata magis, reprobandi possunt, quam
 corrigit. Ita aliena appetivimus, ut de nostris dimicare-
 mus: nec in Italiam solum vobis bellum, nobis in Africam
 esset: sed & vos in partia nostris propè ac monibus
 signa armisque holium vidiissis, & nos ab Carthaginē fre-
 mitum castrorum Romanorum exaudivimus. Quod igit-
 tor nos maximè abominaremur, vos ante omnia optare-
 tis; in malicio vestris fortunā de pace agitur, agimur
 que ii, quorum & maximè interest pacem esse, & qui
 quocunq; egerimus, ratae civitates nostra habitura-
 fuit, animo tantum vobis opis est non aberrante à quietis
 consiliis. Quod ad me attinet, jam etas finem in patriam
 revertentur, unde par profectus sum, jam secundas, jam
 aduersa res ita erudierunt, ut rationem sequi, quam for-
 tunam videntur. Tuam & adolescentiam, & perpetuam
 felicitatem, ferociora utraque quam quietis opes est con-
 filii, metuo. Non tamere incerta casuā reputat quin
 fortuna suspensa decepit. Quod ego fui ad Trasime-
 num, ad Cannas, id tu hodie es, vix dum militari utate
 imperio asceps omnia audacissimè incipientem usquam-
 sefelli fortuna. Fauis de patrii persecutoris mortem, ab-
 calmitate vestris domus decus insigne virtutis pietatis
 quē eximis cepisti: amillas Hispanias recuperasti, qua-
 tor inde Punicis exercitibus pulsi. Consul creatus, cū
 ceteris ad intuicōnem Italiam param animi esset, trans-
 gressus in Africam, duobus hic exercitibus cœstis, binis
 vides horū capti: finali inderisque cœstris, Syphace
 potentissima rege capto, tot urbibus regum ejus, tot hosti-
 imperii erexit, me finem decimam jura misum heren-
 tem in possessione Italiam detraxit. Propterea nullus
 pax pacem traxit. Nudi vobis spiritus magis
 quam stolidi & temerarii, diligendo fortuna sufficiunt. Quod
 si in suam diribitis bonis ipsius mecum derem Dil-
 100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537
 538
 539
 540
 541
 542
 543
 544
 545
 546
 547
 548
 549
 550
 551
 552
 553
 554
 555
 556
 557
 558
 559
 550
 551
 552
 553
 554
 555
 556
 557
 558
 559
 560
 561
 562
 563
 564
 565
 566
 567
 568
 569
 570
 571
 572
 573
 574
 575
 576
 577
 578
 579
 580
 581
 582
 583
 584
 585
 586
 587
 588
 589
 580
 581
 582
 583
 584
 585
 586
 587
 588
 589
 590
 591
 592
 593
 594
 595
 596
 597
 598
 599
 600
 601
 602
 603
 604
 605
 606
 607
 608
 609
 610
 611
 612
 613
 614
 615
 616
 617
 618
 619
 620
 621
 622
 623
 624
 625
 626
 627
 628
 629
 630
 631
 632
 633
 634
 635
 636
 637
 638
 639
 630
 631
 632
 633
 634
 635
 636
 637
 638
 639
 640
 641
 642
 643
 644
 645
 646
 647
 648
 649
 640
 641
 642
 643
 644
 645
 646
 647
 648
 649
 650
 651
 652
 653
 654
 655
 656
 657
 658
 659
 650
 651
 652
 653
 654
 655
 656
 657
 658
 659
 660
 661
 662
 663
 664
 665
 666
 667
 668
 669
 660
 661
 662
 663
 664
 665
 666
 667
 668
 669
 670
 671
 672
 673
 674
 675
 676
 677
 678
 679
 670
 671
 672
 673
 674
 675
 676
 677
 678
 679
 680
 681
 682
 683
 684
 685
 686
 687
 688
 689
 680
 681
 682
 683
 684
 685
 686
 687
 688
 689
 690
 691
 692
 693
 694
 695
 696
 697
 698
 699
 690
 691
 692
 693
 694
 695
 696
 697
 698
 699
 700
 701
 702
 703
 704
 705
 706
 707
 708
 709
 700
 701
 702
 703
 704
 705
 706
 707
 708
 709
 710
 711
 712
 713
 714
 715
 716
 717
 718
 719
 710
 711
 712
 713
 714
 715
 716
 717
 718
 719
 720
 721
 722
 723
 724
 725
 726
 727
 728
 729
 720
 721
 722
 723
 724
 725
 726
 727
 728
 729
 730
 731
 732
 733
 734
 735
 736
 737
 738
 739
 730
 731
 732
 733
 734
 735
 736
 737
 738
 739
 740
 741
 742
 743
 744
 745
 746
 747
 748
 749
 740
 741
 742
 743
 744
 745
 746
 747
 748
 749
 750
 751
 752
 753
 754
 755
 756
 757
 758
 759
 750
 751
 752
 753
 754
 755
 756
 757
 758
 759
 760
 761
 762
 763
 764
 765
 766
 767
 768
 769
 760
 761
 762
 763
 764
 765
 766
 767
 768
 769
 770
 771
 772
 773
 774
 775
 776
 777
 778
 779
 770
 771
 772
 773
 774
 775
 776
 777
 778
 779
 780
 781
 782
 783
 784
 785
 786
 787
 788
 789
 780
 781
 782
 783
 784
 785
 786
 787
 788
 789
 790
 791
 792
 793
 794
 795
 796
 797
 798
 799
 790
 791
 792
 793
 794
 795
 796
 797
 798
 799
 800
 801
 802
 803
 804
 805
 806
 807
 808
 809
 800
 801
 802
 803
 804
 805
 806
 807
 808
 809
 810
 811
 812
 813
 814
 815
 816
 817
 818
 819
 810
 811
 812
 813
 814
 815
 816
 817
 818
 819
 820
 821
 822
 823
 824
 825
 826
 827
 828
 829
 820
 821
 822
 823
 824
 825
 826
 827
 828
 829
 830
 831
 832
 833
 834
 835
 836
 837
 838
 839
 830
 831
 832
 833
 834
 835
 836
 837
 838
 839
 840
 841
 842
 843
 844
 845
 846
 847
 848
 849
 840
 841
 842
 843
 844
 845
 846
 847
 848
 849
 850
 851
 852
 853
 854
 855
 856
 857
 858
 859
 850
 851
 852
 853
 854
 855
 856
 857
 858
 859
 860
 861
 862
 863
 864
 865
 866
 867
 868
 869
 860
 861
 862
 863
 864
 865
 866
 867
 868
 869
 870
 871
 872
 873
 874
 875
 876
 877
 878
 879
 870
 871
 872
 873
 874
 875
 876
 877
 878
 879
 880
 881
 882
 883
 884
 885
 886
 887
 888
 889
 880
 881
 882
 883
 884
 885
 886
 887
 888
 889
 890
 891
 892
 893
 894
 895
 896
 897
 898
 899
 890
 891
 892
 893
 894
 895
 896
 897
 898
 899
 900
 901
 902
 903
 904
 905
 906
 907
 908
 909
 900
 901
 902
 903
 904
 905
 906
 907
 908
 909
 910
 911
 912
 913
 914
 915
 916
 917
 918
 919
 910
 911
 912
 913
 914
 915
 916
 917
 918
 919
 920
 921
 922
 923
 924
 925
 926
 927
 928
 929
 920
 921
 922
 923
 924
 925
 926
 927
 928
 929
 930
 931
 932
 933
 934
 935
 936
 937
 938
 939
 930
 931
 932
 933
 934
 935
 936
 937
 938
 939
 940
 941
 942
 943
 944
 945
 946
 947
 948
 949
 940
 941
 942
 943
 944
 945
 946
 947
 948
 949
 950
 951
 952
 953
 954
 955
 956
 957
 958
 959
 950
 951
 952
 953
 954
 955
 956
 957
 958
 959
 960
 961
 962
 963
 964
 965
 966
 967
 968
 969
 960
 961
 962
 963
 964
 965
 966
 967
 968
 969
 970
 971
 972
 973
 974
 975
 976
 977
 978
 979
 970
 971
 972
 973
 974
 975
 976
 977
 978
 979
 980
 981
 982
 983
 984
 985
 986
 987
 988
 989
 980
 981
 982
 983
 984
 985
 986
 987
 988
 989
 990
 991
 992
 993
 994
 995
 996
 997
 998
 999
 990
 991
 992
 993
 994
 995
 996
 997
 998
 999
 1000
 1001
 1002
 1003
 1004
 1005
 1006
 1007
 1008
 1009
 1000
 1001
 1002
 1003
 1004
 1005
 1006
 1007
 1008
 1009
 1010
 1011
 1012
 1013
 1014
 1015
 1016
 1017
 1018
 1019
 1010
 1011
 1012
 1013
 1014
 1015
 1016
 1017
 1018
 1019
 1020
 1021
 1022
 1023
 1024
 1025
 1026
 1027
 1028
 1029
 1020
 1021
 1022
 1023
 1024
 1025
 1026
 1027
 1028
 1029
 1030
 1031
 1032
 1033
 1034
 1035
 1036
 1037
 1038
 1039
 1030
 1031
 1032
 1033
 1034
 1035
 1036
 1037
 1038
 1039
 1040
 1041
 1042
 1043
 1044
 1045
 1046
 1047
 1048
 1049
 1040
 1041
 1042
 1043
 1044
 1045
 1046
 1047
 1048
 1049
 1050
 1051
 1052
 1053
 1054
 1055
 1056
 1057
 1058
 1059
 1050
 1051
 1052
 1053
 1054
 1055
 1056
 1057
 1058
 1059
 1060
 1061
 1062
 1063
 1064
 1065
 1066
 1067
 1068
 1069
 1060
 1061
 1062
 1063
 1064
 1065
 1066
 1067
 1068
 1069
 1070
 1071
 1072
 1073
 1074
 1075
 1076
 1077
 1078
 1079
 1070
 1071
 1072
 1073
 1074
 1075
 1076
 1077
 1078
 1079
 1080
 1081
 1082
 1083
 1084
 1085
 1086
 1087
 1088
 1089
 1080
 1081
 1082
 1083
 1084
 1085
 1086
 1087
 1088
 1089
 1090
 1091
 1092
 1093
 1094
 1095
 1096
 1097
 1098
 1099
 1090
 1091
 1092
 1093
 1094
 1095
 1096
 1097
 1098
 1099
 1100
 1101
 1102
 1103
 1104
 1105
 1106
 1107
 1108
 1109
 1100
 1101
 1102
 1103
 1104
 1105
 1106
 1107
 1108
 1109
 1110
 1111
 1112
 1113
 1114
 1115
 1116
 1117
 1118
 1119
 1110
 1111
 1112
 1113
 1114
 1115
 1116
 1117
 1118
 1119
 1120
 1121
 1122
 1123
 1124
 1125
 1126
 1127
 1128
 1129
 1120
 1121
 1122
 1123
 1124
 1125
 1126
 1127
 1128
 1129
 1130
 1131
 1132
 1133
 1134
 1135
 1136
 1137
 1138
 1139
 1130
 1131
 1132
 1133
 1134
 1135
 1136
 1137
 1138
 1139
 1140
 1141
 1142
 1143
 1144
 1145
 1146
 1147
 1148
 1149
 1140
 1141
 1142
 1143
 1144
 1145
 1146
 1147
 1148
 1149
 1150
 1151
 1152<br

peccata, reputare posse. Ut omnium obliuiscaris aliorum, sicut ego documentari in omnes causas sum: Quem modo cadris inest. Aetatem atque urbem vestram positis, ac jam propè scandentem suam Romanam videras; hic serpens duobus fortissimis viris fratribus, clarissimis imperatoribus orbium, ante manuā propè obsecrare patriæ, quibus terris uestram urbem, ea pro mea deprecatam. **M A X I M E** cuique ferme minime credendum est. In bonis tuis rebus, modis dubius, sibi templo ac specie danti est pars: nobis potestibus magis necessaria quam beneficis. Melior & tui ergo est tertia pars, quam sperata victoria: hoc in tua, illa in Duranu manu est. Ne tot annorum felicitatem an unius horae dederis discrimen: Cum tuas vires, tum vim fortunæ, Martemque bellum communem propone animo: Utrinque ferrum, corpora humana crux, insignia minas, quam in bello, eventus respondet. Non tantum ad id, quod dicta pace jam habere potes, si prælio vincas, gloriam subiectis, quantum ademeris, si quid adversi eveniat: Sicut pars ac sperata deora unius horae fortuna avertore patet. Omnia in pace jungendâ tue potestatis sunt. **P. Corneli**: tunc ea habenda fortuna erit, quam Dii dederint. **Inter pacem felicitatis viri**: quæ arena M. Atilius quondam in, hac eadem terrâ suisset, si vixit pacem potestibus dedit. patribus nostris: sed non futurando tandem felicitati modum, nec cobibendo effarentem se fortunam, quanto ultius elatus erat, ut fardus corravit. **Ego** quidam filius, qui dat, non qui petet, conditiones dicere parit: sed fortis non indignus, qui nobismet ipsi multam: irrogemus. Non accusamus, quis omnia proponit: quæ bellum initum est, uestra fuit, Sicilia, Saracini, Hispania, quicquid insularum 1010 inter Africam & Italiæque continetur mari. **Carthaginenses** incoliti Africæ littoribus, eos (quando in Dij ploravit) exterrit etiam terrâ, manuque videamus regentes imperia. **Hoc** ne gravem, propter non nimis lucare pacem aut expeditam super pacem, suspicimur nobis **Panicum** fiducia. **Multum**, per quos petita sit, ad fidem credam pacis pacem, **Scipio**. **Vestri** quoque (ut audeo) patres nominibus omnium ob hoc, quia parum dignitatis in legatione erat, negaverunt pacem. **Annibal** peto:

peto pacem: qui neque peterem, nisi utilem crederem, & propter eandem utilitatem tuebor eam, propter quam petii. Et quemadmodum, quia à me bellum cœptum est, ne quem ejus peniteret, quoad ipsi invidere Dii, prætiti: ita amittar, ne quem pacis per me partæ possitneat.

M U S I C A M U S I C A

O R A T I O

P. S C I P I O N E S ad Annibalem.

NON me falliebat, Annibal, adventus tui spe Carthaginenses & præsentem induciarum fidem & spem pacis turbasse: neque tu id sane dissimulas, qui de conditionibus superioribus pacis omnia subtrahas, prius ea, quæ jampridem in nostrâ potestate sunt. Cæterum sicut tibi curæ est, sentire cives tuos, quanto per te onere levventur: sic mihi laborandum est, ne, quæ tunc pepigerunt, hodie subtracta ex conditionibus pacis, præmia perfidiæ habeant: indigni, quibus eadem pateat conditio, ut eiam profit yobis frus, petitis. Neque patres nostri priores de Siciliâ, neque nos de Hispaniâ fecimus bellum: & tunc Mamertinorum sociorum periculum, & nunc Sagunti excidium nobis pia ac justa induerunt arma. Vos lacescisse, & tu ipse fateris, & Dii testes sunt: qui & illius belli exitum secundum jus saque dederserit: & bojes dant & dabunt. Quid ad me attinet, & humanae infirmitatis memini, & vim fortunæ reputo, & omnia, quæcumque agimus, subiecta esse milie casibus scio. Cæterum quemadmodum superbo & violenter me fraterem facere, si, priusquam in Africam trajecissem, te tuâ voluntate cedentem Italiam, & imposito in nave exercitu ipsum venientem ad pacem petendam aspernarerit: sic nunc, cùm propè manu consertâ resistantem ac tergiversantem in Africam attraxerim, nullâ sum tibi verecundia obstrictus. Proinde si quid ad ea, in quæ cum pax conveniatura videbatur (quæ sine, nosti: multæ navium cum commento per iudicias expugnarum, legatorumque violatarum,) adjicitur; eis quod referam ad concilium. Si illa quoque gravis videntur, bellum parate, quoniam pacem pati non potuistis.

O R A-

ORATIO

ANNIBALIS AD CARTHAGINIENSSES, qui reprehende-
runt quod risus in communis fletu.

ARGUMENTUM.

Inter alias pacis conditiones Carthaginensibus petentibus pacem à Scipione auctoritate senatus data, id etiam propositum erat, ut in annos quinquaginta decem millia talium argenti pensionibus aequis solverent. Prima collatio pecuniae longo bello exhaustis difficulter videbatur: itaque cum ob eam ipsam causam ceteris in curia Carthaginensi mercantibus atque fletibus unus Annibal rideret, tum Asdrubal Hæsus ridentem in publico fletu atque luctu incepavit, cum presertim earum lacrymarum ipse causa esset. Tum Annibal in hanc sententiam respondit objurganti atque ceteris.

Si quemadmodum oris habitus cernitur oculis, sic & animus intus certi posset, facile vobis appareret non huius, sed prope amentis malis cordis hunc, quem increpati, risum esse, qui tamen nequaquam adeo est intemperitus, quam vestras istas absurdas atque abhorrentes lachrymas sunt. Tunc flesse decuit, cum adempta nobis avima, incensa nave, interdictum externis bellis. Illo enim vulnera concidimus. Nec esse in vos odio vestro consultum ab Romanis credatis. **N**ULLA magna ei- clitas diu quietera posse. Si foris hostem non habet, domi invenit. Ut prævalens corpora ab externis causis tutuvidetur, sed suis ipso oribus onerantur. Tantum nimis ex publice malis sentimus, quoniam ad privatas res pertinet: nec in eis quicquam atrius, quam pecunia domum stimulat. Itaque cum spolia videret Carthagini detrahebantur, cum inermem jam ac nudam destitui inter tot armatas gentes Africæ cerneretis, nemo ingemuit, nesciis, quis tributum ex privato conserendum est, tanquam in publico fuisse complorat. Quam vereor ne propedium sentientis levissimo in malo vos hodie lacrymabis!

Ex tricessimo secundo libro ab urbe conditâ.

ORATIO

ARISTENI PRÆTORIS Achæorum, quæ eos objurgat.

ARGUMENTUM.

T. Quintius in obfitione Elatia, ratus, Cycliade principe factionis aduersa expulso, Achæorum animos à Philippo averti posse, legatos ad Achæos bac de remisit. Ariftinus erat prætor Achæorum qui eâ in causâ Romanis servabat. Is itaque quo die legati mandata exposuerant, cum propter imminentem noctem nibil transfigi ac definiri posse videret, ius farendi sententiam, dimissa senatu, in posterum diem differt. Postero die potestate factâ à magistrisbus si quis vellit, suadendi, nemo prodibat, cum Ariftinus ne pacium senatum rufus dimitteret, ita deinceps increpare capis.

UBI illa certamina animorum, Achæi, sunt, quibus in conviviis & circulis, cùm de Philippo & Romanis mentio incidit, vix manibus temperabatis? Nunc iâ concilio ad eam rem utram indicio, cùm legatorum utrinque verba audieritis, cùm referant magistratos, cùm prece ad fuscendum vocet, obmutuistis. Si non cura communis salutis, ne studia quidem quæ in hanc aut illum partem animos vestros inclinarunt, vocem cuiquam possunt exprimere? cùm præsertim nemo tam hebes sit, qui ignorare possit, dicendi ac suadendi, quod quisque aut quis, aut optimum paret, nunc occasionem effe, priusquam quicquam decernamus. Ubi semel decretum erit, omnibus id, etiam quibus ante displicuerit, pro bono atque utili sedere defendendum.

Ex tricessimo quarto libro ab urbe conditâ.

ORATIO

M. CATONIS CONSULIS pro lege Oppia contra
mutilerum luxuriam.

A. G. U. M. F. M. T. H. M.

M. Oppius & T. Romuleius tribuni plebis inter processus bolli
Punici, Q. Fabio & T. Sempronio consulibus, legem
tulerant,

tulerant, nequa mulier plus seminariā auri haberet, ne vestimento vericolori uiceretur, ne juncto vehiculo in urbe oppidove aut propius inde mille passus, nisi sacrorum publicarum causā uolueretur. Ex lex ab altero latore Oppia dicta. Matronae nobiles omnes homines ad legis abrogationem sollicitabant: nec jam ullā auctoritate, verrecundiā imperiove primorum patrum à limini senatus conuerti atque arceri poterant. Nunc ad forum frēquentes conveniebant, nunc per vias urbis discurrebant, orantes viros, ut in tam secundā fortunā sibi ornatus aduersis rebus negatus atque ademptus redderetur. Ex ipso prater tribunos plebis duos, M. quoque Porcius Catōnē consulē defensorem habebat: ceteri ferē impugnabant. Is itaque Porcius Catō matronarum conciliabula totā urbe totis diebus frequentia prater morem fieri cernens, cum quid ita convenirent, in secesseret, ad vocatā concione ita pro lege aduersus luxuriam mulierum disserruit. L. Valerius tribunus plebis qui tulerat de lege abrogandā post Catonem, ut sequitur, pro mulieribus aduersus legem Catoni respondit.

Si in suā quisque nostrum matronam, Quirites, ju-
diciis majestatem viri uatinere instituisset, minuī, cum uni-
versis famulis negotiū habere müe, nunc domi uida libertas
nostra impotentia, muliebri, hic quoque in foro obteritus
& calcatur: Et quia singulos sufficiet non potimus, uni-
uersas horremus. Evidem fabulam, & factam rem
ducebam esse, virorum omne genus in aliquā insula
conjunctione muliebri à stirpe sublatum esse. Ab illo
genere non e quid sumum periculum esse: si catus, & con-
cilia & secretas consultationes esse finis. Atque ego vix
satuere apud animum meum possum, utrum peior ipsa-
res, an pejore exemplo agatur. Quorum alterum ad nos
consules reliquaque magistratus; alterum ad vos, Quiri-
tes, magis pertinet. Nam utrum à Republicā sit, necnt,
id quod ad vos fertur, vestra existimatio est, qui in
suffragium ituri estis. Hæc conformatio muliebris, sive
sua sponte, sive auctoribus vobis, M. Fundani, & L.
Valeri, facta est, hæud dubio ad culpam magistratum
pertinens, nescio vobis, Tribuni, an consulibus magis sit
enim iudicium ceterum. I & ait, & deformis

deformis: vobis, si fæminas ad concitandas tribunitias seditiones jam adduxisti: nobis, si ut plebis quondam, sic nunc mulierum secessione leges accipiendæ sunt. Evidem non sine rubore quodam paulo ante per medium agmen mulierum in forum perveni, quod nihil me verecundia singularum magis majestatis & pudoris, quam universarum tenuisset, ne compellatæ a consule viderentur, dixisse: Qui hæc mos est in publicum procurandi, & obsidendi vias, & viros alienos appellandi? Istud ipsum suos quæque domi rogare non potuissis? An blandiores in publico quam in privato, & alienis quam vestris ellis? quanquam ne domi quidem vos, si sui juris fæminas matronas contineret pudor, quæ leges hic rogantur abrogarentur, curare decuit. Majores nostri mulieram ne privatam quidam rem agere fæminas sine aut bore voluerunt: in manu esse parentum, fratum, virorum; nos (si Diis placet) jam etiam Rempubl. capessere eas patimus, & foro quoque, & concionibus & comitiis immisceri. Quid enim, nunc aliud per vias & compita faciunt, quam quod aliae rogationes tribunorum plebis suadent, aliae legem abrogandam censem? Date frænos impotenti naturæ, & indomito animali, & sperate ipsas modum licentiae facturas, nisi vos faciatis. Minimum hoc eorum est, quæ iniquo animo fæminæ, sibi aut moribus aut legibus injuncta patiuntur, omnium rerum libertatem, imò licentiam, (si vera dicere volamus) desiderant. Quid enim, si hoc expugnaverint, non tentabunt? Recensete omnia muliebria jura, quibus licetiam earum alligaverint majores nostri, per quæque subjece- rint viris: quibus omnibus constriccas vix samen contine potuisse. Quid? si carpere singula & extorquere, & exæquari ad extreum viris patiemini, tolerabiles vobis eas fore creditis? exemplo, simul pares esse carpent, superiores erunt. At, Hercule, nequid novum in eas rogetur, recusant, non jus, sed injuriam deprecantur. Imò, ut, quam accepisti, jussisti suffragiis vestris legem, quam usu tor annorum & experiendo comprobasti, hanc ut abrogetis: id est, ut unam tollendo legem ceteras infirmatis. Nulla lex satis commoda omnibus est: id modo queritur, si majori parti, & in summam prodest, si quod cuiusquam

quam privatum officiet ius, id destruet ac demolietur; quid attinebit universos rogare leges, quas mox abrogare, in quos latet sunt, possint? Volo tamen audire quid sit, propter quod matræ confernatæ procurrant in publicum, ac vix foro se & concione abstinenceant. Ut captivi ab Annibale redimantur, parentes, viri, liberi, fratres eorum? Procul abessi, abisque semper talis fortuna Reipublicæ: sed tamen cum fuit, negantis hoc piis precibus eorum. At non pietas, nec solicitude pro suis, sed religio congregavit eas. Matrem Idæam Pessinunte ex Phrygiâ venientem accepturæ sunt. Quid bonum dictu saltem seditioni prætenditur mulierib[us]? Ut auro & purpura fulgeamus, inquit: ut carpentis festis profestisque diebus, velut triumphantes de lege viciâ & abrogatâ, & captis & trepiis suffragiis vestris, per urbem vellemus: ne ullus modus sumptibus, nec luxuriae sit. Sæpe me querentem de sc̄minarum, sæpe de virorum, nec de privatorum modo, sed etiam magistratum sumptibus auditis; diversisque duobus vitiis, avaritiâ & luxuriâ civitatem laborare: quæ pessæ omnia magna imperia evenerant. Haec ego, quod melior lætiorque in dies fortuna Reipub. eū, quo magis imperium crevit: & jam in Græciam Asiamque transcendimus, omnibus libidinum illecebrib[us] repleras, & regias etiam attrectamus gazas: eo plus horreo, ne illæ magis res nos ceperint, quam nos illas. Infesta (mihi credite) ligna ab Syracusis illata sunt huic urbi, jam nimis multos audio Corinthi & Athenarum ornamenta laudantes, mirantesque, & antefixa fictilia Deorum Romanorum ridentes. Ego hos malo propitiis Deos, & ite spero futuros, si in suis manere sedibus patientur. Patrum nostrorum memoriâ per legatum Cynicam Pyrrhus, non virorum modo, sed etiam mulierum animos donis tentavit, nondum lex Oppia ad coercendam luxuriam mulierem lata erat: tamen nulla accepit. Quam causam fuisse censetis? Eadem fuit, quæ majoribus, nihil de hac re lege faciendi, nulla erat luxuria, quæ coerceretur. **SICUT** anic[us] morbos necesse est cognitos esse, quam remedia eorum: sic cupiditates prius natæ sunt, quam leges, quæ iis modum facerent. Quid legem Lici-niam excitavit de quingentis jugeribus, nisi ingens cupido agros

agros continuandi? Quid legem Cinciam de donis & muneribus, nisi quia vestigalis jam & stipendiaria pleba esse senatu; coepерat? Itaque minimè mirum est, nec Oppiam, nec aliam ullum tam legem desideratam esse, quæ modum sumptibus mulierum ficeret; cùm aurum & purpuram data & oblata ultrò non accipiebant. Si nunc cum illis donis Cyneas urbem circumiret; statim in publico invenisset, quæ acciperent. Atque ego non nullarum cupiditatum ne causam quidem aut rationem inire possum. Nam ut quod alii licet, tibi non licere, ali- quid fortasse naturalis aut pudoris aut indignationis habens: sic sequato omnium cultu, quid unsquaque vestrum veretur, ne in se conspiciatur? Peccamus quidem pudor est vel parsimonia, vel paupertatis; sed utrumque lex vobis demit, cùm id, quod habere non licet, non habetis. Hanc, inquit, ipsam exequationem non fero, illa locuples, cur non insignis auro & purpura conspicior? cur paupertas aliarum sub hac legis specie latet; ut, quod habere non possunt, habitur, si licet, fuisse videantur? Vultis hoc castamen uxoribus vestris injicere, Quirites, ut divites id habere velint, quod nulla alia possit & paup- res, ne ob hoc ipsum contemnatur, supra vires se ex- tendant? Nam, simul pudore, quod non oportet, coep- xit; quod oportet, non putebit, quæ de suo poterit, parabit: quæ non poterit, virum rogabit. Misérum illum virum, & qui exoratus & qui non exoratus erit! cùm quod ipse non dederit, datum ab alio videbit. Nonc vulgo alienos viros rogant, & quod majus est, legem & suffragia rogant: & à quibusdam impetrant, adver- sus te & rem tuam & liberos tuos inexorabiles, simul lex modum sumptibus uxorio tuis facere defierit, tu nun- quam facies. Nolite eodem loco existimare, Quirites, futuram rem quo fuit, antequam lex de hoc ferretur. Et hominem improbum non accusari tutius est, quam ab- solvi: Et luxuria non mota tolerabilius effet, quam erit nunc; ipsis vinclis, sicut fera bestia, irritata, deinde emissâ. Ego nullo modo abrogandam legem Oppiam centeo, vos quod faxitis, Deos omnes fortunare velim.

ORATIO

L. VALERII TRIBUNI PLEBIS pro mulieribus
contra legem Oppiam.

Si privati tantummodo ad suadendum dissuadendum. que id, quod à nobis rogatur, processerent, ego quoque cùm satis dictum pro utrâque parte existimarem, tacitus suffragia vestra expectasse, nunc cùm vir gravissimus consul M. Porcius, non auctoritate solum, quæ tacita satis momenti habuisset, sed oratione etiam longâ & accuratâ insectatus sit rogationem nostram, necesse est paucis respondere: qui tamen plura verba in castigandis matronis, quam in rogatione nostra dissuadendâ consumpsit, & quidem ut in dubio poneret, utrum id quod reprehenderet, matronæ suâ sponte, an nobis auctoribus fecissent. Rem defendam, non nos: in quos jecit magis hæc consul verbosus, quam ut re insinuaret. Cœtum & seditiones & interdum secessionem mulierem appellavit, quod matronæ in publico vos rogassent, ut legem in se latam per bellum temporibus duris, in pace, & florente ac beatâ Repub. abrogaretis. Verba magna, quæ reiugendas causâ conquerantur, & hæc & alia esse scio: & Catonem orationem non solum gravem, sed interdum etiam trucem esse scimus omnes, cùm ingenio sit mitis. Nam quid tandem novi matronæ fecerunt, quod frequentes in causâ ad se pertinente in publicum processerunt? Nunquam ante hoc tempus in publico apparuerunt? Tuas adversus te *Origines* revolvam. Accipe quoties id fecerit, & quidem semper bono publico. Jam à principio, regnante Romulo, cùm Capitolio à Sabinis capto, medio in foro signis collatis dimicaretur; nonne intercursu matronarum inter acies duas prælium sedatum est? Quid? regibus exactis, cùm Coriolano Martio duce, legiones Volscorum castra ad quintum lapidem posuissent; nonne id agmen, quo obruta hæc urbs esset, matronæ averterunt? Jam urbe captâ à Gallis, aurum quo redempta urbs est, nempe matronæ consensu omnium in publicum contulerunt. Proximo bello (ne antiqua repetam) nonne & cùm pecunia opus fuit,

fit, viduarum peccatis adjuverunt aerarium? Et cum
Dii quoque novi ad opem ferendam dubius rebus accesse-
rentur, matronæ universæ ad mare profecte sunt, ad
matrem Idaam accipiendam? Dileximus, inquit, causas
sunt, nec mihi causas sequar propositum est, nihil novi
factum, purgare fatus est. Ceterum, quod in iehes ad
omnes pariter viros foeminalque pertinenter fecissem
nemo miratus est, in causa proprie ad ipsas pertinente
miramur fecisse? Quid autem fecerunt? Superbas mis-
dias fidius aures habemus, si cum domini servorum non
satisfiant preces, nos rogari ab honestis feminis indigna-
mūr. Venio nunc ad id de quo agitor: in quo duplex
consulis oratio fuit. Nam & legem ullam omnino ab-
rogari est indignatus: & eam præcipue legem, quæ luxu-
ritate muliebris coercendæ causâ lata esset. Et illa com-
munis pro legibus, visa consularis oratio est: & hanc ad
versus luxuriam, severissimis moribus conveniebat. Ita
que periculum est, nisi, quid in utrâque re vani sit, dol-
cuerimus, ne quis error vobis offundatur. Ego enim,
quemadmodum ex iis legibus, quæ non in tempore ad-
quod, sed perpetua utilitatis causâ in eternum latentes sunt,
nullam abrogari debere fateor, nisi quam ois ius. Abrog-
avit, aut statu aliquis Republicæ iniuriam fecit; sic quæ
tempora aliqua desidererunt leges, mortales (ut in ali-
cam) & temporibus ipsis mutabiles esse video. Quæ
pace late sunt, plerunque bellum abrogat: quæ in bello
pace: ut in novis administratione alta (in secundis) illa ut
aquaerâ tempestate aui sunt. Hec cum ita naturâ dif-
ficiet sunt, ex utro tandem genere ea lex esse videtur,
quam abrogant? An vetus regia lex, sicut rem ipsam
urbe nam? (An quid secundum eis) & decimovitis ut
condenda jura creatis in duodecim tabulis scripta? Sint
quæ cum majores nostri non existimat: matronale del-
cus servari posse, nobis quoque verendum est, ne dam et
pudorem sanctissimumque foeminalrum abrogemus? Quis
igitur nescit novam istam legem esse, Q. Rabio, T. Sem-
pronio consulibus viginti annis ante latam? sine qua cum
per tot annos matronæ optimis moribus vixerint quid
andem, se abrogata eâ effundantur ad luxuriam, porcu-
um est? Nam si ista lex ideo lata esset, ut finit libidin-

neis mulierem, verendum foret, ne abrogata incitaret: cor sit autem lata, ipsum indicavit tempus. Annibal in Italiā erat vīctor ad Cannas: jam Tarentum, jam Arpos, jam Capuam habebat: ad urbem Romam admotus exercitum videbatur. Defecerant socii, non milites in supplementum, non socios navales ad classem tuendam, non pecuniam in avario habebamus: servi, quibus arma darentur, ita ut praeiūm pro iis bello perfectio dominis solveretur, emebantur: In eandem diem, frumentum & cetera quae bellī usus postulabant, præbenda publicani se conducturos professi erant: servos ad remum, numero ex consueto constituto, cum stipendio nostro dabantur: aurum & argentum omne, à senatoribus ejus rei initio orio, in publicum conserebamus: viduae & pupilli pecunias suas in avarium deferebant, canticum erat, quo ne plus auri & argenti faci, quo ne plus signati argenti & ariæ domi haberemus. Tali eo tempore in luxuriam & ornatum matronæ occupatae erant, ut ad eam coercendam lex Oppia desiderata sit: cùm, quia Cereris sacrificium lugentibus omnibus matronis intermissum erat, senatus finiri locutum triginta diebus jussit. Cui non apparet, inopiam & miseriam civitatis, quia omnium patitorum pecuniae in usum publicum vertendæ erant, illam legem scripsisse, tamdiu mansuram, quamdiu causi scribendæ legis manisset? Nam si quæ tunc, tempori causa, aut decretit senatus, aut populus jussit, in perpetuum servari oportet, cur pecunias reddimus privatis? cur publica præsenti pecuniâ locamus? cur servi qui militant, non emantur? cur privati non damus remiges, sicut ianc pedimus? Omnes alii ordines, omnes homines mutationem in meliorem statum Reipub. sentient: ad conjugos tantum nostras, pacis & tranquillitatis publicæ fructus non perveniet? Purpurā viri utemur, prætextati in magistratibus, in sacerdotiis: liberi nostri prætextūs purpurā togis utentur, magistratibus in coloniis municipiisque, hic Romæ insimo generi magistris vicorum togas pretextæ habendæ jas permittemus; nec illi vivi soli habent tantum insignie, sed etiam ut cunso crementur mortui: seminis duxitaxat purpuræ usus interdicimus? & cùm tibi viro liceat purpurā in vesti straguli

fragulâ uti, matrem familiâ tuam purpureum amiculum
 habere non finis? & equi tuos speciosius intratus erit,
 quam uxor vestita? Sed in purpore, quæ teritur, absu-
 mitur, in justam quidem, sed aliquam tamen causam
 tenacitatis video: in auro vero, in quo præter manus pre-
 tium nihil intertrimenti sit, quæ malignitas est? Pre-
 sidium potius in eo est & ad publicos & ad privatos
 nis, sicuti experti estis. Nullam æmulationem inter se
 singularum, quando nulla haberet, esse aiebat. At, Her-
 cule, univerus dolor & indignatio est, cum sociorum La-
 tini nominis uxoribus vident ea concessa ornamenta, quæ
 sibi adempta sunt: cum insignes eas esse auro & purpu-
 râ, cum illas vehi per urbem, se pedibus sequi: tan-
 quam in illarum civitatibus, non in suâ imperium sit.
 Virorum hoc animi vulnere possit: quid mundiculorum
 anfis, quas etiam parva movent? Non magistratus, nec
 sacerdotia, nec triumphi, nec insignia, nec dona aet spo-
 lia bellicâ in contingere possunt. Munditia, ornatus, &
 cultus, haec foeminarum insignia sunt: his gaudent &
 gloriantur, hunc mundum mulierem appellaret majo-
 res nostri. Quid aliud in locu, quam purpura atque
 aurum, depoant? quid cum eluxerant, sumunt? quid
 in gratulationibus supplicationibusque, nisi excellenter
 ornatum adjiciunt? Scilicet si legem Oppium abrogare-
 rit, non vestri arbitrii erit, si quid ejus vetare volueri-
 tis, quod nunc lex vetat, minus filia, uxores, sorores
 etiam quibusdam in mano erunt. Nunquam salvis suis
 exsultur servitum mulieris, & ipse libertatem, quam vi-
 duitas & orbitas facit, defellantur. In vestro arbitrio
 suum ornatum, quam in legis, sumunt esse, de vobis in
 manu & tutela, non in servitio debemus habere eas: &
 nolle patres vobis aut viris quam dominum dici. Invidiosus
 nominibus utebatur modo consul, seditionem, malie-
 brem & secessionem appellando. Id enim periculum est,
 ne Sacrum montem (sicut quondam irata pleba) aut
 Aventinum cipient. Patiendum huic infirmitati est, quod-
 tunque vos censuritis, quo plus perficit, et inimicis
 imperio nisi debitis. & in auro seponit, omni
 & tunc & tunc. in auctoribus illac, aliis, aut quibus

M. Porcius Catonis consulis ad suos.

ARGUMENTUM.

Abrogata lege Oppia, Porcius Cato consul extemplo in Hispaniam cum copiis profectus est. Hic, ut boſſum suorumque animos experiretur, milites exercebat agendis prædis ex boſſum agro. Quos ubi satis explorasset, convocari omnes iussit: quos in tunc modum ad legilimum certamen adhortari ceperit.

Tempsus quod saepe optatus, venit, quo vobis potestis fieri virtutem vestram ostendendi. Adhuc praeponum magis quam bellantium militaris more: *nunc* iusta pugna hostis cum hostibus confertis manus. Non agros subie populari, sed arbitrii opes haerire licebit. Patres vobis, cum in Hispania Carthaginem & imperatores ibi & exercitus essent, ipsi nullum imperatorem, nullos in ea milites haberent: tamen addere hoc in foedere volerent, ut imperii sui Iberos fluvius esset finis. Nunc, cum duobus praetores, cum consul, cum tres exercitus Romanus Hispaniam obtineant, Carthaginem jam prope Uxellum nonis nemo in his provinciis sit: imperium nobis extra Iberum amissum est. Hoc armis & virtute recuperetis exportet: & nationem rebellantem, magis temere, quam conulant bellatorem, fugum, quo se exuit, accipere rursum cogatis.

ORATIO

T. Quintia in conventu Gracie.

RIGHTS OF THE AIR COMBINATION

Yasmin place liberto in universa Gracia praeer. Brolosterat, cum T. Quintio senatus consultum defusciplendo bello aduersus Nabin Lacedemonum, qui Argos occupabat, assertur. Et itaque lecto, Corinthus in confitam diem conventum omnium sociarum civitatum Gracie edidit. Ad diem cum frumentis convenerint, ita de bello aduersus Nabin gerendo

Bellum aduersus Philippum non magis communis animo consilioque Romani & Graeci gererunt, quam atriue suas causas belli habuerunt. Nam & Romano-

rum amicitiam, nunc Carthaginenses hostes eorum iu-
yando, nunc hic sociis nostris, oppugnandis, violaverat; &
in vos talis fuit, ut nobis, etiam nostrorum odivisere-
mur injuriarum, vestrae injuriæ satis digna causa belli
suerint. Hodierna consultatio tota ex vobis penderet.
Refero enim ad vos utrum Argos, sicut scitis ipsi, ab
Nabide occupatos pati velitis sub ditione ejus esse: an
æquum censeatis nobilissimam vetustissimamque civitatem
in mediâ Græciâ sitam, repeti in Libertatem, & eodem
statu, quo cæteras urbes Peloponnesi & Græciæ esse. Hæc
consultatio, ut videris, tota de re pertinente ad vos est.
Romanos nihil contingit, nisi quatenus liberatæ Græciæ
unius civitatis servitus non plenam nec integrum gloriam
esse finit. Cæterum si vos nec cura ejus civitatis, nec
exemplum, nec periculum movet, ne seruat latius contra-
gio ejus mali; nos æqui bonique facimus. De hac re vos
consulo, staturus eo quod plures censueritis.

O R A T I O

ARISTENI PRÆTORIS Achæorum de Ætolis & Nabide:

A R G U M E N T U M.

Hoc ad proximum pertinet: Ætoli ad concilium Græciæ
convenerant, quorum princeps Alexander cum audiret pla-
cere Atheniensibus at Argi recuperarentur, ipse inter alia
dixerat, quod ad eam deliberationem attinebat, deportandum
esse in Italiam exercitum. Nam ipsum Nabim pollicari
aut conditione, aut suâ ipsus voluntate præsidium Argi
deducturum. Quod nisi faceret, Ætolas vi armisque facile
coacturos deduci. Hæc præter audiebat Achæorum Aris-
tensus, qui sâ vaniloquentiâ motus, extemplo in hac verba
prorupit.

NE istuc Jupiter optimus maximus siverit, Junoque
regina, cujus in tutelâ Argi sunt, ut illa civitas in-
ter tyrannum Lacedæmonium & latrones Ætolas pre-
mium sit posita in eo discrimine, ut miserius à nobis re-
cipiatur, quam ab illo capta est. Mare interiectum ab
iis prædonibus non tuetur nos, T. Quinti. Quid, si in
mediâ Peloponneso arcem sibi fecerint, suorum nobis
est? Lingam tantum Græcorum habent, sicut speciem
hominum.

hominum. Moribus ritibusque efferratioribus, quam ulli barbari, quam rapacissimæ bellorum utantur. Itaque vos rogamus, Romani, ut & ab Naibide Argos recuperetis; & ita res Graecæ constituatis, ut ab Iatrocincio quoque Argorum satis pacata hæc relinquatis.

ORATIO

NABIDIS TYRANNI Lacedæmoniorum ad T. Quintium.

ARGUMENTUM.

Nabis tyrannus Lacedæmonius, cum maritimæ omnes civitates à Romanis receptoras primo batim adventu cognovit, cedendum fortunæ ratus. T. Quintum ad colloquiam vocari jubet. Ad præstitutum diem prior ipse de tyrannide, aliquis quæ de ipso jactabat, in hunc modum differuit.

Si ipso per me, T. Quinti, vosque qui adeatis, causam excoigitare, cur mihi aut in dixissetis bellum, aut inferretis, possem; tacitus eventum fortunæ meæ expectasse, nunc imperare animo nequivi, quin prius, quam perirem, ear periturus essem, seism. Et, hercule, si tales essetis, quales esse Carthaginenses fama est, apud quos nibil societatis fides sancti haberet, in me quoque vobis quid saceretis, minus peni esse, non miraret. Nunc vos cum intueror, Romanos esse video, qui rerum divinarum scedula, humanarum fidem socialem sanctissimam habetis. Cum me ipse respexi, eum esse spero, cui & publicè, sicut cæteris Lacedæmoniis, vobis cum vetustissimum scodus sit, & meo nomine privatim amicitia ac societas nuper Philippi bello renovata. At enim ego eam violavi & everti, quod Argorum civitatem teneo. Quomodo hoc tuear? Re, an tempore? Res imibi dupliscem desensionem præbet, nam & ipsis vocantibus ac tradentibus urbem eam accepi, non occupavi; & accepi, cum Philippi partium, non in vestrâ societate esset. Tempus autem eo me liberat, quod cum jam Argos haborem, societas mihi vobiscum convenit: & ut vobis ministerem ad bellum auxilia, non ut Argis prædiuum deducorem, pepigistis. At, hercule, in eâ controverâ, quæ de Argis est, superior sum: & sequitare rei, quod non vestram urbem, sed hostium: quod volentem,

non vi coactam accepi: & vestrā confessione, quod in conditionibus societatis mihi Argos reliquisis. Ceterum nomen tyranni & facta me premuat, quod servos ad libertatem voco, quod in agros inopem plebem deduco. De nomine hoc respondere possum: me, qualisunque sum, eundem esse, qui fui, cùm tu ipse mecum, T. Quinti, societatem pepigisti. Tum me regem appellari à vobis memini: nunc tyrannum vocari video. Itaque si ego nomen imperii mutarem, mihi mērē inconstantia; cùm vos mutatis, vobis vestræ reddenda ratio est. Quod ad multitudinem servis liberatis auctiam, & egenitibus divisum agrum attinet; possum quidem & in huc me jure temporis tutari. Jam feceram hæc, qualiaque sunt, cùm societatem mecum pepigistis, & auxilia in bello adversum Philippum accepistis. Sed si nunc ea fecissem, non dico, quid in eo vos læsissim, aut vestram amicitiam violassem: sed illud, me more atque instituto majorum fecisse. Nolite ad vestras leges atque instituta exigere ea, quæ Lacedæmonie fuit. Nihil comparare singula necesse est, vos à censu equitem, à censu peditem legitim: & paucos excellere opibus, plebem subiectam esse illis vultis. Noster legumlator non in paucorum manu Rempubl. esse voluit, quem vos statutum appellatis: nec excellere unum aut alterum ordinem in civitate, sed per acquisitionem fortunæ ac dignitatis fore credidit, ut multi essent, qui arma pro patria ferrent. Pluribus me peregrisse, quam pro patriæ sermone brevitas, fateor, & breviter peroratum esse potuit; nihil me, postea quam vobiscom amicitiam institui, tūr ejus vos peniteret, commisso.

O R A T I O

T. QUINTI, qua Nabidi respondet.

A Micitia & societas nobis nulla tecum, sed cum Pelope rege Lacedæmoniorum justo ac legitimo facta est. Cujus ius tyranni quoque, qui postea per vim tenuerunt Lacedæmonie imperium (quia nos bella nunc Punicæ, nunc Gallica, nunc alia ex aliis occupaverant) usurparunt; siue tu quoque hoc Macedonico bello fecisti.

cili. Nam quid minus conveniret, quam nos qui pro
 libertate Græciae adversus Philippum gereremus bellum,
 cum tyranno instituere amicitiam? & eo tyranno, quam
 qui nequam fuit, saevissimo & violentissimo in suos?
 Nobis vero, etiam si Argos nec cepisset per fraudem
 nec temeris, liberanibus omnem Græciam, Lacedæmon
 quoque vindicanda in antiquam libertatem erat, atque in
 leges suas, quarum modo, tanquam aemulus Lycurgi,
 mentionem fecisti. An, ut ab Iasio & Bargiliis præ-
 dia Philippi ducantur, curæ erit nobis, Argos & La-
 cedæmonem, duas clarissimas urbes, lumina quondam
 Græciae, sub pedibus tuis relinquemus, quæ titulum no-
 bis liberatæ Græciae servientes deformemus? At enim cum
 Philippo Argivi senserant. Remittimus hoc tibi, ne
 nostram vicem trascaris. Satis compertum habemus,
 dñorum, aut ad summum trium in eâ re, non civitatis
 culpam esse; tam hercle, quam in te quoque præsidio
 ascendendo accipiendoque in arcem, nihil sit publico con-
 filio actum; Thessalos, & Phocenses, & Locrenses, con-
 sensu omnium scimus partium Philippi fuisse; tamen
 cum exeteram liberavimus Græciam, quid tandem cep-
 ses in Argivis, qui insontes publici consilii sint, facturos?
 Servorum ad libertatem vocatorum, & egentibus homi-
 nibus agri divisi criminis tibi objici dicebas, non quidem
 nec ipsa mediocria: sed quid ista sunt præ iis quæ à te
 tuisque quotidie alia facinora eduntur? Exhibe liberam
 coacionem vel Argis, vel Lacedæmonie, si audire juvat
 vera dominationis impotentissimæ criminis. Ut omnia
 alia, vetustiora omittam, quam cædem Argis Pythagoras
 iste gener tuus pene in oculis meis edidit, quam tu ipse,
 cum jam prope in finibus Lacedæmoniorum essem?
 Agedum, quos in conclusione comprehensor, omnibus audi-
 entibus civibus tuis, in custodia te habiturum, esse pro-
 nunciasti; Jube vincus produci, ut miseri parentes, quos
 falso lugent, vivere sciant. At enim ut jam ita sunt haec,
 quid ad vos Romani? Hoc tu dicas liberantibus Græ-
 ciæ, hoc us, qui ut liberare possent, mare trajecerunt,
 terra marique gesserunt bellum? Vos tamen, inquis,
 velramque amicitiam ac societatem propriæ non violavi.
 Quoties vis te ad arguam fecisse? Sed nolo pluribus:
 summan

summam rem complectar. Quibus igitur rebus amicitia
violatur? Nempe his duabus rebus maxime, si socios
meos pro hostibus habeas: si cum hostibus te conjungas.
Utrum non a te factum est? nam & Messenem uno atque
codem jure foederis, quo & Lacedæmonem, in amicitiam
nostram acceptam, socius ipse sociam nobis urbem yi-
aque armis cepisti: & cum Philippo hoste nostro, non
societatem solum, sed (si Deus placet) affinitatem etiam
per Philoclem præfectum ejus pepigisti: & bellum adver-
sum pos gerens, mare circa Maleam infestum navibus
piraticis fecisti: & plures prope cives Romanos, quam
Philippus, cepisti atque occidisti: tuncque Macedonie
ora, quam promontorium Maleam, commeatus ad exerci-
tus nostros postantibus navibus fuit. Proinde parce sic
fidem, ac iuta societatis factaret & omnis populari
oratione, tanquam tyranthus & hostis loquere.

ORATIO. VI

T. QUINTI, quæ suos ad obſidionem Lacedæmonis
adhortatur.

ARGUMENTUM

Hor cum prioribus duabus concionibus conjunctum est. Cum
nra colloqui cōfent, Nabis, Argiano, ut, dum liberat, suis
rebus consolores, orante, postero dicit de deaclitrum Argis
(quando ita Romanis placet) præfidum proponatur,
similis & per fugas & captivos redditurum, ac si quid aliud
vellens, facturum. Interim ad bellum ramen Quintius
animum intendebat: ac nibil dum eorum, quis recuperat
Nabis, apparebat: cum sentientibus omnibus continuandum
esse bellum, ipse unus per simulationem difficultatem obſi-
dionis Lacedæmonis, quo se Nabis ex colloquio recuperat,
causando, etiam rursus à bello militum animos avertere cona-
batur. Ubi simulatione illa in dies militum animos (quod
unum agebat) magis accendi ac crescere vides, repente in-
buc verbo ad obſidionem abortatus est.

BENE verat! obſideamus Lacedæmonem, quando-
ita placet. Cæterum cum res tam lenta; quam ipsi
scit, oppugnatio urbium sit, & obſidentibus prius ſepe
quam obſitus tredium afferat; iam nent. hoc ita propo-
nere ac

nece vos animis oportet, hybernandum circa Laceda-
monis incenia esse. Quae mora si laborem tantum ac
periculum habens, ut & animis & corporibus ad sustinenda
ea parati essetis, hortarer nos. Nunc impensa quoque
magna eget, in opera, machinationes, & tormenta,
quibus tanta urbs oppugnanda est, in commecatos nobis
vobisque in hyemem expediendos. Itaque ne aut re-
pente trepidetis, aut rem inchoatam turpiter destituatis,
scribendum ante vestris civitatibus censeo, explorandum
que quid quaque animi, quid virium habeat. Auxili-
orum satis superque habeo: sed quo plures sumus, pluribus
rebus egredimur. Nihil jam praeter nudum solum ager
hostium habet. Ad hos hyems accedit, ad compor-
tandum ex longinquo difficilis.

Ex trigesimo quinto libro ab urbe conditâ.

ORATIO
MINIONIS ad Legatos Romanorum.

ARGUMENTUM.

Legati Romani P. Sulpitius & P. Jalius missi ad Eumenem
primum, deinde ad Antiochum. Ii expositis senatus man-
datis Eumeni, Ephesum ad Antiochum veniunt. Forte per
eos dies filii Antiochi morte primum nuntiata, factum erat,
ut clamor regia, omnes in luctu essent. Legatus alter (nam
Sulpitius ager Pergami substitutus) eo publico luctu, non
fere ratus ut letis animis audiretur, Pergamum avertit
iter. Pausis diebus luctu finito, Antiochus jam satis doctus
quid ad se venirent legati, cum uno Minione principe an-
corum consilia communicabat. Fugiebat atque detrectabat
modis omnibus cum legatis colloquium: ac futurum erat ut
euc admittantur legatos, si redirent ulro, nec accuseret diutius
commoratos. nisi Minio ipso causam tam suscepitam ejus
commune cum legatis se adiurum recipisset. Accedit itaque
legatis. Missio ipso absente Antiocho ita loquutus est. Legati
deinde resundebant.

Specioso titulo ati vas, Romani, Graecarum civitatum
liberandarum video: sed facta vestra orationi non
conveniunt, & aliud Antiocho juris statuisti, alio ipsi
simimi. Quis enim magis Smyrnæ, Lampsacenique
Graeci sunt, quam Neapolitani & Regini & Tarentini,

à quibus stipendium, à quibus naves ex stedere exigitis? Cor Syracusas atque in alias Siciliæ Græcas urbes præterm quocannis cum imperio & virgis & securibus mittitis? Nihil aliud profectio dicatis, quam armis seperatis vos iis has leges imposuisse. Eandem de Smyrnâ & Lampasaco, civitatibusque quæ Ionizæ aut Æolidis sunt, causam ab Antiocho accipite. Bello superatas à majoribus, & stipendiariæ ac vestigales factas, in antiquum jus repetit. Itaque ad hæc ei responderi vélim, si ex aqua disceptatur, & non belli causa queritur.

ORATIO

SULPITII LEGATI ROMANORUM, quæ ad præcedentem responderet.

Fecit venerandè Antiochus, qui, si alia pro causâ ejus nos erant quæ dicerentur, quemlibet ista quam se dicere maluit. Quid enim simile habet civitatum eorum, quas comparasti, causa? Ab Rhæginis & Neapolitanis, & Tarentinis, ex quo in nostram venerunt potestate, uno & perpetuo tenore juris semper usurpato, nunquam intermissa, quæ ex stedere debent, exigimus. Potestne tandem dicere, ut ii populi non per se, non per alium quemquam stedus mutaverint, sic & Asiae civitates, ut semel venerunt in majorum Antiochi potestate, in perpetuâ possessione regni vestri permanuisse? & non alias eorum in Philippi, alias in Ptolemæi fuisse potestate, alias per multis annos nullo ambigente libertatem usurpasse? Nam si, quod aliquando servierunt temporum iniquitate p̄fessi, ius potest secula asserendi eos in servitutem faciet; quid abest quin actum nobis nihil sit, quod à Philippo liberavimus Græciam? & repeatant posteri ejus Corinthus, Chaloidem, Demetriadem, & Thessalorum totam gentem? Sed quid ego causam civitarum ago, quam ipsi agentibus & nos & regem ipsum cognoscere equus sit.

ORATIO

ANIBALIS ad Antiochum, quæ se purgat.

A R C U M E N T U M
Pertinet hoc ad conciones superiores duas. His invicem habet
legati eorum ipsorum civitatum de quibus Sulpitius no-
minat,

minerat, cum introducti nunc suas quisque querolas, nunc expostulationes interfererent re infecta dimitti sunt. Exinde consilium inibat Antiochus bellum adversus Romanos suscipiendi. In id consilium forte Annibal adhibitus non erat, propter colloquia cum Julio legato altero Romanorum, suspectus. Percontatus itaque alienationis & iracundiae regis in se causam, cum ex colloquio id natum acciperet, occasionem modo se regi purgandi quererebat. At eam tandem noxius, ita se regi purgavit.

Pater Amilcare, Antioche, parvum admodum erat, quem sacrificaret, altaris, admodum jure jurando adegit, nunquam amicum fore populi Romani. Sub hoc sacramento sex & trintate annos militasti: hoc me in pace patria mea expulit; hoc patria extorrem in tuam regiam adduxit: hos dico, si tu spem meam distinueris, ubiqueque vires, ubi anima esse sciäm, huic veniam soto orbis terrarum querens aliquos Romania hostes; itaque si quibus tuorum mei criminibus apud te crescere liber, aliam materiam crescendi quæcum ex me querant. Odi, odioque sum Romanis. Id, me veram dicere, pater, Amilcare & Dii testes sunt. Proinde cum de bello Romanorum cognitabim, inter primos amicos Annibalem habeto, si quæ res te ad pacem compellat, in id consilium alium cum quo deliberas, querio.

Ex trigesimo sexto libro ab urbe condita.

ORATIO

Annibalem in concilio Antiochi, de totius bellis satione & Macedonibus sententia.

Argumentum.
Antiochus Annibalem in consilium adhibere non solebat, etiam si orationem, qua se Annibal purgavit, regem sibi reconciliasset. Porro in ita adhibitus quo de Tessaliam consultabatur, cum aliud alii sentirent nominatum regalis sententiam ita consilium suum de Macedonibus & Philippo in amicitiam deducendis, totiusque belli ratione, exposuit.

Si ex quo trajecimus in Graciam, adhibitus essem in id consilium, sum de Eubœa, de Achæis, de Boeotia ageretur, tam sententiam dixissem, quam hodie cum de

de Thessalos agitur; dictum. Ante omnia Philippum & Macedonas in societatem belli quâcunque ratione tenses dedocendos esse, nam quod ad Euboram Boeotosque & Thessalos attinet, cui dubium est, quin, ut quibus nullas suas vires sint, presentibus adulando semper, quem meum tum in consilio habeant, eodem ad impetrandam veniam utantur, simul ac Romanum exercitum in Græciâ videbri, sed consuetum imperium se avertant? nec iis noxiam figurum sit, quod, cum Romani procul abessent, vim quam presentis exercitusque tui experiri noluerit? Quanto igitur prius potiusque est, Philippum nobis conjungere, quam hos? cui, si semel in causam descendens, nihil integri futurum sit, quique eas vires afferat, quæ non accessio tantum ad Romanum esse bellum, sed per se ipsa nuper sustinere posuerit Romanos? Hoc ergo adjuncto (ab his verbo intidia) qui dubitare de eventu possemus in quam, quibus adversus Philippum valuerint Romanii, ut nunc fore videamus at ipsi oppugnentur. Etoli, qui Philippum (quod inter omnes constat) vicerant, cum Philippo adversus Romanos pugnabunt. Amyndaei arque Achamancum gens, quodrum secundum Etoles plurima fuit opera in bello, nobiscum habuerunt: Philippus cum se quicco totam molem sustinebat, bellis nonc duo maximi reges, Asias Europæque viribus adversus unum populum (ut meam utramque fortunam taceam), patrum certe etate ut ipsi quidem Epiriacum regi parem, quicquid tandem erit vobiscomparatus, geretis bellum. Quia igitur res mihi fiduciam praebet conjungi nobis Philippum posse? Una, communis utilitas, quæ societatis maximum vinculum est: altera, auctores vos Etoli. Vester enim legatus hic Thoas inter cetera, quæ ad exciendum in Græciam Antiochum dicitur est solitus, ante omnia hoc semper effutavuit; fremere Philippum, & agere pati, sub specie pacis leges servitutis sibi impositas. Ille quidem foræ bestiæ vindictæ aut clausæ, & refringente clausæ cupienti, regis iram verbis aquabat, cujus si talis animus est, solvamus nos ejus vincula, & clausæ refringamus, ut crumpere diu coercita ira in hostes communes possit. Quod si nihil cum legato nostra moverit; at nos, quodiam nobis cum adiungere non

non possumus, ne hostibus nostris ille adjungi possit, caueamus. Seleucus filius tuus Lysimachus est: qui si in exercitu, quem secum habet, per Thraciam proxima Macedoniam cœperit depopulari, facile ab auxilio ferendo Romanis Philippum ad sua potissimum toenda avertere. De Philippo meam sententiam habes. De ratione universi belli quid sentirem, jam ab initio non ignorasti, quod si tum auditas forem, non in Eubœa Chalcidem captam, & castellum Euripi expugnatum Romanis, sed Etruriam Ligurumque & Gallias Cisalpinae oram bello ardere, & (qui maximus illi terror est) Annibalem in Italiam esse audirem. Nunc quoque artellas censio omnes navales terrestresque copias. Sequuntur classem onerariae cum commilitibus, nam hic licet ad belli munera paucissimus, sic nimis multi pro inopia commilitorum. Cum omnes tuus contraxeris vires, divisam classem partim Cœcyru in statione habebis, ne transitus Romanis liber ac zutus patet: partim ad littus Italiam, quod Sardiniam Africamque spectat, trajicies: ipse cum omnibus terrestribus copiis in Byllium agrum procedes. Inde Gracie praefidebis, & speciem Romanis trajectorum te præbent, & si res poposcerit, trajectus. Hæc suadeo, qui, ut non omnis pericillimus sim belli, cum Romanis certè bellare bonis malisque meis didici. In qua consilium dedit, is eadem sec infideliem, nec sequentem operam pollicor. Dii approbent eam sententiam, que tibi optime visa fuerit.

ORATIO

ATTILII consulis ad suos.

AD GÖMENI TUM.

Attilius consul depopulatus Hypatensem Heracleam sanguis agrum in faucibus ad Thermopylas, ubi rex Antiochus erat, castro locavat. Quod ubi regi collatum est, voritus ipse ne quamquam per jugum imminentia Romanis ad transitum inventirent, Attolis Heracleam mandat, occuparent ea ipsa occupina, ne quā Romanus transire posset. Ita ut jussus rex, Attoli ad occupandum contendunt. Consul eum re cognitus, eodem aduersus Attolis missis legionibus, ipse priusquam in hostem equum eduxeret, ita militum animos confirmarit.

Plerisque

P
ausp
ibilis
quip
omn
oppo
ercit
aliqu
& l
Asia
tuti
à ju
omn
filiss
bellu
lius
ris c
lares
fagin
ma
& in
chau
cont
sunt
eiss
tio in
sus a
nam
reliq
po a
fauc
est)
inter
urbis
tueb
zane
quid
pona

A R

Plerisque omnium ordinum, milites, inter vos esse
 video, qui in hac eadem provinciâ T. Quintii doctu
 auspicioque militaveritis. Macedonico bello inexuper-
 abilis magis saltus ad amnem Aoum fuit, quâm hic:
 quippe portæ sunt haec: & unus inter duo maria clausis
 omnibus velut naturalis transitus est. Munitiones & locis
 opportunitatibus tunc fuerunt & validiores impositæ: ex-
 ercitus hostium ille & numero major, & militum genere
 aliquanto melior. Quippe illuc Macedones Thracesque
 & Illyrii erant, ferociissimæ omnes gentes: hic Syri &
 Asiatici Græci sunt, levissima genera bominum, & servi-
 tuti nata. Rex ille bellicosissimus, exercitatus jam ànde
 à juventâ fuitimis Thracum atque Illyriorum & circa
 omnium accolatum bellis: hic (ut aham omnem vitam
 filiam) iste est, qui cum ad inferendum populo Romano
 bellum ex Abâ in Europam transiit, nihil memorabi-
 lius toto tempore hybernorum gesserit, quâm quod amo-
 ris casu, ex domo privatâ & obscuri etiam inter popu-
 lares generis uxorem duxit, & novus maritus, velut
 saginatus nuptialibus coenâ, ad pugnam processit. Sum-
 ma virium speique ejus in Etolis fuit, gente vanissimâ
 & ingratissimâ: ut vos prius experti estis, nunc Antio-
 chus experitur. Nam nec convenerunt frequentes, nec
 contineri in castris potuerunt, & in seditione ipu inter se
 sunt: & cum Hypatam tueram Heracleamque depos-
 essent, neutram tutari, pars refugesut in juga mon-
 tuim, pars Heracleæ incluserunt se. Rex ipse confes-
 sus nequam æquo campo non modo congregi se ad pug-
 nam audere, sed ne castra quidem in aperto posere;
 relictâ omni ante se regione eâ, quam se nobis ne Philip-
 po ademisse gloriaribatur, condidit se intra supcæ: ne ante
 fauces quidem saltus (ut quondam Lacedaemonies fama
 est) sed intra penitus retractus castris. Quod quantum
 interest, ad timorem ostendendum, an muris alicujus
 urbis obfidendum se secluserit? Sed neque Antiocham
 tuebuntur angustiae: nec Etolos vertices illi, quos cepe-
 runt, satis undique prorium atque præcantum est, se
 quid adversus vos in pugnâ preter hosties est. Illud pro-
 ponere animo vestro debetis. Non vos pro Græciam liber-
 tate

tate tantum dimicare, (quamquam is quoque egregius titulus esset, liberatam a Philipo ante, nunc ab Aetolis & ab Antiocho liberare) neque ea tantum in præmium vestrum cæsura, quæ nunc in regis callis sunt; sed illum quodque omnem apparatus, qui indies ab Epheso expectatur, prædæ futurum. Afram deinde Syriamque, & omnia usque ad ortus solis dictimma regna imperio Romano aperturos. Quid deinde aberit, quia ab Gadibus ad mare rubrum Oceano hinc terminemus, qui orbem terrarum amplexu finit? & omne humanum genus secundem Deos nomen Romanum veneretur? In hac tanta præmia dignos parate animos, ut crastino die bene levantibus Diis acie decernamus.

Zacynibus insula erat, quam Hinc Agricentum, Amyvandri, cuius in possessione erat, quod sedes, posteaquam dominum a Philippo Megalopolitano Asbamaniopulsum audivit, pecuniam padam Achaeorum dederat. T. Quintius hac re cognitam concilium Achaeorum edicis, ubi de Zacyntho ageretur, dico, diae preficitum Bonitini insulam ut suam reprobabant. Diabolus contra ipsam actionem Achaeorum suaditione esse, iurisque a se possidenti contendebat. Achaei multi eam, iam ab initio se a spernatos esse restabantur: quo magis pratoris peritiam admirari non desistebam. In tanta opinione varietate veritatis T. Quintius permisit arbitrio, qui quid nolit, nunc exponens. sistibus illi.

Sicut ille posse habemus eum insulæ cœnitatem Achæis esse, sicut etiam se habemus. Ceterum sicut testudinem, ubi collecta insulam regam eft, tutam ad omnes ictus video esse; ubi exerit partes aliquas, quodcumque sudavit, obnoxium atque infirmum habere. haud dissimiliter vos, Achæi, clausos undique mari, que intra Peloponnesum sint terminos, ea & jungere vobis, & juncta tueri facile, simus aviditate plura amplectendi hinc excedatis, nata vobis omnis, quæ causa sit, & exportis ad omnes ictus eft.

ORÁ

ORATIO

QUINTII AD M. ACILIUM consulem pro Ætolis.

ARGUMENTUM.

M. Acilius cum delegatis pacis conditionibus, Ætolos Nau-
pactum ad sustinendam totam belli molam confugisse
comperisset, tum demum vi atque armis agendum esset, cum
iis ratus, urbem ipsam obfidere cœpit. In castra eo ipso
tempore T. Quintius ex concilio Athaica redierat: quod
cum ex composito muros obambularet, ut ab Ætolis ipsis
nosceretur, omnes extemplo nomine eam in clamabant,
orabantque ut se servare vellet. Moxit ea vox Quin-
tium: qui in castra descendens, ita M. Acilium monuit,
ut soluta obfidae alio transferret bellum.

Utrum fallit te, M. Acili, quid agatur? an, cum
satis provideas, nihil id magnopere ad summam
Reipubl. pertinere censes? Errexerat expectatione consulem.
Et, quin expromis inquit Acilius, quid retinet? Tum
Quintius: Ecquid vides te divicto Antiocho in duabus
urbibus oppugnandis tempus terere, cum jam prope
annus circumactus sit imperii tui? Philippum autem, qui
non aciem, non signa hostium vidit, non solum urbes,
sed tot jam gentes, Athamaniam, Perræbiam, Aperan-
tiam, Dolopiam sibi adjunxit? Atque non tantum
intererit nostrâ, Ætolorum opes ac vires minui, quantum,
non supra modum Philippum crescere: & victoria tua
præmium te militesque tuos nondum tot urbes, quod
Philippum gentes Gracia habere.

ORATIO

T. QUINTII ad Ætolorum principes de reconciliatione.

ARGUMENTUM.

Cognitio hujus à superiori petenda oratione. M. Acilius
consul verbis T. Quintii motus, totam ipsi rem permisratis.
Itaque rursus obambulare: circa eandem partem pueri circa
quam paulo ante vociferati erant Ætolis, pregiis. Ubi cum
cum rursus Ætolis animadverserant, impensus orabant,
ut sui misereretur. Tum ergredi aliquot ad se juberet, quibus
ad pedes provolutis, quid ipso vellet, ita exposuit.

FOR.

A.D.O.

30 ORAT DONES

FORTUNA vestra satis, ut & ira mea & orationi, temperem. Evenerunt quæ prædixi eventura; & ne hoc quidem reliqui vobis est, ut indignis accidisse ea videantur. Ego tamen forte quādam nutriendæ Gracie datus, ne ingratis quidem benefacere absistam. Mittite oratores ad Consulēm qui inducas tantum temporis pe-tant, ut mittere legatos Romanam possitis, per quos Senatū de vobis permittatis. Ego apud Consulēm deprecator defensorque vobis adero.

Ex trigesimo septimo libro ab urbe conditā.

ORATIO EUMENIS IN CONCILIO. ARGUMENTUM.

EMMILIO praetori inter provincias ducendendas classis Romana decreta erat. Eum cum Samo Eleam, ut Regi Eumeni opem ferret, cum classe Romana venisse Antiochus audiret, Publiumque Scipionem consulem jam in Macedonia cum exercitu esse: de pace agendi tempus venisse ratus, seductorem ad Emissum misit, qui de pace se agere velle iunctiaret. Tum concilium bac de re Emissus edidit: in quo cum de re ipsa referret, Rhodii quidem rogati sententiam, confessans pacem esse faciendum: ceterum Eumeni contra sentiebat; quam sententiam ita pergebat.

QUI enim aut honesto inclusi invenibus, & obsecu-
; velut leges pacis accipiemus? aut cui rata ita
pax erit, quam sine consule, non ex autoritate senatus
non jussu populi Romani peregerimus? Quero enim,
pace per te facit redditusne exemplo in Italiam sis,
classem exercitumque deducturus? an expectatusq[ue]
de eâ re consuli placeat, quid senato censeat, quid po-
pulus jubeat? Restat ergo, ut maneat in Asia, & rursum
in Hyberna copiæ reductæ, omisso ibi bello, exhaustus
commeatibus præbendis socios: deinde (si ita visum sit
iis, penes quos potestas fuerit) instauramus novum de
integro bellum, quod possumus, si ex hoc impetu rerum
nihil prolatando remittitur, ante hyemem Diis volentibus
perfecissa.

ORA.

O R A T I O

SCIPIONIS quā legatis Antiochi respondet.

A R G U M E N T U M.

Heraclides Byzantius ab Antiocho missus de pace legatus, P. Scipioni inter cæteras conditiones eam quoque detulerat. Antiochum paratum esse restituere Romanis quascunque in Asia teneret urbes, dimidiamque partem impensarum in bellum sallarum præstare. Eas Romanis non placuisse videns, privatim Scipionem alloquitur, sicuti mandatum ipso erat, fore si conditiones acciperet, ut Antiochus ipsi solum etiam sine pretio reddaret: magnum deinde auri pondus pollicitus in societatem regni cum venturum professu est, si pacem fecisset. Nunc Scipio respondet.

QUOD Romanos omnes, quod me, ad quem missus es, ignoras, minus miror: cum te fortunam ejus à quo vesis, ignorare cernam. Lydimachia tenenda erat, ne Chersonesum intraremus: aut ad Hellespontum obfusendum, ne in Asiam trahiceremus, si pacem tanquam à sollicitis de belli eventu petituri eratis. Concesso vero in Asiam transitus, & non solum frœnis, sed etiam jugo acceptio, quæ disceptatio ex æquo, cum imperium patiendum sit, relicta est? Ego ex munificentia regiæ maximum donum solum habeo: aliis, Deos precor, ne unquam fortuna egeat mea, animus certè non egebit. Pro tanto in me munere gratum me esse in se sentiet, si privatim gratiam pro privato beneficio desiderabit, sed publicè nec habeo quicquam ab illo, nec dabo. Quod in præficiâ dare possim, fidele consilium est. Abi, nuntia meis verbis, bello absistat: pacis conditionem nullam recusat.

O R A T I O

ZEUXIS LEGATI ANTIOCHI ad Romanos de pace.

A R G U M E N T U M.

Antiochus eo prælio, quod aduersus Romanos ad Pbyrgium flumen commisit, fuga sibi salutem querere coactus erat. Ex eâ fugâ nocte Sardis primum, deinde Apameam se recipit: ubi, de pace agendum esse, ut in tam aduersis rebus in animum inducens, legatos ad consulem de eâ re missit. Date concilio Zeuxis legatorum princeps ita causam egit.

NON

NON tam quid ipsi dicamus, habemus, quam ut a nobis quazamus. Romani, p[ro]p[ter]a placido expiare errorem regis, pacem veniamque impetrare a victoribus possimus. Maximo semper animo vicit regibus populisque ignovitis: quanto id maiore & placidore animo decet vos facere in hac victoria, quae vos dominos orbis terrarum fecit? Positis jam aduersus omnes mortales certaminibus, haud secus quam Deos consilere & parcere vos generi humano oportet.

ORATIO

SCIRPTORIS ad ea respondentis.

Romanj, ex iis quae in Deum immortalium potestate erant, ea habemus, quae Dii adderunt: animos, qui nostra mentis sunt, eisdem in omni fortuna gloriosi, gerimusque: neque eos secunda res extulerunt, nec aduersa minuerunt. Eius rei, ut alios omittam, Annibalem vestrum vobis dare tem, nisi vos iplos dare possem. Posteaquam Hellespontum traximus, priusquam castra regia, priusquam sciem videmus, cum communis Mars & incertus Belli eventus esset, de pace vobis agentibus, quas pares paribus serebamus conditiones, easdem nunc victores vicit ferimus: Europa abstinete. Atque omni, quae cis Taurum montem est, decedite. Pro impenis deinde in bellum factis xv. millia talentum Euboicorum dabitis: quingenta praetentia, duo millia & quingenta, cum senatus populisque Romanus pacem comprobaverint: millia deinde talentum per xii. annos. Eumeni quoque reddi 400 talenta, & quod frumenti reliquam ex eo quod patri debitum est, placet. Haec cum pepigimus facturos vos ut pro cesso habeamus, erit quidem aliquod pignus, si obsides viginti nostro arbitratu dabitis: sed nusquam satis liquebet nobis, ibi pacem esse populo Romano, ubi Annibal erit; cum ante omnia depositimus. Thoantem quoque Aetolum, concitatem Aetolici bellum, qui & illorum fiducia vos, & vestra illos in nos armavit, dedetis, & cum eo, Muasimachum Acarnana, & Chalcidenses, Philonem & Lubulidam. In deteriore sua fortuna pacem faciet rex, quia serius facit, quam facere potuit.

potuit. Si nunc moratus fuerit, sciat, regum maiestatem difficultius ab summo fastigio ad medium destrahi, quam à mediis ab ima præcipitari.

Ex trigesimo octavo libro ab urbe conditâ.

Q. R. A. T. I
P. SCIPIONIS Africani rei, ad Quirites.

ARGUMENTUM.

Suprà ostensum est, cùm Antiochus pacem cum Scipione Africano atque Romanis pacificari vollet, ab ipso datum legato negotium, ut, si publicè impetrare non posset, priuatum cum Scipione ageret, ita regi placere, ut filius sine pretio reddatur, ingensque aurum pondus detur, si per ipsum pacem impetraret. Inde amba. Q. Pleminis Scipionis criminandi occasionem factos esse rati, ei diem dicunt. Is vero cùm postero die citatus reus magnâ multitudine amicorum septus in rostra subiisset, in bæc verba populum Romanum admonebat, ut sacrum Diis actum gratias tarent, quod deorum auspiciis tali die de Carthaginensibus triumphasset: ne videlicet in ea cœitate, quam paulo ante ab hostium infestissimorum impetu atque armis vindicavaret, causam diceret.

HOC die, tribuni plebis, vosque Quirites, cum Annibale & Carthaginensibus signis collatis in Africâ bene ac feliciter pugnavi. Itaque, cùm hodie litibus & jurgiis supersederi æquum sit, ego hinc exemplo in Capitolium ad Jovem optimum maximum, Junonemque & Minervam, cæterosque Deos, qui Capitolio atque ari præsident, salutandos ibo: hisque gratias agam, quod mihi & hoc ipso die, & sæpe alias egregiè Reipubl. gerendæ mentem facultatemque dederunt. Vellrum quoque quibus commodum est, item mecum, Quirites, & orate Deos, ut mei similes principes habeatis. Ita, si ab annis septendecim ad senectutem semper vos ætatem meam honoribus vellris anteilis, ego velsos honores rebus gerendis præcessi.

Ex

Ex trigesimo nono libro ab urbe conditâ.

ORATIO

M. PORCII CATONIS CONSULIS, ad populam,
in secundum Bacchanalium ritum.

ARGUMENTUM.

Sacra Bacchi, quæ Bacchanalia dicuntur, ex Græciâ in Etruriam prius, deinde velut contagione quâdam ex Etruriâ Romanam invelta erant. Qui sacris iis initabantur, seu mares seu fœminæ, noctu certus conciliabulaque faciebant totâ urbe: fœminæ facies ardentes præferabant, quas in aquam demissas, magiâ quâdam, flammâ integrâ offerebant: mares velut captâ manu, cum jactatione fanaticâ vaticinabantur. Indo permixti viri fœminis nullum genus libidinis reliquum faciebant, postremo & virorum inter se & fœminarum passim concubitus fibant. Hinc rixa bini conjurationes, bini cades, bini nullum non mali genus serpebat. Sed nihil non revulsa dies, quanquam dilatatum aique obstrusum, tandem indicio cuiusdam Ebutia primum, deinde Hispanæ quam Ebutia manumiserat, ad Postumium consulam res tota defertur. Is primo quoque tempore ad senatum quicquid accepere, desertus: cui ob id ipsum habitus à senatu gratia. Patres questionem de Bacchanalibus, sacrisque nocturnis, consulibus decernunt. Tum vero & ne qui certus nocturni fierent, decretum, & datum negotium, ut sacerdotiois quæ sacris iis prætrant, conquirerentur. Jam suum cuique magistratus officium de iis sacris tollendis injunctum erat, cum M. Porcius Cato consul, in Rostra concione advocata consendit. Unde comprecatus primum deos, sicuti usque, quoties ad populam Magistratus verba facturus esset, in hac verba de tollendis Bacchanalibus differuit.

Nulli unquam concioni, Quirites, tam non solum apta, sed etiam necessaria hæc solennis Deorum comprecatio fuit, quæ vos admoneret hos esse Deos, quos colere, venerari, precarique majores vestri instituerint; non illos, qui pravis & externis religionibus capti mentes velut farralibus stimulis, ad omne scelus & ad omnem libidinem agerent. Evidem nec quid taceam, nec quatenus proloquar, invenio: si aliquid ignorabitis.

ne locum negligenter dem: si omnia nudavero, ne nimium terroris offundam vobis, reveror. Quicquid dixero, minus quam pro atrocitate & magnitudine rei dictum scirete esse; ut ad cavendum fatis sit, dabitur opera a nobis. Bacchanalia tota jampridem Italiam, & nunc per urbem etiam multis locis esse, non fama modo accepisse vos, sed crepitibus etiam ululatibusque nocturnis, qui personant totam urbe, certum habeo: ceterum, quæ ea res sit, ignorare: alios Deorum aliquem cultum, alios concessum ludum & lasciviam esse credere: & qualis-
cunque sit, ad paucos pertinere. Quod ad multitudinem eorum attinet si dixero multa millia hominum esse, illlico necesse est, exterremamini, nisi adjunxero qui quales-
que sunt. Primum igitur mulierum magna pars est, &
is fons mali hujuscem fuit: deinde sumillimi scemini mares,
fluprati & constupratores, fanatici vigiles: vino, cre-
pitibus, clamoribusque nocturnis aitoniti. Nullas adhuc
vires conjuratio, ceterum incrementum ingens viriam
habet, quod indies plores sunt. Majores vestri, ne vos
quidem, nisi cum aut vexillo in arce posito comitiorum
causa exercitus edictus esset, aut plebi concilium tribuni
edixissent, aut aliquis ex magistratibus ad concionem
vocabat, forte temere coire voluerunt: & ubiunque mul-
titudo esset, ibi legitimum restorem multitudinis sensabam
debet esse. Quales primum nocturnos certus, deinde
promiscuos mulierum ac virorum esse creditis? Si, quibus
statibus initiantur mares, sciatis, non misereat vos
eorum solum, sed etiam pudeat. Hoc sacramento ini-
tiatos juvenes, milites faciendo censetis, Quirites? iis
ex obsceno sacrario eductis arma committenda? hi co-
operi siopris suis alienisque, pro pudicitia conjugum ac
liberorum vestrorum ferro decernent? Minus tamen es-
set, si flagitiis tantum effeminati forent, (ipsorum id
magnâ ex parte dedecus erat) a facinoribus manus, men-
tem a fraudibus abstinuissent. Nunquam tantum malum in Repub. fuit, nec ad plures, nec ad plura perti-
nens. Quicquid his annis libidine, quicquid fraude, quic-
quid scelere peccatum est, ex illo uno sacrario scitote
orum esse. Necrum omnia, in quæ conjuraverunt,
adua facinora habent, adhuc privatis noctiis (quæ nondum
ad

ad Rem publicam opprimendam satis virium est) coniunctio sele impia tenet. Crescit & serpit quotidie malum, jam magis est, quam ut capere id privata fortuna possit: ad summam Reipub. spectat. Nisi praecavetis, Quirites, jam huic diurnae legitime ab consule vocatae par nocturna concio esse poterit. Nunc illi vos singuli universos concionantes timent: jam ubi vos dilapsi domos & in rora vestra eritis, illi coierint, consultabunt de sua salutem simul ac vestra permicie, tum singulis vobis universi timendi eront. Optare igitur unusquisque vestrum debet, ut bona mens suis omnibus fuerit: si quem libido, si furor in illos gorgitem abripuit, illorum cum, cum quibus in omne flagitium & facinus conjuravit, non suum judicet esse. Nequis etiam errore labatur vestrum quoque, non sum securus. Nihil enim in speciem fallax est, quam prava religio. Ubi Deorum numen praetinetur sceleribus, subit animum timor, ne fraudibus humani vindicantis, divini juris aliquid immixtum violent. Hac vos religione innumerabilia decreta pontificum, senatus consulta, aruspicum denique responsa liberant. Quod tamen hoc patrum avorumque aetate negotium est magistris datum, ut sacra externa fieri vetarent, sacrificia quoque vatesque soro, circo, urbe prohiberent? vaticinos liberos conquerierent, comburcentque? omnem disciplinam sacrificandi, praeterquam moxa Romano, abolerent? Judicabant enim prudentissimi viri omnis divini humanique juris, nihil leque dissolvens religionis esse, quam ubi in patro, sed externo ritu sacrificaretur. Hac vobis praedicta ratus sum, ne qua supersticio agitaret animos vestros, cum demolientes hos Bacchannalia, discutientesque nefarios exitus cerneretis. Omnis Deus propitiis, voluntibusque ea faciemus: qui, quia suum numen sceleribus libidinibusque contaminari indigne ferebant, ex occultis ea tenebris in lucem extraxerant: nec patescerit, ut impunita essent, sed ut vindicarentur & opprimerentur, voluerunt. Senatus questionem extra ordinem de eis remitti collegaque modo mandavit: nos ipsi, quae nobis agenda sunt, impigne exequemur: vigiliatum nocturnum curam per ordinem minoribus magistris mandavimus. Vos quoque equum est: quae vestra moniasont,

quo

quo quisque loco positus erit, quod imperabitur, impigre
præstare, & dare operam ne quid fraude noxiorum peri-
culi aut tumultus oriatur.

O R A T I O

PHILIPPI MACEDONIS, ad legatos Romanorum.

A R G U M E N T U M.

Philippus Macedo multa oppida Thessalorum, Perrhaebiorum
Maronitarum, aliorumque populorum, suæ ditiones fecerant
quaæ cùm repetita permisso se Romanorum occupare diceret,
communi voluntate atque uno consensu, eam rem ii populi
ad senatum deferunt. Senatus consilio legati tres (in
quibus Q. Caecilius Metellus fuit) ad disceptationem finien-
dam missi: quorum primo statim adventu de eâ ipsâ re
concilium iudicium est: ad quod etiam Philippus convenit.
Cognitâ causâ legati decernunt, ut praesidia Macedonum
ex urbibus Thessalorum & Perrhaebiorum deducerentur.
Inde in Thraciam profecti, de urbibus ejus gentis cognoscunt.
Philippus indignè ferebat, omnia non ex animi sui senten-
tiâ & jure fieri. Itaque injurias suas in banc sententiam
legatis exposuit.

NON cum Maronitis mihi aut eum Eumene discep-
tatio est, sed etiam vobiscum Romani, à quibus
nihil æqui me impetrare, jamdiu animadverto. Civita-
tes Macedonum quaæ à me inter inducias defecerant, reddi
mihi æquum censebam: non quia magna accessio ea
regni futura esset (sunt enim & parva oppida, & in fini-
bus extremis posita) sed quia multum ad reliquos Ma-
cedonas continendos exemplum pertinebat, negatum est
mihi. Bello Æolico Lamiam oppugnare iussos à con-
sule M. Acilio, cùm diu fatigatus ibi præliis operibusque
esset, transcendentem me jam muros, à captâ prope
urbe revocavit consul, & abducere inde copias coegerit.
Ad hujus solatium injuriae permisum est, ut Thessalæ
Perrhaebiæque & Athamanum recipere quædam castella
magis quam urbes, ea quoque ipsa vos mihi, Q. Caecili,
paucos ante die ademisisti. Pro non dubio paulo
antè (si Diis placet) legati Eumenis sumebant, quaæ
Antiochi fuerunt, Eumenem æquius esse quam me habere.

K

id

id ego aliter longe judico esse. Eumenes enim, non nisi
 viciissent Romani, sed nisi bellum gerissent, manere in
 regno suo non potuit. Itaque ille vestrum meritum
 habet, non vos illius; mei autem regni tantum aberat ut
 ulla pars in discrimine fuerit, ut tria milia talentum, &
 quinquaginta tectas naves, & omnes Graeciae civitates,
 quas ante tenuissim, pollicentem ultro Antiochum in mer-
 credem societatis, sum aspernatus: hostemque ei me esse
 prius etiam, quam M. Acilius exercitum in Graeciam
 traxisset, *prae me tuli*: & cum eo consule belli partem,
 quancunque mihi delegavit, geri: & in sequenti consuli,
 L. Scipioni, cum terrâ statuisset ducere exercitum ad Hel-
 lesspontum, non iter tantum per regnum nostrum dedi,
 sed vias etiam manuvi, pontes feci, commeatus præbui:
 nec per Macedoniam tantum, sed per Thraciam, ubi
 etiam inter cetera pax quocque praestanda à barbaris erat.
 Pro hoc studio meo erga vos, ne dicam merito; utrum
 adjicere vos Romani aliquid, & amplificare & augere
 regnum meum manifestia vestra oportebat, an quo
 haberem aut meo jure, aut beneficio vestro, scripere? id
 quod nunc facitis. Macedonum civitates, quas regni
 mei fuisse fatemini, non restituuntur Eumenes, tan-
 quam ad Antiochum, ad spoliandum me venit, & (si
 Diis placet) decem legatorum decretum calumniae impu-
 dentissimæ prætendit; in quo maxime & reselli & coargui
 potest. Dissertissimè enim planissimèque in eo scriptum
 est; Chersonesum & Lysimachiam Eumeni dari. Ubi
 tandem Aenus, & Maronea, & Thraciae civitates ad-
 scriptæ sunt? quod ab illis ne postulare quidem est ausus,
 id apud vos tanquam ab illis impetraverit, obtinebit?
 Quo in numero me apud vos esse velitis, referite. Si
 tanquam inimicum & hostem insectari propositum est;
 pergit, ut cœpistis, facere. Sin aliquis respectus est
 mei, ut socii atque amici regis, deprecor, ne me tanta
 injuria dignum judicetis.

ORATIO

LYCORTÆ PRÆTORIS ACHÆORUM, quâ lega-
 tis Roman. Respondet.

AR.

ARGUMENTUM.

Lacedæmonii apud Q. Cæciliū legatum primum, deinde Romæ apud senatum de injuriis suis, quas ab Achæis accepterant, conquisiti sunt. Inter cætera id quoque criminabantur, manu Lacedæmonis ab iis diruta esse, abductam plebem venditam. Lycurgi leges ademptas. Legatio deinde decreta, cuius Appius Claudius princeps erat. Is cum dato concilio transiussis Achæis agro ferre senatam, quod Lacedæmonius ut tamque graves clades intulissent, cædemque faciissent eorum, qui missi fuerant à Philopæmene, tum Lycoras prætor eorum ita objectis respondit.

Difficilior nobis, Appi Claudi, apud vos oratio est, quam Romæ nuper apud senatum fuit. Tunc enim Lacedæmoniis accusantibus respondendum erat: nunc à vobis ipius accusati sumus, apud quos causa dicenda est: quam iniquitatem conditionis subimus illâ spe, judicis animo te auditorum esse, positâ contentione, quâ paulo antè egisti. Ego certè, cùm ea, quæ & hic antea apud Q. Cæciliū, & postea Romæ questi sunt Lacedæmonii, à te paulo ante relata sunt, non tibi, sed illis me apud te respondere credam. Cædem objicitis eorum, qui à Philopæmene prætore evocati ad cassam dicendam, interfecti sunt. Hoc ego crimen non modò à vobis Romanis, sed ne apud vos quidem nobis objiciendum suisse arbitror: Quid ita? quia in vestro sedere erat, ut mari- mis urbibus abstinerent Lacedæmonii: Quo tempore armis captis urbes, à quibus abstinere jussi erant, nocturno impetu occupaverunt: si T. Quintius, si exercitus Romanus, sicut antea in Peloponneso fuisse, sò nimium capti & oppressi confugissent, cùm vos procul essetis, quo alio, nisi ad nos socios vestros, quos antea Gyneo opem ferentes, quos Lacedæmonem vobiscum mili de causâ oppugnantes viderant, confugerent? Pro obis igitur justum pliisque bellum suscepimus. Quod unum alii laudent, reprehendere ne Lacedæmonii quidem possint, & Dii quoque ipsi comprehaverint, qui vobis viciam dederunt; quonam modo ea quæ belli jure acta sunt, in disceptationem veniunt? quorum tamen maxima pars nihil pertinet ad nos. Nostrum est, quod evo-

caivimus eos ad causam dicendam, qui ad arma multitudinem exciverant, qui expugnaverant maritima oppida, qui deripuerant, qui cedem principum fecerant. Quod vero illi venientes in castra interfecti sunt, vestrum est, Aten & Alcibiade, qui nunc nos (si Diis placet) accusatis, non nostrum. Exsules Lacedæmoniorum, quo in numero ii quoque duo fuerunt, & tunc nobiscum erant, & quod domicilio sibi delegerant maritima oppida, se petitos credentes; in eos, quorum opera patriæ extorrence in tuto quidem exilio posse consenserent se indignabantur, impetum fecerunt. Lacedæmonii igitur Lacedæmonios, non Achæi, interfecerunt, nec jure, an injuriæ caesi sint, argumentari refert. At enim illa certe vestra sunt, Achæi, quod leges disciplinamque vetustissimam Lycurgi solulisis, quod muros diruissis. Quæ unquam ab iisdem objici qui possunt, cum mori Lacedæmonii non à Lycurgo, sed paucos ante annos ad dissolvendam Lycurgi disciplinam extrecti sint? Tyranni enim nuperc eos, aream & munimentum sibi, non civitati, paraverunt. Et si existat hodie ab inferis Lycurgus, gaudet ruinis eorum, & nunc se patriam & Spartam antiquam agnoscere dicat. Non Phliopatem enim expectare, nec Achæos, sed vos ipsi Lacedæmonii vestris manibus amoliri & diruere omnia tyrannidis vestigia debuistis. Vestræ enim ille deformes veluti cicatrices servitatis erant: & cum sine muris per octingentos prope annos liberi, aliquando etiam principes Graecie suissetis, muris velut compedibus circumdati vinciti per centum annos servitatis. Quod ad leges ademptas attinet, ego antiquas Lacedæmoniis leges tyrannos ademisse arbitror: nos non suas ademisse, quas non habebant, sed nostras leges dedisse: nec male consuluisse civitati, cum concilii nostram fecerimus, & nobis miscuerimus, ut corpus unum & concilium totius Peloponnesi esset. Tunc, opinor, aliis ipsis legibus viveremus, alias ipsis injuriassemus, quæ se iniquo jure esse, & indignari possent. Scio ego Appi Claudi, hanc orationem, quæ sum abhuc usus neque apud socios, neque liberæ gentis esse: sed servorum verius disceptantium apud dominos. Nam si non vana vox illa præconis fuit, quæ liberos esse omnium primi

Acha

Achæos jussitis, si foedus ratum est, si societas & amicitia ex æquo observatur; cur ego, quid Capuā capta feceritis, Romani, non quero, vos rationem reposcitis, quid Achæi Lacedæmonis bello victis fecerimus? Infecti aliqui sunt, hinc, à nobis. Quid? vos senatores Campanos securi non percussistis? Muros diruimus, vos non muros tantum, sed urbem & agros ademittis. Specie, inquis æquum est foedus apud Achæos; re precaria libertas: apud Romanos etiam imperium est. Sentio, Appi: &, si non oportet, non indignor; sed oro, vos quantumlibet intersit inter Romanos & Achæos, modo ne in æquo hostes vestri nostrique apud vos sint, ac nos socii, imò ne meliore jure sint. Nam ut in æquo essent, non fecimos, cum leges iis nostras dedimus, cum, ut Achæi concili essent, effecimus. Parum est viciis, quod vicitibus satis est, plus postulant hostes, quam socii habent. Quæ jure-jurando, quæ monumentis literarum in lapide insculptis in æternam memoriam sancta atque sacrata sunt, ea cum perjurio nostro tollere parant. Veremur quidem vos, Romani, &, si ita vultis, etiam timemus; sed plus & veremur & timemus Deos immortales.

Ex quadragesimo libro ab urbe conditâ.

O R A T I O
PHILIPPI MACEDONIS de suâ liberorumque infelici conditione.

A R G U M E N T U M.

Philippe regi Macedonum filii erant duo, Perseus & Demetrius: minor Demetrius multitudinis favorem emeruerat, gratus jam ab initio Romanis, legationum, quas pro parte impigrè exsequutus erat, nomine, aliisque præclaris rebus, quæ in eo prælucebant. Hoc ipsum Perseus agrè ferebat, quod eo pacto imperii summam mortuo patre ad eum deferendam esse facile appareret. Itaque sibi adsciscit Macedonum magnum numerum, qui secum patrem regem suâpte naturâ in Romanos odio atque irâ concitatum, ad bellum incitarent. Nacti ejus rei occasionem alii alia in Romanos jaciebant, etiam præsente Demetrio. Impatiens irarum juvenis, amoris videlicet sui erga Romanos velut igniculis agitatus, quæcunque in

Romanos dicebant, extemplo dictis refellebat, ita patri se suspectum faciens. Inde in concilium addibebatur, quoties de Romanis erat consultandum. Ex eo vero colloquio Perseus viam sibi ad augendam eam suspicionem factam esse ratus, nunquam non ejus consiliī sui perficiendi opportunitatem quærebatur. Forte Bastarnæ quidam regii sanguinis ejus gentis, in Macedoniam veniente, sororem suam alteri liberorum Philippi se velle dare in matrimonium dixerant: quo nuntio Philippo supra modum lætanti: Quid hæc, inquit Perseus, profutura sunt nobis, cum fraude domesticā plus immineat periculi, quam præsidii ab externis auxiliis? Præterea post conditum lustrum, cum pro more juvenes regii suis quisque copiis stipati concurrerent, ita tamen ut Persei præserium furore nibil ad justam prælii speciem præter ferrum decesset, eo certamine tandem longè superior Demetrii acies apparuit. Quod indignè passus Perseus cum ad convivium à fratre vocaretur, se adfuturum acerrimè negat. Festo deinde die jactatis de ludicro utrinque sermonibus, speculator ex convivio Persei ad audiendum quæ jactarentur, forte Persi jussu egreditur: qui à juvenibus ex triclinio istidem Demetrii egressis vulneratus abscessit. Ejus rei ignarus Demetrius mox, Quin commessatum, inquit, ad fratrem imus? Et iram, si qua forte ex certamine residet, nostrâ hilaritate lenimus? Conclamarunt omnes, qui aderant, præter eos qui ausi erant facinus, eundum esse. Ita cum soli abnuerunt, à Demetrio ire coguntur: ac facti sui non oblii, gladios sub ueste occultant, quibus se, si qua vis forte oriretur, defenderent. Speculatores in uestibulo eadium Persei stabant, qui extemplo ingressi ad Perseum, nuntiant Demetrium venire inter multis gladiis cinctos. Hoc nuntio permotus Perseus velut in re trepidâ, claudi quam primum januam jubet. Ita nequicquam pulsatis foribus domum suam totius ejus rei ignarus Demetrius ad convivium redit. Postero die cum primum licuit, in regiam ad patrem Perseus ire pergit: quem cum solito tristissimum Philippus animadverteret, quid eā mæstitia portenderet, rogat. Perseus ordine rem totam exponit. Tum pater Et Demetrium vocari, Et amicos aliquot jubar. Quibus miseriā suām Et liberorum conditionem ita, ut sequatur, indicavit. Post patrem Perseus prior Demetrium parricidii accusat: sequuta est deinde Rei defensio. Se-

Sedeo miserrimus pater judex inter duos filios, accusatorem parcidij, & reum; aut conficti aut admissi criminis labem apud meos inventurus. Jampridem quidem hanc procellam imminentem timebam, cum *vultus* inter vos *minimè fratnos* cernerem, cum voces quasdam exaudirem. Sed interdum *spes animum subibat*, deflagrare iras vestras, purgari suspiciones posse *etiam bofes armis positis fardus icisse & privatas multorum simulantes finitas*, subituram vobis aliquando germanitatis memoriam, puerilis quondam simplicitatis consuetudinisque inter vos, meorum denique præceptorum: quæ, vereor, ne vana surdis auribus cecinerim. Quoties ego, auditibus vobis, detestatus exempla discordiarum fraternalium, horrendos eventus eorum retuli, quibus se flirpemque suam, domos, regna, funditus evertissent? Meliora quoque exempla parte altera posui; *sociabilem consortiorem* inter binos Lacedæmoniorum reges, *salutarem* per multa secula *ipfir patriæque*. Eandem civitatem, postea quam mos sibi cuique rapiendi tyrannidem exortus fit, eversam. Jam hos Eumenem Attalumque fratres, à quam exiguis rebus, prope ut puderet regii nominis, mihi, Antiocho, & cuilibet regum hujus ætatis, nullâ re magis, quam fraternali uhanitate, regnum æquasse. Ne Romanis quidem exemplis abstinui, quæ aut visa, aut audita habebam: T. & L. Quintiorum, qui bellum mecum gesserunt, P. & L. Scipionum, qui Antiochum devicerunt: patris patruique eorum, quorum perpetuam vitæ concordiam mors quoque miscuit. Neque vos illorum scelus, similisque sceleri eventus deterrere à vecordi discordia potuit: neque horum bona mens, bona fortuna ad fanitatem flestere. Vivo, & spirante me hereditatem meam ambo & spe & cupiditate improbabre crevisti. Eousque me vivere voltis, donec, alterius vestrum superstes, haud ambiguum regem alterum meâ morte faciam. Nec fratrem, nec patrem potestis pati, nihil chari, nihil sancti est: in omnium vicem regni unius insatiabilis amor succedit. Agite! concelerate aures paternas: decernite criminibus, inox ferro decreturi: dicite palam, quicquid aut veri potestis, aut comminisci libet. Reseratae aures sunt, quæ posthac secretis alterius ab altero criminibus claudentur.

ORATIO

PERSEI ACCUSATORIS in Demetrium fratrem
parricidii reum.

Aperienda nimirum nocte janua fuit & armati comes. Satores accipiendi, præbendumque ferro jugulum, quando non creditur, nisi perpetratum facinus: & eadem petitus insidiis audio, quæ latro atque insidiator. Non nec quicquam isti unum Demetrium filium te habere, me subditum & pellice genitum appellant, nam si gradum, si charitatem filii apud te haberem, non in me querentem deprehensas insidias, sed in eum qui fecisset, sævires. Nec adeo tibi vilis vita esset nostra, ut nec præterit periculo meo movereris, neque futuro, si insidianibus sit impune. Itaque si mori tacitum oportet, taceamus, precati tantum Deos, ut à me cœptum scelus in me finem habeat, nec per meum latus tu petaris. Sin autem, quod circumventis in solitudine natura ipsa subjicit, ut hominum quos nunquam viderint, fidem tamen implorent; mihi quoque ferrum in me striculum cenenti, vocem mittere liceat. Per te: patriumque nomen (quod utri nostrum sanctius sit, jam pridem sentis) ita me audias precor, tanquam si voce & comploratione nocturnâ excitus mihi quiritanti intervenisses, Demetrium cum armatis nocte intempestâ in vestibulo meo deprehendisses. Quod tum vociferarer in te præsenti pavidus, hoc nunc postero die queror. Frater, non comes tantum in vicem jamdiu vivimus inter nos: regnare utique vis; huic spei tue obstat ætas mea, obstat gentium jus, obstat vetustus Macedoniae mos, obstat vero euam patris judicium. Huc transcendere, nisi per meum sanguinem non potes, omnia moliris, & tentas: adhuc seu cura mea, seu fortuna, restitit parricidio tuo. Hesternâ die in lustratione, & decursu, & simulacro ludicro pugnæ, funeris prope prælium fecisti; nec me aliud à morte vindicavit, quam quod me ac meos vinci passus sum. Ab hostili prælio, tanquam fraterno lusu pertrahere me ad cœnam voluisti. Credisne, pater, inter inermes convivas me cœnatrum fuisse, ad quem armati comessatum yenerunt? credis nihil à gladiis nocte periculum

lum

lum fuisse, quem sudibus te inspectante propè occiderunt ?
 Quid hoc noctis ? quid ut inimicus ad iratum ? quid cum
 ferro succinctis juvenibus venis ? Convivam me tibi com-
 mittere ausus non sum, comessatorem te cum armatis
 venientem recipiam ? Si aperta janua fuisse, fons meum
 parares hoc tempore, pater, quo querentem audis. Nihil
 ego tanquam accusator criminose, nec dubia argumentis
 colligendo, ago. Quid enim ? negat se cum multitudine
 venisse ad januam meam ? aut ferro succinctos secum fu-
 isse ? Quos nominavero, arcesse, possunt quidem omnia
 audere, qui hoc ausi sunt, non tamen audebunt negare.
 Si deprehensos intra limen meum cum ferro ad te dedu-
 cerem, pro manifesto haberes : fatentes pro deprehensionis
 habe. Execrare nunc cupiditatem regni, & furias fraternalis
 concita sed ne sint cæcæ, pater, execrationes tuæ, discerne :
 & dispice infidiatorem, & petitum insidiis : *** noxiū
 huic esse caput. Qui occisurus fratrem fuit, habeat etiam
 iratos paternos Deos ; qui periturus fraternali scelere fuit,
 perfugium in patris misericordiâ & justitiâ habeat. Quòd
 enim aliò configiam ? cui non solemne lustrale exercitū
 tui, non decursus militum, non domus, non epulæ, non
 nox, ad quietem data naturæ beneficio mortalibus, tuta est ?
 Si iero ad fratrem invitatus, moriendum est : Si recepero
 intra januam comessatum fratrem, moriendum est,
 nec eundo, nec manendo infidias evito. Quòd me con-
 feram ? nihil præter Deos, pater, & te colui, non Ro-
 manos habeo, ad quos configiam : perisse expetunt, quia
 tois injuriis doleo : quia tibi ademptas tot urbes, tot gen-
 tes, modo Thraciæ maritimam oram, indignor, nec me
 nec te incolumi, Macedoniæ suam futuram sperant. Si
 me scelus fratris, te senectus, absumpserit, aut ne ea
 quidem expectata fuerit ; regem regnumque Macedoniæ
 sua futura sciunt. Si quid extra Macedoniæ tibi Ro-
 mani reliquissent, mihi quoque id relictum crederem
 receptaculum. At in Macedonibus satis præsidii est ?
 Vidisti hesterno die impetum in me militum. Quid illis
 defuit, nisi ferrum ? quod illis defuit interdiu, conviva
 fratris noctu assumpserunt. Quid de magnâ parte prin-
 cipum loquar, qui in Romanis spem omnem dignitatis
 & fortunæ posuerunt, & in eo, qui omnia apud Roma-

nos potest? neque hercule istum mibi tantum fratrum majori, sed propè est, ut tibi quoque ipsi regi & patri præferant. Iste enim est, cuius beneficio pœnam tibi senatus remisit, qui nunc te ab armis Romanis protegit, qui tuam senectutem obligatam & obnoxiam adolescentiæ suæ æquum censet. Pro isto Romani stant, pro isto omnes urbes tuo imperio liberatæ; pro isto Macedones, qui pace Romanâ gaudent. Mihi præter te, pater, quid usquam aut spei, aut præsidii est? Quo spectare illas literas ad te nunc missas T. Quintii credis, quibus benè te consuluisse rebus tuis sit, quod Demetrium Romam miseris; & hortatur, ut iterum, & cum pluribus legatis, & primoribus quoque Macedonum, remittas eum? T. Quintius qui nunc est auctor omnium rerum isti, & magister, eum sibi, te abdicato patre, in locum tuum sublœvit; illic ante omnia clandestina concocta sunt consilia. Quæruntur adjutores consiliis, cum te plures & principes Macedonum, cum isto mittere jubet, qui hinc integri & sinceri Romam eunt, Philippum regem se habere credentes, imbuti illinc & infecti Romanis delenimentis redeant. Demetrius iis *unus omnia est*: cum jam regem vivo patre appellant. Hæc si indignor, audiendum est statim, non ab aliis solum, sed etiam à te, pater, cupiditatis regni crimen. Ego vero, si in medio ponitur, non agnoscō, quem enim suo loco moveo, ut ipse in ejus locum succedam? Unus ante me pater est, & ut diu sit, Deos rogo Superstes (& ita sim, si merebor, ut ipse me esse velit) hereditatem regni, si pater tradet, accipiam. Cupit regnum, & quidem sceleratè cupit, qui transcendere festinat ordinem ætatis, naturæ, moris Macedonum, juris gentium. Obslat frater major; ad quem jure, voluntate etiam patris, regnum pertinet. Tollatur: non primus regnum fraternâ cæde petiero. Pater senex, & filio solus orbatus, de se magis timebit, quam ut filii necem ulciscatur. Romani lætabuntur, probabunt, descendunt factum. Hæc spes incertæ, pater, sed non inanæ sunt. Haec enim res se habet: periculum vitæ propellere à me potes, puniendo eos, qui ad me interficiendum ferum sumperferont: si facinori eorum successerit, mortem meam idem tu persequi non poteris.

ORA.

O R A T I O

DEMETRII. parricidii rei.

OMnia, quæ reorum antea fuerant auxilia, pater, præoccupavit accusator. Simulatis lacrymis in alterius perniciem, veras meas lacrymas suspectas tibi fecit, cùm ipse, ex quo ab Româ redii, per occulta cum suis colloquia dies noctesque insidietur ultrò mibi; nunc non insidiatoris modo, sed latronis manifesti & percussoris speciem induit. Periculo suo te exterrit, ut innoxio fratri per eundem te maturet perniciem. Perfugium fibi nusquam gentium esse ait, ut ego ne apud te quidam quicquam spei reliquæ habeam. Circumventum, solum, inopem, invidiâ gratiæ externæ, quæ obest potius, quam prodest, enerat. Jam illud quām accusatoriè, quod noctis hujus crimen miscuit cum cæterâ insectatione vitæ meæ? Ut & hoc, quod jam, quale sit, scies, suspectum alio vitæ nostræ tenore faceret, & illam vanam criminationem spei, voluntatis, conflictorum meorum, nocturno hoc facto & composito arguento fulciret. Simul & illud quæsivit, ut repentina & minimè præparata accusatio videretur, quippe ex noctis hujus metu & tumultu repentina exorta. Oportuit autem, Perseu, si proditor ego patris regnique eram, si cum Romanis, si cum aliis inimicis patris iniheram confilia, non expectatam fabulam noctis hujus esse, sed proditionis meæ antè me accusatum: si illa separata ab hac vana accusatio erat, invidiāque tuam adversus me magis quām crimen meum indicatura, hodie quoque eam aut prætermitti, aut in aliud tempus differri: ut perspiceretur, utrum ego tibi, an tu mibi novo quidem & singulari genere odii, insidias fecisses. Ego tamen, quantum in hac subitâ perturbatione potero, separabo ea, quæ tu confudisti: & noctis hujus infidias, aut tuas aut meas, detegam. Occidendi sui confilium me iniisse, videri vult: ut felicet, majore fratre sublato, cujus jure gentium, Macedonum, tuo etiam (ut ait) judicio regnum est futurum, ego minor in ejus, quem occidisse, succederem locum. Quid ergo illa sibi vult pars altera orationis, quā Romanos à me cultus sit, atque eorum fiduciâ in spem regni aenamisse? Nam si & in Romanis tantum momenti esse

credebam, ut, quem vellent, imponerent Macedoniæ
 regem, & meæ tantum apud eos gratiæ confidebam, quid
 opus parricidio fuit? An ut cruentum fraternalm cæde dia-
 dema gererem? ut illis ipsis, apud quos aut verâ aut
 certè simulatâ probitate partam gratiam habeo (si quam
 forte habeo) execrabilis & invisus essem? nisi T. Quintium
 credis, cuius virtute & consiliis me nunc arguis
 regi, cum & ipse tali pietate vivat cum fratre, mihi
 fraternalm cædis fuisse auctorem. Idem non Romanorum
 solum gratiam, sed Macedonum iudicia, ac pene om-
 nium Deorum hominumque consensum collegit, per quæ
 omnia se mihi parem in certamine non futurum credi-
 derit, idem, tanquam in aliis omnibus rebus inferior
 essem, ad sceleris spem ultimam confugisse me insimulat.
 Vis hanc formulam cognitionis esse, ut uter timuerit,
 ne alter dignior videretur regno, is consilium opprimendi
 fratris cepisse judicetur? Exsequamur tamen quocun-
 que modo confici ordinem criminis. Pluribus modis se
 petitum criminatus est, & omnes insidiarum vias in
 unum diem contulit. Volui interdiu eum post lustratio-
 nem, cum concurrimus, & quidem (si Diis placet)
 lustrationum die occidere: volui, cum ad cœnam invitavi,
 veneno scilicet tollere: volui, cum comediatum gladiis
 accincti me sequenti sunt, ferro interficere. Tempora
 quidem qualia sint ad paridicium electa, vides: lusus,
 convivii, comedationis. Quis dies? qualis? quo lustra-
 tus exercitus, quo inter divisam victimam prælatis om-
 nium qui unquam fuere Macedoniæ regum armis regiis,
 duo solia tua tegentes latera, pater, prævecti sumus, &
 sequutum est Macedonum agmen. Hoc ergo, etiam
 siquid antè admissem placido dignum, lustratus, &
 expiatus sacro, tum cum maxime in hostiam itineri nostro
 circumdatum intuens, parricidium, venena, gladios in
 comedationem præparatos, volutabam in animo. Ut
 quibus aliis deinde sacris contaminatam omni scelere
 mentem expiarem? Sed cæcus criminandi cupiditate ani-
 mus, dum omnia suspecta efficere vult, aliud alio confun-
 dit. Nam si veneno te inter cœnam tollere volui, quid
 minus aptum fuit, quam pertinaci certamine & concursu
 iratum te efficere? ut merito, sicut fecisti, invitatus ad
 cœnam

cœnam abnueres? cūm autem iratus negasses, utrum ut placarem te, danda opera fuit, ut aliam quærerem occasiōnem, quoniam semel venenum paraveram: an ab illo consilio velut transiliendum ad aliud fuit, ut ferro te, & quidem eo die per speciem comedationis occiderem? Quo deinde modo, si te metu mortis credebam cœnam evitasse meam, non ab eodem metu comedationem quoque evitaturam existimabam? Non est res quā erubescam, pater, si die festo inter aequales largiore vino sum usus. Tu quoque velim inquiras, quā lœtitiā, quo lusu apud me celebratum bellerum convivium sit: illo etiam (pravo forsitan) gaudio provehente, quod in juvenili armorum certamine pars nostra non inferior fuerat, miseria hæc & metus crapulam facile excusserunt: quæ si non intervenissent, insidiatores nos sopiti jaceremus. Si domum tuam expugnaturus, captā domo dominum interfectorus eram, non temperassem vino in unum diem? non milites abstinuissent meos? Et ne ego me solus nimirū simplicitate tuear, ipse quoque minimè malus ac suspicax frater, nihil aliud scio, inquit, nihil arguo, nisi quod cum ferro comedatum venerunt. Si quæram, unde id ipsum scieris, necesse erit te fateri aut speculatorum tuorum plenam domum fuisse meam, aut illos ita apertè sumpfisse ferrum, ut omnes viderent. Et nequid ipse aut prius inquisisse, aut nunc criminosè argumentari videretur, te quærere ex iis, quos nominasset, jubebat, an ferrum habuissent? ut tanquam in re dubiā, cūm id quæfisses, quod ipsi fatentur, pro convictis habentur. Quin tu illud quæri jubes, num tui occidendi causā ferrum sumpferint? num me auctore & sciente? Hoc enim videri vis, non illud, quod fatentur, & palam est, & tui se tuendi causā sumpfisse dicunt. Reclè an perperam fecerint, ipsi sui factio rationem reddent. Meam causam, quæ nihil eo facto contingitur, ne miscueris: aut explica, utrum apertè an clam te aggressuri fuerimus. Si apertè, cur non omnes ferrum habuimus? cur nemo præter eos, qui tuum speculatorē pulsārant? si clam, quis ordo consiliū fuit? Convivio soluto, cūm comedatores ego discessissem, quatuor substitiissent, ut sopitum te aggredierentur? quomodo sefelliissent, & alieni & mei; & maxime suspecti, quia paulo ante in rixā fuerant? quomodo

quomodo autem trucidato te ipsi evasuri fuerint? quataor gladiis domus tua capi & expugnari potuit? Quin tu omisā istā nocturnā fabulā, ad id quod doles, quod invidiam urit, revertieris? Cur usquam regni tui mentio sit, Demetri? cur dignior patris fortunæ successor quibusdam videris, quam ego? cur spem meam, quæ, si tu non es, certa erat, dubiam & solicitam facis? Hæc sentit Perseus, ethi non dicit: hæc istum inimicum, hæc accusatorem faciunt: hæc domum, hæc regnum tuum criminibus & suspicionibus replent. Ego autem, pater, quemadmodum nec nunc sperare regnum, nec ambigere unquam de eo forsitan debeam, quia minor sum, quia tu me majori cedere vis; sic illud nec debui facere, nec debeo, ut indignus te patre, indignus omnibus videar. Id enim vitiis meis, non cedendo cui jus fasque est, non modestiā consequar. Romanos objicis mihi: & ea quæ gloriæ esse debent, in crimen veris. Ego nec obles Romanis ut traderer, nec ut legatus mitterer Romam, petii, à te missus, ire non recusavi, utroque tempore ita me gessi, ne tibi pudori, ne regno tuo, ne genti Macedonum essem. Itaque mihi cum Romanis amicitiæ causa tu fuisti, pater: quoad tecum illis pax manebit, mecum quoque gratia erit; si bellum esse cooperit, qui obles, qui legatus pro patre non inutilis fui, idem hostis illis acerissimus ero. Nec hodie, ut proslit mihi gratia Romanorum, postulo: ne oblit, tantum deprecor, nec in bello cœpit, nec ad bellum reservatur. Pacis pignus fui, ad pacem retinendam legatus missus sum, neutra res mihi nec gloriæ nec criminis sit. Ego, si quid impiè in te, pater, si quid sceleratè in fratrem admisi, nullam deprecor poenam, si innocens, sum, ne invidiā conflagrem, eum crimine non possum, deprecor. Non hodie me primum frater accusat sed hodie primum aperte, nullo meo in se merito. Si mihi pater succenseret, te majorem fratrem pro minori deprecari oportebat, te adolescentiæ, te errori veniam impetrare. In eo ubi præsidium esse oportebat, ibi exitium est. E convivio & coniunctionibus propè semisomnus raptus sum ad causam parricidii dicendam, sine advocatis, sine patronis, ipse pro me dicere cogor. Si pro alio dicendum esset, tempus ad meditandum & ad componendum

orationem sumpisset, cum quid aliud quam ingenii famam periclitarer? Ignarus quid arcifitum essem, te iratum & jubentem dicere causam, fratrem accusantem audivi. Ille diu ante præparata, meditata in me oratione est usus: ego id tantum temporis, quo accusatus sum, ad cognoscendum, quid ageretur, habui. Utrum momento illo horæ accusatorem audirem? an defensionem meditarer? Atonitus repente atque inopinato malo, vix quid obieciceretur, intelligere potui: nedum satis sciam, quo modo me tuear. Quid mihi spei esset, nisi patrem judicem haberem? apud quem etiam si caritate à fratre majore vincor, misericordiâ certè reus vinci non debeo. Ego enim, ut me mihi tibique serves, precor: ille, ut me in securitatem suam occidas, postulat. Quid eum, cum regnum ei tradideris, factorum credis in me esse, qui jam nunc sanguine meo sibi indulgeri aequum censem?

O R A T I O

T. SEMPRONII PRETORIS ad L. Minucium legatum.

A R G U M E N T U M.

L. Minucius legatus, & duo tribuni militum regressi Romam ex Hispaniâ, nuntiârunt senatui quæ pospordet ac feliciter illæ gesta erant, inter alia duo secunda prælia, Celtiberorum ditionem, consecrata provinciam esse. Id tamen postularant ut Q. Fulvio inde exercitum deducere liceret: milites enim jam ultra in eâ provincia retineri non posse, aliqui iussum abituros esse, aut certè seditionem moturos. T. erat Sempronius prætor cui ea provincia decreta erat. Is nequit faceret, quod à Repub. non videretur, jam ex Minucio ipso quodrit, quidnam sentiat eâ in re faciendum.

Quero de te, L. Minuci, cum consecrata provinciam nunties, existimesne Celtiberos perpetuo in fide mansuros, ita ut sine exercitu ea provincia obtineri possit? Si neque de fide barbarorum quiequam recipere aut affirmare nobis potes, & habendum illuc utique exercitum censes; utrum tandem auctor senatui sis supplementum in Hispaniam mittendi? ut ii modò quibus emerita stipendia sint, milites dimittantur, veteribus militibus tirones immisceantur? An deducias de provinciâ

teribus legionibus novas tonsribendi & mittendi, cum contemptum tyrocinium etiam mitiores barbaros excitare ad rebellandum posuit? Dictu quām re facilius sit, provinciam ingenio ferocem rebellatricem confecisse. Paucæ civitates, ut quidem ego audio, quas vicina maximè hyberna premebant, in jus ditionemque venerant; ulteriores in armis sunt, quæ cùm ita sint, ego jam hinc prædicto, P. C. me exercitu eo, qui nunc est, Rempub. administraturum: si deducat secum Flaccus legiones, loca pacata me ad hybernacula electorum, neque novum militem ferocissimo hōsti objecturum.

ORATIO

Q. CÆCILII METELLI, ad M. Lepidum & M. Fulvium censores declaratos, de reconciliatione.

ARGUMENTUM.

M. Æmilius Lepidus, pontifex maximus, & M. Fulvius, graves jam sèpe ac diu antè invicem exercuerant inimicitias, cùm omnium tribuum consensu creati censores fuerit. Declarati cùm nibilo magis redirent in gratiam, quam ante communem magistratum: id ègrè passi primores senatorum, ad eos, ad aram Martis dimissis comitiis pro more confidentes, veniunt: inter quos Q. Metellus pro omnibus unus in hac verba ad reconciliationem eos deducere ut revocare conabatur.

NON oblii sumus, censores, vos paulò ante ab universo populo Romano moribus nostris præpositos esse: & nos à vobis & admoneri & regi, non vos à nobis debere. Indicandum tamen est, quid omnes bonos in vobis aut offendat, aut certe mutatum malint. Singulos cùm intuemur, M. Æmili, M. Fulvi, neminem hodiè in civitate habemus, quem, si revocemur in suffragium, velimus vobis prælatum esse. Ambo cùm simul aspicimus, non possumus non vereri, ne male comparati sitis, nec tantum Reipub. proficit, quod omnibus nobis egregiè placetis, quām, quod alter alteri displicetis, noceat. Inimicitias per annos multos vobis ipsis graves & atroces geritis: quæ, periculum est, ne ex hac die nobis & Reipub. quam vobis graviores fiant. *De quibus causis bōtimeamus,*

timeamus, multa succurrunt, quæ dicerentur; nisi forte
implacabiles vestræ iræ implicaverint animos vestros. Has
ut hodie, ut in isto templo finiatis simulantes, quæsumus
vos universi: & quos conjunxit suffragiis suis populus
Romanus, hos etiam reconciliatione gratiæ conjungi à
nobis finatis. Uno animo, uno consilio legatis senatum,
equites recenseatis, agatis censum, lustrum condatis quod
in omnibus ferè precationibus nuncupabitis his verbis, Ut
ea res mibi collegæque meo bene & feliciter eveniat, id ita
ut verè, ut ex animo velitis evenire: efficiatisque, ut, quod
Deos precati eritis, id vos velle etiam homines credamus.
T. Tatus & Romulus, in cuius urbis medio foro acie hostes
concurserant, ibi concordes regnârunt. Non modo si multates,
sed bella quoque finiuntur: ex infestis hostibus plerumque
focii fideles, interdum etiam cives fiunt. Albani dirutâ Albâ
Romam traducti sunt: Latini, Sabini in civitatem accepti.
Vulgatum illud, quia verum erat, in proverbium venit:
Amicitias immortales, inimicitias mortales debere esse.

O R A T I O

PHILIPPI REGIS MACEDONUM ad Antigonom
de regni hæreditate.

A R G U M E N T U M.

Perseus, major Philippi liberorum, non æquo animo ferens,
auditâ invicem accusatione ac defensione parricidii, à
patre de eâ re judicium in aliud tempus dilatum esse,
ubi disquisitionibus atque inquisitionibus in vitam &
mores utriusque compertum esset, uter culpandus foret: vec
die nec nocte quicquam prætermittebat, quod ad augen
dam suspicionem, finiendamque quam primùm discepta
tionem pertineret. Ac ejus (puto) importunitate ac quæ
relis pater rex vixit, Romam legatos duos, quos in neu
tram partem inclinare putabat, reverâ Persei fautores,
mittit, qui de iis ipsis, quæ in Demetrium congesta
crimina erant, cognoscerent. Ii erant Philocles & Apelles,
qui Româ in Macedoniam regressi, literas falsas adulter
rino T. Quintii signo notatas, Regi reddiderunt, quibus
facile apparebat crimina Persei in fratrem jacta, vera
esse. Tum vero Perseus jam vitoriam propè in mani
bus

bus cernens, rursus fratrem apud patrem accusat: quod quidem iudicio nibil palam contra reum pronuntiatum, ut dolo potius interficeretur. Itaque ab Tessalonicā Demetriadem profecturus Philippus, Dida quodam praetore, qui Persei partium erat comite, Demetrium ad Astreum Paeoniae oppidum mittit: Nee abest suspicio, quin ei Dida digredienti de filio occidendo mandata pater dederit. Profecti ab Astreo Heracleam, cum aliis cānam illuc hilariter celebrant: quo in convivio epoto veneno, non ita multo post & patris crudelitatem, & fratri parricidium & Dida scelus conquerens innoxius juvenis absumptus est. Exinde rex compertā morte, conscientiā scelerum premente, vitam tristem ac miserabilem egit. Jam Antigonus erat Antigoni alterius (Philippi tutor fuerat) nepos, qui amicus Philippi permanserat. Is per invidiam legatorum supra nominatorum, qui literis falsis confirmārāt crimina Persei in fratrem, Demetrio occiso, animo suo proponens, mortuo quoque patre magnum fibi à Perseo periculum fore, Philippum quotidie sollicitabat ad veritatem criminis explorandam. Ac fortè Xybus consilii particeps, cū ip̄i obvius egredienti à Philippo foret, ejus indicio ad Philippum ut conscius defertur. Adductus parvo metu injecto ordinem omnem facinoris extonit. De legis sumptum supplicium. Detectas esse fraudes audiens Perseus, non temere se patri committere ausus, procul inde absuit. Philippus deinde per occasionem Antigono voluntatem suam de regni bāreditātē, quam ad eum se mortuo venturam destinabat in hæc verba declaravit.

Quando in eam fortunam veni, Antigone, ut orbitas mihi, quam alii detestantur parentes, optabilis esse debeat; regnum, quod à patruo tuo forti, non solum fidelis tutelā ejus custoditum & auctum etiam accepi id tibi tradere in animo est. Te unum habeo, quem dignum regno judicem, si neminem haberem, perire & extingui id mallem, quam Perseo sceleras fraudius præmium offisi. Demetrium excitatum ab inferis, restitutumque credam mihi, si te, qui morti innocentis, qui meo infelici errori unus illacrymasti, in locum ejus substitutum relinquam.

OR A.

ORATIONES

E X

CORN. TACITO Collectæ.

ORATIO VIBULENI.

Ex libro 1. Annal.

ARGUMENTUM.

Inimico Tiberii imperio, Pannonicus Romanorum exercitus gravissimos motus & seditiones concitavit. Tumultuose flagitabat miles missionem ad id tempus quod multitudo definiret: stipendia verò liberaliora, & remissus in se jus certurionum. Pro se quisque tumultum augebat: sed præter cæteros Vibulenus, ex infimâ fæce miles gregarius seditiones & falsas voces jactavit, quas in orationem hanc conclusit Tacitus. Hic ut ardenter jam imperatoris Blæsi invidiam etiam inflammaret, falsum crimen edocentus, in eum debacchatus est adstante militum furiosa multitudo.

Cædem fratris sui, & fratrem ipsum ementitus, in eum conjectit.

VOS quidem, inquit, his innocentibus & miserrimis lucem & spiritum reddidisti: sed quis fratri meo vitam, quis fratrem mihi reddit? quem missum ad vos à Germanico exercitu de communibus commodis, nocte proximâ jugulavit per gladiatores suos, quos in exitium militum habet atque armat. Responde Blæse, ubi cadaver abjeceris. *Ne bofles quidem sepulsum invident.* Cùm osculis, cùm lacrymis dolorem meum impleverò, me quoque trucidari jube; dum interfectos nullum ob scelus, sed quia utilitati legionum consulebamus, hi sepeliant.

ORA-

ORATIO

CLEMENTIS CENTURIONIS. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Improviso Lunæ defectu sœvientis antea & seditione æstuantis exercitūs animi sunt territi. Quā occasione Druſus ſibi utendum ad reſtinguendam, ſeditionem ratus, ſummiſit aliquot ſanioris mentis milites, in hiſ Clementum centurionem ad commonendos, injec̄tis de induſtria ſermonibus milites. Hic paſſim cū in cætus aliquos incidiſſet, conciunculām hanc habebat, quā in furorem tumultuantium militum invehebatur.

Quousque filium imperatoris obſidebimus? quis certaminum finis? Percennione & Vibuleno ſacramentum dicturi ſumus? Percennius & Vibulenus ſtipendia militibus, agros emeritis largientur? Denique pro Neronibus & Druſis, imperium populi Romani capiſſent? Quin potius ut noviſſimi in culpam, ita primi ad pænitentiam ſumus? Tarda ſunt quæ in commune expoftulantur: Privatam gratiam ſtatiſ mereare, ſtatiſ recipias.

ORATIO

GERMANICI CÆSARIS. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Præterat Germanicus Cæſar duobus exercitibus, qui in Germaniā prope Rhenum erant. Eorum inferior qui dictabatur, Pannonicum illum imitatus, graviores etiam motu cicer cœpit: deinceps ad omnem audaciam & furorem prorupit. Causas ſeditioni prætexuit eadē quas & Pannonicus illa quæ diximus. Sed eadē illa poſtulabat multo imperiosius multoque ferocius. Manus à centurionibus, tribunis, legatis qui à ſenatu miſſi erant, non abſtinuit, ſed vix ab ipſo Germanico. Qui uxori tum gravidae & filioſ ſu metuens, quos in iis caſtris ſecum habebat, decrevit ei in Trebiros mittere. Legiones magnam ſibi ignominia ſotam inuri, ſi id fieret, fulcīrunt. Quamobrem deprecatum ad Germanicum, ne id faceret, venerunt. Hac illa arrepta occasione uſus eſt ad increpandum exercitūs amentiam; itaque hac oratione graviter eos objurgat. Facti indignata

tem, exempliss. aliorum & maleficiorum per seditionem
hanc perpetratorum commemoratione, demonstrat. Indignos
tantis imperatoribus dicit quorum auspiciis militarunt.

NON mihi uxor, aut filius, patre & Républ. chao-
riores sunt: sed illum quidem sua majestas, im-
perium Romanum cæteri exercitus defendent: Conju-
gem, & liberos meos (quos pro gloriâ vestrâ libens ad
exitium offerrem) nunc procul à furentibus summoveo,
ut quicquid istuc sceleris imminet, meo tantum sanguine
pietur; neve occisus Augusti pronepos, intersecta Tiberii
nurus, nocentiores vos faciat. Quin enim per hos dies
inausum, intemeratumve vobis? Quod nomen huic cœ-
tui dabo? Militesne appellem? qui filium imperatoris
vestri vallo & armis circumsestitis, an cives? quibus tam
projecta senatus autoritas. Hostium quoque jus, &
sacra legationis, & fas gentium rupistis. Divus Julius
seditionem exercitus verbo uno compescuit, Quirites vo-
cando, qui sacramentum ejus detrectabant. Divus Au-
gustus vultu & aspectu Actiacas legiones exterruit. Nos,
ut, nondum eosdem, ita ex illis ortos, si Hispaniæ Syriæ-
ve miles aspernaretur, tamen mirum & indignum erat:
Primâ, & vicefima legiones, illa signis à Tiberio ac-
ceptis, tu tot preliorum socia, tot præmiis aucta, egre-
giam duci vestro gratiam refertis? Hunc ego nuntium
patri, læta omnia aliis è provinciis audienti, feram? ip-
sius tyrones, ipsius veteranos, non missione, non pecu-
niâ satiatos: Hic tantum interfici centurionés, ejici tri-
bunos, includi legatos: infecta sanguine castra, flumi-
na: meque precariam animam inter infensos, trahere? Cur enim primo concionis die ferrum illud quod pectori.
Meo infigere parabam, detraxistis? O improvidi amici! melius & amantius ille qui gladium offerebat. Cecidis-
sem certè nondum tot flagitiorum exercitui meo con-
scius: Legissetis ducem, qui meam quidem mortem im-
punitam sineret, Vari tamen & trium legionum ulcisce-
retur. Neque enim Dii finant, ut Belgarum (quoniam
offerentium) decus istud & claritudo fit, subvenisse Ro-
mano nomini, compressisse Germaniæ populos. Tua,
dive Auguste, cœlo recepta mens, tua pater Druse, ima-
go,

go, tui memoria, iisdem ipsis cum vultibus, quos jam pudor & gloria intrat, eluant hanc maculam, irasque civiles in exitium hostibus vertant. Vos quoque quorum alia nunc ora, alia pectora contueor, si legatos senatus obsequium imperatori, si mihi conjugem ac filium rediditis, descedite a contactu, ac dividite turbidos. Id flabile ad poenitentiam, id fidei vinculum erit.

ORATIO

SEGESTIS. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Chatti erant populi trans Rhenum, vicinos habebant Ubios. In his populis erant potentissimi duo, Arminius & Segestes: ille gener, hic ficer. Sed Segestes in Romanorum fidem se contulerat: Arminius cruentum bellum adversus Romanos gererat, & tres legiones, quibus praerat Varus, ceciderat. Aliquot post annis redintegrato bello a Germanico Cæsare perfudit in Romanorum fide Segestes: Arminius inveteratas inimicitiias e bello in Romanos exprimpsit, & se ducem Germanis praebuit. Obsessus Segestes a suis popularibus. Romanorum auxilium imploravit, liberatus ad eos confugit. Sed filium habebat secum, quæ gravida erat ex Arminio: & filiam qui anticipi fide erga Romanos fuerat. Itaque ad Germanicum cum venisset, deprecator fuit non suæ tantum sed filii & filie suæ salutis: sibique auxilium calamitatis, filio erroris veniam, filiæ scelerati mariti impunitatem postulavit.

NON hic mihi primus erga populum Romanum fidei & constantiae dies: ex quo a divo Augusto civitate donatus sum, amicos inimicosque ex vestris utilitatibus delegi: neque odio patriæ (quippe præditoris, etiam iis quos anteponunt, in vici sunt) verum quia Romanis Germanisque idem conducere, & pacem, quam bellum probabam. Ergo raptorem filiæ meæ violatorem scederis vestri Arminium, apud Varum, qui tum exercitui præsidebat, reum feci, dilatus segnitia ducis, quia parum præsidii in legibus erat; ut me, & Aminium & consicos vincire, flagitavi, testis illa nox, mihi utinam potius

potius novissima! quæ sequuta sunt, defliri magis, quam defendi possunt. Cæterum & injecti catenas Arminio, & à facione ejus injectas perpells sum. Atque ubi primùm tui copia; vetera novis, & quieta turbidis ante habeo: neque ob præmium, sed ut me perfidiā exolvam, simul genti Germanorum idoneus conciliator, si pœnitentiam quam perniciem maluerit. Pro juventā & errore filii veniam precor; filiam necessitate huc adductam fateor: tuum erit consultare, utrum prævaleat, quod ex Arminio concepit, an quod ex me genita est.

O R A T I O

M. HORTALI. Ex libro II. Annal.

A R G U M E N T U M.

M. Hortalus erat senator, & nepos Q. Hortensi clarissimi oratoris, ex nobilissimâ Hortensiorum familiâ. Sed hic rei familiaris angustiâ gravissimè premebatur, ut vix per inopiam ordinem suum obtinere posset. Eius erat antea penè ex summa paupertate Augusti Cæsaris liberalitate. Acciperat enim ab eo satis grandem pecuniam, & jussus erat problem suscipere, ne ea stirps interiret. Verum cum copiosam sobolem procreasset, non satis se sustentare poterat. Itaque cum senatus haberetur, jussus filii præ foribus curiæ affistere, ipse Tiberium Cæsarem rogavit ut se susque novâ liberalitate juvare vellet.

P. C. hos quorum numerum & pueritiam videtis, non sponte sustuli, sed quia princeps monebat: simul maiores mei meruerant, ut posteros haberent. Nam ego, qui non pecuniam, non studia populi, neque eloquentiam, gentile domus nostræ bonum, varietate temporum accipere vel parare potuisse, satis habebam, si tenues res meæ nec mibi pudori, nec cuiquam oneri forent. Jussus ab imperatore, uxorem duxi. En stirps & progenies tot consulum, tot dictatorum! Nec ad invidiam ista, sed conciliande misericordiæ refero. Adsequentur, florente Cæsar, quos dederis honores: Interim Q. Hortensi & eponopes, divi Augusti alumnos, ab inopâ defende.

O R A.

ORATIO

TIBERII CÆSARIS. Ex eodem libro,

ARGUMENTUM.

Respondet ad Hortali illius postulationem Tiberius. Nibil si in ejus inopiam quam prædicet, erogare posse. Causas, quamobrem repudiet rogantem, afferat has. Intempestivam esse postulationem beneficii in senatu: largitudinibus nimis exhaudiri ærarium: benignitate illâ foveri bominum inertiam: multos à principum liberalitate petere suæ pauperatis subfidiū; qui si allaborent, non egeant.

Si quantum pauperum est, venire hac, & liberis suis petere pecunias cœperint, singuli nunquam exsatiabuntur, Respublica deficiet. Nec sanè ideo à majoribus concessum est egredi aliquando relationem, & quod in commune conducat, loco sententiæ proferre, ut privata negotia, & res familiares nostras hīc augeamus cum invidiâ senatus & principum, sive indulserint largitionem, sive abnuerint. Non enim preces sunt istuc, sed effagitatio intempestiva quidem & improvisa, cum aliis de rebus convenerint patres, consurgere, & numero atque ætate liberum suorum urgero modestiam senatus, eandem vim in me transmittere, ac velut perfringere ærarium: quod si ambitione exhauserimus, per scelerâ supplendum erit. Dedit tibi, Hortale, divus Augustus pecuniam, sed non compellatus, nec eâ lege ut semper datur. Languescat alioqui industria, intendetur socordia, si nullus ex se metus, aut spes; & securi omnes aliena subfida expectabunt, sibi ignavi, nobis graves.

ORATIO

GERMANICI. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Germanicus Cæsar peragrata Ägypto in morbum incidit: quo levatus, alio repente fuit correptus, quo graviter confictatus est, & suberat suspicio oblati à Pisone praefiti Syriæ veneni. Desperata valetudine, sic apud amicos, qu

tum frequentes aderant, moribundus loquutus est. Rogat, ne impune tantum scelus patientur esse Pisoni & Plancinæ ejus uxori, quæ particeps sceleris credebatur. Rationem pœnaru[m] persequendarum aperit.

Si fato concedetem, justus mihi dolor etiam adversus Deos esset, quod me parentibus, liberis, patriæ, intra juventatem præmaturo exitu raperent: nunc scelere Pisonis & Plancinæ interceptus, ultimas preces pectoribus vestris relinquo, referatis patri ac fratri, quibus acerbatis dilaceratus, quibus insidiis circumventus, miserrimam vitam pessimam morte finierim. Si quos spes meæ, si quos propinquus sanguis, etiam quos invidia erga viventem movebat, illacrymabunt quondam florentem, & tot bellorum superstitem, muliebri fraude cecidisse. Erit vobis locus querendi apud senatum, invocandi leges. Non hoc præcipuum amicorum munus est, prosequi defunctum ignorare, queſtu; sed quæ voluerit meminisse, quæ mandaverit exequi. Flebunt Germanicum etiam ignoti: Vindicabitis vos, si me potius quam fortunam meam forebatis. Ostendite pop. Roman. divi Augusti neptem, eandemque conjugem meam: numerate sex liberos. Misericordia cum accusantibus erit: fингentibusque scelestæ mandata, aut non credent homines, aut non ignoscent.

O R A T I O

TIBERII IN SENATU. Ex libro III. Annal.

A R G U M E N T U M.

Piso ille quem diximus in suspicionem venisse porrecti Germanico veneni, reus illius criminis ab amicis Germanici factus est. Tiberius ejus cause disceptationem à se ad senatum rejectit. Die constitutâ cause dictio[n]is præstò sunt accusatores. Ibi Tiberius, in quem multi aliquam ejus cœdis culpam conferebant, eos hortatur, ut ad accusandum sincerum & vacuum ab omni cupiditate animum afferant. Daturum operam, ut ne Piso, si certis criminibus teneatur, impunitatem tanti sceleris consequatur: tantum illi æquitatis vindicandæ studio ad causam agendam descendant.

L

D I E

DIE senatus Cæsar orationem habuit meditato tempore: Patris sui legatum atque amicum Pisonem fuisse, adjutoremque Germanico datum à se, auctore senatu, rebus apud Orientem administrandis. Illic contumaciā & certaminibus asperāsse juvenem, exituque ejus lētatus esset, an scelere extinxisset, integris animis dijudicandum. Nam si legatus officii terminos, obsequium erga imperatorum exuit, ejusdemque morte, & luctu meo lētatus est, odo, seponamque à domo meā, & privatas inimicitias novi Principis ulciscar: Sin facinus in cujuscunque mortalium nece vindicandum detegitur, vos vero & liberos Germanici, & nos parentes justis solatis adfice, simulque illud reputate, turbidē & seditionē tractaverit exercitum Piso, quæsita sint per ambitionem studia militum, armis repetita provincia; an falsa hæc in majus vulgaverint accusatores, quorum ego nimis fudiis jure succenso. Nam quo pertinuit nudare corpus, & contrectandum volgi oculis permittere, deserrique etiam per externos, tanquam veneno interceptus esset, si incerta adhuc ista & scrutanda sunt? Defleo quidem filium meum, semperque deflebo: sed neque reum probibeo quominus cuncta proferat, quibus innocentia ejus sublevari, aut, si qua fuit iniquitas Germanici, coargui possit. Vosque oro, ne, quia dolori meo causa connexa est, objecta crimina pro approbatis accipiatis. Si quos propinquus sanguis, aut fides sua patronos dedit, quantum quisque eloquentiā & curā valet, juvate periclitantem: ad eundem laborem, eandem constantiam accusatores hortor. Id solum Germanico super leges præstiterimus, quod in curiā potius quam in foro, apud senatum, quam apud iudices de morte ejus anquiritur, cætera pari modestiā tractentur. Nemo Drusi lacrymas, nemo moestitiam meam spectet, nec si qua in nos adversa singuntur.

ORATIO

SEVERI CÆCINÆ, quæ uxores à Provinciis areci debere statuit.

ARGUMENTUM.

Post missum in Asiam Lepidum, de Africâ decretum est, ut Cæsar eligeret, cui mandanda foret. Hac occasione Severu

*Cæcina censens, ne quem magistratum, cui Provincia obvies-
nisset, uxor comitaretur, in hunc modum disseruit.*

HAUD fructu placitum olim, ne fœminæ in socios
aut gentes externas traherentur. Inesse mulierum
comitatui, quæ pacem luxu, bellum formidine morentur,
& Romanum agmen ad similitudinem barbari incessus
convertant. Non imbecillum tantum, & imparem labo-
ribus sexum; sed, si licentia adsit, sævum, ambitiosum,
potestatis avidum: Incedere inter milites, habere ad ma-
num centuriones: præsedisse nuper fœminam exertio
cohortium, decursu legionum. Cogitarent ipsi, quoties
repetundarum aliqui arguerentur, plura uxoribus objec-
tari. His statim adhærescere deterrium quemque pro-
vincialium: ab his negotia suscipi, transfigi: duorum
egressus colli, duo esse præatoria: pervicacibus magis &
impotentibus mulierum iussis, quæ Oppiis quondam aliis-
que legibus constrictæ, nunc vincis exsolutis, domos,
fors, jam & exercitus regerent.

O R A T I O

VALERII MESSALINI, quā Cæcinae respondet.

A R G U M E N T U M.

*Verba Cæcinae paucorum ad sensu audita, plures obturbabant:
cùm mox Valerius Messalinus, cui parens Messala, eratque
imago paternæ facundiæ, dixit.*

MULTA duritie veterum melius & lætius mutata.
Neque enim, ut olim, obsideri urbem bellis, aut
provincias hostiles esse, & pauca fœminarum necessitatibus
concedi, quæ ne conjugum quidem Penates, adeò
socios non onerent. Cætera promisca cum marito, nec
ullum in eo pacis impedimentum. Bella planè accinctis
obeunda: sed reverentibus post laborem, quod bonefius
quam uxorium læravamentum? at quasdam in ambitionem
aut avaritiam prolapsas. Quid ipsorum magistratum?
nonne plerisque variis libidinibus obnoxios? non tamen
ideo neminem in provinciam mitti. Corruptos sëpe
pravitatibus uxorum maritos: num ergo omnes calibes
integros? placuisse quondam Oppias leges, sic temporibus

bus Reipub. postulantibus: remissum aliquid postea & mitigatum, quia expedieret. Frustra nostram ignoriam alia ad vocabula transferri: Nam viri in eo culpam, si scemina modum excedat. Porro ob unius aut alterius imbecillum animum, male eripi maritis consortia rerum secundarum adversarumque, simul sexum naturam invalidum deserit, & exponi suo luxu, cupidinibus alienis. Vix praesenti custodia manere illae conjugia: quid fore, si per plures annos in modum diffidii oblitterentur? sic ob viam irent iis, quae alibi peccarentur, ut flagitorum urbis meminissent.

ORATIO

M. LEPIDI IN SENATU. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Lutorius Priscus eques Romanus, lugubre carmen Germanico cecinerat, sed specioso tamen quafuo Germani demortui nomine. Nam compertum est, in Drusum tun decumbentem conscriptum fuisse carmen, quod major mercede vellet edere, si is excessisset. Dictae sunt in eum sententiae frequentes in senatu, ut id ei fraudi capitali esset. Unus & alter majoris sententiae autor fuit, quorum hic est unius oratio. Is erat M. Lepidus qui clementius de eo statuendum censuit, ut bona ejus publicarentur, ipse exilio multaretur.

SI P. C. unum id spectamus, quam nefariam voce Lutorius Priscus mentem suam & aures hominum polluerit, neque carcer, neque laqueos, ne serviles quidem cruciatus in eum sufficerint. Si flagitia & facinora hoc modo sunt; suppliciis ac rethediis, principis moderatio, majorumque & vestra exempla temperant; & vana sceleris, dicta a maleficiis differunt: Est locus sententia per quam neque huic delictum impune sit, & non clementiae simul ac severitatis non peniteat. Sæpe audiri principem nostrum conquerentem, si quis sumptu morte misericordiam ejus prævenisset. Vita Lutorii in integro est, qui neque servatus in periculum Reipub. neque interfactus in exemplum ibit. Studia illi, ut plena recordiae, ita anima & fluxa sunt: nec quicquam grav

se serium ex eo metuas, qui suorum ipse flagitorum proditor, non virorum animis, sed muliercularum adrepit. Cedat tamen urbe, & bonis amissis, aqua & igni arceatur. Quod perinde censeo ac si lege majestatis teneretur.

O R A T I O

TIBERIUS AD SENATUM. Ex libro iv. Annal.

A R G U M E N T U M.

Drusum Sejanus, homo ambitiosus, veneno necavit. Illius mortuis liberos patrui fidei primum commisit Tiberius: deinde hac oratione senatui commendavit, rogavitque per Augusti & Drusi memoriam, ut eos complectaretur.

Pro C. Hos, inquit, orbatos parente, tradidi patrum ipsorum precatusque sum (quamquam esset illi propria soboles) ne secus, quam suum sanguinem soveret, ac tolleret, subique & posteris conformaret. Erepto Druso, preces ad vos converto, Diisque & patria coram obtestor, Augusti pronepotes, clarissimis majoribus genitos, suscipitis, regite, vestram meamque vicem explete. Hivobis, Nero & Druse, parentum loco. Ita nati estis, ut bona malaque vestra ad Rempub. pertinant.

D E F E N S I O

CREMUTII IN SENATU. Ex eodem libro.

A R G U M E N T U M.

Cremutius Cordus annales Romanos conscripserat. In iis magnis laudibus ornaverat Brutum & Cæsarium percussores Julii Cæsaris, quarum invisa erat memoria Cæsaribus, quibus ille imperium, id est oppressam a se civitatem, quasi bæreditorum prodiderat. Itaque hoc solo nomine postulatus est ille Majestatis. Causa in senatu disceptata est sedens & cognoscens Tiberio. Is ad causam dicendam cum venisset, tametsi salute desperata, banc tamen pro se defensionem habuit. Probat tum recentibus, tam ex vetustate repetitis exemplis, nemini fraudi esse capitali in Republ. Rom. anā scribendi licentiam. Aliter coerceris facta, aliter dicta. Quicquid est culpæ, id eo levari quod laus illa sit collata in homines jam è virtute egressos.

Verba mea P. C. arguuntur: *deo factorem innocens sum.* Sed neque hæc in principe, aut principis parentem, quos lex majestatis amplectitur: Brutum & Cassium laudavisse dicor, quorum res gestas, cum pluri-
 mi composuerint, nemo sine honore memoravit. Titus
 Livius eloquentia ac fidei præclarus imprimis, Cn. Pompeium tantis laudibus tulit, ut Pompeianum eam Augustus
 appellaret. Neque id amicitia eorum offecit, Scipionem,
 Afranum, hunc ipsum Cassium, hunc Brutum, nusquam
 latrones & parricidas, quæ nunc vocabula imponuntur,
 saepe ut insignes viros nominat. Afinti Pollionis scripta,
 egregiam eorundem memoriam tradunt. Messala Cor-
 vinus imperatorem suum Cassium prædicabat: *Et uter-
 que opibus atque honoribus pervigere.* Marti Ciceronis
 libro, quo Catonem Cælo sequavit, quid aliud dictator
 Cæsar, quam rescripta oratione, velut apud judices re-
 spondit? Antonii epistolæ, Bruti conciones, falsa qui-
 dem in Augustum probra, sed multa cum acerbitate
 habent. Carmina Bibaculi & Catulli, reserta coutumelias
 Cæsarem leguntur. Sed ipse divus Julius, ipse divus
 Augustus, & talere ista & reliquæ, hanc facile dixerim,
 moderatione magis an sapientia. *Namque spreta exolescunt:*
si irascare, agnita videntur. Non attingo Græcos,
 quorum non modo libertas, etiam libido impunita: aut
 si quis advertit, dictis dicta ultius est. *Sed maximè*
solutum, & sine obrectatore fuit, prodere de iis, quos
mors odio aut gratia exemisset. Num cum armatis
 Cassio & Bruto, ac Philippenses campos obtinenteribus,
 belli civilis causâ populum per conciones incendo? An
 illi quidem septuagēnum ante annum perempti, quo
 modo imaginibus suis noscuntur, quas nec vicitur quidem
 abolevit, sic partem memorie apud scriptores retinent?
Suum cuique decus posteritas rependit. Nec deerunt, si dam-
 natio ingruit, qui non modo Cassi & Bruti, sed etiam mei
 meminerint.

ORATIO

TIBERII IN SENATU. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Oppressa libertate, omnes provinciae in assentationem Cæsarum consenserant: & certatim eos honoribus quam amplissimis afficiebant. Itaque Hispania ulterior delubrum Tiberio & matri ejus consecrare decrevit, & de eo honore legationem Romam misit. Tiberius eti⁹ alienum non putabat à potentia suā constituendā, si honoribus quam maximis circumstueret, tamen ne sibi majorem conflaret invidiam, hunc honorem repudiavit: causamque, cur id faceret, exposuit in senatu. Neque enim abs re id eum facere mirabantur homines, quippe cum non ita multo antea eundem honorem, offerente Asiā, acceperat. Ejus orationis hæc est fere summa. Se, quem in omni vita imitando exprimeret, proposuisse sibi Augustam: scire id illum factissime: mortalem sortem se agnoscere: immortalitati non posse melius consecrari, quam si honesta alia à se vita in senatus memoriam bæreret.

SCIO, P. C. Constantiam meam à plerisque desideratum, quod Asiæ civitatibus nuper idem istud petentibus, non sim adversatus. Ergo & prioris silentii defensionem, & quid in futurum statuerim, simul aperiam. Cum divus Augustus sibi atque urbi Romæ templum apud Pergamum sibi non prohibuisset: qui omnia facta dictaque ejus vice legis observem, placitum jam exemplum promptius sequutus sum, quia cultui meo veneratio senatus adjungebatur. Cæterum, ut semel recepisse, veniam habuerit; ita per omnes provincios effigie numinum sacari, ambitiosum, superbum: & vanescet Augusti honor, si promiscuis adulacionibus vulgatur. Ego me, P. C. mortalem esse, & hominum officio fungi, satisque habere, si locum principem impleam, & vos testor, & meminisse posteros volo: qui satis superque memorie meæ tribuent, ut majoribus meis dignum, rerum vestrarum providum, constantem in periculis, defensionem pro utilitate publicâ non pavidum credant.

L 4

Hæc

Hæc mihi in animis vestris templo, hæc pulcherrimæ effigies, & mansuræ. Nam quæ fæxo struuntur, si judicium posteriorum in odium vertit, pro sepulchris spernuntur. Proinde socios, cives, & Deos ipsos precor: hos, ut mihi ad finem usque vitæ quietam & intelligentem humani divinique juris mentem duint; illos, ut, quandocunque concessero, cum laude & bonis recordationibus facta atque famam nominis mei prosequantur.

ORATIO

TIBERII. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Ambibat nuptias Liviæ, quæ C. Cæsari, & post eum Drusum collocata fuerat, Sejanus, homo equestri loco ortus. Qui, quâ magnâ erat apud Tiberium gratiâ, per eum confici posse negotium putavit: eumque bac de re rogavit. Tiberius, qui Cæsarum splendore indignum hoc matrimonium judicabat, ei dissuadet: atque in eam sententiam hæc cum eo loquitur. Monet ut invidiam fugiat, quæ hæc dubiè erat inde exoritura, si hic in tantum honorum gradum homo obscurus proiectus esset. Illud quoque verendum est, ut Liviæ parum hæc conditio cordi sit. Exemplum Augusti refellit, quo erat usus Sejanus.

A ea Tiberius, laudatâ pietate Sejani, suisq[ue] in eum beneficiis modicè percursis, cum tempus tanquam ad integrum consultationem petivisset, adjunxit: Cæteris mortalibus in eo stare consilia, quid sibi conducere potent: principum diversam esse sortem, quibus præcipua rerum ad famam dirigenda. Ideo se non illuc decurrere, quid promptum rescriptu: posse ipsam Liviā statuere, nubendum post Drusum, an in penatibus iisdem tolerandum baboret: esse illi matrem & aviam, propriorâ consilia, similius auctorum, de inimicitiis primùm Agrippinæ: quas longi acris arsuras, si matrimonium Liviæ, velut in partes, domum Cæsarum distractisset. Sic quoque erumpere cæmulationen fæminarum, eaque discordiâ nepotes suos convelli. Quid si intendatur certamen tali conjugio? Falleris enim, Sejane, si te mansurum in eodem ordine putas, & Liviā quo

C. Cæsari, mox Druso nupta fuerit, eâ mente acturam, ut cum equite Romano senescat. Ego ut finam, credisne paſſuros, qui fratrem ejus, qui patrem maioresque nostros, in summis imperiis videre? Vis tu quidem istum intra locum littere: sed illi magistratus & primores qui te invito perfrumpunt, omnibusque de rebus consulunt, excessisse jam pridem equeſtre fastigium, longeque anteſe patris mei amicitias, non occulti ferant, perque invidiam tui me quoque accusant. At enim Augustus filiam suam equiti Romano tradere meditatus est. Mirum hercule, si cùm in omnes curas distraheſetur, immensumque attolli provideſet, quem conjunctione etali super alios extulisset, C. Por-
taleum & quosdam in sermonibus habuit, insigni tran-
quillitate vitie, nullis Reipub. negotiis permixtos. Sed si dubitatione Augusti movemur, quanto validius est quod Mar. Agrippæ, mox mihi conlocavit? Atque ego hæc, pro amicitia, non occultavi: Cæterom neque tuis neque Liviæ destinatis adverſabor. Ipſe quid intra animam vo-
lūtaverim, quibus adhuc necessitudinibus immiscere te mihi parem, omittam ad præſens referre: Id tantum aperiam, nihil esse tam excelfum, quod non virtutes istæ, tuusque in me animus mereantur; datoque tempore vel in ſenatu, vel in concione, non reticebo.

O R A T I O

M. TERENTII EQUITIS ROM. Ex libro vi. Annal.

A R G U M E N T U M.

Ælius Sejanus eques Rom. ex tenui conditione ad magnas opes pervenierat, maximè per Liviæ nuptias: sed abusus erat potentia ad multorum prænictum, & adverſus imperatorem inſidias. Itaque gravissimâ accusatione ad vitæ exitum vocatus est. Quo mortuo, multis fraudi fuit illius amicitia: unde factum est, ut pro ſe quisque illam abjuraret, invidiamque à ſe depelleret. M. Terentius eques Romanus eam, laborantibus & tacentibus multis qui in eādem cauſā erant, ingenuè confessus est, factumque ſuum, non Sejanum ipsum, defendit. Ejus igitur hæc in ſenatu oratio fuit, quā docet, caruſſe crimine ſuam primam cum Sejano conjunctionem: quia nulla dum ſcelerata confilia ejus aut comperta jam, aut in hominum ſuspicioſe erant.

Fortunæ quidem meæ fortasse minus expediat agnoscere crimen, quam abnuere. Sed utcunque casu res est; fatebor, & fuisse me Sejano amicum, &, ut essem, expertissime; & postquam adeptus eram, lætatem. Videram collegam patris regendis prætoriis cohortibus; mox urbis & militiæ munia simul obeuntem. Illius propinquoi & adhuc honoriibus augebantur: Ut quisque Sejano intimus, ita ad Cæsaris amicitiam validus; contra, quibus infeasus esset, metu ac fardibus constabantur. Nec quemquam exemplo adsumo: cunctos qui novissimi consilii expertes fuimus, meo unius discrimine defendam. Non enim Sejanum Vulsoniensem, sed Claudiæ & Juliane domus partem, quas adfinitate occupaverat, tuum, Cæsar, generum, tui consulatus socium, tua officia in Repub. capessentem colebamus. Non est nostrum æstimare, quem supra cæteros, & quibus de causis exiolas. *Tibi summum rerum judicium Dii dedere; nobis obsequii gloria reliqua est.* Spectamus porro, que coram habentur, cui ex te opes, honores, queis plurima juvandi nocendive potentia, quæ Sejano fuisse, nemo negaverit. Abditos principis sensus, & si quid occultius parat, exquirere illicitum, anceps: nec ideo assequare. Ne P. C. ultimum Sejani diem, sed sexdecim annos cogitaveritis. Etiam Sætrium atque Pomponium venerabamur: libertis quoque ac janitoribus ejus notescere, pro magnifico accipiebatur. Quid ergo? Indistincta hæc defensio & promiscua dabitur? Imo justis terminis dividatur. Insidiae in Rempubl. confitia cædis adversum imperatorem puniantur: de amicitia & officiis idem suis & te, Cæsar, & nos absolverit.

ORATIO

NERONIS CÆSARIS IN SENATU. Ex libro xi. Annal.

ARGUMENTUM.

Relatum est ad senatum de explendo senatorum numero. Ambibant eum honorem, simul Gallos, primarii Gallia Comitatæ viri: de quibus legendis cum oggeretur in senatu, bona pars patrum summo studio reclamavit, & in contrarium

r.iam

riam sententiam variè differuit. Cæsar Nero respondit bac oratione, quâ conatus est probare non esse alienum aut ab incolumentate aut à dignitate Reipub. honores civitatis a peregrinos deferri. Nihilur potissimum exemplis ab antiquitate civitatis repetitis, qui peregrini ad honores aspirassent, quos numerat non paucos, tum singulos homines, tum populos universos, qui in civitatem adscripti essent; quos tamen babuisse cives, & honores in eos cónsulisse, populum Rom. non pœniteret. Antiquissimum quemque patrum fuisse à vicinis populis oriendum: quin fuisse usque ex Hispaniâ cooptatos. Exempla quoque Græcarum civitatum memorat. Ad extremum refellit quod de ejus rei, si fieret, insolentia objiciebatur. Oratio est suæsoria à jure, consuetudine, utilitate.

Majores mei (quorum antiquissimus Clausus origine Sabinâ, simul in civitatem Romanam & in familias patriciorum adscitus est) hortantur, uti paribus consiliis Rempub. capellam, transferendo huc quod usquam egregium fuerit. Neque enim ignoro, Julios Albâ, Coruncanos Camerio, Porcios Tusculo: & ne vetera scrutemur, Etruriâ Lucaniâque & omni Italia in seatum accitos, postremo ipsam ad Alpes promotam, ut non modo singuli viritim, sed terræ gentesque in nomen nostrum coalescerent. Tunc solida domi quies, & adversus externa florimus, cum Transpadani in civitatem recepti, cum specie deductarum per orbem terræ legiōnum, additis provincialium validissimis, fesso imperio subventum est. Num pœnitet Balbos ex Hispaniâ, nec minus insignes viros è Galliâ Narbonensi transivisse? Manent posteri eorum, nec amore in hanc patriam nobis concedunt. Quid aliud exitio Lacedæmoniis & Atheniensibus fuit, quanquam armis pollerent, nisi quod viros pro alienigenis arcebant? At conditor noster Romulus tantum sapientia valuit, ut plerosque populus eodem die bestes, dein cives babuerit. Advenæ in nos regnaverunt. Libertinorum filiis magistratus mandari, non, ut plerique falluntur, repens, sed priori populo factitatum est. At cum Senonibus pugnavimus: seilicet Volsci & Equi, nunquam adversam nobis-aciem struxerel Capti à Gallis.

sumus, sed & Tūscis obsides dedimus, & Samnitium jugum subivimus. Attamen si cuncta bella recenseas, nullum breviore spatio, quād adversus Gallos cōfectum. Continua inde ac fida pax. Jam moribus, artibus, affinitatibus nostris misti, aurum & opa suas inferant, potius, quād separati habeant. Omnia P. C. quād nunc vetustissima creduntur, nova fuere. Plebeii magistratus post patricios, Latini post plebeios, cæterarum Italæ gentium post Latinos. Inveterascat hoc quoque: & quod bōdie exemplis tuemur, inter exempla erit.

ORATIO

C. CASSII. Ex libro xiv. Annal.

ARGUMENTUM.

Pedanius Secundus, præfector urbis, servi sui infidiis domi oppressus est. Re compertā, non de percussore modo, sed etiam de universā familiā quæ erat ad quadringentos servos, supplicium sumi oportebat. Sic enim more majorum erat comparatum, ut si quod ejusmodi unius intestinum facinus extitisset, conservi omnes plecterentur. Misera servorum plebs Romana voluit eos eripere suppicio: sed bona pars senatus acriter resistit. Quo in numero fuit C. Cassius, qui sententiam rogatus, gravissimè morem majorum defendit. Ejus est hæc oratio, quād majorum autoritate, & ratione ipsā nixus supplicium in totam familiam decernit. Præfatur à constantiā suā, in defendendo instituto majorum. Dacet severitatem suppliciorum in servos, consulendum est omnium dominorum saluti. Esse illud hominum genus & ab suscipiendi audaciā & à perpetrati sceleri occultatione deterrendum: vix dominum ita paucorum teclō scelere post interimi, quin id aliis innotescat. Postremo satius est ostendit, ut pauci innocentē pœnas luant, quād ut eorum impunitate sceleratorum alatur audacia. Suasio est à junctio necissitudine.

Sæpumero, P. C. in hoc ordine interfui, cùm contra instituta & leges majorum nova senatus decreta postularentur. Neque sum adversatus. Non quia dubitarem, super omnibus negotiis melius atque rectius olim provisum, & quæ converterentur, in deterius mutari: sed

sed ne nimio amore antiqui moris studium meum extolere viderer, simul quicquid hoc in nobis autoritatis est, crebris contradictionibus destruendum non existimabam, ut maneret integrum, si quando Respub. confilii egisset. Quod hodie evenit consulari viro domi suæ interfecto per infidias serviles, quas nemo prohibuit, aut prodidit, quamvis nondum concusso senatusconsulto, quod supplicium toti familiæ minabatur. Decernite hercle impunitatem. At quem dignitas sua defendet, cùm præfectura urbis non profuerit? Quem numerus servorum tuebitur cùm Pedanium Secundum quadringenti non, pro:exerint? Cui familia opem feret, quæ ne in meta quidem pericula nostra avertit? An, (ut quidam singere non erubescunt) injurias suas ultus est intersector, quia de paternâ pecuniâ transegerat, aut avitum mancipium detrahebatur? Pronunciemus ultro, dominum jure cæsum videri. Libet argumenta conquerire in eo, quod sapientoribus deliberatum est. Sed et si nunc primum statendum haberemus, creditisne cervum interficiendi domini animum sumpsiisse, ut non vox minax excideret? nihil per temeritatem proloqueretur? Sanè consilium occuloit, telum inter ignaros paravit. Num excubias transtiret, cubiculi fores recluderet, lumen, inferret, cædem patraret, omnibus nesciis? Multa sceleris indicia præveniunt servi, si prodant, possimus singuli inter plures, tuti inter anxiros; postremo, si pereundum sit, non ihulti inter nocentes, agere. Suspecta majoribus nostris fuere ingenia servorum, etiam cùm in agris aut domibus iisdem nascerentur, caritatemque dominorum statim acciperent. Postquam vero nationes in familiis habemus, quibus diversi ritus, externa sacra, aut nulla sunt, colluviem istam non nisi metu coercueris. At quidem infantes pesibunt. Num & ex fuso exercitu, cum decimus qui/que fuisse feritur, etiam strenui non sortiuntur? Habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum, quod contra singulos utilitate publicâ rependitur.

Ö R A T I O

SENECA ad CÆSAREM NERONEM. Ex eodem libro.

A R C O U M B E R T U M .

Cæsar Nero fuerat educatus & institutus à Senecâ, homine bonis artibus eruditus: cumque ipso eo nomine observabat. Sed, ut sunt incunis etatis avidæ cupiditates, nec unquam deficient principis pestiferi assentatores, habebat suarum libidinum ministros Nero: in his Tigillinum quendam, qui rei suæ augendæ gratiâ voluptuarium hominem vobementus etiam incendebat. Assentatores, quia videbant obstatu suis conatibus, tum à Nerone perceptæ disciplinæ reliquias, tum ipsius Senecæ severitatem, hunc sibi ab imperatore summovendum putant. Itaque eum criminantur apud Neronem. Opes ejus immodicas ostendunt, autoritatem carpunt, dotes animi (ut eloquentiam) in deteriorem partem trahunt: præsidia esse potentiae interpretantur: gravem esse dicunt Neroni magistri severitatem. Senecam nibil borum fugiebat: Neronem convenit, & hac oratione omnes congeas columnias diluit. Beneficia imperatoris & præmia accepta commemorat: iis se usum ad vitæ mediocritatem, non ad fæsum ostendit. Dediisse operam ut Neronem suæ disciplina alumnum quam optimis præceptis imbueret. Opes nullas quæsse. Quia nullâ suâ culpâ, sed invidorum malevolentia male audiat, rogat, ut bona sua alicui tradantur administranda: sibi verò nibil, nisi quod ad beneficium degendam vitam requiratur, fruendum concedatur.

Quartus decimus annus est, Cæsar, ex quo spei tua admotus sum, octavus ut imperium obtines: Medio temporis tantum honorum atque opum in me cumulasti, ut nibil felicitate meæ defit, nisi moderatio ejus. Utar magnis exemplis, nec meæ fortunæ, sed tuæ. Atius tuus Augustus, M. Agrippæ Mitylenense secretum; C. Mæcenati, urbe in ipsâ, velut peregrinum otium permisit: Quorum alter bellorum socius, alter Romæ pluribus laboribus jactatus, ampla quidem, sed præ ingenitibus meritis præmia acceperant. Ego quid aliud munificentiae adhibere potui quam studia, ut sic dixerim, in

umbra:

umbrâ educata? è quibus claritudo venit, quâd juventâ
tua rudimentis affuisse videor, grande bujus rei probum.
At tu gratiam immensam, innumeram pecuniam dedisti,
ad eo ut plerumque intra meipsum volvam: Egone equestri
& provinciali loco ortus, proceribus civitatis annumeror?
Inter nobiles & longa decora præferentes, novitas mea
enitetur? Ubi est animus ille modicis contentus? Tales horto
infruit, & per haec suburbana incedit, & tantis agrorum
spatiis, tam lato fœnore exuberat? Una defensio occurrit,
quod munericibus tuis obniti non debui. Sed uterque
mensuram imploravimus, & tu quantum princeps tribuere amico
posset, & ego quantum amicus à principe accipere. Caetera
invidiam augent, quæ quidem, ut omnia mortalia, infra
tuam magnitudinem jact; sed mihi incumbit, mihi sub-
veniendum est. Quò modo in militiâ aut viâ fessus admi-
nistrâlum gravem; ita in hoc itinere vita, senex, &
trivissimis quoque curis impar, cùm opes meas oltrâ sustinere
non possum, præsidium peto. Jube eas per procuratores
tuos administrari, in tuam fortunam recipi. Nec me in
pauperitatem ipse detrudam, sed traditis quorum fulgore
perirringor, quod temporis hortorum aut villarum curse
seponitur, in animum revocabo. Supereft tibi robur, &
tot per annos nixum fastigii regimen: possumus seniores
amicis quiete respondere. Hoc quoque in tuam gloriam
adit, eos ad summa vexisse, qui & modica tolerarent.

RESPONSIO

NÆRONIS ad SENECA. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Respondet præceptoris defensioni Nero, singula ab illo propofita
capita persequens. Institutionis gratam memoriam testatur.
Illius causas affert, & consequita commoda prædicat: bene-
ficiam suam ergo illum extenuat. Invidiæ causas, quæ
capitabantur, removet. Parcius etiam donatum illum à se
quam pro meritis. Ut vero ipse bonorum administratione
interdicatur, neutrâ honestum esse ostendit: sibi multo etiam
ignominiosius. Pro eo enim habitum iri, ac si beneficia
collata reponceret.

AVUS

AVVS meus Augustus, Agrippa & Mæcenati uisus
pare orium post labores concessit: sed in ea ipsa
estate, cuius autoritas tueretur, quicquid illud & quale
cunque tribuisset. At tamen neutrum datia à se præmis
exiit. Bello & periculis meruerantur in his enim ja-
venta Augusti versata est. Nec mibi tela & manus tua
desuissent, in armis agenti: sed quod præsens condic
policebat, ratione, consilio, præceptis pueritiam, dea
juventam meam fovisti. Et tua quidem erga me munera
dum vita suppetet, æterna erunt: Quia à me habes
horti, & fœnus, & villa, casibus obnoxia sunt: ac lice
multa videantur, plerique haudquaque artibus tuis
pares, plura tenuerunt. Pudet referre libertinos, quiditio-
res spectantur. Unde etiam rubori mihi est, quod præ-
cipuis caritate, nondum omnes fortuna auctoribus. Ve-
rum & tibi valida ætas, rebusque & fructu serum suffi-
cens, & nos prima imperii spatia ingredimur: nisi forte
aut te Vitellio ter consuli, aut me Claudio præponis.
Sed quantum Volusio longa parsimonia quæsivit, tantum
in te mea liberalitas expiere non potest. Quia si quæ in
parte lubricum adolescentiæ nostræ declinat, revocas
ornatamque robur subcidio impensis regis. Non tua
moderatio, si reddideris pecuniam, nec quies, si reliquæ
principem; sed mea avaritia, meæ crudelitatis metus in
ore omnium versabitur. Quod si maximè continentia
tua laudetur, non tamen sapienti viro decorum fuerit,
unde amico infamiam parat, inde gloriam fibi recipere.

ORATIONES

PÆTI THRASEÆ. Ex libro xv. Annal.

ARGUMENTUM.

Funebris fuit immensis suppliciis Neronis principatus: quippe
tyrannidem nisi per crudelitatem retineri posse diffidebat.
Per ea tempora reus factus est injuriarum Claudius Ti-
marcbus Cretensis. Cui invidiam constarvit apud populares præ-
stantia quædam dignitatis, & paulo major cotentia:
apud senatum vero Romanum dictum quiddam ab eo con-
fidentius (sic enim interpretabantur) in autoritatem Roma-
norum. Constatbat, dixisse cum, in suâ esse potestate, ut
nulla

nullæ agerentur de more gratiæ Cretensi proconsuli. Eum Tbrasea hic damnavit suâ sententiâ exilii: dixitque de tâdem re deinde copiosius & acerbius, censuitque ut autoritas non senatus modo, sed etiam singulorum qui ad obtinendas provincias mittuntur, severitate constitueretur, & retineretur. Peregrinorum licentiam esse coercendam, ut jus imperii sacrosanctum conservaretur.

USU probatum est, P. C. leges egregias, exempla honesta, apud bonos ex delictis aliorum gigni. Sic oratorum licentia, Cinciam rogationem; candidatorum ambitus, Julias leges; Magistratum avaritia, Calpurnia scita, pepererunt. Nam culpa quâm pena tempore prior, emendari quâm peccare posterius est. Ergo adversus novam provinciarum superbiam dignum fide constantiâque Romanâ capiamus confilium, quo tutelæ sociorum nihil derogetur, nobis/opinio'decedat, qualis quisque habeatur, alibi quâm in civium judicio esse. Olim quidem non modo prætor aut consul, sed privati etiam mittebantur, qui provincias viserent, & quid de cujusque obsequio videretur, referrent, trepidabantque gentes de æstimatione singulorum. At nunc colimus externos & adulamus, & quomodo ad nutum alicujus, grates, ita promptius accusatio decernitur: Decernaturque, & maneat provinciâlibus potentiam suam tali modo ostentandi: sed laus falsa & præcibus expressa, perinde cohibeantur, quâm malitia, quâm crudelitas. Plura sœpe peccantur, dum demeremur, quâm dum offendimus. Quædam imo virtutes odio sunt, severitas obstinata, invictus adversus gratiam animus. Inde initia magistratum nostrorum meliora sermè, & finis inclinat, dum in modum candidatorum suffragia conquirimus quæ si arceantur, æqualius atque constantius provinciæ regentur. Nam ut metu repetundarum infraicta avaritia est, ita vetitâ gratiarum actione ambitio cohabetur.

ORATIO

CAPITONIS COSSUTIANI, ad Neronem Cæsarem.
Ex libro xvi. Annal.

ARGUMENTUM.

Nero, quā erat crudelitate imbutus, cædem optimi cuiusque amelabat, & illustrissimis de medio sublatis servire in duos singulari virtute spectatos decreverat, Thraseam, Baream Soranum. Habebat ministros suarum cupiditatum pestiferos homines, paratos ad illius scelera exequenda: in his Capitonem quendam Cossutianum, qui suo etiam nomine infensus erat Thraseæ. Is commodum sibi ad ulciscendum inimicum, & ad augendam suam apud Neronem gratam, offerri vatus, suā sponte incensum animum Neronis in hominem innocentem incitavit, multis invidiosis commemoratis, quæ à Thraseâ fortiter & severè fabant in improbandâ Neronis libidine & importunitate. Criminatur cum callidus tyranni assessor, quod, per speciem libertatis defendenda, Cæsari esset inimicus, ejusque autoritatem atque aedē maiestatem minueret.

UT quondam C. Cæsarem, inquit, & M. Catonem, ita nunc te, Nero, & Thraseam avida discordiarum civitas loquitur. Et habet sectatores vel potius satellites, qui nondum contumaciam sententiarum, sed habitum vultumque ejus sectantur rigidi & tristes, qui tibi lasciviam exprobrent. Huic uni incolumenta tua sine arte, sine honore. Prosperas principis res spernit: etiamne luctibus & doloribus non satiatur? Ejusdem animi est, Poppæam divam non credere, cuius in acta divi Auguſti & divi Iulii non jurare. Spernit religiones, abrogat leges. Diurna populi Romani per Provincias per exercitus accuratius leguntur, ut noscatur, quid Thrasea non fecerit. Aut transeamus ad illa instituta, si potiora sunt: aut nova cupientibus auferatur dux & auctor. Ista secta Tuberones & Favonios, veteri quoque Reipubl. ingrata nomina genuit. Ut imperium exercent, libertatem praeserunt: si perverterint, libertatem ipsam aggredientur. Frustra Cassium amovisti, si gliscere & vigere Brutorum simul passurus es. Denique nihil ipse de Thraseâ scripseris, disceptatorem senatum nobis relinque.

ORA.

O R A T I O

GALBÆ IMP. ad PISONEM. Ex primo libro Historiarum.

A R G U M E N T U M.

Sergius Galba cæso Nerone imperium occupavit: sed affectu
jam erat etate, & liberos babebat nullos. Ea re despiciens
erat non invidis tantum, sed etiam vulgo. Itaque statuit
vindicare se ab hoc hominum contemptu, adoptato nobilitate
aliquo & honesto adolescenti in spem imperii. Placuit autem
illi Piso Licinianus cognomento Frugi, adolescentis ab omni
laude perfectus. Hunc sibi adoptione adscivit: exposuit
que adolescenti beneficium suum, & de eo judicium. Cuius
sermonis summam complectitur hac oratione Tacitus: quæ
Pisoni jus omnes & causas adoptionis, rationem & con-
silium suum exponit Galba, beneficij magnitudinem ostendit:
& quid vicisem ab eo ipse posulet & expectet. Hortatur
ut hanc de se expectationem virtute & honestate omnes
sustineat atque expleat. Illecebras descendendi ab officio,
que sepe offerantur, ei aperit. Monet, ut se adversus
eas munias, integrumque ab omni labe praestet.

Si te privatus, lege Curia, apud Pontifices, ut morib
est, adoptarem; & mihi egregium erat tunc Pom-
pæ & M. Crassi sibolem in penates meos adsciscere, &
tibi insigne Sulpitiae ac Lutatiae decora nobilitati tue
adjecisse. Nunc me deorum hominumque consensu ad
imperium vocatum, præclara indecessa tua, & amor pa-
triae impulit, ut principatum, de quo majores nostri
armis certabant, bello adeptus, quiescenti offeram, ex-
emplo divi Augusti, qui sororis filium Marcellum, deinceps
generum Agrippam, mox nepotes suos, postremò Tiben-
nium Neronom privignum, in proximo sibi fastigio col-
locavit. Sed Augustus in domo successorem quæsivit;
ego in Repub. Non quis propinquos aut socios belli
non habeam: Sed neque ipse imperium ambitione accepi;
& judicij mei documentum fuit, non meæ tantum
necessitudines, quas tibi postposui, sed & tue. Est tibi
frater pari nobilitate, natu major, dignus hac fortuna,
nisi tu potior es. Ea uatas tua, quæ cupiditates ado-
lescentis jam effugerit: ea vita, in quæ nihil præteritum
excusandum

excusandum habeas. Fortunam adhuc tantum adversam tulisti. Secundæ res acrioribus stimulis animum explorant: quia miseria tolerantur, felicitate corruptimur. Fidem, libertatem, amicitiam, præcipua humani animi bona, tu quidem eadem constantia retinebis; sed alii per obsequium imminquent. Irrumper adulatio, blanditiae pessimum veri affectus venenum, sua cuique utilitas. Euam ego ac tu simplicissime inter nos hodie loquimur; cæteri libentius cum fortunâ nostrâ, quam nobiscum. Nam suadere principi quod oporteat, multi laboris: Assentatio erga principem quemcunque, sine affectu peragitur. Si immensum imperii corpus Itare ac librari sine rectore posset, dignus eram à quo Respub. inciperet. Nunc eo necessitatis jampridem ventum est, ut nec mea senectus consenserit plus populo Romano possit, quam bonum successorem, nec tua plus juventa quam bonum principem. Sub Tiberio, & Caio & Claudio, unius familiæ quasi hæreditas fuimus: Loco libertatis erit, quod eligi cœpimus. Et finitâ Juliorum Claudiorumque domo, optimum quemque adoptio inveniet. Nam generari & nasci à principibus, fortuitum, nec ultrâ æstimatur: adoptandi judicium integrum; & si velis eligere, consensu monstratur. Sic antequicu Nero, quem longâ Cæsarum serie timentem, non Windex cum inermi provinciâ, aus ego cum unâ legione, sed sua immanitas, sua luxuria cervicibus publicis depolit. Neque erat adhuc damati principis exemplum: Nobis bello, & ab æstimantibus adsciti, cum iovidiâ, quamvis Legregii erimus. Ne tamen territus fueris, si duæ legiones in hoc concusssi orbis motu nondum quiescunt. Ne ipsis quidem ac securas res accessi: & audita adoptione, defensam videri senex, quod nunc mihi unum objicitur. Nero à pessimo quoque semper desiderabitur: mihi ac tibi providendum est, ne etiam à bonis desideretur. Monere diuinus neque temporis hujus, & impletum est omne consilium, si te bene elegi. Utilissimus quidem ac brevissimus bonorum: alarumque rerum delectus est, cogitare quid aut volueris sub alio principe, aut nolueris. Neque enim hic, ut in ceteris gentibus, quæ regnantur, certa dominorum dominus & ceteri servi: sed imperantur es hominibus, qui nec totam servitutem pati possunt, nec totam libertatem.

ORATIONE

simiq. aliaq. **ORATIO** . . . . .
PISONIS. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Cum indies. inualeceret Othonis factio. qui Galbae adversatur. & occupare imperium cogitabat; Galba vero se gratia & potentia infringenteret. ut jam aperte ab eo populus Romanus deficeret. & ejus adversario imperium traderet. & ut imperatorem crearet. in castra eum raperet. omniaque en civitate tumultuosa gererentur: Piso. quem in spem imperii Galba adoptaverat. stationariam cabortem. que in palatio erat. praefidii causâ collocata. sibi conciliandam & confirmandam pucavit. & de consilii sententiâ bac oratione eam est affatus. Hic militem demulcere & retinere conatur: idcirco imperatoris & suam dignitatem affert in medium. Qui opponit sordes & intemperantiam Othonis. Agi ipsorum quoque militum salutem. & plurimum eorum interesse. quo principe utantur: nec florere eos posse in tantâ importunitate adversariorum.

Sextus dies agitur. commilitones. ex quo ignarus futuri. & sive optandum hoc nomen sive timendum erat. Cæsar adscitus sum: quo domus nostræ aut Reipub: fato. in vestrâ mano positum est. non quia meo nomine tristiorum casum paveam. ut qui adversa expertus cum maximè. ducam ne secunda quidem minus discriminis habere: Patris. & senatus. & ipsius imperii vicem doleo. si nobis aut perire hodie necesse est; aut. quod æquè apud bonos miserum est. occidere. Solatium proximi motus habebamus. incruentam urbem & res sine discordiâ translatas. Provisum adoptione videbatur. ut ne post Galbam quidem bello locus esset. Nihil arrogabo mihi nobilitatis aut modestiæ. Neque enim relatu virtutum. in comparatione Othonis opus est. Vitia. quibus solis gloriatur. evertere imperium. etiam cum amicum imperatoris ageret. Habitare & incessu. an illo muliebri ornatu. mereretur imperium? Falluntur. quibus luxuria specie liberalitatis imponit. Perdere iste sciit. donare nesciet: Sopra nunc. & comedationes & somnium

narum cœtus, volvit animo. Hæc præcipiatūs præmia patat, quorum libido ac voluptas penes ipsum sit; rubor ac dederus, penes omnes. *Nemo enim unquam imperium flagitio quaesitum bonis artibus exercuit.* Galbam consensu generis humani, me Galba, consentientibus vobis, Cælarem dixit. Si Resp. & senatus, & populus, vana nomina sunt: *vestrâ commilitones*, interest, ne imperatorem pessimi faciant. Legionum seditio adversum duces suos audita est aliquando: *vestra fides famaque illæsa ad hunc diem manit.* Et Nero quoque vos deſtituit, non vos Neronem. Minus xxx. trans fugæ & desertores, quos Centurionem aut tribunum sibi eligentes nemo ferret, imperium assignabunt? Admittitis exemplum? & quiescendo *commune crimen facitis?* Transcedet hæc licentia in provincias: & ad nos scelerum exitus, bellorum ad vos pertinebunt. Nec est plus quod pro cæde principis, quam quod innocentibus datur. Sed proinde à nobis donativum ob fidem, quam ab aliis pro facinore accipietis.

ORATIO

OTHONIS ad MILITES. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Mortuo Neroni Cæsare duæ erant Romæ factiones de imperatore subrogando: Galbam alii, alii Othōnem nominabati. Galba potitus est imperio, frante adhuc in integro adversari Othōne, quem exercitus erat complexus, & ad eum imperium detulerat. Itaque res in summam contentionem adducta. Sed cum aliquando falsus nuntius interfidus Othōnem Romam attulisset, exceptuque eset summo planu & gratulatione multitudinis & totius populi, qui Galba subebatur, caput vehementius sibi timere Othō. Itaque si sibi exercitum conciliaret & fidem illius confidaret, hanc habuit orationem, quæ primum commemorat voluntatem & autoritatem exercitus, quæ fuerat ab eo creatus & nominatus imperator. Deinde conqueritur injurias, audaciam, crudelitatem, superbiam adversarii. Invebitur in illius fautores. Commune esse periculum, & eadem eos esse novi ostendit. Postremo ad autoritatem suam retinendam & salutem vindicandam horitur: & in hosties acuit.

QVIS

QUIS ad vos processerim, commilitones, dicere non possum: quia nec privatum me vocari sufficiat, princeps à vobis nominatus, nec principem, alio imperant. Vestrum quoque nomen in incerto erit, donec dubitabitur imperatorem populi Romani in castris, an hostem habeatis. Auditisne, ut pena mea, & suppli-
 cium vestrum simul postulentur? adeò manifestum est, neque perire nos, neque salvos esse, nisi unā posse. Et cujus levitatis est Galba, jam fortasse promisit: ut qui nullo exposcente, tot millia innocentissimorum militum trucidaverit. Horror animum subit, quoties recordor feralem introitum, & hanc solam Galbae victoriam, cum in oculis urbis decumati deditos juberet, quos deprecan-
 tes in fidem acceperat. His auspiciis urbem ingressus, quam gloriam ad principatum attulit; nisi occisi Obul-
 tronii Sabini, & Cornelii Marcelli in Hispaniâ, Vettii Chilonis in Galâ, Fontei Capitonis in Germaniâ, Clodii Macri in Africâ, Cingonii in viâ, Turpiliani in urbe, Nymphidij in castris? Quæ usquam provincia, quæ ca-
 tra sunt, nisi aut cruenta & maculata; aut, ut ipse præ-
 dicat, emendata & correcta? Nam quæ alii scelera, hic remedia vocat: dum falsis nominibus, severitatem pro-
 ficit, parsimoniam pro avaritiâ, supplicia & contume-
 lia vestras, disciplinam appellat. Septem à Neronis fine menses sunt, & jam plus rapuit Icelus quam quod Poly-
 cleti, & Vatinii, & Elii, paraverunt. Minore avaritiâ ac licentiâ graffatus esset T. Vinus, si ipse imperasset. Nunc & subjectos nos habuit tanquam suos; & viles ut alienos. Una illa domus sufficit donativo, quod vobis nun-
 quam datur, & quotdie exprobratur. Ac ne qua saltē in successore Galbae spes esset, accersit ab exilio, quem tristitia & avaritiâ sui simillimum judicabat. Vidiatis, commilitones, notabili tempestate, etiam Deos infaustam adoptionem adversantes. Idem senatus, idem populi Romani animus est. Vestra virtus expectatur: apud quos omne honestis consiliis robur, & sine quibus quamvis egregia, invalida sunt. Non ad bellum vos, nec ad periculum voco: omnium militum arma nobiscum sunt: nec una cohors togata defendit nunc Galbam, sed detinet.

Cum

Cum vos aspicerit, cum signum meum acceperit, hoc solum erit certamen, quis mihi plurimum imputet. Nullus cunctationi locus est in eo consilio, quod non possit laudari nisi peractum.

O R A T I O

na OTHONIS ad MILITES. Ex eodem libro.

A R G U M E N T U M.

Paucis diebus quam rerum positus erat in Romano imperio. Otho Sylvius, paucorum milium errore, quos inanis suspicio infidianarum terruerat, atrocissima erat in urbe conflata de nocte sedatio. Quæ vis, ut re ipsa pro salute imperatoris suscepta erat, cujas vitæ illi metuebant, ita in senatum, à quo vim timebant, intendi putabatur: vel maximè quid armati impetum fecerant in palatium, ubi Otho cum clarissimis senatoribus epulabatur. Qui plurimum suā interesse judicans, ut ab omnii injuriā omniq[ue] metu senatus, seditionem & in præsentia sedare, & postridie severius coercere conatus est, cum nondum ille ardor penitus defervisset. Convocatam igitur multitudinem increpat, sed tenuis, quod intelligebat non ad suam pernicitem, sed ad incolumentatem capta esse ab illis arma. Docet igitur, quanta sit culpa in illo militari metu levissimā de causā concitato. Effe enim id hominum, qui omnium eorum quæ sunt, velint causas nōsse & ad se revocare. Jura militum offendit, & quanta ab illis requiratur modestia. Sanctitatem senatus inculcat, quæ hoc furore militari attentata est. Docet, illius incolumente imperii flabilitatem contineri. Paucos ad pænam depositis, quorum præcipue fuerat in eo motu audacia.

Nequæ ut affectus vestros in amorem mei accendere, commilitones; neque ut animum ad virtutem cohortarer (utraque enim egregiè supersunt) sed veni postulaturus à vobis temperamentum vestræ fortitudinis, & erga me modum caritatis. Tumultus proximi initium, non cupidine vel odio (quæ multos exercitus in discordiam egere) ac ne detractione quidem ut fortidine periculorum, nimia pietas vestra acris quam con-

concideratius excitavit. Nam *sepi benefias rerum causas,*
 ne *judicium adhibeas, pernicioſi exitus consequuntur.* Imus
 ad bellum. Num omnes nuntios palam audiri, omnia
 consilia cunctis praesentibus tractari, ratio rerum, aut
 occasionum velocitas patitur? Tam nescire quædam milites,
 quam scire oportet. Ita se ducum autoritas, sic rigor disciplinae
 habet, ut multa stiam centuriones tribunosque tantum
 juberi expediat. Si ubi jubeantur querere singulis liceat;
 pereunte obequio, etiam imperium intercidit. An & illoc
 nocte intempestâ rapientur arma? Unus alterve perditus
 ac temulentus (neque enim plures consternatione proximâ
 insanisse crediderim) centurionis ac tribuni sanguine
 manus imbuet? Imperatoris sui tentorium irrumper?
 Vos quidem istud pro me. Sed in discursu ac tenebris;
 & rerum omnium confusione, patefieri occasio etiam ad-
 versus me potest. Si Vitellio, & satellitibus ejus eligendi
 facultas detur, quem nobis animum, quas mentes impre-
 centur? quid aliud quam seditionem & discordiam opta-
 bunt? ne miles centurioni, ne centurio tribuno obsequa-
 tur. Hinc confusi pedites equitesque, in exitium ruamus.
 Parendo potius, commilitones, quam imperia ducum scisci-
 tando, res militares continentur. Et fortissimus in ipso discri-
 mine exercitus, qui ante disserimen quietissimus. Vobis arma
 & animos sit: mihi consilium, & virtutis vestræ regimen
 relinquite. Paucorum culpa fuit, duorum poena erit,
 ceteri abolete memoriam scđissimæ noctis, nec illas ad-
 versos senatum voces ullas unquam exercitus audiat.
 Caput imperii, & decora omnium provinciarum ad pœnam
 vocare, non hercle illi, quos cum maximè Vitellius in
 nos ciet, Germani audeant. Ulline Italæ alumni, &
 Romana verè juventus, ad sanguinem & cædem deposce-
 rent ordinem, cuius splendore & gloriâ, soldes & obsec-
 ritatem Vitellianarum partium perstringimus? Nationes
 aliquas occupavit Vitellius, imaginem quandam exercitus
 habet: senatus nobiscum est. Sic sit, ut hinc Resp. inde
 hostes Reip. constiterint. Quid? vos pulcherrimam hanc
 urbem, domibus & tectis & congestu lapidum stare cre-
 ditis? Muta ista & inania intercidere ac reparari pro-
 miscuè possunt: Æternitas rerum, & pax gentium, &
 mea cum vestrâ salus incolumente senatus firmatur. Henc
 auspiciatò

auspicato à patente & conditore urbis nostræ institutum, & à regibus usque ad principes continuum & immortalem, sicut à majoribus accepimus, si posteris tradamus. Nam ut ex vobis ienatores, ita ex senatoribus principes nascuntur.

ORATIO OTHONIS. Ex libro secundo Hist.

ARGUMENTUM.

Cartabant de imperio Otbo & Vitellius, ille de retinendo, hic de occupando. Ad manus ventum est. Victoria penitus Vitellium fuit, sed ea minime incura. Magnam enim cladem eo prælio acceperat. Itaque rogant Othonem sui, ne frangatur animo, nec in rebus adverbis contrabatur, sed bellum reparat. Non deesse vires; recentis venire legiones: animos vero nusquam alacriores, modo ne ipse desponteat. Otbo qui jam de morte consicenda cogitasset, recusat: & causas cur nolit uti ad hoc eorum obsequio, afferit duas. Unam, quod imperium desperet sibi fore diuturnum: alteram, quod ne, si retineri quidem posse speret, tamen velit civili sanguine & tam fædissimis cædibus partum babere. Itaque cedere adversario velle perseverat.

HUNC, inquit, animum, hanc virtutem vestram
ultra periculis objicere, nimis grande vitæ meæ
preium puto. Quanto plus spei ostenditis, si vivere
placeret, tanto pelechrior mors erit. Experti invicem
sumus, ego ac fortuna, nec tempus computaveritis. Dis-
sicilius est temperare felicitati, quâ te non putes di-
usurum. Civile bellum à Vitellio coepit; & ut de princi-
patu certaremus armis, initium illuc fuit: ne plus quam
semel certemus, penes me exemplum erit. Hinc Otho-
nem posteritas æstimet. Fruetur Vitellius fratre, co-
juge, liberis: mihi non ultiōne, neque solatiis opus est.
Alii diutius imperium tenuerint, nemo tam fortiter reli-
querit. An ego tantum Romanæ pubis, tot egregios
exercitus, sterni rursus, & Reipublicæ eripi patiar? Eu-
hic mecum animus, tanquam perituri pro me fueris.
Sed esse superstites, nec diu moremur, ego incolumitatem
vestram, vos constantiam meam. Plura de extremis loqui
par

parte ignavice est. Præcipuum destinationis meæ documentum habete, quod de nomine queror; Nam incusare Deos vel homines, ejus est, qui vivere velit.

ORATIO
MUCIANI. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Imperabat oppresso Othone Vitellius. Ejus imperium indignè serebant nobilissimi homines, & ad alium transferre cupiebant: maximè vero Mucianus magni vir nominis, impulit Vespasianum ad deturbandum Vitellium, & invadendum dominatum. Ejus confilii summa hac oratione est conclusa, Autor est ei, ne tantam labem patiatur imperio Romano inuri, ut illud ab homine indignissimo & impurissimo teneatur. Tota oratio consistit in causis suscipiendis, & in adjumentis rei perficiendæ. Causas suscipiendi affert; turpitudinem, quæ contaminatum esset imperium ab homine sedissimo: nobilitatem, generis splendorem, virtutem in Vespasiano, illustres ejus liberos. Imperium Vitellii non tantum ignominiosum esse, sed etiam illis periculosum. Facultates vero perficiendi affert, studium multorum in eam, robur, legionum firmissimarum.

O Mnes qui magnarum rerum consilia suscipiunt, estimare debent, an quod inchoatur, Reipub. utile, ipsis gloriosum aut promptum effectu, aut certe non arduum sit. Simul ipse qui suadet considerandus est, adjiciatne consilio periculum suum: & si fortuna exceptis affuerit, cui summum decus acquiratur. Ego te, Vespasiane, ad imperiam voco, tam salutare Reipub. quam tibi magnificum. Juxta Deos, in tuâ manu positum est. Nec speciem adulantis expaveris, à contumelia quam à laude proprius fuerit, post Vitellium eligi. Non adversus divi Augusti acerrimam mentem, nec adversos cautissimam Tiberii senectutem; nec contra Caii quidem aut Claudi, vel Neronis fundatam longo imperio domum exsurgimus: Cessisti etiam Galbae imaginibus. Torpere ultrà, & polluendam perdendam que Rempub. relinquere, sopor & ignavia videretur, etiam si tibi, quam in honesta, tam tuta servitus esset. Abiit jam & transvectum est tempus, quo posses videri concupisse.

M 2

Confu-

Consagiendum est ad imperium. An excidit trucidatus Corbulo? Splendidior origine quam nos sumus, fateor: Sed & Nero, nobilitate natalium, Vitellium anteibat. *Satius clarus est apud timentem, quisquis timetur.* Et posse ab exercitu principem fieri, sibi ipse Vitellius documento est, nullis stipendiis, nullâ militari famâ, Galbae odio proiectus. Ne Othonem quidem ducis arte, aut exercitus vi, sed præproperâ ipsius desperatione vixum, jam desiderabilem & magnum principem fecit. Cum interim spargit legiones, exarmat cohortes, nova quotidie bello femina ministrat. Siquid ardoris ac ferociæ miles habuit, popinis, & comedationibus, & principis imitatione, deterritur. Tibiè Judæâ & Syriâ & Ægypto novem legiones integræ, nullâ acie exhaustæ, non discordiâ corruptæ: sed firmatus usu miles, & belli dominor externi. Clavum, alarum, cohortium robora; & fidissimi reges, & tua ante omnes experientia. Nobis nihil ultra arrogabo, quam ne post Valentem ac Cæcinnam numeremur. Nec tamen Mucianum socium spreveris, quia æmulum non experiris: Me Vitellio antepono, te mihi. Tuæ domui triumphale nomen, duo juvenes, capax jam imperii alter, & primis militiæ annis apud Germanicos quoque exercitus clarus. Absurdum fuerit, non cedere imperio ei, cuius filium adoptaturos essem, si ipse imperarem. Cæterum inter nos non idem prosperarum adversarumque rerum ordo erit. Nam si vincimus, honorem quem dederis habeo: discrimen ac periculum, ex æquo patiemur. Imo si melius est, tu hos exercitus rege: mihi bellum & preliorum incerta trade. Acriore hodiè disciplinâ vixti, quam victores agunt: Hos ira, odium, ultiōnis cupiditas ad virtutem accedit; illi per fastidium & contumaciam hebescunt. Aperiet & recludet contexta & tumescentia vetricum partium vulnera bellum ipsum. Nee mihi major in tuâ vigilantiâ, parsimonia, sapientiâ, fiducia est, quam in Vitellii torpore, inscitiâ, fævitâ. Sed & melius in bello causam, quam in pace habemus. Nam qui deluerant, desiverunt.

ORATIO

CURTII MONTANI. Ex libro iv. Hist.

ARGUMENTUM.

Aquilius Regulus Neroni se ministrum in crudelitate præbuerat, & per eum fuerat oversa Grafforum & Orphiti, clarorum hominum domus, cum is crimen illorum, cuius tamen participes fuerat, detulisset. Inde magna erat ei constata invidia. Et cum in alios, qui eisdem crudelitatis fuerant, animadversum esset, hic quoque reus est factus ab uxore & liberis Graffi. Sed pro eo dicebat frater Vipsanius Messala: & invidiam deprecando jam quodammodo restinxerat. Ibi Curtius Montanus exarxit, & in reum bac oratione vehementissime est invectus, præstitam tyranno operam exaggerans, crudelitatem, rapinas, libidinem, vexationem innocentum, truculentam & funestam vocem ad initandam tyranni servitiam objiciens: Pelest esse Reipub. & semina tyrannidis id genus hominis: ad quæ extirpanda senatum impellit.

Occurrat truci oratione Curtius Montanus, eoque progressus, ut, post cædem Galbae, datam interfectori Pisonis, pecuniam à Regulo, appetitumque mortuæ Pisonis caput objectaret. Hæc certè, inquit Nero non coegerit, nec dignitatem aut salutem ista fævitia redemisti. Sane toleremus istorum defensiones; qui perdere alios quam periclitari ipsi maluerunt. Te securum reliquerat exsul pater, & divisa inter creditores bona: nondum honorum capax ætas: nihil quod ex te concupiseret Nero, nihil quod timeret. Libidine sanguinis & hiatu præmiorum, ignotum adhuc ingenium & nullis defensionibus expertum, cæde nobili imbuisti, cum ex funere Reipublicæ, rapis consularibus spoliis, septuagies fœtus saginatus, & sacerdotio fulgens, innoxios pueros, illustres senes, conspicuas foeminas, cædem ruinâ prosterneres: cum segnitiam Neronis incusares, quod per singulas domos seque & delatores fatigaret: posse universum senatum unâ voce subverti. Retinete, Patres conscripti, & reservate hominem tam expediti consilii, ut omnis ætas instructa

fit, & quomodo senes nostri Marcellum Crispum; juvenes Regulum imitentur. *Invenit etiam omulos infelix nequitia.* Quid si florat vigeatque? Et quem adhuc quæstorum offendere non audeamus, prætorium & consularem visuri sumus? An Neronem extrémum dominorum putatis? Idem crediderant, qui Tiberio, qui Caio superstitiæ fuerunt: cùm interim intestabilior & sævior exortus est. Non timemus Vespasianum: ea principis ætas, ea moderatio. *Sed diutius durant exempla, quam mores.* Elanguimus, P. C. nec jam ille senatus sumus, qui occiso Nerone delatores & ministros, more majorum puniendos flagitabat. *Optimus est post malum principem dies primus.*

O R A T I O

LEGATI TENCERORUM. Ex eodem libro.

A R G U M E N T U M.

Deleto Romanorum exercitu à Germanis, & depulso eorum jugo, initum est consilium à Germanis de Agripineni coloniâ, quæ in Romanorum imperio permanebat. Exscindi eam placebat nonnullis: milius agendum alii censuerunt, satisque habutrant ram ad societatem Germanorum revocare. Eâ de re missa est ab iis legatio, cuius princeps banc orationem in illius colonie concilio habuit. Gratulatus est illis libertatem: mandata exposuit Germanorum de manibus diruendis, Romanorum reliquiis tollendis, & eorum bonis publicandis, vestigalibus abrogandis, que pensabant Romanis, de commerciis secum communicandis, de institutis Germanie restitundis.

Reditis vos in corpus nomenque Germanie, communibus Deis; sed præcipuo Deorum Marti grates agimus; Vobisque gratulamur, quod tandem libeti inter liberos eritis; nam ad hunc diem, flumina ac terras, & cælum quodammodo ipsum, clauserant Romani: ut colloquia congressusque nostros arcerent; vel, quod contumeliosius est viris ad arma natis, inermes ac prope nudi, sub custode & prelio coiremus. Sed ut amicitia societasque nostra in æternum rata sint, postulamus à vobis

vobis
Erian
tur.
Hand
sector
aut s
que
Quos
nes t
que
Rom
Since
zequo

Re
ta
qu
ex
ru
ju
in

Q
sang
greg
aug
ant
bell
Ded
que
quo
libe
refo
mes

vobis, muros colonias, munimenta servitii detrahatis. Etiam fera animalia, si clausa teneas, virtutis obliviscuntur. Romanos omnes, in finibus vestris trucidetis. Hand facile libertas & domini miscentur. Bona interfectorem in medium cedant, ne quis oculere quicquam, aut segregare causam suam possit. Liceat nobis vobisque utramque ripam colere, ut olim majoribus nostris. Quomodo lucem diemque omnibus hominibus, ita omnes terras fortibus viris natura aperuit. Instituta cultumque patrium resomite, abruptis vestigalibus, quibus Romani plus adversus subjectos quam armis valent. Sincerus & integer, & servitutis oblitus populus, aut ex equo agetis, aut aliis imperitabitis.

ORATIO

AGRIPPINENSIVM. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Respondent legatis Tuncerorum Agrippinenses, anticipi sententiā inter metum Germanorum & Romanorum. Itaque eorum que illi edixerant, nonnulla concedunt, alia excusant. In muris opponunt securitatem: In Romanorum cædibus faciendis, conjunctionem & vetustatem, & jus consanguinitatis. De vestigalibus, commerciis & institutis, legatis, quæ proposuerant, assentiantur.

Q UÆ prima libertatis facultas data est, avidius quam cautius sumplimus, ut vobis cæterisque Germanis consanguinitatis nostris jungemur. Muros civitatis, congregantibus se cum maximè Romanorum exercitibus, augere nobis quam diruere tutius est. Si qui ex Italia aut provinciis alienigenæ in finibus nostris fuerant, eos bellum absumpit: vel in suas quisque fedes refugere. Deductis olim & nobiscum per coniubium sociatis, qui que mox provenere, hæc patria est. Nec vos adeo iniquos exilimamus, ut interfici a nobis parentes, fratres, liberos nostros velitis. Vestigal & onera commerciorum resolvimus. Sint transitus incustoditi, sed diurni & inertes: donec nova & recentia jura in vetustatem consue-

tudine vertantur. Arbitrum habebimus Civilem & Vele-
ledam, apud quos pacta sancientur.

ORATIO

CERIALIS. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Bellum gerebat adversus Germanos exercitus Romanus mo-
mine & auspiciis Vespasiani Cæsaris. Hujus belli summa
penes Petilium Cerialem erat. Desciverant autem ab im-
peratore legiones aliquot ex Gallis conscriptæ, seque ad hostes
contulerant, quorum erant duces Civilis, Clæssius, &
Tutor. Re bene à Ceriali gesta, quamvis debellatum non-
dum erat, male tamen agebatur cum hostibus. In perfidos
& desertores ut animadverteretur, plerique urgebant.
Lenius tamen Treviros, qui ab hostibus fuerant, accepit
Cerialis. Accitæ deinde sunt legiones illæ. Eas magnus
supplicii terror invaserat, sed nibil in eis statuendum
sibi gravius putavit Cerialis, deditque facti impunitatem.
Verum bac oratione cōbortatus est eas ad fidem in Cæsarem
constantius in posterum colendam. Belli causas rejetit,
offendit justas, necessarius, summâ æquitate nixas.
Æquitatem & clementiam imperii inculcarit; Officii
commonesecit, ut parerent imperio Romano, quod salutare
sibi esse intelligerent: quippe in fide essent & tutelâ
Romanorum.

Neque ego unquam facundiam exercui, & populi
Romani virtutem armis affirmavi. Sed quia apud
vos verba plurimum valent, bonaque ac mala non suâ
naturâ, sed vocibus seditiosorum æstimantur, statui pauca
differere, quæ profigato bello, utilius sit vobis audisse,
quam nobis dixisse. Terram vestram cæterorumque
Gallorum ingressi sunt duces, imperatoresque Romani
in illâ cupidinè, sed majoribus vestris invocantibus, quos
dijcordia usque ad exitium fatigabant, & accei auxilio
Germani sociis pariter atque hostibus servitutem impo-
suerant. Quot præliis adversus Cimbros Teutoealque,
quantis

quantis exercituum nostrorum laboribus, quove eventu Germanica bella tractaverimus, satis clarum. Nec ideo Rhenum insedimus, ut Italiam tueremur, sed ne quis alius Ariovitus regno Galliarum potiretur. An vos carores Civili, Batavique & Transrhenanis gentibus creditis, quam majoribus eorum patres avique vestri fuerunt? Eadem semper causa Germanis transcendendi in Gallias, libido atque avaritia & mutandae sedis amor: ut relictis paludibus & solitudinibus suis secundissimum hoc solum vosque ipsos possiderent. Ceterum libertas & speciosa nomina praetexuntur. Nec quisquam alienum servitium & dominationem sibi concupivit, ut non eadem ista vocabula usurparet. Regna bellaque per Gallias semper fuere, donec in nostrum jus concederetis. Nos quanquam totes laceristi, pro victoria id solum vobis addidimus, quo pacem tuemur. Nam neque quies gentium sine armis, neque armis sine stipendiis, neque stipendia sine tributis haberi queunt. Cetera in communi sita sunt. Ipsi plerumque legionibus nostris praesidetis: Ipsi has aliasque provincias regitis, nihil separatum, clausumve. Et laudatorum principum usus ex aequo quamvis procul agentibus: Sævi proximis ingruunt. Quomodo sterilitatem, aut nimios imbres & cetera naturæ mala, ita luxuriam vel avaritiam dominantium tolerate. Nilia erunt, donec homines. Sed neque haec continua, & meliorum interventu pensantur, nisi forte Titore & Clasico regnantibus, moderatus imperium speratis: aut minoribus quam nunc tributis parabuntur exercitus, quibus Germani Britanniique arceantur. Nam pœnis (quod Dii prohibeant) Romanis, quid aliud quam bella omnium inter se gentium existent? Octingentorum annorum fortuna disciplinaque, compages haec coalyit, quæ convelli sine exitio convellentium non potest. Sed vobis maximum delictum, penes quos aurum & opes, præcipue bellorum cause. Proinde pacem & urbem, quam vixi victoresque eodem jure obtainemus, amate, colite. Moniant vos utriusque fortunæ documenta, ne contumaciam cum pernicie, quam obsequium cum securitate malitis.

ORATIO

CIVILIS, SED MUTILATA. Ex lib. v. Hist.

ARGUMENTUM.

Civilis perfuga à Romanis ducem se Batavoris adversus Romanos præbuerat. Bellum diutinum vario eventu gesserat, tamen multo pluribus acceptis chalibus quam illatis. Itaque extritis Batavorum viribus, Cerialis Romanus dux flectendos fibi posui ad deditiōnem subvendam monendo, quam diutius argendo duxit. Temavit, & rem confecit. Convenis tamen Batavoros ut colloquio dies diceretur. Ad quod cum esset ventum, borbuit bant pro se orationem Civilis, cuius tamen bona pars injuriā temporam intercidit. Hic purgandi fui cuasā aliquā saltē ex parte repetit alius causas belli à se primū suscepit, ut omnis turpis prodīctionis avertat à se suspicione.

Si apud Vitellii legatum defendere: neque facio meo venia neque dictis fides debebatur. Cuncta inter nos inimica, hostilia, ab illo cœpta, à me aucta erant. Erga Vespafianum vetus mihi observantia: & cùm privatus esset, amici vocabamur. Hoc primū Antoniō notum, cuius epistolis ad bellum accitus sum, ne Germanicæ legiones & Gallica juventus Alpes transcederent. Quæ Antonius absens, Hordeonius Flaccus præfens monebat, arma in Germaniā movi, quæ Mucianus in Syriā, Aponius in Mœsiā Flavianus in Pannoniā.

Ex Vitâ Agricola à CORN. TACITO proditâ.

GALGACI ORATIO.

ARGUMENTUM.

Intulit bellum Britannis Julius Agricola nomine Romani imperatoris. Illi lacefisi ad restinguendum belli incendium magnis animis concurrerunt, ducemque habuerunt nomine Galgacum. Is contractis copiis, cum hoste configendam tenuit: sed prius animos multitudini: oratione esse firmando. Itaque convocatam suorum concionem bortatus est, ut strenue bellum compescerent. Ejus tota oratio in eo posita est, ut eos & posse & debere hostem propulsare offendat: defensio-

Et facilem esse & necessariam. Idecirco belli aequitatem & necessitatem docet. Invenerit in hostium ariditatem. Subzeti flagitiosè defensò ab ipsis non posse probat. A servitute voluntaria subeundam deterrat, idque à dominorum superbiam. Et innata genti illi libertate. Comparatione & exempli multo inferiorum quorundam probas, libertatem eis posse à servitudo & jugo hostium desiderare. Romanum virum extenuas & contemnit. Autem fortitudine proposita, eis dimittit.

Quoties causas belli & necessitatem nostram intueris, magnus mihi animus est, hodiernum diem, consensumque vestrum, initium libertatis totius Britanniae fore. Nam & universi servitutis expertes: & nullas ultra terræ, ac ne mare quidem securorum, imminentे nobis classicæ Romanæ. Ita prælium atque arma quæ fortibus bona, eadem etiam ignavis tutissima sunt. Priores pugnæ, quibus adversus Romanos variâ fortunâ certatum est, spem ac subfidium in nostris manibus habebant: quia nobilissimi totius Britanniae, eoquè in ipsis penetralibus siti, nec servientium littora aspicientes, oculos quoque à contactu dominationis inviolatos habebamus. Nos terrarum ac libertatis extremos, recessus ipse ac finus famæ in hunc diem defondit. Nunc terminus Britanniae patet, atque omne ignotum, pro magnifice est. Sed nulla jam ultra gens, nihil nisi fluctus & laxa: Et interiores Romani, quorum superbiam frustra per obsequium & modestiam effugeris, raptores orbis, postquam cuncta vastantibus desuere terræ, & mare scrutantur: Si locuples hostis est, avari: si pauper, ambitioni: quos non oriens, non occidens satiaverit: Soli omnia opes atque inopiam pari affectu concepiscunt, auferre, trucidare, rapere falsis nominibus imperium, atque ubi solitudinem faciunt, pacem appellant: Liberos cuique ac propinquos suos natura carissimos esse voluit; hi per delectus alibi servituri auferuntur. Conjuges, sororesque, eti hostilem libidinem effugiant, nomine amicorum atque hospitum poluuntur. Bona fortunaque in tributum egerunt; in annonam, frumentum, corpora ipsa manus, silvis ac paludibus etiuniendis, verbera inter ac contumelias, conterunt. Nata servituti mancipia semel M. 6. veneunt.

Veneunt, atque ulcろ a dominis aluntur. Britannia ser-
 vutens suam quotidie emit, quotidie pascit. Ac sicut in
 familiâ recentissimus quisque servorum & conservis ludi-
 brio est: sic in hoc orbis terrarum vetere famulatu-
 novi nos & viles in excidium petimur. Neque enim
 arva nobis, aut metalla, aut portus sunt, quibus exerce-
 dia reservemur. *Virtus potro ac ferocia subiectorum ingrata*
imperantibus. Et longinquitas ac secretum ipsum quo
 tutius, eo suspectius. Ita sublatâ spe veniae, tandem
 somite animum, tam quibus salus, quam quibus gloria
 carissima est. Brigantes, scemina duce, exurere coloniam,
 expugnare cæstra; ac nisi felicitas in socordiam vertisset,
 exuere jugum potuere: nos integri & indomiti, & liber-
 tatem non in præsentia latiri, primo statim congressu
 non ostendemus, quos sibi Caledonia viros seposuerit?
 An eandem Romanis in bello virtutem, quam in pace
 lasciviam adesse creditis? Nostris illi dissensionibus ac
 discordiis clari, vitia hostium in gloriam exercitus sui
 vertunt: quem contractum ex diversissimis gentibus, ut
 secundæ res tenent, ita adversæ dissolvent, nisi si Gallos,
 & Germanos, & (pudet dictu) Britannorum plerosque
 dominationi alienæ sanguinem commodantes, diutius
 tamen hostes quam servos, fide & affectu teneri putatis:
 Metus & terror est, infirma vincula caritatis, quæ ubi
 removeris, qui timere desierint, odiisse incipient. Omnia
 victoriae incitamenta pro nobis sunt: Nullæ Romanos
 conjuges accendunt: nulli parentes fugam exprobraturi
 sunt: aut nulla plerisque patria, aut alia est: Paucos
 numero cireum trepidos ignorantia, cœlum ipsum ac
 mare & silvas, ignota omnia circumspectantes, clausos
 quodammodo ac vincitos Dii nobis tradiderunt. Ne ter-
 rent vanus aspectus, & auri fulgor atque argenti, quod
 neque tegit neque vulnerat. In ipsâ hostium acie in-
 niemus nostras manus. Agnoscent Britanni suam causam:
 recordabuntur Galli priorem libertatem deferent illos
 cæteri Germani, tanquam nuper Usipii reliquerunt.
 Nec quicquam ultra formidinis, vacua castella, senum
 coloniæ, inter malè parentes & injustè imperantes, segra
 municipia & discordantiâ, hic dux, hic exercitus: ibi
 tributa & metalla, & cæteræ servientium poenæ? quas

in æternum proferre, aut statim ulcisci, in hoc campo est. Proinde itari in aciem, & maiores vestros, & posteros cogitate.

O R A T I O

A G R I C O L E. Ibidem.

A R G U M E N T U M.

Ut suos cobortatione ad pugnam incenderat Galgacus, sic Julius Agricola, dux Romanarum copiarum, metum & cunctationem omnem eripere suis cobortande conatur. De belli æquitate hoc tantum dicit, fuisse aliquot ante annis commotum & gestum ab iisdem illis utilibus: nunc idem redintegratum geri. Jubet igitur eos parem animorum praesentiam concipere, quam superioribus præliis adversus eosdem hostes attulerint. Admonet pristinæ gloriae, qua sit illustrans virtute non obruenda ignavia. Reliqua est oratio in despiciendis hostibus, quorum infernas vives ostendit: unde exacuerendorum animorum facultatem sumit.

Octavus annus est, commilitones, ex quo virtute & auspiciis imperii Romani, fide atque operâ vestrâ Britanniam vicistis. Tot expeditionibus, tot præliis seu fortitudine adversus hostes, seu patientia ac labore pene adversus ipsam rerum naturam opus fuit: neque militum, neque vos ducis pœnituit. Ergo egressi, ego veterum legatorum, vos primorum exercituum terminos, finem Britanniae non famâ nec rumore, sed castris & armis tenemus. Inventa Britannia, subacta. Evidem in agmine, cum vos paludes montesve & flumina fatigarent, fortissimi cujusque vocem audiebam, Quando dabitur hostis? Quando acies? Veniant è latebris suis extrusi. Et vota virtusque in aperto, omniaque prona, victoribus, atque eadem victis adversa. Nam ut superæsse tantum itineris, silvas evasisse, transisse æstuaria, pulchrum ac decorum in frontem; ita fugientibus periculofissima quæ hodie prosperrima sunt. Neque enim nobis aut locorum eadem notitia, aut commeatuum eadem abundantia: sed manus, & arma, & in his omnia. Quod ad me attinet, jam pridem mihi decretum est, neque exercitus, neque ducis terga tuta esse. Proinde & honesta

mora.

mors turpi vitâ potior; & incolumentis ac decus eodem loco sita fuit. Nec inglorium fuerit, in ipso terrarum ac naturæ fine cecidisse. Si novæ gentes atque ignota acies constituerent, aliorum exercituum exemplis vos hortarer; nunc vestra decora recensete, vestros oculos interrogate. Hi sunt quos proximo anno unam legionem furto noctis aggressos, clamore debellatis: ii ceterorum Britannorum fugacissimi, ideoque tamdiu superstites. Quomodo silvas saltusque penetrantibus fortissimum quodque animal robore, pavida & inertia ipso agminis sono pelluntur: sic acerrimi *Britannorum* iampridem ceciderunt; reliquis est numerus ignavorum & metuentium: Quos quod tandem invenisti, non restiterunt sed deprehensi sunt novissimi, & extreme meta corpora defixere in his vestigiis, in quibus pulchram & spectabilem victoriam ederis. Transigite cum expeditionibus, imponite quinquaginta annis magoam diem. Approbate Reipub. nunquam exercitui imputari potuisse, aut moras belli, aut casas rebellandi.

GRATI ONES
EX
Q. CURTIO Collectæ.

ORATIO

CHARIDEMI. Ex libro tertio.

Charidemus Albeniensis, exulans apud Darium Persarum Regem, contracto ab eo numero ex exercitu adversus Alexandrum Macedonum Regem, sententiam de apparatu universo cogatus, liberiùs quam felicius respondet, sibi exercitum illum, et si numero superiorum, tamen virtute longè inferiorem videri.

VERUM, inquit, & tu forsan audire nolis, & ego, nisi nunc dixero, alias nequaquam confitebor. Hic tanti apparatus exercitus, hæc tot gentium, & totius Orientis excita sedibus sois moles, finitimus potest esse terribilis. Nitet purpura, aurumque fulget armis & opulentia, quantum qui oculis non subjecere, animis concipere non possunt. Sed Macedonum acies torva sanè & inculta, clypeis hastisque immobiles cunos, & conferta robora virorum teget. Ep̄i phalangem vocant peditum stabile agmen. Vir viro, armis atma conferta sunt: ad nutum monensis intenti, sequi signa, ordines servare didicere. Quod imperatur, omnes exaudient: oblistere, circuire, discurrere in cornu, instare pugnam, non duces magis quam milites callent. Et ne auri argenteique studio teneri putes, adhuc illa *disciplina paupertate magistrā* stetit. Fatigatus humus cubile est: cibus quem occupant, satiat, tempora somni arctiora quam noctis sunt. Jam Thessali equites, & Acaernani, Aetolique, invicta bello manus, fundis, credo, & hæsis igne duratis repellentur. Pari robore opus est. In illa terrâ, quæ hos genuit, auxilia quærenda sunt Argentum istud atque aurum ad conducendum militem mitte.

ORAT.

ORATIO

LEGATORUM DARII ad Alexandrum. Ex lib. iv.

ARGUMENTUM

Darius, & armis jam duobus prælitis ab Alexandro victus, & admiratione virtutis commotus, nuntiatâ illius humanitate, & lenitate erga captivas mulieres, imprimis vero erga uxorem, cui ille mortuæ non securus ac conjugi illatrymarat, legatos ad eum de pace missis, qui æquis conditionibus, si ad eas adduci posset, cum eo transfigant. Si ad eum cum venissent, ad exponendam legationem bac oratione sunt usi, quâ cum, & blanda prolixaque pollicendo, & graviter commonefaciendo, ad pacem fideles sunt conati.

Darum, inquit, ut pacem à te jam hoc tertio peteret, nulla vis subegit; sed justitia & continentia tua expressit. Matrem, conjugem, liberosque ejus, nisi quod sine illo sunt, captos esse non sensit. Pudicitiae earum, quæ supersunt, curam, hanc secus quam parens agens, reginas appellas, speciem pristinæ fortunæ retinere patet. Vultum tuum video, qualis Darii fuit, cum dimisitatem ab eo: & ille tamen uxorem, tu hostem luges. Jam in acie stares, nisi cura te sepulturæ ejus moraretur. Ecquid mirum est, si iam ab amico animo pacem petet? Quid opus est armis, inter quos odia sublata sunt? Antea imperio tuo finem destinabat Halyn amnum, qui Lydiam terminat. Nunc, quicquid inter Helleponum & Euphratem est, in dotem filii offert, quam tibi tradit. Ochum filium, quem habes, pacis & fidei obfidem retine. Matrem, & duas virgines filias redde. Pro tribus corporibus xxx. milia talentum auri precatur accipias. Nisi moderationem animi tui notam haberem; non dicerem hoc esse tempus, quo pacem non dare solum sed etiam occupare deberes. Respice, quantum post te reliqueris, intuere quantum petas. Periculorum est prægrave imperium, difficile est continere quod capere non possis. Videsne, ut navigia, quæ modum excedunt, regi nequeant? Nescio, an Darius ideo tam multa amiserit, quia nimia opes magnæ jacturæ locum faciat.

faciunt. Facilius est quædam vincere, quam tueri. Quam, hercle, expeditius manus nostræ rapiunt, quam continent! Ipsa mors uxoris Darii te admonere potest, minus jam misericordiae tuæ licere, quam licuit.

O R A T I O

PARMENIONIS ad ALEXANDRUM. Ex eodem libro.

A R G U M E N T U M.

Parmenio magnâ apud regem gratiâ constitutus, addibitus ad regis deliberationem, de legatorum Darii postulatione sententiam dicit, quâ Alexandro auctor est, ut ad eas pacis conditiones, quas ferebat Darius, descendat: pacem bello anteponat: Et malit certa præmia à Dario recipere quam bello majora, al minus certa, querere.

A NTE suasissimem, ait, ut captivos apud Damascum redimentibus redderes. Ingentem pecuniam potuisse redigi ex iis, qui multi vinci virorum fortium occupaverant manus. Et nunc magnopere censerem, ut unam anum, & duas puellas, itinerum agminamque impedimenta, triginta millibus talentis auri permates. Optimum regnum occupari posse conditione, non bello: nec quenquam alium inter Istrum & Euphratem possedit terras, ingenti spatio intervalloque discretas. Macedoniā quoque respiceret potius, quam Bactra & Indos in-tueretur.

O R A T I O

ALEXANDRI ad LEGATOS DARII. Ex eodem libro.

A R G U M E N T U M.

Refutato Parmenione, respondet legatis Darii Alexander, qui pacis præmia, si pace uti vellet, obtulerant. Ea Alexander omnia, & pacis conditiones repudiat duabus de causis: quod Darii infideli appetitus sit, & quod sua jam, & à se occupata, sibi offerantur. Se ita ab armis discessurum dicit, si ille se suaque omnia victoris arbitrio dedit.

Nunciate Dario gratiarum actionem apud hossem supervacanam esse: & me, quæ fecerim clementer & liberaliter, non amicitiae ejus tribuisse, sed naturæ meæ:

meæ: nec adversus calamitates, sed adversus hostium vires contendere. Bellum cum captivis & sc̄minis gerere non soleo: armatus sit oportet, quem oderim. Quod si saltem pacem bonâ fide peteret, deliberarem forsitan adarem. Verum enimvero, cùm modo milites meos literis ad proditionem, modo amicos ad perniciem meam pecuniâ sollicitet, ad internecionem mihi persequendus est, non ut justus hostis, sed ut percussor veneficus. Conditiones vero pacis, quæ fertis, si accepero, victorem eum faciunt. Quæ post Euphratem sunt, liberaliter donat. Ubi igitur me affamini? nempe ultra Euphratem sum. Summum ergo dotis, quam promittit, terminum castra mea transerant. Hinc me depellite, ut sciam vestrum esse, quod ceditis. Eādem liberalitate dat mihi filiam suam, nempe quam scio alicui servorum ejus nuptarum. Multum vero mihi præstat, si me Mazæo generum præponit. Ite, nonciate regi vestro, & quæ amisit, & quæ adhuc habet, præmia esse belli. Hoc regente utriusque terminos regni, id quemque habiturum, quod proximæ lucis assignatura fortuna est; & me in Asiam non venisse, ut ab aliis acciperem, sed ut aliis darem. Si secundus, & non par mihi veller haberi, facerem forsitan quæ petit. Ceterum nec mundus duobus solibus potest regi, nec duo summa regna salvo statu terrarum potest habere. Proinde aut deditioñem hodiè, aut in crastinum bellum paret: nec aliam sibi quam expertus est, pollicetur fortunam.

ORATIO

DARIUS ad MILITES. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Dicitur acie jam tertium adversus Macedonos Darius, sive ad prælium præsenti animo copiendum contatur, præpositis iis, quæ in deliberando gravissima sunt, salutis conjugum, liberorum, libertatis defensione: de quibus omnibus aut amittendis aut recuperandis hoc prælio discernant. Glades acceptas commemorat; quæ illis res redierit, ostendit. Et ne superiorum cladium recordatio debilitet animos, extenuat ac despicit virtutem, res gestas, virtus Alexandri. Denique mixtis cohortatione precibus eos animat.

Ter-

Terrarum, inquit, quas Oceanus hinc alluit, illuc claudit Hellespontus, paulo ante Domini, jam non de gloria, sed de salute, & quod saluti præponitis, de libertate pugnandum est. Hic dies imperium, quo nullum amplius vidit ætas, aut constituet, aut finiet. Apud Granicum minimâ virium parte cum hoste certavimus. In Ciliciâ victos Syria poterat excipere. Magna munimenta regni Tigris atque Euphrates erant. Ventum est eò, unde pulsus ne fugæ quidem locus est. Omnia tam diutino bello exhausta post tergom sunt. Non incolas suos urbes, non cultores habent terræ. Conjuges quoque & liberi sequuntur hanc aciem: parata hostibus præda, nisi pro carissimis pignoribus corpora opponitis. Quod mearum fuit partium, exereitum, quem pene immensa plánities vix caperet, comparavi, equos, arma distribui: commixtus, ne tantæ multitudini decessent, providi locam, in quo acies explicari posset, elegi. Cætera in vestrâ potestate sunt: audere modo vincere, famamque, infirmissimum adversus fortis viros tēlum, contemnere. Temeritas est, quam adhuc pro virtute timuisti: quæ ubi primum impetum effudit, velut quedam animalia amissio aculeo, torpet. Hi vero campi deprehendere fauicalem, quam Ciliciæ montes abconderant. Videlis ordines rarus, cornua extenta, medianam aciem vaham & exhaustam. Nam ultimi, quos locavit aversos, terga jam præbent. Obteri mehercule equorum angulis possunt, etiam si nil præter falcatos currus emisero: & bello vicerimus, si vicimus prælio. Nam ne illis quidem ad fugam locus est. Hinc Euphrates, illuc Tigris prohibet inclusos: & quæ antea pro illis erant, in contrarium conversa sunt. Nostrum mobile & expeditum agmen est, illud prædâ grave. Implicatos ergo spoliis nostris trucidabimus: eademque res & causa victorias erit, & fructus. Quod si quem è vobis nomen gentis movere, cogitet Macedonum illuc arma esse, non corpora. Multum enim sanguinis invicem haudimus, & semper gravior in paucitate jactura est. Nam Alexander quantuscunque ignoravis & timidis videri potest, unum animal est: & si quid mihi creditis, temerarium & vecors, adhuc a nostro pavore, quam suâ virtute felicius. Nihil autem potest

potest esse diuturnum, cui non subest ratio. Licet felicitas adspirare videatur: tamen ad ultimum temeritati non sufficit. Præterea breves & mutabiles viciss rerum sunt, & fortuna nunquam simpliciter indulget. Forfitan ita Deorum sara ordinaverunt, ut Persarum imperium, quod secundo cursu per ccxxx annos ad summum fastigium evexerant, magno motu concuterent magis, quam affigerent, admonerentque nos, fragilitatis humanæ, cuius nimia in prosperis rebus oblivio est. Modo Græcis ultrò bellum inferebamus; nunc in sedibus nostris propulsamus illatum. Jactamus iovicem varietate fortunæ. Videlicet imperium, quod mutuò affectamus, una gens non capit. Ceterum, si amisi spem non subesse, necessitas tamen stimulare deberet. Ad extrema perventum est. Matrem meam, duas filias, Ochum in spei hujus imperii genitum, illos principes, illam sobolem regis stirpis, duces vultos, regum instar, vincios habet: nisi, quod in vobis est, ipse ego majore parte captivus sum. Eripite viscera mea ex vinculis, restituite mihi pignora, pro quibus ipse moni non recuso. Parentem, liberos (nam copulagem in illo carcere amisi) credite nunc omnes extendere ad vos manus; implorare patios Deos; opem vestram, misericordiam fidem exposcere, ut servitute, ut compedibus, ut precastio victu ipsos liberetis. An creditis æquo animo iis servire, quocum reges esse fastidiunt? Video ad moveri hostium aciem: sed quo proprius discrimen accedo, hoc minus iis quæ dixi, possum esse contentus. Precor nos per Deos patios, æternumque ignem, qui præfertur alacribus; fuliginemque solis intra fines regni mei Orientis, per æternam memoriam Cyri, qui ademptum Medis Lydisque imperium primus in Persidem intulit; vindicare ab ultima dedecore nomen gentemque Persarum. Ita alacres & spe pleni, ut quam gloriam accepistis à majoribus vestris, posteris relioquatis. In dextris vestris jam libertatem, opem, spem futuri temporis geritis. Effugit mortem, quisquis contemperit: timidissimum quemque consequitur. Ipse non patio amore solus, sed etiam, ut conspici possim, curru vehor. Nec recuso, quod minus imitemini me, sive fortitudinis exemplum, sive ignoravia suero.

ORA.

O R A T I O.

E U C T E M O N I S C Y N A E I. Ex libro v.

A R G U M E N T U M.

Græci captivi ad quater mille, cùm crudelissime essent à Persis accepti, & scđâ corporum laceratione deturpati, se in Alexandri fidem qui tum eâs partes vincendo perdragabat, consulerunt, dubii tamen, quid potissimum ab eo contendere. Quâ de re cùm anceps esset consilium, aut in iis locis confidendi, aut patricti repetendæ, dictæ sunt in utramque partem sententia. Euctemoni huic placet, in iis regionibus habitandi domicilium ab Alexandro postulare, tum quia imbecillitas corporum jactationem viæ ferre non posset, tum quia ita deformati ne honestè quidem in suorum conspectum prodire possent.

NOS, qui modò ad opem petendam ex tenebris & carcere procedere cùbimus, ut nunc simplicitas nostra est, supplicia, quorum nos pudeat magis, an pœnitentia, incertum est, ostentare. Græciæ velut lœtum spectaculum cùbimus. At ii optimè miserias ferunt, qui abscondunt: nec ulla est tam familiaris infelicibus patria, quam solitudo, & statu prioris oblitio. Nam qui multum in suorum misericordiâ ponunt ignorant quam celeriter lacrymæ inarescant. Nemo fideliter diligit, quem fastidit: nam & calamitas querula est, & superba felicitas. Ita suam quisque fortunam in consilio habet, cùm de alienâ deliberat: & nisi multo effrenus miseri, olim alius alii potuissemus esse fastidio. Quid mirum est, fortunatos semper parem querere? Obscro vos, olim vita defuncti, queramus locum, in quo hæc semesa membra obruamus, ubi horribiles cicatrices celet exilium. Ingrati prorsus conjugibus, quas juvenes duximus, revertemur. Liberi in flore & ætatis & rerum, & fratres agnoscent, erga tuli detimenta? Et quota pars nostri tot obire terras potest? Procul Europâ in ultima Orientis relegati, senes debiles, majore membrorum parte muniti, tolerabimus scilicet quæ armatos & victores fatigaverunt? Conjuges demum, quas captis sors & necessitas unicum solatium applicuit, parvosque liberos, trahimus nobiscum, an relinquimus? Cum his venientes nemo agnoscere volet.

Re-

Relinquemus ergo extemplo præsentium pignora, cùm incertum sit an visori sumus ea, quæ petimur? Inter hos latendum est, qui nos miseris nōs sic cōperunt.

ORATIO

THEATI ATHENIENSIS. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Ultrò citrōque, ut diximus, res est inter Græcos agitata, manarent, an patriam reuferent. Contrariae sententiae illi superiori auter est Theatus Atheniensis. Projectionem enim suadet posthabitā deformitatis illius verecundiā, itineris vero laboribus præ desiderio patriæ negligētis, & locorum in quibus essent, feritate propositā. Quamvis autem hæc oratio obliqua sit, quia tamen est ἀληθερή, respondens videlicet superiori, non visa est præteriunda.

Neminem pium habitu corporis suos restimaturum, utique sævitia hostis, non natura calamitosos. Dignum esse omni malo, qui erubesceret fortuita: tristem enim de mortalitate ferre sententiam, & desperare misericordiam, quia ipse alteri denegaturus sit. Deos (quod ipsi nurquam ausi optare forent) offerre patriam, coniuges, liberos, & quicquid homines vel vitæ restimant, vel morte redimunt: quin illi ex hoc carcere erumperent. Alium domi esse cœli haustum, aliud lucis aspectum, mores, sacra, linguae commercium etiam à barbaris excepti, quæ ingentia ipsi omissioni fint suā sponte; non ob aliud tam calamitosi, quam quod illis carere coacti essent. Se certè reditorum ad penates, & in patriam, tantoque beneficio regis uerum. Si quos contubernii liberorumque quos servitus coëgisset agnoscere, amor detinueret, relinquerent, quibus nil patria carius est.

ORATIO

DARII. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Darius, cùm jam ter adverso Marte pugnasset, exiguae bæberet tantarum cladi reliquias, sed ne satis quidem eas exploratæ fidei, tæderetque eum diurnæ fugæ, quod

in

*In summâ rerum desperatione fieri aſſolet, ſtatuit poſtremo
prælio de rerum summâ decernere. Verum quia id non antē
poterat, quam ſuorum animos partim tentaſſet, partim con-
firmâſſet, hâc oratione eſt uſus: quâ labantes aliorum
animos retinere & concilare, aliorum agros consolari, om-
nium infirmos corroborare conatur. Suadet igitur, ut tot
calamitatis uno vel ſecundo vel adverſo prælio finiant.
Sibi quidem certum eſſe oſtendit, hoc uno certamine aut emori,
aut clades acceptas ſarcire.*

Si me cum ignavis, *inquit*, & plures qualemcumque
vitam morte honestâ æſtimantibus fortuna juxiſſet;
tacerem potius, quam fruſtrâ verba conſumerem. Sed
majore, quam veilem, documento, & virtutem vefram
& fidem expertus; magis etiam conniti debo, ut dignus
talibus amicis sim, quam dubitare, an veftri ſimiles adhuc
ſitis. Ex tot milibus, quæ ſub imperio fuerunt meo, bis
me victum, bis fugientem perſequoti eſtis. Fides vefra
& conſtantia, ut regem me eſſe credam, facit. Proditores
& tranſfugæ in urbibus meis regnant, non hercule, qui
tanto honore digni habeantur, ſed ut præmiis eorum veftri
ſollicitentur animi. Meam tamen fortunam quam victoris
maluifis ſequi: digniſſimi, quibus ſi ego non poſſim, Dii
pro me gratiam referant, & mehercule referent. Nulla
erit tam ſurda poſteritas, nulla tam ingrata fama quæ non
in cælum vos debitis laudibus ferat. Itaque, etiamſi conſilium
fugæ, à quâ multum abhorret animus, agitafſem, vefra
tamen virtute fretus obviam iſsem hosti. Quousque enim
in regno exulabo, & per fines imperii mei fugiam exte-
num & advenam regem, cum liceat experto belli fortunam
aut reparare, quæ amisi, aut honestâ morte defungi? Nisi
forte ſatius eſt expectare victoris arbitrium, & Mazæi, &
Mithrenis exemplo, precarium accipere regnum nationis
unius, ut jam malit ille gloriae ſuæ, quam ire obſequi. Nec
Dii ſiverint, ut hoc decus mei capit is, aut demere mihi
quisquam, aut condonare poſſit, nec hoc imperium vivus
amittam. Idemque erit regni mei, qui & ſpiritus
finis. Si hic animus ſi hæc lex, nulli non parta libertas
eſt: nemo è vobis fastidium Macedonum, nemo vultum
superbum ferre cogetur. Sua cuique dextra aut ultionem
tot

tot malorum pariet, aut finem. Evidem quam versabilis fortuna sit, documentum ipse sum. Nec immerito mitiores vices ejus expecto. Sed si justa ac pia bella Dii avertantur, sotibus tamen viris licebit honestè mori. Peregoros decora majorum, qui totius Orientis regna cum memorabili laude tenuerunt, per illos viros quibus stipendum Macedonia quondam tulit; per tot navium classes in Graeciam missas, per tot trophæa regum, oro, & obtestor, ut nobilitate vestrâ gentisque dignos spiritus capiatis, ut eadem constantiâ animorum, quâ præterita tolerâtis, experiamini, quicquid deinde sors tulerit. Me certè in perpetuum, aut Victoria egregia nobilitabit, aut pugna.

ORATIO NABARZANIS. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Darii orationi, quâ se in aciem descendere velle dixit, ab uno Nabarzane, qui inter purpuratos erat, reclamatum est. Is enim, ut qui primum regem in vinculis habere, deinde imperii reliquias invadere cum participi ejusdem sceleris Besso moliretur, bac autem dimicazione conatus suos averti videret, regem ab eo conflictu deterrere voluit. Autor igitur est Dario perfidiosus suus, ut tantisper se imperio abdicet, dum alter suscepit gubernaculis feliciter rem gerat, & inclinatam restituat. Cæterum ad Bessum, consciuum sceleris satrapen, suâ sententiâ summam rerum desert.

SCIOME, inquit, sententiam esse dicturum primâ specie haudquam auribos tuis gratam: sed medici quoque graviores morbos asperis remediis curant: & gubernator, ubi naufragium timet, jalurâ, quicquid servari potest, redimit. Ego tamen non ut damnum quidem facias, suadeo; sed ut te ac regnum tuum salubri ratione conserves. Diis adveris bellum inimicus, & pertinax fortuna Persas urgere non definit. Novis initis & omnibus opus est. Auspicium & imperium alii trade interim, qui tam diu rex appetunt, donec Asia decedat hostis. Victor deinde regnum tibi reddat: hoc autem brevi futurum ratio promittit. Bactra intacta sunt. Indi & Sagæ in tua potestate:

potestate : tot populi, tot exercitus, tot equitum peditumque millia ad renovandum bellum vires paratas habent; ut major bellum moles superfit quam exhausta sit. Quid ruinus belluarum ritu in perniciem nos necessariam? Fortium virorum est, magis mortem contemnere quam odire vitam. Saepa tedium laboris ad vilitatem sui compellantur ignavi : at virtus nihil inexpertum omittit. Itaque ultimum omnium mors est, ad quam non pigre ire satis est. Proinde, si Bactra, quod tutissimum receptaculum est, petimus, praefectum regionis ejus Bessum regem, temporis gratia, statuamus. Compositis rebus, justo regi tibi fiduciarium restituet imperium.

O R A T I O

ALEXANDRI. Ex libro vi.

A R G U M E N T U M.

Inclinatis jam animis multitudinis ad quietem laboriosae militiae optandum, accesserat sparsus sine autore quidem, sed ex diuturniorum stativorum occasione excitatus missio rumor. Qui etsi temeriter percrebuerat, tamen tantum fuerat omnium aviditate acceptus, ut jam totis castris a gregariis militibus redditus comparetur. Quae res non mediocriter Alexandrum vix ea ingressum, quae animo & spe praeceperat, perculit. Itaque proceribus per errorem incusatis, illis ipsis autoribus vulgus ab eo errore & cupiditate deducere hac oratione statuit. Qua leniter objurgat milites, quod immaturum suarum victoriarum fructum velint percipere. Duas exponit consilii sui causas, cur nondum inceptis desistat. Nique quae parta sint, retineri posse, nisi subactis hostibus, qui supersint : & his domitis, multo ubiores victoriae fructus ostendi, & sese offerre. Haec nisi pacata teneri non posse : pacata vero secum multo his plura esse allatura. Eos præterea ad persequendas de percussoribus Darii paetus impellit.

Magnitudinem rerum, quas gessimus, milites, intuentibus vobis, minimè mirum est, & desiderium quietis, & satietam gloriæ occurrere, ut omittam Illyrios, Triballos, Bœotiam, Thraciam, Spartam, Achæos,

N

Pelo-

Peloponnesum, quorum alia ductu meo, alia imperio auspicioque perdomavi. Ecce orbi bellum ad Helleponsum, Ionas, Aëolidem servitio Barbarizæ impotentis exemimus. Cariam, Lydiam, Cappadociam, Phrygiam, Paphlagoniam, Pamphyliam, Pisides, Ciliciam, Syriam, Phœniciam, Armeniam, Persidem, Medos, Partheniem, habemus in potestate. Plures provincias complexus sum, quām alii urbes ceperunt, & nescio an ennumeranti mihi quādam ipsarum rerum multitudo subduxerit. Itaque, si crederem satis certam esse possessionem terrarum, quas tantā velocitate domuimus, ego vero milites, ad penates meos, ad parentem sororesque, & cæteros cives, vel renitentibus vobis erumperem; ut ibi potissimum partā vobiscum laude & gloriā fruerer, ubi nos uberrima victorizæ præmia expectant, liberorum, conjugum, parentumque laetitia, pax, quies: rerum per virtutem partarum secura possessio. Sed in novo & (si verum fateri volumos) precario imperio, adhuc jugum ejus rigidâ cervice subeuntibus Barbaris, tempore, milites, opus est, dum mitteribus ingenii imbuuntur, & efforatos mollior consuetudo permulcat. *Fruges quoque maturitatem floruto tempore expectant, adeò etiam illa sensus omnis expetit, tamen suā legē mitescunt.* Quid? creditis, tot gentes alterius imperio, ac nomine affuetas, non sacris, non moribus, non commercio lingue nobiscum coherentes, eodem prælio domitas esse, quo victæ sunt? Vestris armis continentur, non suis moribus: & qui præsentes metuant, in absentiâ hostes erunt. Cum foris bestiis res est, quas captas & inclusas, quia ipsarum natura non potest, longior dies mitigat. Et adhuc sic ago, tanquam omnia subacta sint armis, quæ fuerunt in ditione Darii. Hyrcaniam Nabarzæi occupavit, Bactra non possidet solum parricida Bessus, sed etiam minatur. Sogdiani, Dabæ, Messagetae, Sacæ, Indi, s. i. juris sunt. Omnes hi, simul terga nostra viderint, sequentur. Illi enim ejusdem nationis sunt, nos alienigenæ, externi. *Suis autem quique parent placidius etiam cum ipsi præest, qui magis timeri potest.* Proinde, aut quæ ceperimus, omittenda sunt, aut quæ non habemus, occupanda. *Sicut in corporibus agris, milites, nihil quod nociturnum est, medici relinquent;* sic nos, quicquid obstat imperio, recidamus. *Parva*

septe scintilla contempta magnum excitavit incendium. Nil tuū in hoste despīcitur: quem spreveris, valentiorem negligentia facies. Ne Darius quidem hæreditarium Persarum accepit imperium, sed in sedem Cyri beneficio Bagōas castrati hominis admissus: ne vos magno labore credatis Bessum vacuum regnum occupaturum. Nos vero peccavimus, milites, si Darium ab hoc vicimus, ut seruo ejus traderemus imperium: qui ultimum ausus scelus, regem suum, etiam externæ opis egentem, certè cui nos victores pepercissimus, quasi captivum in vinculis habuit: ad ultimum, ne à nobis conservari posset, occidit. Hunc vos regnare patiemini? quem euidem cruci affixum videre sifino omnibus regibus genibusque fidei, quam violavit, meritas paenas solventem. At hercule si mox eundem Græcorum urbes, aut Hellespontum vastare nuntiatum erit vobis, quo dolore afficiemini, Bessum præmia vestræ occupasse victoriz? Tunc ad repetendas res festinabis: tunc arma capietis. Quanto autem præstaret territum adhuc & vix mentis suæ compotem opprimere? Quatridui nobis iter superest, qui tot proculcavimus nives, tot amnes superavimus, tot montium juga transcurrimus: non mare illud, quod exæstuans iter fluctibus occupat euntes nos moratur: non Cithicia fauces, & angustiæ includunt, planæ omnia & prona sunt. In ipso limine victoriz stamus. Paci nobis fugitivi, & domini sui interfectores superuent. Egregium mehercule opus, & inter præmia glorioz vestræ numerandum, posteritati famæque tradetis: Darii quoque hostes, finito post mortem ejus odio, parvicias esse vos ultos: neminem impium effugisse manus vestræ. Hoc perpetrato, quanto creditis Persas obsequentiores fore, cum intellexerint, vos pia bella suscipere, & Bessi sceleri, non nomini suo irasci?

ORATIO CRATERI. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Macedones aliquot inierant regis sui de medio tollendi confitum. Sed re per indices patefactā comprehensis sunt, & oppressa conjuratio. Verum quia erant in eā conjuratione aliquot

aliquot clari & nobiles, noluit Alexander quicquam in eos nisi ex amicorum sententiā statuere. Ad eos igitur convocatos rem detulit. Ex quibus Craterus in paucis regi charus sententiam rogatus censuit more majorum in eos esse animadvertisendum. Nec quia illustres essent, idcirco dignitati potius eorum, quam capiti regis esse parendum. Magnitudinem periculi proponit, & audaciam parricidarum, que licentiae contagione serpet longius, nisi in his cibibeatur.

Utinam, inquit, in principio quoque hujus rei nobis cum deliberasses. Suasissimus, si Philotae velles ignoscere, paterere potius ignorare eum quantum deberet tibi, quam usque ad mortis metum adductum cogeres potius de periculo suo, quam de tuo cogitare beneficio. Ille enim semper insidiari tibi poterit: tu non semper Philotae poteris ignoscere. Nec est quod existimes eum, qui tantum facinus ausus est, veniam posse mutari. Scit eos, qui misericordiam consumperunt, amplius sperare non posse. At ego, etiam si ipse vel poenitentiā vel beneficio tuo vixtus quiescere volet, patrem ejus Parmenionem tanti ducem exercitūs, & inveteratā apud milites tuos autoritate haud multum infra magnitudinis tuę fastigium possum, scio non æquo animo salutem filii sui debitum tibi. Quædam beneficia odimus. Meruisse mortem confiteri pudet. Superest, ut malit videri injuriam accepisse, quam vitam. Proinde scio, tibi cum illis de salute esse pugnandum. Satis hostium superest, ad quos persequendos ituri sumus. Latus à domesticis hostibus mani. Hos si submoveas, nihil metuo ab externo. *Hæc Craterus.* Nec cæteri dubitabant, quin conjurationis indicium suppressurus non fuisset, nisi autor, aut particeps. Quem enim pius, & bonus mentis non amicum modo, sed ex ultimâ plebe, auditis, quæ ad eum delata erant, non protinus ad regem fuisse cursurum? Nec Ceballini quidem exemplo, qui ex fratre comperta ipsi nuntiasset. Parmenionis filium præfectum equitatus, omnium arcanorum regis arbitrum simulasse etiam non vacasse sermoni suo regem, ne index alium internum quæreret. Nicomachum religione quoque Deum adstrictum conscientiam suam exonerare properasse. Philotam consumpto per ludum jocumque perè toto die gravatum

vatum esse, pauca verba ad caput regis pertinentia, tam longo & forsan supervacuo inserere sermoni. At enim non credidisse talia deferentibus pueris, cur igitur extraxisset biduum, tanquam indicio haberet fidem? Dimitendum fuisse Ceballinum, si delationem ejus damnabat. In suo quemque periculo magnum animum habere, cum de salute regis timeretur, credulos esse debere: vana quoque defentes admittere. Omnes igitur quæstionem de eo, ut participes sceleris indicare cogeretur, habendam esse decernunt.

O R A T I O

ALEXANDRI. Ex eodem libro.

A R G U M E N T U M.

Alexander ex amicorum sententiâ compertum scelus intellinum, quo pendè oppressus fuerat, ad concionem defert, tum ut secundum multitudinis voluntatem quæstio in conjuratos exerceatur, tum etiam quia illustres sunt: ut illis apud exercitum invidiam constet, à se verò avertat, si in eos acerbè animadvertiscat. Hæc igitur oratio primum querelam habet indignissimi facinoris comparati à reis coniurationes. Post invenitur præcipue in eum, qui sibi patescatum scelus silentio texerat, & forverat: eumque ejusdem insimulat criminis.

PENE, inquit, milites, paucorum hominum scelere vobis eruptus sum. Deum providentiâ & misericordiâ vivo: conspectusque vester venerabilis coëgit, ut vehementius parricidis irasceret: quoniam spiritus, imo vitæ meæ unus fructus est, tot fortissimis viris & de me optimè meritis referre adhuc gratiam posse. Interrupta orationem militum gemitus, obortæque sunt omnibus lacrymæ. Tum rex: Quanto, inquit, majorem in animis vestris motum excitabo, cùm tanti sceleris autores ostendero, quorum mentionem adhuc reformido, & tanquam salvi esse possint, nominibus abstineo? Sed vincenda est memoria pristinæ caritatis, & conjuratio impiorum civium detegenda. Quomodo autem tantum nefas fileam? Parmenio, illâ ætate, tot meis, tot parentis mei meritis devinctus, omnium nobis amicorum vetustissimis, ducem tanto sceleri se præcavuit. Minister ejus Philotas, Peucolum,

laum, & Demetrium, & hunc Dymnum, cuius corpus
 aspicitis, cæterosque ejusdem amentiae comites in caput
 meum subornavit. *Frenitus undique indignantium queren-*
tiumque tota concione obstricebat, qualis solet esse multititudinis,
 & maximè militaris, ubi aut studio agitur, aut irâ. Nico-
 machus deinde, & Metron, & Ceballinus producunt, quæ qui/que
 detulerat, exponunt: *Nullius eorum indicio Philotas participis*
sceleris destinabatur. *Itaque indignatione pressâ vox indicum*
silentio excepta est: Tum rex: Qualis, inquit, ergo animi
vobis videtur, qui hujus rei delatum indicium ad ipsum
suppressit? quod non fuisse vanum, Dymni exitus declarat.
 Incertam rem deferens tormenta non timuit. Ceballinus
 ne momentum quidem temporis distulit exonerare se, ut
 eo, ubi levabar, irrumperet. Philotas solus nihil timuit,
 nihil credidit. *O magni animi virum! Iste, si regis periculo,*
commoveretur, vultum non mutaret? Indicem tantæ rei
sollicitus non audiret? Subest nimis silentio facinus,
 & avida spes regni præcipitem animum ad ultimum
 nefas impulit. Pater Mediæ præst: ipse apud multos
 copiarum duces meis præpotens viribus, majora, quam
 capit, sperat. Orbitas quoque mea, quod sine liberis
 sum, spernitur. Sed errat Philotas: *In vobis liberos,*
 parentes, consanguineos habeo: *vobis salvis orbus esse*
 non possum, Epitoliā deinde Parmenionis interceptam,
 quam ad filios Nicanorem & Philotam scripserat, recitat,
 haud sane indicium gravioris consilii præferentem. Nam-
 que summa ejus hæc erat. *Primùm vestri curam agite*
 deinde vestrorum: sic enim, quæ destinavimus, efficiemus.
 Adjecitque rex, *Sic esse scriptam, ut five ad filios perve-*
nisset, à consciis posset, intelligi: five intercepta esset,
 felleret ignaros. At enim Dymnus, cùm cæteros par-
 ticipes sceleris indicaret, Philotam non nominavit.
 Hoc quidem illius non innocentiae, sed potentiae indicium
 est, quod sic ab iis timetur etiam à quibus prodi potest,
 ut cùm de se lateantur, illum tamen celent. Cæterum Phi-
 lotam ipius indicat vita. Hic Amyntæ, qui mihi con-
 sobrinus fuit, & in Macedoniâ capiti meo impias com-
 paravit infidias, solum se consciū ad junxit. Hic
 Attalo, quo graviorem inimicum non habui, sororem
 suam in matrimonium dedit. Hic, cùm scripsisset ei

pro

pro iure tam familiaris usus atque amicitiae, qualis sora
edita esset Jovis Ammonis oraculo, sustinuit rescribere
mihi, se quidem gratulati, quod in numerum deorum
receptus esset: cæterum misereri eorum, quibus vivendum
esset sub eo, qui modum hominis excederet. Hæc sunt
etiam animi, pridem alienati à me, & invidenter gloriæ
meæ, indicia: quæ quidem, milites, quædam licet, in
animo meo pressi. Videbar enim mihi partem viscerum
meorum absumere, si, in quos tam magna contuleram,
viliores mihi facerem. Sed jam non verba punienda
sunt, linguae temeritas pervenit ad gladios. Hos (si mihi
creditis) Philotas in me acuit, si ipsum dimisero, quod me
conferam, milites? cui caput meum credam? Equitatu, optimæ
exercitus parti, principibus nobilissimæ juventutis
unum præfeci: salutem, spem, victoriam meam, fidei
ejas tutelæque commisi: patrem in idem fastigium, in quo
me ipsi posuimus, admovi. *Mediam*, quâ nulla opulentior
regio est, tot civium sociorumque milia, imperio ejus
dictionique subjeci. Unde præsidium petieram, periculum
existit. Quam feliciter in acie occidisse, potius hostis
præda, quam civis victima! Nonc servatus ex peritulis,
quæ sola timui, in hæc incidi, quætimere non debui. Sole-
tis identidem à me, milites, petere, ut saluti meæ parcam.
Ipsi mihi præstare potestis, quod suadetis ut faciam. Ad-
vestras manus, ad vestra arma confugio: invitis vobis sal-
vas esse nolo: volentibus, nos possum, nisi vindicor.

O R A T I O

PHILOTAE. Ex eodem libro.

A R G U M E N T U M.

Philotas erat clarissimi Macedonis Parmenionis filius. Is non
converat quidem cum conjuratis illis, ut vim regi omnes
afferent: sed rem ad se delatam per indicem, ut modo
attigimus, silentio præterit, pollicitus ad regem perlaturum:
admonenterque illum & urgentem ut ad regem deferret,
eludebat, & aliud ex alio excusabat. Admonebatur autem
hic infidiarum potissimum, quod ex ciborise regiæ erat; &
præter cæteros clarus, magnâque apud Regem gratiâ. Re-
igitur per alios patefactâ, primum ad causam dicendam est.

acceritus ad regem solutas: post consultis à rege amicis in vincula est coniectus, & ad concessionem producitus, gravius etiam, quam ceteri, est ab eo accusatus & ex silentio conjurationis reus peractus. Admissus tamen est etiam ad causam pro contions dicendam: verum aberat rex cum is pro se diceret. Hanc igitur tum pro se orationem habuit, quā insciatur intentum à rege crimen: suspiciones diluit: argumenta conatur refellere: multa, quae in eum erant invidiosè conjecta, rejicit. Purgat se crimen appetiti dominatus, quo insimulatus fuerat, & cogitati parricidii in regem. Patrem, qui eadē laborabat invidiā, & crimen eodem premebatur, sed absens, etiam defendit. Vicem illius non minus ac suam deflet: quod reus sit atrocissimi criminis & particeps acerbissimi casus filii fuit.

Verba, inquit, innocentii reperire facile est, modum verborum misero tenere difficile. Itaque inter optimam conscientiam, & iniquissimam fortunam desitutus, ignoro, quomodo & animo meo, & temporis paream. Abest quidem optimus causae meae judex: qui cur me ipse audire noluerit, non me hercule excogito, cum illi utique, cognitā causā, tam damnare me liceat, quam absolvere: non cognitā vero, liberari ab absente non possum, qui à praesente damnatus sum. Sed quanquam vinci hominis non supervacua solum, sed etiam invisa defensio est, quae judicem non docere videtur, sed arguere: tamen, unicunque licet dicere, memet ipse non deseram, nec committam ut damnatus etiam meā sententiā videar. Evidem cujus criminis reus sim, non video. Inter conjuratos nemo me nominat. De me Nicomachus nihil dixit. Ceballinus plus quam audierat, scire non potuit. Atqui conjurationis caput me suisse credit rex. Potuit ergo Dymnus eum præterire, quem sequebatur? præsertim cum quærenti socios vel falso fuerim nominandus; quo facilius qui tentabatur, posset impelli. Non enim detecto facinore nomen meum præteriit, ut posset videri socio pepercisse; Nicomachus, quem tacitum arcana de semet ipso credebat, confessus, aliis nominatis me unum subtrahebat. Quæso, commilitones, si Ceballinus me non adiisse, nihil me de conjuratis scire voluisset: num hodie dicerem causam

sam nullo me nominante? Dymnus sanè & vivat adhuc, & velit mihi parcere: quid cæteri, qui de se confitebunt? me videlicet subtrahent? Maligna est calamitas, & verè noxia, cùm quis suo supplicio acquiescit, pro alio cruciatus. Tot consilii ne in equuleum quidem impositi verum fatebuntur? Atqui nemo parcit morituro, nec cuiquam moriturus, ut opinor. Ad verum crimen & ad unum revertendum mibi est. Cur rem delatam ad te tacuisti? cur tam securus audisti? Hoc qualemque est, confessio mihi, ubiqueque es, Alexander, remisisti: dexteram tuam amplexus reconciliati pignus animi, convivio quoque interfui. Si credidisti mihi, absolutus sum: si pepercisti, dimissus. Vel judicium tuum serva. Quid hac proximâ nocte, quâ digressus sum à mensâ tuâ feci? Quod novum faciūs delatum ad te mutavit animum tuum? Gravi sopore acquiescebam, cùm me malis indormientem meis inimici vinciendo excitârunt. Unde & parricidæ & proditori tam alii quies somni? Scelerati conscientiâ obstrepe[n]te cùm dormire non possint, agitant eos furie, non consummato modo, sed & cogitato parricidio. At mihi securitatem primùm innocentia mea, deinde dextra tua obtulerat. Non timui, ne plus alienæ crudelitati apud te liceret, quâm clementiæ tuæ. Sed ne te mihi credidisse pœnitentia, res ad me deferebatur à puer, qui non testem, non pignus indicii exhiberi poterat, impleturus omnes metu, si ecepisset audiri. Amatoris & scorti jurgio interponi aures meas credidi infelix, & fidem ejus suspectum habui, quod non ipse deferret, sed fratre[m] potius subornaret. Timui, ne negaret mandâsse se Ceballino, & ego viderer multis amicorum regis fuisse periculi causa, sic quoque cùm læserim neminem, inveni, qui mallet perire me, quâm incolumem esse. Quid inimicitarum creditis excepturum fuisse, si insontes lacessisse? At enim Dymnus se occidit. Num igitur facturum eum divinare potui? Minimè. Ita quod solum indicio fidem fecit, id me, cùm à Ceballino interpellatus sum, movere non potuit. At hercule, si conscientius Dymno tanti sceleris fuisse, biduo illo proditos esse nos, dissimulare non debui. Ceballinus igit[ur] tolli de-

medio nullo negotio potuit, denique post delatum indicium, quo periturus eram, cubiculum regis solus intraveri ferro quidem cinctus. Cur distali facinus? An sine Dymno non sum aitus? Ille igitur princeps conjurationis fuit: sed illius umbrâ Philotas latebam, quod regnum Macedonicum affecto. Et quis è vobis corruptus est donis? quem ducem, quem præfectum impensis coluit? Mihi quidem objicitur, quod societatem patrii sermonis asperner, quod Macedonum mores fastidiam. Sic ego imperio, quod dedignor, immineo? Jam pridem nativus ille sermo commercio aliarum gentium exolevit: tam vitoribus quam viulis peregrina lingua discenda est. Non mehercule ista me magis laedunt, quam quod Amyntas Perdicceæ filius infidius est regi; cum quo quod amicitia fuerat mihi, non recuso defendere, si fratre regis non opportuit diligi à nobis. Sin autem in illo fortunæ gradu positum etiam veherari necesse erat; utrum, quæso, quod non divinavi, reus sum? An impiorum amicis insontibus quoque moriendum est? Quod si sequam est, cur tam din vivo? si injustum, cur nunc demum occidor? At enim scripsi misereri me eorum quibus vivendum esset sub eo, qui se Jovis filium crederet. Fides amicitiae, veri consilii periculosa libertas, vos me decepistis: vos quæ sentiebam, ne reticerem, impulisti. Scripsisse me hoc fateor regi, non de rege: non enim faciebam invidiam, sed pro eo timebam. Dignior mihi Alexander videbatur, qui Jovis stirpem tacitus agnosceret, quam qui prædicatione jactaret. Sed quoniam oraculi fides certa est, sit Deus causæ meæ testis. Retinet me in vinculis, dum consulitur Ammon interim, qui regem nostrum dignatus est filium, neminem eorum qui stirpi suæ infidiali sunt, latere patietur. Si certiora oraculis creditis esse tormenta; ne hanc quidem exhibendas veritatis fidem deprecor. Solent rei capitibus adhibere vobis parentes. Duos fratres ego nuper amisi: patrem nec ostendere possum, nec invocare audeo; cum & ipse tanti criminis reus sit. Parum est enim tot modo liberorum parentem, in unico filio acquiescentem eo quoque orbari, ni ipse in rogum meum imponi ur. Ergo, charissime pater, & propter me morieris, & mecum

mecum. Ego tibi vitam adimo, ego senectutem tuam extinguo. Quid enim me procreabas infelicem adversantibus Diis? An ut hos ex me fructus perciperes, qui te manent? Nescio, adolescentia mea miserior sit, an senectus tua. Ego in ipso robore ætatis eripior: tibi carnifex spiritum adimet, quem, si fortuna expectare voluisset natura reposcebat. Admonuit me patris mei mentio, quām timidè & cunctantè, quæ Ceballinus detulerat ad me, indicare debuerim. Parmenio enim cùm audisset venenum à Philippo medico regi parari, deterrere cum voluit epistolâ scriptâ, quo minus medicamentum hiberet, quod medicus dare constituerat. Num creditum est patri meo? num ullam autoritatem ejus literæ habuerunt? Ego ipse quoties, quæ audieram, detuli, cum liborio credulitatis repulsus sum. Si, & cùm indicamus, invisi; & cùm tacemus, suspecti sumus, quid faceremus oportet? Cumque unus è circumflanium turbâ exclamasset: Bene meritis non infidiari: Philotas, Rectè, inquit, quisquis, es, dicens. Itaque si infidiatus sum, penam non deprecor: & finem facio dicendi, quoniam ultima verba gravia sunt visa auribus vestris.

O R A T I O A M Y N T E. Ex libro XII.

A R C U M E N T U M.

Amyntas Macedo non fuerat quidem nominatus inter conjuratos: neque ab indice, neque à reis, cum in tormentis essent, sed suspicione urgebatur ob nimiam cum Philotâ conjunctionem, & quod frater ejus profugerat. Itaque ab rege vinciri jussus, necato Philotâ, productus statim in concessionem fuit. Crimini data est cum Philotâ arcta necessitudo, & recens cum eo congressus, aliquot dictorum procacitas, equi scribæ imperanti ferocius denegati, matris Alexandri ipsius literæ, quibus ut sibi ab hoc coveret, filium monebat. Admissus ad causam dicendam Amyntas diluit ea crima omnia, sed præpostorè orsus à gravissimo de iis quæ in regem intemperanter esset debacchatus. Defensionis hæc est summa: Procacitatem purgat excusatâ impotentiâ animi & linguæ, quam durissimi labores miliebus crebrius afferant, conjunctionem.

tionem cum Philotā non excusat, sed siquid est culpe, eam omnem ab rege dicit sustineri, qui bunc ornando, fecisset ut ejus amicitiam omnes appeterent. Recusationem equorum confert in penuriam. Suspiciones matris derivat in illius similitatem, quam ipse officiō in regem faciendo in se concitasse. Fugam fratri purgat illius ipfus interventu.

Qualiscunque, inquit, exitus nos manet, rex confite-
mur, prosperum tibi debituros, tristiorēm fortunā
imputaturos. Sine praejudicio dicimus causam; liberis
corporibus animisque habitom etiam, in quo te commitari
solemus, reddidisti. Causam non possumus, fortunam
timere desinemus. Te quæso permittas mihi id primum
defendere, quod à te ultimum objectum est. Nos, Rex,
sermonis adversus majestatem tuam habiti nullius consciī
sumus nobis. Dicerem jampridem viciisse te invidiam, nisi
periculum esset ne alia malignè dicta crederes blandā ora-
tione purgari. Cæterum etiam si militis tui vel in agmine
deficientis & fatigati, vel in acie periclitantis, vel in taber-
naculo ægri & vulnera cotantis, aliqua vox asperior esset
accepta, merueramus fortibus factis, ut malles ea tempori
nostro imputare, quam animo. Cum quid' accidit tristius,
omnes rei sunt: corporibus nostris, quæ utique non odi-
mus, infestis admoveamus manus. Parentes liberis si
occurrant, & ingrati & invisi sunt. Contrà, cum donis
honoramur, cum præmiis onusti revertimur, quis ferre
nos potest? Quis illam animorum alacritatem continere?
Militantium nec indignatio, nec lætitia moderata est. Ad
omnes affectus impetu rapimur. Vituperamus, laudamus,
miseremur, irascimur, utcunque præsens mover affectio;
modo Indiam adire & Oceanum libet, modo conjugum
& liberorum patriæque memoria occurrit. Sed has cogi-
tationes, has inter se colloquentium voces, signum tubā
datum fuit. In suos ordines quisque currimus, & quid-
quid irarum in tabernaculo conceptum est, in hostium
affunditur capita. Utinam Philotas quoque intra verba
peccasset. Proinde ad id revertar, propter quod rei
sumus. Amicitiam, quæ nobis cum Philotā fuit, adeo
non inficior, ut expetisse quoque nos, magnosque ex eâ
fructus percepisse confitear. An vero Parmenionis, quem

tibi

tibi proximum esse voluisti, filium, omnes penè amicos tuos dignatione vincentem, cultum à nobis esse miraris? Tu hercule, (si verum audire vis) rex, hujus nobis periculi causa es, quis enim alias effecit, ut ad Philotam decurrerent, qui placere vellent tibi? Ab illo traditi, ad hunc gradum amicitiae tuæ ascendimus. Is apud te fuit, cujus gratiam expetere, & iram timere possemus. An non proptermodum in tua verba tui omnes te præeunte juravimus, eosdem nos inimicos amicosque habituros esse, quos tu haberet? Hoc sacramento pietatis obstricti adversaremur scilicet, quem tu omnibus preferebas? Igitur si hoc crimen est; tu paucos innocentes habes, imo hercule neminem. Omnes enim Philotæ amici esse voluerunt: sed totidem, quot volebant, esse non poterant. Ita si à consciis amicos non dividis, nec ab amicis quidem separabis illos, qui idem esse voluerunt. Quod igitur conscientiæ assertur indicium? ut opinor, quia pridie familiariter, & sine arbitris loquatus est nobiscum. At ego purgare non possem, si pridie quicquam ex vetero vitâ ac more mutassem. Nunc vero, si ut omnibus diebus, illo quoque, qui suspectus est, fecimus; consuetudo diluet crimen. Sed equos Antiphani non deditus, & pridie quam Philotas detectus est, hæc mihi cum Antiphane res erat. Qui si nos suspectos facere vult, quod illo die equos non dederimus, semetipsum, quod eos desideravit, purgare non poterit. Anceps enim crimen est inter retinentem & exigentem, nisi quod melior est causa suum non trādantis, quam poscentis alienum. Cæterum, rex, equos decem habui, è quæs Antiphanes octo jam distribuerat iis, qui amiserant suos. Omnino duos ipse habebam: quos cùm vellet abducere homo superbissimus, certe iniquissimus, nisi pedes militare vellem, retinere cogebat. Nec inficias eo, liberi hominis animo loquutum esse me cum ignavissimo, & hoc unum militiæ suæ usurpante, ut alienos equos pugnaturis distribuat: Huc enim malorum ventum est, ut verba mea eodem tempore & Alexandro excusem, & Antiphani. At hercule mater de nobis inimicis tuis seripfit. Utinam prudenter esset sollicita pro filio, & non inanes quoque species anxiæ animo figuraret. Quare enim non adscribit

bit metus sui causam? Denique non ostendit autorem, quo factio dictove nostro mota, tam trepidas tibi literas scripsit? O miseram conditionem meam, cui forsitan non periculosis est tacere, quam dicere. Sed utcanque cessa-
res est, malo tibi defensionem displicere, quam causam. Agnosces autem quae dicturus sum: quippe meministi, cum me ad perducendos ex Macedoniâ milites mitteres, dixisse te, multos integros juvenes in domo tuâ matris abscondi. Praecepisti igitur mihi, ne quem præter te intuerer, sed detrectantes militiam perducerem ad te. Quod equidem feci, & liberiùs, quam expediebat mihi, exequutus sum imperium tuum. Gorgiam, & Hecataeum, & Gorgatam, quorum bonâ operâ uteris, inde perdux. Quid igitur iniquius est, quam me, qui, si tibi non parui-
sem, jure datus fui poenas, nunc perire quia parui? Neque enim ulla alia matris tuae persecundi nos causa est, quam quod utilitatem tuam muliebri præposuimus gratia, vi. milia Macedonum peditum, & D. C. equites adduxi: quorum pars sequutura me non erat, si militiam detrectantibus indulgere voluisssem. Sequitur ergo, ut, quia illa propter hanc causam irascitur nobis, tu mitiges matrem, qui irâ ejus nos obtulisti.

ORATIO

COBARI S. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Bessus Darii percussor liberat inter scyphos cum Familiaribus, quemadmodum Alexandro persequenti resistant. Ipse sententiam suam aperit, ut fugâ salutem querant, seque in remotas Asiac partes, & profundorum fluminum divortiis divisas abdant, ubi se illis naturæ munimentis tueantur. Eunt in hanc sententiam alii: unus Cobares, saniore mente hoc consilium improbat, & Besso autor est, ut se Alexandro dedit, & ejus arbitrio permittat. Hoc pacto spem affulgere aliquam incolumentis, quae in fugâ nulla reliqua sit.

Natura, inquit, mortalium hoc quoque nomine prava, & sinistra dici potest, quod in suo quisque negotio hebetior est quam in alieno. Turbida facta sunt consilia

confilia eorum, qui sibi suadent. Obstat aliis metus, aliis cupiditas, nonnunquam naturalis eorum, quæ cogitaveris, amor. Nam in te superbia non cadit. Expertus es unumquemque quod ipse repererit, aut solum, aut optimum ducere. Magnum onus sustines capite, regium insignem: Hoc aut moderatè perferendum est, aut (quod abominor) in te ruet. Consilio non impetu opus est. Adjicit deinde, quod apud Bactrianos vulgo usurpabant, canem timidum vehementius latrare quam mordere: Altissima quæque flumina minimo sono labi. Quæ inse- rui, ut qualiscunque inter barbaros potuit esse prudentia, traderetur. In his audientium suspensam dederat expectationem sui. Tum consilium aperit, utilius Besso, quam gratius. In vestibulo, inquit, regiae tuæ velocissimus consilis rex. Ante ille agmen, quam tu mensam istam movebis. Nunc ab Tanai exercitum accerses, & armis flumina oppones. Scilicet, quam tu fugiturus es, hostis sequi non potest? Iter utriusque commune est, victori tutius. Licet strenuum metum putas esse, velocior tamen spes est. Quin validioris occupas gratiam, dedisque te? Ut cunque cesserit, meliorem fortunam deditus quam hostis, habi- turus. Alienum habes regnum, quod facilius eo careas. Incipies forsitan justus esse rex, cum ipse fecerit, qui tibi & dare potest regnum, & eripere. Consilium habes fidele, quod diutius exequi supervacaneum est. Nobilis equus umbrâ quoque virgæ regitur; ignavus ne calcari quidem concitari potest.

O R A T I O

ALEXANDRI. Ex eodem libro.

A R G U M E N T U M.

Alexander parabat expeditionem in Scybas, & Tanaim tra- jicere cogitabat, sed verebatur, ut hoc consilium satis im- vulgus militum probaretur. Invitis autem militibus id tentare, ne expedire quidem putabat. Causæ, cur illi renuerent, erant bæ: quod magna sanè moles negotii susci- peretur in Scytharum oppugnatione, & quod verebantur, ut ne rex satis illam expeditionem obire ipse per infirmam valetudinem posset: quippe vix dum emergerat ex gravissimi

vulneria

wulnus periculo. Agit igitur ipse cum ducibus: quibus in suam sententiam pertractis, non dubitat quin consilium suum militibus quoque probet. Rationem consilii sui exponit, non ad imperii tantum amplificationem, sed etiam ad eorum, quae subegerit, defensionem, sibi esse Scythas tentandos.

Discrimen, inquit, me occupavit, meliore hostium, quam meo tempore. Sed necessitas ante rationem est; maximè in bello, quo raro permittitur tempora eligere. Defecere Bactriani, in quorum cervicibus stamus, & quantum in nobis animi sit, alieno marte experiuntur. Haud dubie si omiserimus Scythes ultrò arma inferentes, contempti ad illos, qui defecerunt, revertemur. Si vero Tanaim transierimus, & ubique invictos esse nos Scytharum pernicie ac sanguine ostenderimus; quis dubitabit patere etiam Europam victoribus? Fallitur, qui terminos gloriae nostrae metitur spatio, quod transituri sumus. Unus amnis interfluit: quem si trajicimus in Europam arma proferimus. Et quanti æstimandum est, dum Asiam subigimus, in alio quodammodo orbe trophya statuere, & quæ tam longo intervallo natura videtur diremisse, unâ victoriâ subito committere? At hercule si paululum cessaverimus in tergis nostris Scythæ hærebunt. An soli sumus qui flumina tranare possumus? Multa in nosmet ipsos recident, quibus adhuc vici- mus; fortuna belli artem victos quoque docet. Uribus amnem trajiciendi exemplum fecimus nuper. Hoc ut Scythæ imitari nesciant, Bactriani docebunt. Præterea unus gentis hujus adhuc exercitus venit, cæteri expectantur. Ita bellum vitando alemus, & quod inferre possemus, accipere cogemur. Manifesta est consilii mei ratio. Sed, an permisurum sint Macedones animo uti meo, dubito: quia ex quo hoc vulnus accepi, non equo vectus sum, non pedibus ingressus. Sed si me sequi vultis, valeo, amici. Satis virium est ad toleranda ista. Aut si jam adeat vita meæ finis, in quo tandem opere melius extinguar?

O R A T I O

SCYTHAE LEGATI. Ex eodem libro.

A R G U M E N T U M.

Alexander babebat in animo, uti diximus, Scythis bellum inferre. Illi non erant nescii : sed colloquio & compositione prius quam armis bellum propulsare voluerant. Itaque legationem ad Macedonem miserunt, quae belli illati causas quæreret. Cujus hæc fuit oratio, tota collata ad Alexandrum commonendum, & à temeritate ad moderationem & prudentiam revocandum. Docent igitur legati, Scythes & pacis & belli artes optimè callere. Itaque, hos ut fibi benevolentia adjungat potius quam ad vim & ad arma vocet, admonet. Imbecillam felicitatem & casus anticipites inculcant : multaque in hanc sententiam dicunt. Si debellentur, suam cladem sine ullo regis commodo esse posse, victoriam non sine maximo ejus detimento.

SI Dii habitum corporis tui, aviditati animi parèm esse voluissent, orbis te non caperet. Alterâ manu orientem, alterâ occidentem contingeres. Et hoc assequutus, scire velles, ubi tanti numinis fulgor conderetur. Sic quoque concupiscis, quæ non capis. Ab Europâ petis Asiam ; ex Asiam transis in Europam. Deinde, si humum genus omne superaveris, cum silvis, & nivibus, & fluminibus, ferisque bestiis gesturus es bellum. Quin tu ? ignoras, arbores magnas diu crescere, unâ horâ extirpari ? Stultus est qui fructus earam spectat altitudinem non metitur. Vide, ne, dum ad cacumen pervenire contendis, cum ipsis ramis, quos comprehendeleris, decidas. Leo quoque aliquando minimarum avium pabulum fit : & ferrum rubigo consumit. Nihil tam firmum est, cui periculum non sit, etiam ab invalido. Quid nobis tecum est ? nunquam terram tuam attigimus. Qui sis, unde venias, licetne ignorare in vastis silvis viventibus ? Nec servire ulli possumus, nec imperare desideramus. Dona à nobis data sunt, ne Scytharum gentem ignores, jugum boum, aratrum, & sagitta & patera. His utimur & cum amicis, & adversus inimicos. Fruges amicis damus

damus, boum labore quæsitas: paterâ cum iisdem
vinum Diis libamus: inimicos sagittâ eminus, hastâ co-
minus petimus. Sic Scythiæ regem, & postea Persarum
Medorumque superavimus, patuique nobis iter usque in
Ægyptum. At tu, qui te gloriaris ad latrones persequen-
dos venire: omnium gentium, quas adisti, latro es.
Lydiam cepisti, Syriam occupâsti. Persidem tenes;
Bactrianos habes in potestate, Indos petisti. Jam etiam ad
pecora nostra avaras & insatiabiles manus porrigit. Quid
tibi, divitiis opus est, quæ te esurire cogunt? Primus
omnium fatigata parâti famem, ut, quo plura haberes,
acrius, quæ non habes, cuperes. Non succurrit tibi,
quamdiu circum Bactra hæreas? Dum illos subigis, Sog-
diani bellare cœperunt. Bellum tibi ex victoriâ nascitur.
Nam ut major fortiorque sis quam quisquam; tamen
alienigenam dominum pati nemo vult. Transi modo
Tanaim, scies quam latè pateant, nunquam tamen con-
sequeris Scythas. Paupertas nostra velocior erit quam
exercitus tuus, qui prædam tot nationum vehit. Rur-
sus, cum procul abesse nos credes, videbis in tuis castris.
Eidem enim velocitate & sequimur & fugimus. Scy-
tharum solitudines, Græcis etiam proverbiis audio eludi.
Nos deserta & humano cultu vacua, magis quam urbes
& opulentos agros sequimur. Proinde fortunam tuam
pressis manibus tene: Lubrica est, nec invita teneri po-
test: Salubre consilium sequens, quod præsens tempus
ostendit melius, impone felicitati tuæ frænos, facilius
illam reges. Nostrî sine pedibus dicunt esse fortunam,
quæ manus & pinnas tantum habet. Cum manus por-
rigit, pinnas quoque comprehendere non finit. Denique
si Deus es, tribuere mortalibus beneficia debes, non sua
eripere, si autem homo es, id quod es, semper esse te
cogita. Stultum est eorum meminisse, propter quæ tui
oblivisceris. Quibus bellum non intuleris, bonis amicis
poteris uti. Nam & firmissima est inter pares amicitia,
& videntur pares, qui non fecerunt inter se periculum
virium. Quos viceris, amicos tibi esse cave credas. In-
ter dominum & servum nulla amicitia est: etiam in
pace belli tamen jura servantur. Jorando gratiam Scythas
sancire ne credideris: Colendo fidem jurant. Græcorum
ista

ista cautio est, qui aeta consignant, & Deos invocant: nos religionem in ipsa fide novimus. Qui non reverentur homines, fallunt Deos. Nec tibi amico opus est, de cuius benevolentia dubites. Ceterum nos & Asia & Europa custodes habebis. Bactra, nisi dividat Tanais, contingimus. Ultræ Tanais usque ad Thraciam colimus. Thracia Macedonia conjunctam esse fama est. Utrique imperio tuo finitos, hostes an amicos velis esse, considera.

O R A T I O

ALEXANDRI, ad trecentos milites. Ex eodem libro.

A R G U M B N T U M.

In Sogdianis petra erat expugnatu difficillima. Patebat enim in altitudinem stadia 30, in orbem vero 160, undeque ardua & prærupta, ne callibus quidem ullis pervia. Unus qui ad cacumen ducebat aditus & angustus limes ab hostibus tenebatur. Insederant enim petram triginta hominum millia. Alexander aduersus impedimenta omnia & naturæ & artificiis enitens, ne buic quidam difficultati cedere voluit, & quoniam vis non valuisse, dolo statuit aggredi. Hoc igitur commentus est ad eludendos hostes stratagema. Negotium dat ducibus, ut trecentos expeditos juvenes conquirant exercitatae pernicitatis, qui rem pecuariam in montibus exercuerint, ac proinde assueveriat in præcipitiis & locis deviis infistere. His, terrorem inutere hostibus parabat. Qui ut convenerunt, bac oratione quid fieri velit, exponit. Rationem illis ad cacumen perveniendi aperit. Hortatur ut strenue rem aggrediantur, & aduersus omnes difficultates luctentur. Denique addit animos propositis præmiis amplissimis: itaque eos dimittit.

Vobiscom, inquit, ô juvenes, & mei aequales, urbium invictarum antè munimenta superavi: montium juga perenni nive obruta emensus sum: angustias Ciliciae intravi: Indiae fine lassitudine vim frigoris sum perpeffus. Et mei documenta vobis dedi, & vestra habeo. Petra, quam videtis, unum aditum habet, quem barbari obsident, cætera negligunt. Nullæ vigilie sunt, nisi quæ castra nostra spectant. Invenietis viam, si soliter rimati fueritis additus ferentes ad cacumen. Nihil tam

tam altè natura constituit, quo virtus non possit eniti. Experiendo, quæ cæteri desperaverunt, Afiam habemus in potestate. Eavadite in cacumen: quod cum ceperitis, candidis velis signum mihi dabitis: ego, copiis admotis hostem in nos à vobis convertam. Præmium erit ei, qui primus occupaverit verticem, talenta x, uno minus accipiet, qui proximus ei venerit, eademque ad x. homines servabitur portio. Certum habeo, vos non tam liberalitatem intueri meam, quam voluntatem.

ORATIO

CALLISTHENIS. Ex libro VIII.

ARGUMENTUM.

Cleo affentator Alexandri in convivio sermonem captato opportuno tempore intulit, non cum quidem præsente rege, sed cupiente & omnia exaudiente è loco abdito. Ibi ex composto ut à rege majorem iniret gratiam, cum laudibus in caelum capiti tollere, & divinos honores meritis ejus inter caenam decornere, obscurèque libertatis defensores, & nimio regis fastui infensor, perstringere. Eorum facile erat princeps Olynthius Callisthenes, nobilis, & idem philosophus, qui tum affentatoris levitatem & procacitatem dissimulare non potuit. Itaque hanc habuit in procerum convivio orationem, quâ adulatori illam cupiditatem notat. Regem nulla modo carpit, sed tantæ ambitionis suspicione prudenter liberat, quam illi suâ oratione Cleo affingebat.

Si rex, inquit, sermoni tuo affuisset, nullius profecto vox responsuri tibi desideraretur: Ipse enim peteret, ne in peregrinos ritus degenerare se cogeres, neu rebus felicissimè gestis invidiam tali adulazione contrahere. Sed quoniam abest, ego tibi pro illo respondeo, nullum esse eundem & diuturnum & præcocem fructum: cælestesque honores non dare te regi, sed auferre. Intervallo enim opus est, ut credatur Deus, semperque hanc gratiam magnis viris posteri reddunt. Ego autem seram immortalitatem precor regi, ut vita diurna sit, & æterna maiestas. Hominem consequitur aliquando, nunquam comitatur divinitas. Herculem modo & patrem Liberum, consecratæ immortalitatis exempla, referebas. Credisne illas unius convivii decreto Deos factas? Prius ab oculis mortalium

mortalium amolita natura est, quā in cœlum fama pervehernet. Scilicet ego & tu, Cleo, Deos facimus! A nobis divinitatis suæ autoritatem accepturus est rex! Potentiam tuam experiri libet. Fac aliquem regem, si Deum posse facere: facilis est imperium dare, quā cœlum. Dii propitii sine invidiâ, quæ Cleo, dixit, audierint, eodemque cursu, quo fluxere res, ire patientur. Nostris moribus velint nos esse contentos. Non pudet patriæ, nec desidero, ad quem modum rex mihi colendus sit, discere. Quos equidem victores esse confiteor, si ab illis leges, quæs vivamus, accipiamus.

O R A T I O

HERMOLAI. Ex eodem libro.

A R G U M E N T U M.

Hermolaus nobilis adolescens ex coborte regiâ acerbiore regis animadversione irritatus, impulsore Sofrato consilium regis per infidias opprimendi cum aliquot consciis iniit. Statuit dolorem ulscisci suum. Res ab indice prolata est. Consci sceleris capti, verberibus torti & necati sunt, præter eum qui iudicium fecerat. Solus Hermolaus causam dicit audiente militum coronâ. Ejus est bæc oratio, quâ non inficiatur factum, sed facti æquitatem defendit. Sibi enim constitutum fuisse de medio tollere non regem, sed crudelem & multorum jam cœde contaminatum tyrannum, fastidiosum, superbum, suorum sanguine & vulneribus glorianti sibi querentem; denique indiguum, qui ingenuis imperet, & liberorum hominum utatur operâ.

NOS vero, inquit, quoniam quasi nescias, quæris, occidendi te consilium inivimus, quia non ut ingenuis imperare cœpisti, sed quasi in mancipia dominaria. Primus ex omnibus pater ipsius Sopolis parricidam etiam parentis sui clamitans esse, consurgit, & ad os manu obiectâ, scelere & malis insanientem ultra negat audendum. Rex inbibito patre, dicere Hermolaum jubet, quæ ex magistro didicisset Callistene. Et Hermolaus; Utor, inquit, beneficio tuo, & dico quæ nostris malis didici. Quota pars Macedonum fævitæ tue superest? quotus quisque non è vilissimo sanguine? Attalus, & Philotas, & Parmenio, & Lyncestes Alexander, & Clytus, quantum

tum ad hostes pertinet, vivunt; stant in acie, te clypeis suis protegunt, & pro gloriâ tuâ, pro victoriâ vulnera accipiunt: quibus tu egregiam gratiam retulisti. Alius mensam tuam sanguine suo alpersit; alius ne simplici quidem morte defunctus est. Duces exercituum tuorum in equuleum impositi. Persis quos vicerant, fuere spectaculo, Parmenio, indictâ causâ, trucidatus est, per quem Attalum occideras. Invicem enim miserorum uteris manibus ad expetenda supplicia. Et quos paulo antè ministros cædis habuisti, subito ab aliis jubes trucidari. Objerunt subinde cuncti Hermolao. Pater supremum strinxerat ferrum, percussurus hanc dubiè, ni inbibitus esset à rege: quippe Hermolaum dicere jussit, petiitque ut causas supplicii augentem, patienter audirent. Ægræ ergo coercitis, rursus Hermolaus; Quam liberaliter, inquit, pueris rudibus ad dicendum agere permittis? at Callisthenis vox carcere inclusa est, quia solus potest dicere. Cur enim non producitur, cum etiam confessi audiuntur? nempe quia liberam vocem innocentis audire metuis, ac ne vulnus quidem pateris. Atqui nihil eum fecisse contendeo. Sunt hic, qui mecum rem pulcherrimam cogitaverunt. Nemo est, qui consciūm fuisse nobis Callisthenem dicat, cum morti olim destinatus sit à justissimo & patientissimo rege. Hæc ergo sunt Macedonum præmia, quorum ut supervacuo & sordido abuteris sanguine. At tibi xxx millia mulorum captivum aurum vehunt, cum milites nihil domum præter gratuitas cicatrices relaturi sint. Quæ tamen omnia tolerare potuimus, antequam nos barbaris dederes, & novo more victores sub jugum mitteres. Persarum te vestis & disciplina delectat, patrios mores exosus es. Persarum ergo, non Macedonum regem occidete voluimus: & te transfugam, belli jure, persequimur. Tu Macedonas voluisti genua tibi ponere, venerarique te ut Deum, tu Philippum patrem aversaris, & si quis Deorum ante Jovem haberetur, fastidires etiam Jovem. Miraris si liberi homines superbiam tuam ferre non possumus? Quid speramus ex te quibus aut insolentibus moriendum est, aut, quod tristius morte est, in servitute vivendum? Tu quidem, si emendari potes, multum mihi debes, ex me enim scire cœpisti, quid ingenui homines

ferri

ferri non possunt. De cætero parce, quorum orbam
seneclutem suppliciis ne oneraveris. Nos jube duci, ut
quod ex tuâ morte petieramus, consequamur ex nostrâ.

ORATIO

ALEXANDRI. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

*Patentia Hermolai conjuratione in Alexandrum, sequebatur
ut is perduellionis pænam subiret & plecteretur. Sed ne
indictâ causâ periret, produci eum ad concionem Alexander
voluit. Productus causas suscepti facinoris protulit bas-
sævitiam regis & supplicia illustrium virorum, sordes atque
avaritiam in militibus remunerandis, fastidium ejus &
despicatum suorum ad alios ornandos. Objecta hæc partim
crimina diluit bac orationis Alexander, & ad singula figi-
latim respondet. Ad primum, exempla suppliciorum in
facinorosos, & eos convictos rerum capitalium, fuisse edita:
ad secundum, se suæ liberalitatis locupletes habere testes
omnes Macedones, quorum tenuitas in summam opulentiam
municipiâ suâ fit mutata: ad tertium, se Divinos bonores
esse auctupatum, ut majorem metum inferret gentibus suo
nomine. Quod vero exteras nationes amplexetur, pertinere
id ad imperii stabilitatem. Effe enim stabiliora quæ bene-
volentiâ continentur, quam quæ metu.*

Quam falsa sint, inquit, quæ iste tradita à magistro suo
dixit, patientia mea ostendit. Confessum enim ulti-
mum facinus, tamen ut vos quoque, non solum ipse,
audiretis, expressi non imprudens, cum permissem huic
latroni dicere, usurum eum rabie, quâ compulsus est, ut
me, quem parentis loco colere debet, vellet occidere.
Nuper cum procacius se in venatione gefissit, more
patrio, & ab antiquissimis Macedoniæ regibus usurpato,
castigari eum jussi. Hoc & oportet fieri, & ut à tutoribus
pupilli, à maritis uxores, servis quoque pueros hujus æta-
tis verberare concedimus. Hæc est sævitia in ipsum mea,
quam impia cæde voluit ulscisci. Nam in cæteros, qui
mihi permittunt uti ingenio meo, quam mitis sim, non
ignoratis, & commemorare supervacuum est. Hermolao
parcieidaram supplicia non probari, cum eadem ipse me-
re ruit,

ruerit, minimè hercule admiror. Nam cum Parmenio. nem & Philotam laudat, sive servit cause. Lyncestem vero Alexandrum bis infidiatum capiti meo, à duobus judiciis liberavi. Rursum convictum, per biennium tamen distuli, donec vos postularetis, ut tandem debito suppicio scelus lueret. Attalum, antequam rex esset, hostem meo capiti fuisse meminisis. Clytus utinam non coegeret me sibi irasci: cuius temerariam linguam, probra dicentem mihi & vobis, diutius tuli, quam ille eadem medicentem tulisset. Regum ducumque clementia non in ipsorum modo, sed etiam in illorum, qui parent, ingeniosis sita est. Obsequio mitigantur imperia, ubi vero reverentia excessit animis, & summa imis confundimus, vi opus est, ut vim repellamus. Sed quid ego mirer istum crudelitatem mihi objecisse, qui avaritiam exprobare ausus sit? Nolo singulos vestrum excitare, ne invisam liberalitatem meam faciam, si pudori vestro gravem fecero. Totum exercitum aspicite, qui paulo ante nihil praeter arma habebat, nunc argenteis cubat lectis. Mensas auro onerant, greges servorum ducunt, spolia de hostibus sustinere non possunt. At enim Persæ, quos vicimus, in magno honore sunt. Apud me quidem moderationis meæ certissimum indicium est, quod ne viciis quidem superbè impero. Veni enim in Asiam, non ut funditus everterem gentes, nec ut dimidiam partem terrarum solitudinem sacerem: sed ut illos quoque, quos bello subegisset, victoræ meæ non pœniteret. Itaque militant vobiscum, pro imperio vestro sanguinem fundunt, qui superbe habiti, rebellassent. Non est diurna possessio, in quam gladio inducimur. Beneficiorum gratia semper terna est. Si habere Asiam, non transire volumus, cum his communicanda ex nostra clementia. Horum fides stabile & æternum faciet imperium: Et sane plus habemus quam cupimus. Insatiabilis autem avaritiaz est, adhuc implere velle, quod jam circumfluit. Veruntamen eorum mores in Macedonas transfundeo. In multis enim gentibus esse video, quæ non erubescamus imitari, nec aliter tantum imperium aptè regi potest, quam ut quædam & tradamus illis, & ab iisdem discamus. Illud penè dignum risu fuit, quod Hermolaus postulabat à me,

ut

ut averfarer Jovem, cuius oraculo agnoscor. An etiam quid Djii respondeant, in meā potestate est? Ob:ulit nōmen filii mīhi: recipere, iphis rebus quas agimus, haud alienum fuit. Utinam Indi quoque Deum esse me credant. Famā enim bella constant, & saepe etiam quod falso creditum est, veri vicem obtinuit. An me luxuriæ indulgentem putatis arma vestrā auro argentoque adornāsse? Assuetis nihil vilius hac videri materiā volui; Macedonas invictos cæteris, nec auro quidem vinci. Oculos ergo primum eorum sordida omnia & humilia spectantium capiam: & docebo nos non auri aut argenti cupidos, sed orbem terrarum subacturos venisse. Quam gloriam tu, parricida, intercipere voluisti, & Macedonas, rege adempto, devictis gentibus dedere. At nunc mones me ut vestrī parentibus parcā. Non oportebat quidem vos scire, quid de his statuissēm, quo tristiores periretis, si qua vobis parentum memoria & cura est. Sed olim istum morem occidendi cum scelestis infantes propinquos parentesque, solvi: & profiteor in eodem honore futuros omnes eos, in quo fuerunt. Nam tuum Callisthenem, cui uni vir videris, quia latro es, scio cur produci velis, ut coram his probra, quæ modo in me jecisti, modo audisti, illius quoque ore referantur. Quem, si Macedo esset, tecum introduxissem, dignissimum te discipulo magistrum, nunc Olynthio non idem juris est.

O R A T I O

ALEXANDRI ad MILITES. Ex libro ix.

A R G U M E N T U M.

Alexander longa jam terrarum spatia vincendo emensus, nondum tamen ad metam aspiraverat quam laboribus suis proposuerat, & plura animo erat complexus. Habant enim in animo non prius conquiescere quam ad Oceanum Indicum victor pervenisset, ut idem limes suas victorias, & orbem terrarum definiret. Sed sciebat non esse eundem animum suis: neque id illi obscurè ferebant. Non ignorabat quin eos tedium laboriosæ & tam diuturnæ militiae cepisset. Itaque relanguescentes animos conatur hac oratione instaurare & revocare. Com-

O

memorat

memorat regestas: & præ his reliquias quæ supersum, nibili esse faciendas offendit. Vix aliud restare nisi ut reliquias suarum vitoriarum persequantur. Labores qui adeundi relinquuntur, esse leves & breves: præmia vero amplissima & perpetua. Ad extremum, cum videret eos penitus despontisse animos, nec ullam vocem mittere testem suæ comprobationis, vehementi utitur querelâ, quâ suorum ignaviam incusat.

NON ignoro, milites, multa, quæ terrere vos possent, ab incolis Indiae per hos dies de industria esse jactata. Sed non est improvisa nobis mentientium vanitas. Sic Ciliciae fauces, sic Mesopotamiae campos, Tigrim & Euphratem, quorum alterum vado transvimus, alterum ponte, terribilem fecerant Persæ. Nunquam ad liquidum fama perducitur: omnia illâ tradente majora sunt vero. Nostra quoque gloria, cum sit ex solido, plus tamen habet nominis, quam operis. Modo quis belluas offerentes mœnium speciem, quis Hydaspen amnem, quis cætera auditu majora quam vero sustinere posse credebat? Olim hercule fugissemus ex Asia, si nos fabulæ debellare potuissent. Creditisne elephantorum greges majores esse, quam usquam armentorum sunt: cum & raro sit animal, nec facilè capiatur, multoque difficilius mitigetur? Atqui eadem vanitas copias peditum equitumque numeravit. Nam flumen, quo latius fusum est, hoc placidius stagnat; quippe angustis ripis coercita, & in angustiorem alveum elisa, torrentes aquas invehunt: contrâ spatio alvei segnior cursus est. Præterea in ripâ omne periculum est, ubi applicantes navigia hostis expectat. Ita quantumcunque flumen intervenit, idem futurum discrimen est evadentium in terram. Sed omnia ista vera esse fingamus. Utrumne vos magnitudo belluarum, an multitudo hostium terret? Quod pertinet ad elephantos, præsens habemus exemplum: in suos vehementius quam in nos incurrerunt. Tam vasta corpora securibus falcibusque mutilata sunt. Quid autem interest, totidem sint, quot Porus habuit, an tria millia, cum uno aut altero vulneratis, cæteros in fugam declinare videamus? Deinde paucos quoque incommodè regunt: congregata

vero

vero tot millia ipsa se elidunt, ubi nec stare, nec fugere potuerint inhabiles vastorum corporum moles. Evidem sic animalia ista contempsi, ut cum haberem, ipse non opposuerim, satis gnarus, plus suis, quam hostibus periculi inferre. At enim equitum peditumque multitudo vos commovet. Cum paucis enim pugnare soliti estis, & nunc primum inconditam sustinebitis turbam. Testis adversus multitudinem invicti Macedonum roboris Graecus annis, & Cilicia inundata crux Persarum, & Arbelae cuius campi devictorum a nobis ossibus strati sunt. Sero hostium legiones numerare coepistis, posteaquam solitudinem in Aliâ vincendo fecistis. Cum per Hellespontum navigaremus, de paucitate nostrâ cogitandum fuit. Nunc nos Scythæ sequuntur, Bactriana auxilia praeslo sunt. Dahæ, Sogdianique inter nos militant. Nec tamen illiturbae confido. Vestras manus intueor; vestram virtutem rerum, quas gesturus sum, vadem, praedemque habeo. Quamdiu vobiscum in acie stabo, nec mei nec hostium exercitus numeravero. Vos modo animos mihi plenos alacritatis ac fiduciae adhibete. Non in limine operum laborumque nostrorum, sed in exitu flamus. Pervenimus ad Solis ortum, & oceanum, nisi obstat ignavia; inde victores perdomito fine terrarum, revertemur in patriam. Nolite (quod pigri agricultæ faciunt) maturos fructus per inertiam amittere e manibus. Majora sunt periculis præmia. Dives eadem & imbellis est regio. Itaque non tam ad gloriam vos duco quam ad prædam. Digni estis, qui opes, quas illud mare littoribus invehit, referatis in patriam: digni, qui nihil inexpertum, nihil metu omissum relinquatis. Per vos, gloriamque vestram, qua humanum fastigium exceditis, perque & mea in vos, & in me vestra merita, quibus invicti contendimus, oro, quæsoque, ne humanarum rerum terminos adeuntem, alumnus commilitonemque vestrum, ne dicam regem, deferatis. Cætæra vobis imperavi, hoc unum debiturus sum. Et is vos rogo, qui nihil unquam vobis præcepi, quin primus me periculis obtulerim, qui sape aciem clypeo meo texi, ne infringeretis in manibus meis palmam, quam Herculem Liberumque patrem, si invidia absuerit, æquabo. Date hoc precibus meis, & tandem obstinatum silentium rumpite. Ubi est ille clamor,

316. ORATIONES

slacritatis vestrae index? Ubi est ille meorum Macedonum
vultis? non agnosco vos milites, nec agnosc iudeor a
vobis. Surdas jamdudum aures pulso, aversos animos &
infractos excitare conor. Cumque illi in terram dimissi
captibus tacere perseverarent. Nescio quid, inquit, im-
prodens in vos deliqui, quod me ne intueri quidem vul-
tis. In solitudine mihi videor esse. Nemo respondet,
nemo saltem negat quos alloquor. Quid autem postulo?
vestram gloriam, & magnitudinem vindicamus. Ubi
sunt illi, quorum certamen paulo ante vidi contendentium,
qui potissimum vulnerati regis corpus exciperent? Deser-
tus, destitutus sum, hostibus deditus. Sed solus quoque
ire perseverabo. Objicite me fluminibus & belluis, &
illis gentibus, quarum nomina horretis. Inveniam qui
desertum a vobis sequantur. Scythae Bactrianique erunt
mecum, hostes paulo ante, nunc milites nostri. Mori
praestat quam precario imperatorem esse. Ite reduces domos,
ite deserto rege ovantes. Ego hic a vobis despera-
tæ victoriae, aut honestæ morti locum inveniam.

ORATIO

COENI ad ALEXANDRUM. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Consternata concione ad proximam Alexandri orationem, &
pertinaciter tacente, quod nec assentiri regi vellent, nec
præcisè denegare auderent, nec ullus communem causam
publicè susciperet, Cænus unus ducum processit in medium,
& regem omnium verbis rogavit, ut parceret defatigationi
& imbecillitati omnium suorum, qui tot laboribus exhausti
non possent militare molestias tolerare, præsertim cum se
infinitus ostenderet labor, si ea loca peteret. Servire illum
sue gloriae non posse incolumi exercitu, quem tot annorum
difficultates attrivissent.

DII prohibeant, inquit, a nobis impias mentes, &
profecio prohibent. Idem animus est tuis, qui
sunt semper, ire quo jussieris, pugnare, periclitari, san-
guine nostro commendare posteritati tuum nomen. Pro-
inde si perseveras, inermes quoque, & nudi, & exan-
gues, utcunque tibi cordi est, sequimur, vel antecedi-
mus.

mus. Sed si audire vis non factas tuorum militum voces, rerum necessitate ultimâ expressas, præbe, quæso, propria aures, imperium atque auspicium tuum constantissime sequutis, & quocunque pergis, sequuturis. Viciisti, rex, magnitudine rerum non hostes modo sed etiam milites. Quicquid mortalitas capere poterat, implevimus. Emensis maria terraque melius nobis, quam incolis omnia nota sunt. Pene in ultimo mundi fine confisimus: in alium orbem paras ire, & Indiam quæris Indis quoque ignotam. Inter feras serpentesque degentes errare ex latebris, & cubilibus suis expetis, ut plura quam sol videt, victoriâ lustres. Digna prorsus cogitatio animo tuo, sed altior nostro. Virtus enim tua semper in incremento erit, nostra vis in fine jam est. Intuere corpora exangua, tot perfossa vulneribus, tot cicatricibus putrida. Jam tela hebetia sunt, jam arma deficiunt. Vestem Persicam indimus, quia domestica ~~subiecta~~ non potest, in externum de-^{subiecta} generavimus cultum. Quoto cuique lorica est? quis equum habet? jube queri quam multos servi ipsorum persequuti sunt, quid cuique superfit ex prædâ. Omnia viciores, omnium inopes sumus, nec luxuriâ laboramus, sed bello. Instrumenta belli consumpsimus: hunc tu pulcherrimum exercitum nudum objicies bellis? Quare ut multitudinem augeant de industiâ barbari, magnum tamen esse numerum etiam ex mendacio intelligo. Quod si adhuc penetrare in Indiam certum est, regio meridie minus vasta est. Quâ subactâ, licebit decurrere in illud mare, quod rebus humanis terminum voluit esse natura. Cur circuitu petis gloriam, quæ ad manum posita est? Hic quoque occurrit Oceanus: nisi mavis errare, pervenimus, quo tua fortuna ducit. Hæc tecum, quam sine te cum his, loqui malo: non ut iniuram circumstantis exercitûs gratiam, sed ut vocem loquentium potius, quam ut gemitum murmurantium audires.

O R A T I O

CRATERI ad ALEXANDRUM. Ex eodem libro.

A R G U M E N T U M.

Alexander ex gravissimo vulneré, & propè lethali in Oxydorarum oppugnatione accepto convaluerat. Sed cum esset

infirmior, nec per imbecillitatem usitata munia tutò obire posset, & tamen conaretur, neque omnino valetudini indulgeret, magnumque esset ub eā audaciā periculum, amici quibus de more statio pro prætorio erat, rogandi regis bas partes tribuerant Cratero, ut is sibi parceret. Qui cum illis ingressus, regi exposuit quam omnes essent de ejus salute feliciti. Eā anxietate ita se levari posse, si rex, se ipse respiceret, nec ita præsentia pericula subiret, præsertim tenuioribus victoriae præmiis propositis. Pollicetur ab omnibus paratam & strenuam operam. Omnia enim omnes, ne ille in apertum discrimen adducatur, esse facturos.

Credisne, inquit, adventu magis hostium, ut jam in vallo consisterent, quam curâ salutis tuæ, ut nunc est tibi vilis, nos esse sollicitos? Quantalibet vis omnium gentium conspires in nos, impleat armis virisque totum orbem, classibus maria consternat, inusitatas belluas inducat, tu nos præstabis invictos. Sed quis Deorum hoc Macedonie columen ac fidus diuturnum fore polliceri potest? cum tam avidè manifestis periculis offeras corpus, oblitus tot civium animas trahere te in casum? Quis enim tibi superstes aut optat esse, aut potest? Eo pervenimus, auspiciu atque imperium sequi tuum, unde nisi te reduce, nulli ad penates suos iter est. Qui si adhuc de Persidis regno cum Dario dimicares, et si nemo vellet, tamen ne admirari quidem posset tam promptæ esse te ad omne discrimen audaciæ. Nam ubi paria sunt periculum ac præmium, & secundis rebus amplior fructus est, & adversis solatium majus. Tu vero capite ignobilem vicum emi, quis ferat, non tuorum modo militum, sed ullius etiam gentis barbaræ, qui tuam magnitudinem novit? Horret animus cogitatione rei, quam paup ante vidimus. Eloqui timeo, invicti corporis spoliis inertissimos manus fuisse injecturos nisi te interceptum misericors in nos fortuna servasset. Totidem proditores, totidem desertores sumus, quot te non potuimus persecui. Universos licet milites ignominia notes, nemo recusabit luere id, quod ne admitteret, præstare non potuit. Patere nos, quæsio, alio modo esse viles tibi. Quocunque juforis, ibimus; Obscura bella, & ignobiles pugnas nobis depositimus.

deponimus. Temet ipsum ad ea serva pericula, quæ magnitudinem tuam capiunt. Cito gloria obsoletum in sordidis hostibus: nec quidquam indignius est, quam consumi eam, ubi non poscit ostendit.

O R A T I O

ALEXANDRI ad AMICOS. Ex eodem libro.

A R G U M E N T U M.

Respondet ad amicorum postulationem Alexander. Voluntatem plenam pietatis, obsequii ac benevolentiae amplexatur. Eum sibi esse vitæ fructum docet, quod tam benevolis & fidelibus comitibus uti sibi contingat. Quod vero de periculis vitæ dixissent, ita se interpretari, & de eo ita cogitare, ut cum gloriam imprimis adamarit, ut præ eâ cætera nihil pendat, certum sibi sit, pro eâ retinendâ atque augenda, nullos labores, nulla pericula subterfugere. Quos habeat stimulos ad eam appetendam, exponit. Proinde se gloriae, non autem valetudinis & vitæ rationem habere velle. Monet ut ille suam illam solitudinem ad intestinarum infidularum propulsionem convertant. Hanc sibi esse antiquorem cautionem, & ipsis esse debere. Ad extremum aliquid de matris Apotrophi mandat.

Vobis quidem, inquit, ô fidissimi, piissimique civium, atque amicorum, grates ago, habeoque, non solum eo nomine, quod hodie salutem meam vestræ præponitis, sed quod à primordiis belli nullum erga me benevolentiae pignus atque indicium omisistis: adeo ut confitendum sit, nunquam mihi vitam meam fuisse tam charam, quam esse cœpit ut vobis diu frui possim. Cæterum non eadem est cogitatio eorum, qui pro me mori optant, & mea; qui quidem hanc benevolentiam vestram virtute meruisse me judico. Vos enim diuturnum fructum ex me, forsitan etiam perpetuum, percipere cupitis. Ego me metior non ætatis spatio, sed gloriâ. Licut paternis opibus contento, intra Macedoniæ terminos per otium corporis expectare obscuram & ignobilem senectutem. Quanquam ne pigri quidem sibi fata disponunt, sed unicum bonum diuturnam vitam æstimantes, sæpe acerba mors occupat. Verum ego,

ego, qui non annos meos, sed victorias numero, si munera fortunae bene computo, diu wixi. Orsus à Macedonia imperium, Græciam teneo: Thraciam & Illyricos subegi. Triballis, Medisque imperito: Asiam, qua Hellesponto, qua rubro mari alluitur, possideo. Jamque haud procul absum à fine mundi. Quem egressus aliam natum, alium orbem aperire mihi statui. Ex Asiam in Europæ terminos momento unius horæ transivi. Victor utriusque regionis post nonum regni mei, post vicesimum atque octavum ætatis annum, videorne vobis in excollendâ gloria, cui me uni devovi, posse cessare? Ego vero non deero, & ubiunque pugnabo, in theatro terrarum orbis esse me credam. Dabo nobilitatem ignobilibus locis: Aperiam cunctis gentibus terras, quas natura longè submoverat. In his operibus extingui mibi (si fors ita seret) pulchrum est. Èa stirpe sum genitus, ut multam prius quam longam vitam debeam optare. Obscero vos, cogitate nos pervenisse in terras, quibus foeminæ ob virtutem celeberrimum nomen est. Quas urbes Semiramis condidit? quas gentes rededit in potestatem? quanta opera molita est? Nondum foeminam æquavimus gloriâ, & jam nos laudis satietas cepit? Dii faveant, majora adhuc reflant. Sed ita nostra erunt quæ nondum attigimus, si nihil parvum duxerimus, in quo magnæ gloriæ locus est. Vos modo me ab intestinâ fraude, & domesticorum invidiis præstate securum. Belli Martisque discrimen impavidus subibo. Philippus in acie tutior quam in theatro fuit. Hostium manus sæpe vitavit, suorum effugere non valuit. Aliorum quoque regum exitus si repulaveritis, plures à suis quam ab hoste interemptos numerabitis. Cæterum quoniam olim rei agitatae in animo meo, nunc promendæ occasio oblata est: mihi maximus laborum atque operum meorum erit fructus, si Olympias mater immortalitati consecretur, quandocunque excederit vitâ. Hoe si licuerit, ipse præstabo, si me præceperit fatum, vobis mandasse mementote.

ORATIO

ALEXANDRI ad MILITES. Ex libro x.

ARGUMENTUM.

*Alexander missione daturus erat militibus, qui per etatem
emeriti essent, aut qui omnino per infirmitatem corporum
militare labores sustinere non possint: eam sperabant uni-
versi. Et quia tum longè in orientem processerat; veriti-
ne sedem imperii in Asiam constitueret, quae res optatam illis
in patriam reversionem eriperet, missione omnem audacius
flagitare ceperunt, & jam aperte & tumultuofus impositos
militare labores detrectare. Alexander eorum motum in-
solens, ut qui alacri corum semper operâ & parata usus
esset, tum commotus est. Augebat indignationem oblivio re-
centis suæ erga eos liberalitatis. Nam magnam vim auri
ad eos ære alieno liberandos effuderat. Hac igitur oratione
coercere illorum ferociam conatur. Commemorat sua erga eos
beneficia; quorum eos oblivio ceperat. Quantum obsequium
a militibus requiratur, ostendit. Indignos esse opibus, &
gloriâ quam secum habent communem. Ad extremum exar-
descit irâ, & eorum operam repudiat.*

QUID hæc, inquit, repens consternatio, & tam pro-
cax atque effusa licentia denuntiat? Eloqui timeo:
palam certè rupistis imperium, & precario rex sum, cui
non alloquendi, non noscendi monendique, aut intuendi
vos jus reliquistis. Evidem cum alios dimicere in pa-
triâ, alios mecum paulo post deportare statuerim, tam
alios acclamantes video qui abituri sunt, quam hos cum
quibus præmissos subsequi statui. Quid hoc est rei? Di-
spari in causâ idem omnium clamor est. Pervelim scire
utrum qui discedunt an qui retineantur, de me queran-
tur. Crederes uno ore omnes susulisse clamorem. Ita pariter
ex totâ concione responsum est, Omnes queri. Tum ille.
Non Hercule, inquit, potest fieri, ut adducar querendi
simus omnibus hanc causam esse, quam ostenditis, in
quâ major pars exercitus non est, utpote cum plures
dimiserim, quam relenturus sum. Subest nimurum altius
malum, quod omnes avertit à me. Quando enim regem

universus exercitus deseruit? Ne servi quidem uno grege profugiunt dominos: sed est quidam in illis pudor à cæteris destitutos relinquendi. Verum ego tam furiosæ consternationis oblitus, remedia insanabilibus conor adhibere. Omnem hercule spem, quam ex vobis conceperam, damno, nec ut cum militibus meis (jam enim esse destititis) sed ut cum ingratissimis oportet, agere degrevi. Secundis rebus, quæ circumflunt vos insanire cœpistis: oblii statu ejus, quem beneficio exuistiis meo. Digni hercule qui in eodem consenescatis: quoniam facilius est vobis adversam quam secundam regere fortunam. En tandem Illyriorum paulo ante & Persarum tributariis, Asia & tot gentium spolia fastidio sunt. Modo sub Philippo sequinudis amicula ex purpura, fordan. Auram & argentum oculi ferre non possunt: Ligneæ enim vasa desiderant, & ex cratibus scuta, rubiginemque gladiorum. Hoc cultu nitentes vos accepi, & quingenta talenta æris alieni, cum omnis regia supellex haud amplius quam sexaginta talentorum esset, meorum operum fundamenta; quibus tamen (absit invidia) imperium maxima terrarum partis imposui. Asiam pertulit est, quæ vos gloriâ rerum gestarum Diis pares fecit? In Europam ire properatis rege deserto, cum pluribus vestrum defuturum viaticum fuerit; ni as alienum luissimæ nempe in Asiaticâ prædâ: nec pudet profundo ventre devictarum gentium spolia circumferentes reverti velle ad liberos conjugesque quibus pauci præmia victoræ potestis ostendere. Nam Cæterorum, dum etiam spei vestræ obviam istis, arma quoque pignori sunt. Bonis vero militibus caritatus sum, pellicum suarum concubinis, quibus hoc solum ex tantis opibus superest, quod impenditur. Prænde fugientibus me pateant limites: facessite hinc ocyus, Ego cum Persis abeuntium terga tutabor. Neminem peneo: liberate oculos meos, ingratissimi cives. Læti vos excipient parentes liberique, sine vestro rege redeuntes? obviam ibunt desertoribus transfugisque? Triumphabo mehercule de fugâ vestrâ, & ubicunque ero, expetam pœnas, hos, cum quibus me relinquitis, colendo, præferendoque vobis. Jam autem scietis, & quantum sine rege valeat exercitus, & quid opis in me uno sit.

ORA-

O R A T I O

ALEXANDRI ad PEREGRINOS MILITES.
Ex eodem libro.

A R G U M E N T U M.

Alexander stomacho & indignatione ardens, quod superior oratio docuit, repudiatis Macedonibus, peregrinos milites sibi asciavit ad honores iis mandandos. Eos ut beneficentia sibi adjunxerat, sic liberali bac oratione magis ac magis conciliat. Persarum laudat in reges suos obsequium & obedientiam. Neque eam tum primum compertam sibi esse dicit, sed testimonium se sui judicii dare. Decrevisse autem res maximas eis credere. Ad laudationem, adjicit liberalitatis erga eos suae commemorationem, quam sit novorum beneficiorum & honorum splendidorum accessione cumulaturus.

CUM ex Europâ trajicerem in Asiam, multas nobilis gentes, magnam vim hominum imperio meo me additûrum esse sperabam. Nec deceptus sum, quod de his credidi famæ. Sed ad illa hoc quoque accessit, quod video fortes viros erga reges suos pietatis invictæ. Luxu omnia fluere credideram, & nimiâ felicitate mergi in voluptates. At hercule munia militiae hoc animorum, corporumque robore impigrè toleratis: & cum fortes vii sitis, non fortitudinem magis, quam fidem colitis. Hoc ego non nunc primum profiteor, sed olim scio. Itaque delectum ē vobis juniorum habui, & vos meorum militum corpori immiscui. Idem habitus, eadem arma sunt vobis. Obsequium vero & patientia imperii longè præstantior est, quam cæteris. Ergo ipse Oxyatris Persæ filiam mecum in matrimonio junxi, non deditus ex captivâ liberos tollere. Mox deinde cum stirpem generis mei latius propagare cuperem, uxorem Darii filiam duxi: proximisque amicorum autor fui, ex captivis generandi liberos, ut hoc sacro fædere omne discrimen victi & victoris excluderem. Proinde genitos esse vos mihi, non ascitos milites credite. Asia & Europæ unum atque idem regnum est. Macedonum vobis arma do. Inveteravi peregrinam novitatem: & cives mei estis, & milites.

milites. Omnia eundem ducunt colorem. Nec Persis Macedonum mores adumbrare, nec Macedonibus Persarum imitari indecorum est. Eiusdem juris esse debet, qui sub eodem rege vici sunt.

ORATIO

PERDICCA in CONCIONE MILITUM.
Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Mortuo Alexandro primum discordia inter principes est coorta: post gravissimi motus effuberunt. Cum enim de successore regni creando convenissent, diu variatum est sententiis, cum idoneus nemo est par tanto oneri inveniretur, ad quem gubernacula amplissimi imperii deferrent. Neque enim Alexander sibolem reliquerat: quanquam uterum gerebat Roxane uxor ejus quam ex Persis duxerat: sed incertam prolem expectare alienum videbatur. Magnus negotiorum tumor impendebat qui non erat nisi probato alicui committendus: ad sententiam igitur dicendam admissus Perdicca, censet primum ut iusta est divini honores persolvantur Alexandro; deinde ut partus Roxane expetetur qui ad trimestre sperabatur. Successorem illum postulum futurum regi legitimum.

EGO quidem, inquit, annulum, quo ille regni atque imperii vires obsignare erat solitus, traditum ab ipso mihi, reddo vobis. Ceterum quanquam nulla clades huic, quam affecti sumus, par ab iratis Diis excogitari potest, tamen magnitudinem rerum, quas egit intuentibus, credere licet, tantum virum Deos accommodasse rebus humanis, quarum sorte completâ cito repeterent eum suæ spiri. Proinde quoniam nihil aliud ex eo superest, quam quod semper ab immortalitate subducitur, corpori nominique quam primum justa solvamus, haud oblixi in quam urbe, inter quos sumus, quali rege ac praefide spoliati. Tractandum est, commilitones, cogitandumque ut victoriam partam inter hos, de quibus parta est, obtinere possimus. Capite opus est. Hocne uno, an pluribus, in vestra potestate est. Illud scire debetis, militarem

tarem fine duce turbam, corpus esse sine spiritu. Sextus mensis est, ex quo Roxane prægnans est. Optamus ut mārem enitatur, cujus regnum Diis approbantibus futurom, quandoque adolaverit. Interim à quibus regi velitis, destinate.

O R A T I O

P T O L E M E I.

A R G U M E N T U M.

Ptolemaeus procerum unus, in eo concilio principum sententium banc dixit, se ab aliis dissentire, qui dixissent. Hoc vero optimum sibi factu videri, ut senatus instituatur ex principibus, quorum decretis administretur imperium.

Digna prorsus est soboles inquit, quæ Macedonum imperet genti, Roxanes vel Barsines filius cuius nomen quoque Europam dicere pigebit, majore ex parte captivi. Cur Persas vicerimus, ut stirpi eorum serviamus? quod justi illi reges Darius & Xerxes tot millium agminibus, tantisque classibus nequicquam pertiverant. Mea sententia hæc est, ut sede Alexandri in regiâ positâ, qui consiliis ejus adhibebantur, coeant, quoties in commune consulto opus fuerit, coque quod major pars eorum decreverint, stetur. Duces præfectique copiarum his pareant.

O R A T I O

M E L B A C R I.

A R G U M E N T U M.

In eodem principum consilio Meleager, seditionis homo, turbulentum & invidus in Perdiccam plenam sententiam dixit. Invidiebat enim homo leuis Perdicæ dignitati, quam Aristonius quidam in eodem concilio evexerat, cum Perdicæ principatum decreverat. Hic igitur illam Aristoni sententium labefactat, & multitudinem ad vim vocat. Denique popularum se præbet, ne quisquam principam dignitate antecellat.

NEC Dii siverint; inquit, ut Alexandri fortuna, tan-
tique regni fastigium in istos humeros: ruat: ho-
mines certe non ferent. Nihil dico de nobilioribus, quæm
hic

326 ORAT. EX Q. CURTIO.

hic est, sed de viris tantum, quibus invitis nihil perpeti
necessitatis est. Nec vero interest, Roxane filium quan-
- docunque genitus erit, an Perdiccam regem habeatis:
cum iste sub tutela specie regnum occupatus sit. Ita-
que nemo ei rex placet, nisi qui nondum natus est. Et
in tantâ omnium festinatione non iusta modo, sed etiam
necessariâ, exactos menses solus expectat, & jam divinat
marem esse conceptum, quem vos dubitatis paratum
esse vel. subdere, si medius fidius Alexander hunc nobis
regem pro se reliquisset, id solum ex his, quae imperas-
set, non faciendum esse censerem. Quin igitur ad diri-
piendos thesauros discurritis? harum enim opum regia-
rum utique populus est hæres.

27 DE 64

Q U E S T I O N E

I N D E X

CONTENITUS

INDE X

Omnium orationum eo ordine digestus, quo ex
hic excusae sunt. Numerus paginam indicat.

Ex Sallustii bello Catilinario.

O Ratio Catilinæ, quâ sui de conjuratione consilii participes coboruntur.	pag. 3
Oratio alia ejusdem Catilinæ, quâ suos milites abdortatur.	5
Oratio Legatorum C. Manlii ad Q. Marcium regem.	6
Oratio C. Cæsaris suam sententiam senatu exponentis de conju- rationis Catilinæ sociis, qui in custodiis tenebantur.	7
Oratio M. Porci Catonis proximè præcedenti orationi C. Cæ- saris respondens.	11

Ex bello Jugurthino.

Oratio Micipse regis ad Jugurtham, quâ eum officii sui admo- net, finem vitæ sibi adesse intelligens.	14
Oratio Adberbalis ad senatum Rom. qua se à Jugurtha regno fortunisque omnibus expulsum queritur.	15
Oratio C. Memmii ad Quirites, quâ eos ad vindicandum in Jugurtham, qui Adberbalem necaverat, & in socios ejus sceleris, bortatur.	18
Oratio Marii ad Quirites, de se, & de eâ quam parabat in Africam, expeditione.	21
Oratio Syllæ ad Bocchum regem.	25
Oratio Bocchi ad Syllam, qua sum erga illum studium expo- nit, & se bellum pop. Rom. facere voluisse negat.	26

Ex libris Hist. Sallust.

Oratio Lepidi Cons. ad pop. Rom.	ibid.
Oratio C. Cotta consulis ad pop.	29

Oratione ex Livio Collectæ.

Ex libro primi ab urbe conditâ.

P Recatio Romuli ad Jovem Statorem, ut Romanis adversus Sabinos ferat opem.	31
Verba Proculi Julii ad pop. Rom. consolationis plena.	32

Oratio

INDEX.

*Oratio Mettii Fuffetii ad Tullum Hostilium regem Rom. de
pace componenda inter Romanos & Albanos.* 32
Oratio P. Horatii ad pop. pro filio perduellionis reo. 33
*Oratio Tulli Rom. regis de proditione Mettii Fuffetii Albano-
rum ducis, ad milites.* 34
Verba seu exhortatio Tanaquil ad Servium generum de regno. 35
*Exhortatio Tulliae ad L. Tarquinium maritum suum, de
regni affectatione.* 36
*Lucretiae querelæ, ac lamentatio ad virum, patrem, & ami-
cos, de violatione.* 37

Ex secundo libro ab urbe conditâ.

Oratio P. Valer. Publicolæ ad populum de criminis fibi objecto. ib.
Oratio Mucii Scævolæ ad Porjenam Clusinum regem. 38
Oratio Martii Coriol. ad patres contra plebem & trib. 39
*Oratio Aetii Tullii Volscorum principis ad Consules, ut ludis
non adessent Volsci.* 40
Oratio Aetii Tullii ad suos, quâ eos in Rom. concitat. ibid.

Ex tertio libro ab urbe conditâ.

*Oratio Q. Fabii ad tribunos pleb. alios omnes præter Te-
rentillum.* 41
Oratio Auli Virg. trib. pleb. ad plebem de Cæsonis arrogantia. 42
*Oratio P. Valer. Publicolæ consulis ad tribunos omnemque
plebem.* ibid.
*Oratio L. Quintii Cincinnati ad populum aduersus A. Vir-
ginium.* 44
*Oratio L. Quintii Cincinnati ad ejusdem aduersus patrum li-
centium.* 45
*Oratio Icilius aduersus Appi decretum, ut sponsa extra do-
mum paternum maneret.* 46
Oratio Virg. patris aduersus Appium. 47
*Oratio Virg. ad milites, quâ honorem fibi delatum recu-
savit.* ibid.
*Oratio Seniorum patrum ad patres & decemvirois de decem-
viratus abdicatione, & tribunatus pleb. instauratione.* 48
*Oratio Legatorum Valer. & Horat. ad postulata pleb. in
Sacro mante.* ibid.
Oratio App. cum magistratu se abdicare vellet. 49
Oratio Legat. ad plebem, ut in urbem rediret. 50
Oratio

I N D E X.

Oratio A. Virg. *adversus Appiam reum.* 50
 Oratio M. Duillii tribuni pleb. *cum potestati tribunitiae modum fecisset.* 51
 Oratio Valer. *Consulis, quā equites ad fortiter pugnantum bortatur.* ibid.
 Oratio Horat. *Consulis quā suos cobortatur.* 52
 Oratio T. Q. *Capitolini quartū consulis ad pop. Rom.* ibid.
     Ex quarto libro ab urbe conditā.
 Oratio C. Canuleii tribuni pleb. *ad plebem pro rogationibus promulgatis.* 55
 Oratio Veṭṭii Mess. *Volscor. regis, quā suos adhortatur.* 59
 Oratio Mamerci *Æmil. dictatoris, quā suos in usitato certamine exterritos exhortatur.* 60
 Oratio Sexti *Tempanii decurionis, quā milites in re complorata adhortatur.* ibid.
 Oratio L. Dec. tribuni pleb. *ad populum adversus M. Postbumum tribunum militum.* 61
     Ex quinto libro ab urbe conditā.
 Oratio Appii Claud. tribun. *militum ad populum contra tribunos pleb. pro bello continuando.* ibid.
 Oratio P. Licin. *Calvi ad populum, ut filio, sibi delatum bonorem mandaret.* 67
 Oratio Camilli *ad Pædagogum Faliscorum in castris depres- bensum cum pueris.* ibid.
 Oratio Legator. *Faliscos Romanis dedentium in senatu.* 68
 Oratio Camilli *exulis, quā Ardeates, ut arma capiant adversus Gallos, adhortatur.* 69
 Oratio M. Furii Camilli *ad populum Rom. de non transmi- grando Vejos.* 70
     Ex sexto libro ab urbe conditā.
 Oratio M. Furii Camilli *Dictatoris, quā suos perterritos boſſium numero adhortatur.* 75
 Oratio A. Cornel. *Cossi dictatoris ad suos.* ibid.
 Oratio Cornel. *Cossi dictatoris in M. Manlium.* 76
 Oratio M. Manlii *Capitolini, quā dictatori & patribus re- spondet.* 77
 Oratio M. Manlii *Capitol. post vincula ad plebem adversus patres concitandam.* 78
 Oratio Camilli *ad senatores Tusculanorum de mittendis Ro- manam de pace legatis.* 79
     Oratio

I N D E X.

<i>Oratio Legatorum Tusculan.</i> in senatu, quā se purgant.	80
<i>Oratio Q. Cincinn.</i> dictatoris ad <i>A. Sempron.</i> magistrum equitum de belli ratione.	ibid.
<i>Oratio Camilli dictatoris ad Quirites,</i> de intercessi.	81
<i>Oratio App. Claudii contra tribunos pleb.</i> legumlatores, & leges ipsius.	82

Ex septimo libro ab urbe conditā.

<i>Oratio Servii Tull.</i> ad dictatorem, ut militibus pugnandi faceret potestatem.	86
<i>Oratio M. Pop.</i> consulis, quā suos milites adhortatur.	87
<i>Oratio Legator.</i> Campanor. in senatu, quā auxilium adversus Samnites petunt.	88
<i>Oratio Roman.</i> quā praecedenti Campanorum Legat. orationi respondent.	90
<i>Oratio Legat.</i> Campanorum, quā praecedenti Romanorum orationi respondent.	ibid.
<i>Oratio M. Valer.</i> Corvini, quā suos adhortatur.	91
<i>Oratio exhortatoria P. Decii trib.</i> militum ad <i>A. Cornelium consulem</i> , cū spes elabendi non videtur.	ibid.
<i>Oratio ejusdem P. Decii,</i> quā suos ad erumpendum ex colle occupato adhortatur.	92
<i>Oratio M. Valer.</i> Corvini Dictat. ad conjuratores & seditiones milites, quā adhortatur à pugnā contra patriam.	94
<i>Oratio T. Quintii ducis seditionorum,</i> quā eos ad concordiam exhortatur.	95

Ex octavo libro ab urbe conditā.

<i>Oratio Ann.</i> Setini praeatoris Latinorum ad suos.	96
<i>Oratio Ann.</i> ejusdem ad <i>P. C. Roman.</i> ut alter consul, ex Latinis fieret.	97
<i>Oratio T. Manlii Consulis ad legatos Latinor.</i>	98
<i>Oratio T. Manl.</i> Consulis ad <i>T. Manlium filium</i> , quā eum accusat, quod in hostem ipsius injussu pugnavisset.	99
<i>Oratio Furii Camill.</i> Cons. ad patres de Lat. referentis.	100
<i>Oratio L. Papir.</i> dictatoris, quā <i>Fab. Maximum</i> accusat quod adversus edictum pugnasset.	101
<i>Oratio M. Fab.</i> Max. pro filio ad populum provocantis à dictatore.	102
<i>Oratio Papir.</i> dictat. ad populum de absolutione <i>Q. Fab. magistri equitum.</i>	ibid.

Ex

I N D E X.

Ex nono libro ab urbe conditâ.

Oratio Claud. Pontii Samnitium imperat. postquam legatione
nihil faciūm esse vidit. 103
Oratio L. Lentuli princ. Legator. Rom. ad exercitum &
consules, quâ suam de deditione sententiam exponit. 104
Oratio Sp. Postum. Consul, qui sub jugum missus erat, in
senatu de pace ad Caudium factâ. 105
Oratio ejusdem Sp. Postum. contra tribunos pleb. qui dedi-
tionem impediabant. 107
Oratio A. Corn. Arvinæ Facialis ad Samnites in deditione
sponsorum pacis. 109
Oratio Cl. Pontii Samnit. regis, qua faciali respondit. ibid.
Oratio Q. Fab. dictator. quâ suos ad eruptionem bortatur. 111
Cratio C. Menenii dictatoris, quando in eum ambitus crimen
jactum est à nobilibus. ibid.
Oratio P. Sempron. tribun. pleb. aduersus Ap. Claudium
qui se intra legitimum tempus censurâ abdicare nolebat. 112

Ex decimo libro ab urbe conditâ.

Oratio P. Decii Muris consulis ad populum, quâ suadet, ut
ex plebe augures & pontifices fiant. 115
Verba Q. Fab. Max. consulis designati ad populum. 117
Verba Virginiae in dedicat. aræ Pudicitiae pleb. ibid.

Ex vicecimo primo libro ab urbe conditâ.

Oratio Hannonis ad Carthag. contra Annibalem de fædere
rupto. 118
Oratio Alorci Hispan. ad Saguntinos, quâ pacis conditiones,
quas Annibal ferebat, exponit. 120
Oratio cuiusdam Carthag. quâ legatis Roman. de consilio
oppugnationis Sagunti respondet. 121
Oratio Volscianorum qua legatis Rom. respondent. 122
Oratio Annibalis ad Hispanos milites. 123
Oratio P. Scipionis suos adhortantis. ibid.
Oratio Annib. suos adhortantis. 126

Ex vicecimo secundo libro ab urbe conditâ.

Oratio M. Minut. Ruffi magistri equitum, quâ in Q. Fab.
Max. dictat. cunctationem acriter invebitur. 128
Aeducis Hispan. ad Bostarem pro obsidibus verba. 130
Fab. Dictat. de temeritate Minut. verba. 131
Oratio

I N D E X.

<i>Oratio Minut. magistri equitum, quā suos ad conjungenda cum Fab. castra adhortatur.</i>	131
<i>Minut. verba ad Fab. dictatorem.</i>	132
<i>Oratio Fab. Max. ad AEmilium de Varrone, & ratione pugnandi cum hoste.</i>	ibid.
<i>Oratio P. Sempron. Tuditani trib. militum, quā suos ad erumpendum adhortatur.</i>	134
<i>Oratio Captivorum Cannensi clade Rom. ad patres.</i>	135
<i>Oratio T. Manl. Torquati, ne captivi redimerentur.</i>	137
<i>Ex viceculo tertio libro ab urbe conditā.</i>	
<i>Oratio Pacuvii Calav. Campani ad populum Campan.</i>	140
<i>Oratio Varr. consulis, quā legatis Campan. respondet.</i>	141
<i>Oratio Perollae ad Pacuvium Calav. patrem de interficiendo Annibale.</i>	142
<i>Oratio Pacuvii Calav filium à facinore debortantis.</i>	143
<i>Oratio Perollae, quā Pacuvio patri respondet.</i>	144
<i>Verba Magii Det. ad circumfusam multitudinem.</i>	ibid.
<i>Oratio Himilc. Barchinæ factionis viri, aduersus Hannon.</i>	145
<i>Oratio Hannon. Himilconi respondentis.</i>	ibid.
<i>Oratio Samnitium Legat. ad Annibalem, quā petunt, ut opem aduersus Romanos ferat.</i>	146
<i>Ex viceculo quarto libro ab urbe conditā.</i>	
<i>Oratio Fab. Max. ad populum de diligendo imperatore.</i>	148
<i>Oratio T. Gracchi ad milites.</i>	150
<i>Oratio L. Pinar. Praefecti praefid. Rom. Enna, quā suos exhortatur.</i>	ibid.
<i>Ex viceculo quinto libro ab urbe conditā.</i>	
<i>Oratio relegator. militum ad M. Marcellum de mutatione condit.</i>	152
<i>Oratio Syratusan. ad Marcellum de dedit.</i>	154
<i>Oratio L. Mart. quā suos milites exhortatur.</i>	155
<i>Ex viceculo sexto libro ab urbe conditā.</i>	
<i>Oratio Vib. Virii Campani ad Campanos, quā ne se dedant Roman. dissuadet.</i>	157
<i>Oratio M. Marcelli ad P. C. se aduersus Syracus. oratores defendantis.</i>	159
<i>Oratio P. Scipion. ad veteres milites.</i>	161
<i>Oratio P. Scipion. ad milites.</i>	163
<i>Oratio P. Scipion. ad Luceium Celtiber. principem, cùm ei sponsam reddidit.</i>	164
<i>Ex</i>	

I N D E X.

Ex vicefimo septimo libro ab urbe conditâ.	165
Oratio M. Marcelli ad suos.	165
Oratio Annibal. ad suos.	166
Ex vicefimo octavo libro ab urbe conditâ.	
Oratio P. Scipion. ad milites.	ibid:
Oratio Sagunt. ad P. C. in senatu.	170
Oratio Q. Fab. Max. quâ Scipioni Africam provinciam decerni dissuadet.	172
Oratio P. Cornel. Scipionis, orationi precedenti Q. Fab. respondens.	177
Ex tricefimo libro ab urbe conditâ.	
Oratio Sophonisbae uxoris Syphacis ad Masinissam.	180
Oratio P. Scipion. ad Masinissam.	181
Oratio Annib. ad P. Scipion. de pace.	182
Oratio Scipion. ad Annibalem.	185
Oratio Annibal. ad Cartbag. qui reprobaverant quod risisserat in communi fletu.	186
Ex tricefimo secundo libro ab urbe conditâ.	
Oratio Arift. prætoris Achæorum, qua eos objurgat.	187
Ex tricefimo quarto libro ab urbe conditâ.	
Oratio M. Catonis consulis pro lege Oppia contra mulierum luxuriam.	ibid.
Oratio L. Valer. trib. pleb. pro mulieribus contra legem Oppiam.	192
Oratio M. Porc. Catonis consulis ad suos.	196
Oratio T. Quint. in conventu Græciæ.	ibid.
Oratio Arift. prætoris Achæorum de Ætolis & Nab.	197
Oratio Nabid. tyranni Lacedæmon. ad T. Quintium.	198
Oratio T. Quint. qua Nabidi respondet.	199
Oratio T. Quint. quâ suos ad obfitionem Lacedemoniis adhortata.	201
Ex tricefimo quinto libro ab urbe conditâ.	
Oratio Minion. ad Legatos Romanorum.	202
Oratio Sulp. Legati Roman. quâ ad præcedentem respondet.	203
Oratio Annibal. ad Antiochum, quâ se purgat.	ibid.
Ex tricefimo sexto libro ab urbe conditâ.	
Oratio Annibal. in Concilio Antiochi, de totius belli ratione & Macedon. sententia.	204
Oratio Attil. Consulis ad suos.	206
Oratio	

I N D E X.

Oratio T. Quint. ad Achaeu de Zrynib.	208
Oratio Quint. ad M. Acilium consulem pro Aetatu.	209
Oratio T. Quint. ad Aetolos. principes de reconcil.	ibid.
Ex trigesimo septimo libro ab urbe condita.	
Oratio Eumen. in concilio.	210
Oratio Scipion. quā legatis Antioch. respondet.	211
Oratio Zeuxis legat. Antioch. ad Rom. de pace.	ibid.
Oratio Scipion. ad ea respond.	212
Ex trigesimo octavo libro ab urbe condita.	
Oratio P. Scipion. Africani rit. ad Quirites.	213
Ex trigesimo nono libro. ab urbe condita.	
Oratio M. Porcii Catoni. consuli. ad populum. in faēdum Bacchan. ritum.	214
Oratio Philipp. Makedon. ad legatos Rom.	217
Oratio Lycortæ prætor. Achæorum. quā legatis Roman. respondet.	218
Ex quadragesimo libro ab urbe condita.	
Oratio Phil. Macedonis de suā liberorumque infelici conditione.	221
Oratio Persæ accusator. in Demetrium fratrem parricid. reum.	224
Oratio Demetr. parricid. rei.	227
Oratio T. Sempron. prætoris ad L. Minucium legat.	231
Oratio Q. Cæcil. Metelli. ad M. Lepidum & M. Fulv. cœn. fores declaratos. de reconcil.	232
Oratio Phil. regis Macedon. ad Antigonum de regni bæred.	233
<i>Orationes ex Corn. Tacito collectæ.</i>	
Ex Lib. I. Annal.	
V ibuleni orat.	235
Clementis Centurionis orat.	236
German. Cæsaris orat.	ibid.
Segetis orat.	238
Ex lib. II. Annal.	
M. Hortali orat.	239
Tib. Cæsaris responsio.	240
Germanici orat.	ibid.
Ex lib. III. Annal.	
Tiber. oratio in senatu.	241
Oratio Sever. Cæsinae. quā uxores à provinciis arceri debete statuit.	242
Oratio	

I N D E X.

<i>Oratio Tulli. Massalini, quā Cæcina responderet.</i>	243
<i>M. Lepini oratio in senatu.</i>	244
<i>Ex lib. IV. Annal.</i>	
<i>Tiberii oratio in senatu.</i>	245
<i>Cætutii defensio in senatu.</i>	ibid.
<i>Tiber. oratio in senatu.</i>	247
<i>Oratio Tiberit.</i>	248
<i>Ex lib. VI. Annal.</i>	
<i>M. Terent. Equiūs Rom. orat.</i>	249
<i>Ex lib. XI. Annal.</i>	
<i>Neron. Cæsaris oratio in senatu.</i>	250
<i>Ex lib. XIV. Annal.</i>	
<i>C. Cæsii orat.</i>	252
<i>Senecæ oratio ad Cæsarem Neronem.</i>	254
<i>Neronis ad Senec. responsio.</i>	255
<i>Ex lib XV. Annal.</i>	
<i>Pæti Thraseæ orat.</i>	256
<i>Ex lib. XVI. Annal.</i>	
<i>Capitonis Cossutiani orat. ad Neronem Cæsarem.</i>	257
<i>Ex lib. I. Hist.</i>	
<i>Galbae imperat. oratio ad Pisonem.</i>	259
<i>Pisonis orat.</i>	261
<i>Otbonis oratio ad milites,</i>	262
<i>Otbonis oratio ad milites.</i>	264
<i>Ex lib. II. Hist.</i>	
<i>Otbonis orat.</i>	266
<i>Muciani orat.</i>	267
<i>Ex lib. IV. Hist.</i>	
<i>Curtii Montani orat.</i>	269
<i>Legati Tenebrerorum orat.</i>	270
<i>Agrippinenium oratio.</i>	271
<i>Cerealis orat.</i>	272
<i>Ex lib. V. Hist.</i>	
<i>Civilis oratio sed mutilata.</i>	274
<i>Ex Vitâ Agricolæ à Corn. Tacit. proditâ.</i>	
<i>Galgaci orat.</i>	ibid.
<i>Agricolæ orat.</i>	277
<i>Orationes ex Q. Curtio Collectæ.</i>	
<i>Ex lib. III.</i>	
<i>Charidemi orat.</i>	279
<i>Ex</i>	

I N D E X.

Ex lib. IV.

<i>Legatorum Darii oratio ad Alexandrum.</i>	280
<i>Parmenion. oratio ad Alexandrum.</i>	281
<i>Alexandri oratio ad legatos Darii.</i>	ibid.
<i>Darii oratio ad milites.</i>	282

Ex lib. V.

<i>Eudemonis Cynae oratio.</i>	285
<i>Tbati Atbeniensis orat.</i>	286
<i>Darii orat.</i>	ibid.
<i>Nabarzani orat.</i>	288

Ex lib. VI.

<i>Alexandri orat.</i>	289
<i>Crateri orat.</i>	291
<i>Alexandri orat.</i>	293
<i>Pbilote orat.</i>	295

Ex lib. VII.

<i>Amynae orat.</i>	299
<i>Cebaris orat.</i>	302
<i>Alexandri orat.</i>	303
<i>Scyba legati orat.</i>	305
<i>Alexandri orat. ad trecentos milites.</i>	307

Ex lib. VIII.

<i>Callisthenis orat.</i>	308
<i>Hermolai orat.</i>	309
<i>Alexandri orat.</i>	311

Ex lib. IX.

<i>Alexandri ad milites orat.</i>	313
<i>Cani orat. ad Alexandrum.</i>	316
<i>Crateri ad Alexandrum orat.</i>	317
<i>Alexandri ad amicos orat.</i>	319

Ex lib. X.

<i>Alexandri ad milites orat.</i>	321
<i>Alexandri ad peregrinos milites orat.</i>	323
<i>Perdicca in concione militum orat.</i>	324
<i>Ptolemai orat.</i>	325
<i>Melaugri orat.</i>	ibid.

27 DE 64

F I N I S.